

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI**

**İSMAİL HAKKI BURSEVÎ'NİN RÛHU'L BEYÂN
ADLI TEFSİRİNDEKİ HADİSLERİN TAHRÎCİ VE
DEĞERLENDİRİLMESİ
(NİSA SÛRESİ ÖRNEĞİ)**

Azize SÜZER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Prof. Dr. Muhittin UYSAL**

Konya - 2014

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Azize Güzer
	Numarası	108106031021
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Hadis
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Muhittin Uysal
	Tezin Adı	'İsmail Hakkı Kurşeni'nin Ehlul Beyan Aklı Tefsirindeki Hakkların Tahrici ve Değerlendirmesi (Nisa Süresi Örneği)

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan başlıklı bu çalışma 21/11/2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof.-Dr.	Muhittin UYSAL	
2	Prof. Dr.	Bilal SAKLAN	
3	Prof. Dr.	Seyit BAHCANLI	

 <p>KONYA</p>	<p>T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</p>	 <p>SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ</p>
--	--	--

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Azize SÜZER		
	Numarası	108106031021		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Hadis		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	İsmail Hakkı Bursevî'nin Rûhu'l Beyân Adlı Tefsirindeki Hadislerin Tahrîci ve Değerlendirilmesi (Nisa Sûresi Örneği)			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Azize SÜZER
İmzası

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

Öğrencinin	Adı Soyadı	Azize SÜZER		
	Numarası	108106031021		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Hadis		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Muhittin UYSAL		
Tezin Adı	İsmail Hakkı Bursevî'nin Rûhu'l Beyân Adlı Tefsirindeki Hadislerin Tahrîci ve Değerlendirilmesi (Nisa Sûresi Örneği)			

ÖZET

Üzerinde çalıştığımız eser “İsmail Hakkı Bursevî'nin Rûhu'l Beyân adlı tefsiridir. Tezimizin birinci bölümünde İsmail Hakkı Bursevî'nin hayatından ve eserlerinden bahsedilmiştir. İkinci bölümünde ise Rûhu'l-beyân tefsirinin Nisâ Sûresi bölümünde geçen hadislerin tahrir ve değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın asıl bölümünü oluşturan hadisler verildikten sonra, hadis alimlerinin o hadis hakkındaki değerlendirmelerine başvurulmuştur. Bu değerlendirmeler çerçevesinde çoğunluğun görüşüne göre o hadis hakkında bir karar verilmeye çalışılmıştır.

Söz konusu bölümde geçen hadislerin tamamı incelendikten sonra, genel bir değerlendirme yapılarak varılan sonuçlar ortaya koyulmuştur.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	---

Author's	Name and Surname	Azize SÜZER		
	Student Number	108106031021		
	Department	Temel İslam Bilimleri / Hadis		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Muhittin UYSAL		
Title of the Thesis/Dissertation	Takhrij And Evaluation Of The Hadiths İn Ismail Hakkı Bursevi's Commentary Named Rûhu'l Beyân: The Example Of Surah An-Nisa			

ABSTRACT

This work is about Ismail Hakkı Bursevi's commentary named Rûhu'l Beyân. The first part of the work is about the life and the works of İsmail Hakkı Bursevî. The second part of the work is on the tahrir and the evaluation of the hadiths used by Bursevî in commentary of Surah Nisa. In this second part, evaluations of the hadith scholars about the hadiths will be cited and a final desicion about the authenticity of the hadith will be mentioned according to the opinion of the majority.

After the evaluation of all the hadiths in commentary of Surah Nisa, a general assesment will be done.

ÖNSÖZ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Hidayet rehberimiz Kur'an-ı Kerim'in anlaşılması ve yorumlanmasında tefsir eserleri vazgeçilmez başvuru kaynaklarımızdır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'den bu güne her dönemde ilmi gayretlerle çeşitli türlerde tefsir eserleri kaleme alınmıştır. Bu türlerden biri de, tasavvufî tefsir ekolüdür. Tasavvufî bir yaklaşımla yazılan bu tür tefsir eserlerinde ayetler ve hadisler farklı bir bakış açısıyla yorumlanmıştır.

İsmail Hakkı Bursevî, Osmanlı döneminin 18 yy. da yaşamış önemli ilmî şahsiyetlerindedir. Tefsir, hadis, tasavvuf gibi pek çok alanda ve çok sayıda eser yazan Bursevî'nin en hacimli ve meşhur eseri, *Rûhu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân*'ıdır. Eser tasavvufî tefsir türünün kültürümüzdeki nadide örneklerinin başında gelmektedir.

Rûhu'l-beyân tefsiri Türkçe'ye de çevrilmiş ve okuyuculardan rağbet görmüş bir eser olarak günümüzde de güncelliğini korumaktadır. Türkçe tercümelerinden Erkam Yayınlarının baskısında, eserde geçen hadisler belli ölçüde tahrîcli olarak yayınlanmıştır. *Rûhu'l-beyân*, beş bin kadar hadis içermesi dolayısıyla hadis muhtevâsı açısından çok zengin bir kaynaktır. Ancak rivayetlerin bir kısmı sıhhat yönünden tartışmaya açık görünmektedir. Zira bu eserdeki hadislere itimat edilemeyeceği yönünde değerlendirmeler bulunmaktadır.

Rûhu'l-beyân tefsirindeki hadislerin -namaz sûreleri bölümü- dışında tez konusu olarak henüz çalışılmamış olması, bizi bu konuyu araştırmaya sevk etti. Ancak *Rûhu'l-beyân* hadislerinin tamamını çalışmak yüksek lisans tezinin sınırlarını aşacağından; 238 hadis ihtivâ eden ve din, akıl, mal, can ve nesil dokunulmazlığına güçlü vurgular yapılan Nisâ sûresi bölümünü tercih ettik. Tercihimizde sûrenin muhtevâsı yanında, hadis sayısı da belirleyici oldu.

Tezimiz giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde *Rûhu'l-beyân* tefsirinin müellifi İsmail Hakkı Bursevî'nin hayatından bahsedilmiştir. İkinci bölümde ise *Rûhu'l-beyân* tefsirinin Nisâ sûresi bölümünde geçen hadislerin tahrîc

ve değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır. Sonuçta da araştırmamızdan elde ettiğimiz veriler ışığında genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmamın her aşamasında desteğini esirgemeyen kıymetli danışmanım Prof. Dr. Muhittin Uysal'a teşekkürü bir borç bilirim.

Azize SÜZER

Konya - 2014

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU.....	ii
BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ	1
TAHRÎC KAVRAMI, METOD VE KAYNAKLAR	1
A- Tahrîc Kelimesinin Sözlük ve Terim Anlamı	1
B- Hadislerin Değerlendirilmesinde Takip Edilen Metot ve Kullanılan Kaynaklar	2
BİRİNCİ BÖLÜM	5
BURSEVÎ' NİN HAYATI VE İLMÎ ŞAHSIYETİ.....	5
1.1. Hayatı	5
1.2. İlmî Şahsiyeti.....	8
1.2.1. Eserleri.....	8
1.2.2. Rûhu'l-Beyân fî tefsîri'l-Kur'ân	10
1.2.2.1. Bursevî'nin Rûhu'l-Beyân fî tefsîri'l-Kur'an'ı Üzerine Yapılan İلمي Ve Akademik Çalışmalar.....	14
İKİNCİ BÖLÜM	17
RÛHU'L BEYÂN TEFSİRİNDEKİ HADİSLERİN TAHRÎCİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ (NİSA SÛRESİ).....	17
2.1. Hadislerin Değeri.....	17
2.2. Hadislerin Genel Değerlendirilmesi.....	173
SONUÇ.....	176
BİBLİYOGRAFYA	179
RİVAYETLERİN ALFEBETİK FİHRİSTİ	186
ÖZGEÇMİŞ.....	196

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Madde
a.mlf.	: Aynı Müellif
a.s.	: Aleyhisselam
b.	: Bin
bkz.	: Bakınız
bs.	: Baskı
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
D.İ.A.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
ed.	: Editör
haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
İFAV.	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
nr	: Numara
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallahü Aleyhi ve Sellem
örn.	: Örneğin
r.a.	: Radıyallahü anh
thk.	: Tahkik
thç.	: Tahrîc
trs.	: Tarihsiz
vr.	: Varak
yay.	: Yayınları

GİRİŞ

TAHRÎC KAVRAMI, METOD VE KAYNAKLAR

A- Tahrîc Kelimesinin Sözlük ve Terim Anlamı

Sözlükte “çıkarmak” anlamındaki hurûc kökünden türeyen ve “çıkarmak, hüküm elde etmek” manasına gelen tahrîc kelimesi hadis ıstılahında temel olarak, hadislerin aslî kaynaklarını ve isnadlarını belirleme yöntemidir.¹

Muhaddislerin bir hadis hakkında söyledikleri “ahreçehü'l-Buharî” sözü, Buharî o hadisi insanlara açıkladı, kaynağını yani hadisin kendi yollarıyla zikreden isnadındaki ricali zikretmek sûretiyle beyan etti anlamına gelir. Muhaddislerin bir hadis hakkında söyledikleri “harreçehü'l-Buharî” sözü de kaynağını zikretti anlamındadır.²

Tahrîc kavramı şu anlamlarda da kullanılmaktadır:

1- Bir kimsenin bir hadisi veya bir kitapta geçen hadisleri kaynak eserlerden bulması, çeşitli yönlerden değerlendirmesini yapıp bu ilk eserlere nispet ederek kendisinin veya bir başkasının senediyle rivayet etme;

2- Bir hadisin veya hadislerin (senedli olarak) zikredildiği ilk kaynaklardaki yerlerini tespit edip bunlara nisbet etme;

3- Bu şekilde meydana getirilen eser;

4- Hadisten düşen, yanlışlıkla yazılmayan kelime veya ibareyi sayfa kenarlarına veya satırların arasına çıkarma, yazma;

5- Müstahrec kitap, bir kitabın müstahrecini yapma;

6- Bir kitaba açıklayıcı dipnotlar haşiyeler yazma.³

Tahrîc bağlamında hadisleri kaynağına ilk defa Tirmizî (279/892)'nin veya Nevevî (676/1277)'nin nisbet ettiği kaydedilmekle birlikte, bazı çağdaş araştırmacıların aktardığı genel kanaate göre bu konunun öncüleri arasında Ebû

¹ - Görmez, Mehmet, “Tahrîc”, *DİA*, XXXIX, 419, 420.

² - Yıldırım, Sabahattin, “Tahrîc”, *Şamil İslam Ansiklopedisi*, VII, 362.

³ - Aydınlı, Abdullah, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, s. 147, 148.

Nuaym el-İsfahânî (430/1038), Ahmed b. Hüseyin el-Beyhâkî (458/1066) ve Hatîb el-Bağdâdî (463/1071) yer almaktadır. İlk tahrîc eserleri içinde Beyhakî'nin *Tahrîcû Ehadisi'l-Ümm*'ü örnek verilebilir. Merginânî'nin *el-Hidâye*'si üzerine Abdullah b. Yûsuf ez-Zeylâî (762/1360)'nin *Nasbü'r-râye*'si, Gazzâlî'nin *İhya'u-Ulûmu'd-dîn*'i üzerine Zeynüddin el-İrâkî (806/1403)'nin *el-Muğnî an hamli'l-esfâr*'ı meşhur tahrîc eseri örneklerindedir.⁴

Hadis ilimlerinin pek çoğuyla ilişkili olan tahrîc, bir konudaki rivayetleri çeşitli tarikleriyle görmeyi gerektirdiği için hadislere küllî bir bakış açısıyla yaklaşmaya ve onları kapsamlı biçimde değerlendirmeye imkân verir.⁵ Hadislerin kaynağını bulmak, bir başka ifade ile hadislerin ilk ve aslî hadis kaynaklarında yer alıp almadığını tespit etmek, sadece ilmî araştırma açısından değil, günlük hayatta karşılaşılan herhangi bir sözün hadis olup olmadığını merak edenlerin yönelttikleri soruları cevaplandırmak bakımından da önemlidir.⁶

B- Hadislerin Değerlendirilmesinde Takip Edilen Metot ve Kullanılan Kaynaklar

Rûhu'l-Beyân tefsirinin Nisâ sûresinin tefsirinde geçen hadisleri 1389 (1969) yılında İstanbul'da basılan on ciltlik matbu nüshayı esas alarak tespit ettik. Hadis bu eserde nasıl ve hangi sırayla geçiyorsa, o şekilde alınmıştır. Hadisin tercümesi verildikten sonra, eserdeki cilt ve sayfa numarasına dipnotta işaret edilmiştir.

Hadisler Buhârî (256/870) ve Müslim (261/875)'in *el-Câmiü's-Sahih* 'lerinde veya ikisinden birinde geçiyorsa, sahih oldukları belirtilerek değerlendirilmeye tabi tutulmadan sadece "Tahrîc" başlığıyla verilmiştir. Eğer bu iki kaynakta ya da sadece birinde de geçmiyorsa "Tahrîc ve Değerlendirme" başlığı verilerek hadis değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Hadisin sahabe ravisi veya ravileri verildikten sonra dipnotta hadisin kaynaklarına işaret edilmiştir. Bursevî'nin nadiren de olsa işaret ettiği kaynaklarda hadisler bizzat tespit edilmiştir.

⁴ - Görmez, "Tahrîc", *DİA*, a.g.m., 419, 420.

⁵ - Görmez, "Tahrîc", *DİA*, a.g.m., 419, 420.

⁶ - Çakan, İ. Lütfi, *Hadis Edebiyatı*, s. 237.

Kaynak eser olarak öncelikle, *Kütüb-i Tis'a* esas alınmıştır. Hadislerin tüm kaynaklarda taranmasında el-Mektebetü's-Şamile (Sürüm 3.48)'den büyük ölçüde istifade edilmiştir. Bu program sayesinde hadislerin kaynaklardaki yerlerinin geniş bir şekilde tespiti mümkün olmuştur.

Hadislerin tahrîcinde, Buhâri (256/870)'nin *el-Câmiü's-Sahîh*, Dârimî (255/868)'nin *es-Sünen*, İbn Mâce (273/886)'nin *es-Sünen*, Ebû Dâvûd (275/889)'un *es-Sünen*, Tirmizî (279/892)'nin *es-Sünen*, Nesâî (303/915)'nin *es-Sünen* kitapları için Kitap (bölüm) adı ve bab numarası; Müslim (261/875)'in *el-Câmiü's-Sahîh*'i için kitap adı ve hadis numarası; Ahmed b. Hanbel (241/855)'in *el-Müsned*'i ve diğer kitaplar için cilt ve sayfa numarası verilmiştir.

Diğer hadis kitaplarından kastımız; Abdürrezzâk (211/827)'ın ve İbn Ebî Şeybe (385/996)'nin *Musannef*'leri, Haraitî (327/939)'nin *Mekarimü'l-Ahlâk*'ı, İbn Hıbbân (354/965)'in *Sahîh*'i, Dârakutnî (385/995)'nin ve Beyhakî (458/1066)'nin *Sünen*'leri ve Beyhakî'nin *Şuabü'l-İmân*'ı, Taberânî (360/971)'nin *el-Mu'cemu'l-kebir*, *el-Mu'cemu'l-evsat* ve *el-Mu'cemü's-sağîr*'i, Hâkim (405/1011)'in *Müstedrek*'i, Kuzaî (454/1062)'nin *Müsned-i Şihâb*'ı, Hatîb Bağdâdî (463/1071)'nin *Târîhu Bağdâd ve Medîneti'sselâm*'ı, Deylemî (509/1115)'nin *el-Firdevs bi mesûri'l-hitâb*'ı, İbn Âsâkir (571/1176)'in *Târîhu Medîneti Dimeşk*'idir. Yeri geldikçe dipnotlarda bu kitaplara ve de diğerlerine işaret edilmiştir.

Ayrıca hadis eserlerinde tesbit edemediğimiz hadislerin tefsir kitaplarındaki yerlerine işaret edilmeye çalışılmıştır. Bu eserlerden de sık kullanılanları şunlardır: Mukatil b. Süleyman (150/767) *et-Tefsir'ul-Kebir*, Taberî (310/923) *Câmiü'l-beyân fî tefsiri'l-Kur'ân*, Zemahşerî (538/1144) *el-Keşşâf*, Beyzâvî (685/1286) *Envarü't-tenzil ve esrarü't-te'vil*, Razî (606/1209) *Mefatihü'l-gayb*, İbn Kesir (774/1373) *Tefsirü'l-kur'ani'l-azim*, Nizameddin en-Nisaburî (850/1446) *Garaibü'l-Kur'ân ve regaibü'l-furkan*.

Hadisleri değerlendirirken belirgin lafız farklılıklarına işaret edilmiştir. Bu farklılıklar verilirken, daha öncesindeki dipnotlarda gösterilen kaynaklarla çoğunlukla aynı olmasına rağmen tekrar işaret edilmiştir.

Kütüb-i Tis'a rivayetlerinin isnadı verilmeye gerek duyulmamıştır. Ancak *Kütüb-i Tis'a* da bulamadığımız rivayetlerin diğer kaynaklardaki isnadları verilmiştir. Bununla birlikte, sadece İbn Mâce (273/886)'nin *es-Sünen*'i ve Ahmed b. Hanbel (241/855)'nin *el-Müsned*'inde geçen rivayetler bu açıdan değerlendirmeye alınmıştır.

Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875)'in rivayet ettiği hadisler dışında bir hadisin değerlendirmesi yapılırken, öncelikle varsa *Kütüb-i Tis'a* müelliflerinin görüşlerine yer verilmiştir. Ancak *Kütüb-i Tis'a* müellifleri tarafından herhangi bir değerlendirme yapılmamışsa, ulaşılabilen diğer kaynaklardaki değerlendirmeler aktarılmaya çalışılmıştır. İbnü'l-Cevzi (597/1201)'nin *Kitâbü'l-Mevzuat*'ı, Münzirî (656/1258)'nin *et-Terğîb ve't-terhib*'i, Irâkî (806/1403)'nin *el-Muğnî*'i, Heysemî (807/1404)'nin *Mecma'u'z-zevâid*'i, Fettenî (986/1578)'nin *Tezkiretü'l-mevzuat*'ı , Ali el-Kârî (1014/1605)'nin *el-Mevzûâtel-Kübrâ*'ı, Aclûnî (1162/1784)'nin *Keşfu'l-hafâ*'sı, Derviş el-Hût (1276/1859)'un *Esna'l-metalib*'i ve özellikle de Elbânî'nin *Silsile*'leri de hadisleri değerlendirmede yararlandığımız diğer kitaplar arasındadır.

Hadisin sıhhatiyle ilgili değerlendirme yaparken râvilerini teker teker ricâl kitaplarından incelemek, senedlerde kopukluk olup olmadığını araştırmak gibi ayrıntılı inceleme yaparak, tarafımızdan bir hüküm verilmesi, çalışmamızın sınırlarını aşacağı için, hadisçilerin o hadis hakkındaki değerlendirmelerine başvurulmuştur. Bu değerlendirmeler çerçevesinde çoğunluğun görüşüne göre o hadis hakkında bir karar verilmeye çalışılmıştır.

Muhittin Uysal'ın "*Tasavvuf Kültüründe Hadis*" ve "*Bursevî'nin Hadisçiliği-Ferahu'r-Rûh Örneği*" kitaplarıyla, Seyit Avcı'nın "*Sûfîlerin Hadis Anlayışı-Bursevî Örneği*" kitabı, tezimizi yazarken adeta başucu kaynaklarımız olmuştur.

Çalışmamızda takip ettiğimiz yöntem ve istifade ettiğimiz kaynaklarla ilgili verdiğimiz bu kısa bilgilerden sonra, İsmail Hakkı Bursevî'nin hayatı ve ilmi şahsiyeti hakkında bilgiler vereceğiz. Ardından Bursevî'nin çalışmamıza esas teşkil eden eseri *Rûhu'l Bey*□*n* tefsirini tanımaya çalışacağız.

BİRİNCİ BÖLÜM

BURSEVÎ' NİN HAYATI VE İLMÎ ŞAHSİYETİ

1.1. Hayatı

İsmail Hakkı Bursevî 1063/1653 senesi Zilkade ayı (Ekim/1653) başlarında bir pazar günü bugün Bulgaristan sınırları içinde olan Aydos'ta dünyaya gelmiştir.⁷

Uzun süre Bursa'da yaşadığı için Bursevî, bir süre Üsküdar'da ikamet ettiğinden Üsküdarî, Celvetiyye tarikatına mensup olduğu için Celvetî nisbelerini kullanmış, özellikle Bursevî nisbesiyle meşhur olmuştur.⁸

Bursevî'nin annesi Kerime Hatun, Kadı Ahmed Efendi adındaki bir zâtn kızıdır. Ana baba tarafından her iki aile de Hz. Peygamber soyundandır.⁹ Bundan, İsmail Hakkı'nın asil ve soylu bir aileye mensup olduğu anlaşılmaktadır. Kaç kardeş olduklarına dair kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte İbrahim isminde bir ağabeyinin olduğu şüphesizdir.¹⁰

İsmail Hakkı'nın babası Mustafa Efendi'nin, Aydos'ta bulunan Celvetiyye tarikatı Şeyhi Osman Fazlı'ya karşı derin bir sevgi ve saygısı vardı. Babasının Osman Fazlı Efendi adındaki bu şeyhe yakınlığı sebebiyle, henüz küçük yaşta bir çocuk olan İsmail Hakkı babasıyla birlikte, onun sohbetlerinde bulunur, şeyhi dinlerdi. Hatta Osman Fazlı, kendisiyle şakalaşır ve “Sen benim en büyük evladım, ilk öğrencim ve halifemsin.” diyerek ona iltifat ederdi.¹¹

Yedi yaşında annesini kaybeden, İsmail Hakkı'ya büyükannesi bakmaya başladı. Osman Fazlı Efendi'nin halifesi Ahmed Efendi'den Arapça dersleri alan İsmail Hakkı, Osman Fazlı'nın Aydos'a uğrayan Edirne halifesi Seyyid Abdülbaki Efendi ile birlikte Edirne'ye gitti (1074/1664). Burada din ilimlerini öğrenirken bir yandan da hüsn-i hatla meşgul oldu. Osman Fazlı'nın bir halifesinden fıkıh ve

⁷ -Bursevî'nin doğum tarihi bizzat kendi ifadesiyle şöyle belirtilmiştir: “Bu fakirin vilâdeti 1063 zilkadesi evâilinde yevm-i ehadde vaki olmuştur.” Avcı, Seyit, *Sûfîlerin Hadis Anlayışı-Bursevî Örneği*, s. 11. (Bursevî, *Silsile*, s.107; Bursevî, *Temâmu'l-feyz*, vr. 163a'dan naklen)

⁸ - Namlı, Ali, *İsmail Hakkı Bursevî*, s. 34.

⁹ - Avcı, Seyit, a.g.e., s. 11 (Bursevî, *Kenz-i Mahfi*, s. 75-76'dan naklen)

¹⁰ - Avcı, a.g.e., s. 11 (Bursevî, *Temâmu'l-feyz*, vr. 163a'dan naklen)

¹¹ -Avcı, a.g.e., s. 11 (Bursevî, *Temâmu'l-feyz*, vr. 163a'dan naklen)

kelamla ilgili kitaplar okudu. Tahsilini tamamlayınca Abdülbakî Efendi onu İstanbul'da bulunan Osman Fazlı'nın yanına gönderdi. İsmail Hakkı 1083 Rebiülevvel'inde (Temmuz 1672) bu şeyhe intisap etti. Kendisinden kelam ve feraiz ilimlerini, *el-Mutavvel* haşiyesini hazırladığı sırada *el-Mutavvel*'i, fıkıh usulüne dair *Tenkîhi'l-usûl* adlı eseri okudu. Mehmed Efendi'den tecvid ve diğer bazı hocalardan Farsça dersleri aldı. Meşhur şairlerin Farsça divanlarını ve ayrıca bazı eserleri inceledi. Hafız Osman'dan hüsn-i hat meşketti. Üç yıl sonra şeyhinin izniyle Zeyrek Camii'nde halvete giren İsmail Hakkı, doksan gün süren halvetten çıkınca dervişlere hizmetle görevlendirildi. Bir süre sonra şeyhi ona kendi yerine vaaz etmesini söyledi, 1086'da da (1675) halife tayin ederek Üsküp'e gönderdi.¹²

İsmail Hakkı Efendi, üstlendiği bu görev için Üsküb'e giderken Aydos'ta bulunan babasını ziyaret ederek onun hayır duasını almış ve 1086/1675 senesi haziran ayı sonunda Üsküb'e varmıştır.¹³

Üsküp'te Meddah adındaki camiin hücrelerinden birine yerleşen İsmail Hakkı, değişik camilerde yaptığı tesirli konuşmalar sayesinde kısa zamanda Üsküp halkının teveccühünü kazanmıştı.¹⁴ İsmail Hakkı Efendi, 1087/1676'da Şeyh Mustafa Uşşâkî'nin kızı Aîşe hanımla evlenmiştir.¹⁵

İsmail Hakkı vaazlarında, dine aykırı davranışlarını gördüğü Üsküp müftüsünü ve şehrin bazı ileri gelenlerini eleştirmeye devam edince muhalifleri tarafından mahkemeye verildi. İsmail Hakkı ve davacıları İstanbul'a giderek Şeyhülislam Çatalcalı Ali Efendi, Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa ve Rumeli kazaskeri Beyazizade Ahmed Efendi ile görüştüler. Aralarını bulması için görevlendirilen Osman Fazlı Efendi tarafları barıştırdı.¹⁶

Hakkı Efendi, Üsküp'te telif hayatına başlamış, Cezerî (833/1429)'nin *Mukaddime*'sini şerh etmiş, 1086/1675 senesinde *Mecâlisül-va'z* ve 1088/1677 de *Şerhu Fıkh-ı Keydânî* eserlerini yazmıştır. İleride yazacağı *Rûhu'l-beyân* tefsirinin

¹² - Namlı, a.g.e., s. 41.

¹³ - Avcı, a.g.e., s. 13. (Bursevî, *Temam*, vr. 168a'dan naklen)

¹⁴ - Avcı, a.g.e., s. 13. (Bursevî, *Temam*, vr. 168a'dan naklen)

¹⁵ - Avcı, a.g.e., s. 13. (Bursevî, *Temam*, vr. 168a'dan naklen)

¹⁶ - Namlı, a.g.e. s. 44.

temellerini burada atmış, vaazlarında kullandığı ve tefsirlerden aldığı geniş notları o zamanlar tutmaya başlamıştır.¹⁷

Muhallifleri İsmail Hakkı'yı Üsküp'ten sürdürmek için tekrar faaliyete başlayınca Osman Fazlı ona Köprülü'ye gitmesini tavsiye etti. Köprülü'de on dört ay kalan İsmail Hakkı, Usturumca halkının Osman Fazlı'dan kendisini kasabalarına göndermesini istemeleri üzerine oraya gitti (1093/1682).¹⁸

İsmail Hakkı'nın Ustrumca'da bulunduğu sıralarda devletin başında IV. Mehmed bulunuyordu. IV. Mehmed, Edirne'deki sarayına ders ve vaaz işleri için Osman Fazlı'yı davet etmişti. Fazlı, seçkin öğrencisi İsmail Hakkı'yı da yanında görmek istediğinden ona haber gönderip getirtmişti. Şeyhinin evinde üç aya yakın bir süre misafir kaldı ve onun gözetiminde *Fususü'l-Hikem*'i okuma imkanı buldu. Osman Fazlı, Bursa halifesi Sun'ullah Efendi'nin vefat etmesi üzerine İsmail Hakkı'yı Bursa'ya halife olarak tayin etti (Cemaziyelahir 1096/Mayıs 1685). Şeyhinin tavsiyesine uyarak Ulu cami'de ve diğer bazı camilerde vaaz vermeye 1096 Şabanından (Temmuz 1685) itibaren vaazlarında Kur'an-ı Kerim'i Fatih'dan başlayarak tefsir etmeye, vaazda söylediklerine tasavvufi yorumlar ekleyip şiirler zikrederek ve Arapça olarak yazıya geçirmeye başladı. Bu şekilde meydana getirdiği *Ruhu'l-Beyan* adlı tefsirini Cemaziyevvel 1117 de (Eylül 1705) tamamladı.¹⁹

Bursa'ya halife tayin edildikten bir buçuk yıl sonra İstanbul'a şeyhini ziyarete gitti. Ardından dört defa daha aynı amaçla İstanbul'a giden İsmail Hakkı şeyhini son olarak sürgünde olduğu Kıbrıs'ta ziyaret etti (1102/1690-91). Şeyhi bu ziyaret sırasında yerine onu tayin etti.²⁰

1107-1108 (1695-1696) yıllarında İsmail Hakkı, askerinin moral gücünü arttırmak için II. Mustafa'nın daveti üzerine katıldığı ve II. Avusturya seferlerinde yaralanarak Bursa'ya döndü. 1111'de (1700) hacca gitti, yedi ay kadar Mekke ve Medine'de kaldı. Hac dönüşünde Medine ile Tebuk arasındaki Ula yakınlarında eşkıyanın baskınına uğradı, canını zor kurtardı. Muharrem 1122'de (Mart 1710) ikinci defa hac niyetiyle yola çıktı. Bir ay kadar İstanbul'da kaldıktan sonra deniz yoluyla

¹⁷ - Avcı, a.g.e., s. 14.

¹⁸ - Namlı, a.g.e., s. 46

¹⁹ - Namlı, a.g.e., s. 54- 85.

²⁰ - Namlı, a.g.e., s. 54-70.

İskenderiye'ye, oradan da Kahire'ye ulaştı. Kahire'de Şeyh Ciniyye Medresesi bitişiğindeki Kadirî Dergahı'na yerleşti. İki aydan fazla kaldığı Mısır'da ulema, tasavvuf erbabı ve halkla irtibat kurdu; aralarında Ezher müderrislerinin bulunduğu bazı kişilere icazetname verdi. Hac dönüşü İstanbul'da iki buçuk ay kalıp Bursa'ya gitti. Cemaziyelahir (1126)'da (Haziran 1714) Tekirdağ'a geçerek irşad faaliyetini burada sürdürdü.²¹

Aynı yıl Muhyiddin İbnü'l-Arabi'ye duyduğu sevgi sebebiyle Şam'a gitti. Şam'da on kadar eser kaleme aldı.²²

İsmail Hakkı, Şaban 1132'de (Haziran 1720) Şam dönüşü Üsküdar'a yerleşti. Ancak İstanbul'da devlet ricali üzerinde şeyhi ve Aziz Mahmud Hüdayî kadar etkili olamadı.²³ 1135'te (1723) İstanbul'dan ayrılıp Bursa'ya döndü. Kendi imkanlarıyla bir cami inşa ettirdi.²⁴

Son yıllarını da irşad faaliyeti ve eser telifiyle geçiren İsmail Hakkı 9 Zilkade 1137'de (20 Temmuz 1725) vefat etti. Kabri Tuzpazarı'nda yaptırdığı caminin kible tarafındadır.²⁵

1.2. İlmî Şahsiyeti

1.2.1. Eserleri

100'den fazla eser yazdığını belirten İsmail Hakkı, bunların bir kısmının adını da zikretmiştir. Bazı eserlerinin birden fazla ismi olması, mecmua ve varidat türü kitaplarının birbirine karıştırılması gibi sebeplerle eserlerinin sayısı çok farklı gösterilmiştir. İsmail Hakkı'nın çalışmalarıyla ilgili en geniş araştırmayı yapan Sakıp Yıldız bunların sayısını 127 olarak belirlemiştir. Ancak Sakıp Yıldız'ın listesinde de eksiklik ve tekrarlar vardır. Eserlerinin çoğu Türkçe, kırk kadarı Arapça'dır. Türkçe ve Arapça'nın karışık olarak kullanıldığı çalışmaları da vardır. Onun manzum eserlerinin yanı sıra, mensur eserlerinin içinde çok sayıda şiiri yer almaktadır. Kendisi manzumelerinin 10.000'den fazla olduğunu söyler. Aynı zamanda bestekar

²¹ - Namlı, a.g.e., s. 70-91.

²² - Namlı, a.g.e., s. 91-102.

²³ - Namlı, a.g.e., s. 104-108.

²⁴ - Namlı, a.g.e., s. 109.

²⁵ - Namlı, a.g.e., s. 118.

olan İsmail Hakkı kendisinin ve Aziz Mahmud Hüdayî'nin bazı ilahilerini bestelemiştir. Çalışmalarında değişik ilimlerle ilgili konular iç içe ele alındığından, eserlerinin konulara göre tam bir tasnifini yapmak oldukça güçtür.

Ağırlıklı olarak konularını dikkate alarak tasnifini yapmaya çalışmakla birlikte, belli başlı eserlerini muhtevalarına göre vermeye çalışacağız:

Tefsîr: *Rûhu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân* (İleride ayrıntılı bilgi verilecektir.), *Ta'likatün alâ evâili Tefsîri'l-Beydâvî*, *Şerh alâ tefsîri cüz'i'l-ahîr li'l-Kadî'l-Beydâvî*, *Kitâbu'l-Mir'ât*, *Mecmûatü't-tefâsir*, *Mecmûatül-âyâti'l-müntehabe*, *Levâihun teteallaku bi ba'zî'l-âyâti ve'l-ehâdis*, *Tefsîru Sûreti'l-Fâtiha*, *Tefsîru Âmene'r-Rasûlü*, *Tefsîru Sûreti'l-Asr*, *Tefsîru Sûret-i Yâsîn*, *Tefsîru Sûreti Yûsuf*, *Tefsîru Sûreti'z-Zilzal*, *Tefsîru Sûreti'l-İhlâs*.

Hadîs: *Şerhu Nuhbeti'l-fiker*, *Şerhu'l-Hadîsi'l-erbaîn*, *Şerhu'l Erbaîne hadîsen li'İmâmi'n-Nevevî*, *Mecmûatü'l-müteferrika*, *Kenz-i Mahfî*.

Fıkıh: *Şerhu Fıkhî'l-Keydânî*, *el-Mesâilü'l-fıkhiyye*, *er-Risâletü'l-câmia lil-mesâ-ili'nnâfia*.

Kelâm: *Kitâbu'l-Fadl ve'n-nevâl*, *İhtiyârât*, *Şerhu şuabi'l-iman*, *Şerhu'l-kebâir*.

Tasavvuf: *Şerhu'l-Mesnevî (Rûhu'l-Mesnevî)*, *Şerhu'l-Muhammediyye (Ferahu'r-rûh)*, *Kitâbu'n-Ne'îce*, *Kitâbu'l-Hitâb*, *Şerh-i Pend-Atâr*, *Şerhu'l-Usûli'l-aşere*, *Sülûku'lmülûk (Tuhfe-i Aliyye)*, *Kitâbu Hucceti'l-bâliga*, *Tuhfe-i İsmâiliyye*, *Tuhfe-i Halîliyye*, *Kitâbu'n-Necât*, *Tuhfe-i Atâiyye*, *Tuhfe-i Umeriyye*, *Tuhfe-i Bahriyye*, *Risâle-i Hüseyiniyye*, *Tuhfe-i Recebiyye*, *Tuhfe-i Vesîmiyye*, *Tuhfe-i Hassâkiyye*, *Vesîletü'l-merâm*, *Risâletü'l-Hadârâti'l-hamsi'l-ilâhî*, *Lübbu'l-lübb ve sırru's-sırr*, *Kenz-i Mahfî*, *Şerhu Salavât-ı İbn Mesîs*, *el-Hakku's-sarîh ve'l-keşfü's-sahîh*, *Şerhu'l-hadîs "el-Mü'minü mir'âtü'l-mü'min"*, *el-Es'ilâtü's-Sahâfiyye ve'l-Ecvibâtu'l-Hakkiyye*, *el-Es'ilâtü'l-Mısrıyye ve el-Ecvibâtu'l-Hakkiyye*, *Risâletü Cilâi'l-kulûb*, *Kitâbu Zübdeti'l-makâl*, *Şerhu'l-hadîs "İzâ tahayyartüm fi'l-umûr festeînü min ehli'l-kubûr"*, *Risâle fi't-tasavvuf*, *Müntehabâtmin Minhâci'l-Âbidîn*, *Serhu Kitâbü'd-Dürreti'l-fâhıra*, *Nuhbetü'l-letâif*, *Şerhu Risâleti's-Sühreverdiyye*, *Şerhu Risâleti Vahdeti'l-vücûd li-Molla Câmî*, *Risâle-i Nefesü'r-Rahmân*, *Şerh-i*

Kelime-i Tevhîd (Kitâb't-Tevhîd), Risâle-i Kesfû'l-gitâ li ehli'l-ârâ', Mecmûatü'l-esrâr, Tamâmü'l-feyz fî bâbi'r-ricâl, Silsilenâme-i Celvetî, Kitâbu'l-Fasl fî'l-esrâr, Hakaiku'l-hurûf, Esrâru'l-hurûf, Risâle et Teheccî fî hurûfi't-tehaccî, Serh-i Ebyât-ı Hâcı Bayrâm Velî, Serh-i Ebyât-ı Yunûs Emre, Serh-i Nazm-ı Hayratî (Risâle-i Hayriye), Serh-i Ebyât-ı Hüseyin el-Kadirî, Ahidnâme-i İsmâil Hakkî (Vasiyyetnâme), Risâle-i Sem'ıyye, Serh-i Nazmı's-sulûk li's-Şeyh Ömer b. El-Fârîd, Kitâbu'l-Envâr, Rumûzât-ı Kelâm-ı İsmâil Hakkî, Makalât-ı İsmâil Hakkî, Müteferrikat-ı Hakkî, el-Vâridât-ı Hakkıyye (Vâridât-ı Sugrâ), el-Vâridâtü'l-kübrâ, Kitâbu'l-Kebîr, Risâletu "Eyyühe'l-bülbül", Kitâbu'l-Mir'ât li hakaiku ba'zı'l-ehâdis ve'l-âyât, Kitâbu'd-Düleri'l-irfâniyye, Müzillü'l-ahzân, Kitâbu Nakdı'l-hâl, Kitâbu'z-Zikr ve's-şeref, Kitâbu'l-İzzi'l-âdemî, Kitâbu Hayâtı'l-bâl, Netâicü'l-usûl.

Şiir: *Risâletü'l-Mi'râciyye, Dîvân-ı İsmâil Hakkî, Mecmûa-i âsâr.*

Hutbe-nasîhat: *Mecâlisü'l-va'z ve't-tezkîr, Kitâbu'l-Hutabâ (Hatîbu'l-hutabâ).*

Tecvîd: *Şerhu Mukaddimeti'l-Cezerî fî't-tecvîd.*

Gramer: *Kitâbü'l-Furûk.*

Tarih: *Muhtasar li-Tarîhi İbn Hallikân.*

İlm-i âdâb: *Şerhu Risâle fî'l-âdâbi'l-münâzara li-Taşköprüzâde.²⁶*

1.2.2. Rûhu'l-Beyân fî tefsîri'l-Kur'ân

İsmail Hakkî Bursevî (1137/1725), Bursa'ya halife olarak gönderildikten sonra şeyhinin tavsiyesine uygun olarak muhtelif camilerde, özellikle Cami-i Kebîr (Ulu Cami)'de vaaz etmeye başlamıştır. Bir müddet vaaz ettikten sonra kendisine Kur'an'ı başından başlayarak vaazlarında tefsir etmesi işaret edilmiş ve 1096 (1685) yılının Şaban ayında tertib üzere, vaazlarında Kur'an'ı Kerim'i tefsir etmeye başlamıştır. Bir taraftan Kur'an'ı vaazlarında tefsir ederken, bir taraftan da tefsirini Arapça olarak yazmaya devam etmiştir.²⁷

²⁶ - Namlı, a.g.e., s. 161-219.

²⁷ - Namlı, *İsmail Hakkî Bursevî*, s. 179. (Bursevî, *Tamâmü'l-Feyz-II*, 107-1009'dan naklen)

Rûhu'l-Beyân'ın tamamlanması yirmi sene on ay gibi bir müddet olmasına rağmen, İsmail Hakkı Kur'an'ın nuzûl müddetine denk düşürmek gayretiyle olsa gerek yirmi üç senede tamamlandığını söyler.²⁸

Rûhu'l-Beyân üç mücelled olarak tertib edilmiş ve her mücellede farklı bir hutbe (takdim) ile başlanmıştır. Her mücelled Kur'an'dan yaklaşık on cüzün tefsirini ihtiva eder. Birinci mücelled de Fatıha (1)- Tevbe (9), ikinci mücellede Yunus (10)- Ankebût (29), üçüncü mücelled de Rum (30)-Nas (114) sûrelerinin tefsiri yer almaktadır. On ciltlik baskıda ise ilk üç cilt müellifin tertibine göre birinci cilde, sonraki üç cilt ikinci cilde, son dört cilt ise üçüncü cilde tekabül etmektedir.²⁹

İsmail Hakkı Bursevî (1137/1725), Bursa'ya gelmeden önce Balkanlar'da halife olarak bulunduğu sıralarda Kur'an'ın başından Nisa sûresinin 78. ayetine kadar tefsirlerden derlemeler yaparak bir mecmua oluşturmuştu. Bu mecmua *Rûhu'l-Beyân*'ın baş tarafları için önemli bir kaynak olmuştur.³⁰

Rûhu'l-Beyân hazırlanırken daha önce yazılan pek çok tefsirden ve muhtelif kaynaklardan istifade edilmiştir. Zemahşerî (538/1143)'nin *el-Keşşâf*'ı, Râzî (606/1209)'nin *Mefatihü'l-gayb*'ı, Beydavî (685/1286)'nin *Envaru'l-Tenzîl*'i, Kurtubî (671/1272)'nin tefsiri, Ebû's-Suûd Efendi (982/1574)'nin *İrşadu'l-Akli's-Selîm* tefsiri gibi muteber tefsirlerin yanında Kuşeyrî (465/1072)'nin *Letâifü'l-işârat*'ı, Ruzbehân Baklî (606/1209)'nin *el-Arâisü'l-Necmiyye*, İbn Arabî (638/1240)'nin *el-Futühâtü'l-Mekkiyye*'si, Kaşanî (730/1330)'nin *Te'vilât*'ı, şeyhi Osman Fazlı Efendi'nin muhtelif eserleri gibi pek çok tasavvufi kaynaklardan ve tefsirlerden de istifade edilmiştir.³¹ Nitekim Bursevî (1137/1725), bu gerçeği *Rûhu'l-Beyân*'ın önsözünde şu sözleriyle belirtmektedir:

“Ben bu şehirdeki Ulu Cami'de, şöhretli ve aydınlık saçan mabedde vaaz edip öğüt vermekten başka yapacak bir şey bulamadığımdan, Rum illerinin bir kısmında ikamet ettiğim sıralarda tefsir sayfalarından ve ilim vasıtalarından bir kısım sayfaları derlemiş olduğumdan, bunlar rüzgarın taşıdığı zerrecikler gibi ellerde dağınık bulunduğundan istedim ki, yakaladıklarımın aşırı gidenleri özetleyeyim ve bana

²⁸ - Namlı, a.g.e., s. 179. (Bursevî, *Kitâbü'n-Netice*, II, 430'dan naklen)

²⁹ - Namlı, a.g.e., s. 179.

³⁰ - Namlı, a.g.e., s. 179- 180.

³¹ - Namlı, a.g.e., s. 180.

lütfe edilen bilgilerden ona bazı şeyler ekleyeyim. Bunu tanzim edip inci dizisinde toplayayım ve sanatkar parmakla bu inciyi dizeyim.”³²

1117/1705 yılında tamamlanan eser, her bakımdan XVIII. yüzyıl Osmanlı müslüman Türk dünyasının kültür özelliklerini yansıtmaktadır. Bundan dolayı tefsirde devrin hakim kültürleri olan Arap, İran ve Türk kültürünün geniş izleri görülmektedir. Yine devrin ilim ve kültür müesseseleri olan medreselerin çokça rağbet ettikleri gramer, belagat ve edebiyat inceliklerine de geniş yer verilmektedir. Yalnız Arap dili ve edebiyatı ile yetinilmemekte, Farsça ve Türkçe edebiyat örnekleri de sergilenmektedir. Dolayısıyla *Rûhu'l-Beyân* tefsiri, devrinin bütün kültür değerlerini yansıtan bir mozaik niteliğindedir. Ne var ki eserdeki bazı rivayetler ve bir kısım nakiller zayıftır. Eserde tefsirle ilgisi bulunmayan pek çok hikayelere, ibretli kıssalara ve tasavvufî şiirlere yer verilmiştir. Nitekim Kevserî (1371/1952), vaizlerin bu tefsire büyük bir ilgi gösterdiklerini, zira bu tefsirde kalpleri incelten hikayeler, Farsça kitaplardan nakiller ve sûfîlerin işaretlerinden örneklerin bulunduğunu, kulakların dinlemekten zevk aldığı beyân çeşitlerinin olduğunu belirtmiş, fakat müellifin her eserden, esen ve debelenen her şeyden nakilde bulunduğunu söylemekten de çekinmemiştir. Bursevî'nin vaaz için hazırladığı notlardan meydana gelen tefsir, ciddi bir süzgeçten geçirilmediği için hadislerine fazla itimat edilemez diye tenkit edilmiş, müellifin hadis ilmine vukûfiyetinin azlığı dolayısıyla eserde zayıf ve mevzu birçok hadisin bulunduğu belirtilmiştir.³³

Bizim de tezimizde bu konuyu seçmedeki çıkış noktamız Hayrettin Karaman'ın “*Vaaz Kaynaklarının Tavsiif ve Tenkidi*” isimli makalesindeki: “Müellifin, va'z için hazırladığı notları ikmal etmek sûretiyle meydana getirdiği *Rûhu'l-Beyân*’da uydurma rivayet ve hurafelere haddinden fazla yer vermesi gariptir. Hadislerine itimad edilmez. Kıssaları aklın ve naklin süzgecinden geçirilmelidir.”³⁴ ifadesi olmuştur.

³² - Avcı, a.g.e., s.28.

³³ - Avcı, a.g.e., s.28-29.

³⁴ - Karaman, Hayrettin, *İslam'ın Işığında Günün Meseleleri*, I, 396, 397.

Rûhu'l-Beyân'ın müellif hattıyla olan yazma nüshası Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi (BEYBEK)'te (Genel, nr. 12-27) dedir.³⁵

Yazma eserler kütüphanelerinde farklı nüshaları da mevcuttur. Bunlardan birkaç tanesini burada aktarmakta fayda görüyoruz:

- 1- Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Bölümü, (t.y.) 19 varak.
- 2- Edirne, Selimiye Kütüphanesi, (t.y.), 3 cilt.
- 3- Milli Kütüphane, 1848, VII+315 varak.³⁶

Rûhu'l-Beyân'ın bir çok defa baskısı da yapılmıştır. Bunları baskı tarihlerine göre şöyle sıralayabiliriz:

- 1- İstanbul, Matbaa-i Âmire, (1255/1839), 3 cilt.
- 2- Kahire, Bulak Matbaası, (1255/1839), 3 cilt.
- 3- Kahire, Bulak Matbaası, (1264/1848), 4 cilt.
- 4- Kahire, Bulak Matbaası, (1276/1859), 4 cilt.
- 5- Kahire, Bulak Matbaası, (1278/1861), 6 cilt.
- 6- İstanbul, Matbaa-i Âmire, (1285/1868), 4 cilt.
- 7- İstanbul, Matbaa-i Âmire, (1286/1869), 4 cilt.
- 8- Kahire, Bulak Matbaası, (1287/1870), 6 cilt.
- 9- İstanbul, Matbaa-i Nefise, (1306,1888), 4 cilt.
- 10- İstanbul, Matbaa-i Âmire, (1330, 1912).³⁷

Sonraki yıllarda ofset baskıyla yayınlanan çok farklı baskıları da vardır.

Türkçe Tercümeleri :

- 1- *Rûhu'l-Beyân Tefsiri*: Tam Metin Tercüme, Tercüme : Ömer Faruk Hilmi, İstanbul, Fatih Yayınevi, [t.y.], 10 cilt.

³⁵ - <http://www.yazmakutup.gov.tr/inebey/giris.html> (06. 02. 2014)

³⁶ - <http://ktp.isam.org.tr/?url=ktpgenel/findrecords.php> (06. 02. 2014)

³⁷ - <http://ktp.isam.org.tr/?url=ktpgenel/findrecords.php> (06. 02. 2014)

2- *Rûhu'l-Beyân Kur'ân Meali ve Tefsiri*, redaksiyon H. Kamil Yılmaz, Abdullah Sert, Mustafa Eriş; Tercüme: Ömer Çelik, Adem Ergül, Faruk Salman, Murad Sülün, Yusuf Akgün, İstanbul, Erkam Yayınları, 2005, 18 cilt.³⁸ (Biz de bu tercümeden istifade ettik.)

1.2.2.1. Bursevî'nin Rûhu'l-Beyân fi tefsiri'l-Kur'an'ı Üzerine Yapılan İlmi Ve Akademik Çalışmalar

1- Rûhu'l-Beyân üzerine en geniş araştırma Sakıb Yıldız'a ait yayımlanmamış doktora tezidir. Tez Sorbonne Üniversitesinde 1972'de Fransızca olarak yapılmıştır. Bu çalışmayı müellifi bazı değişiklikler yaparak *Büyük Türk Müfessiri İsmail Hakkı Bursevî- Hayatı, Eserleri ve Rûhu'l-Beyân Tefsiri* adıyla Türkçe'ye çevrilmiş, fakat aslı gibi basılma imkanı bulamamıştır.

2- Seyyid Muhammed Nuri el-Kadirî el-Mevsilî tarafından *Telhisu't-Tibyân min Rûhi'l-Beyân* adıyla dört cilt olarak basılmıştır.

3- Mustafa Sabri er-Reşidî el-Kadirî tarafından *Reyhane'tü'l-ihvan el-maktûfe min riyazi'l-cinân el-menkûle min Tefsiri Ruhi'l-Beyan* adıyla özetlenmiştir.

4- Aşçı İbrahim Dede (ö. 1906'dan sonra), *Tercemetü'l-farisyye fi Tefsiri'l-Hakıyye* isimli eserinde tefsirde geçen Farsça beyit ve metinleri Türkçe'ye tercüme etmiştir.

5- M. Ali Sâbûnî tarafından *Tenvîru'l-ezhan min tefsiri Ruhi'l-beyan* adıyla ihtisar ve tahkik edilmiş ve Sâbûnî'nin çalışması bir heyet tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir. (Damla Yayınevi, İstanbul, 1995)

6- Sâbûnî'nin *Tenvîru'l-ezhan*'ı bir heyet tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve *Ruhu'l-Beyan* tercümesi olarak neşredilmiştir. Edilmiş bir baskısı mevcuttur. (İstanbul, 1995-1996)³⁹

İsmail Hakkı Bursevî'nin *Rûhu'l-Beyân*'ını konu alan akademik çalışmalar da şunlardır:

³⁸ - <http://ktp.isam.org.tr/?url=ktppenel/findrecords.php> 06. 02. 2014.

³⁹ - Namlı, a.g.e., s. 180, 181.

TEZLER

1- *İsmail Hakkı Bursevî'nin Rûhu'l-Beyân Tefsirinde Hârikulâde Olaylar* / haz. Fatih Oruç, 2008, (Yüksek Lisans), Sakarya Üniversitesi Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Kelam Bilim Dalı (Danışman: Doç. Dr. Ramazan Biçer)

2- *Rûhu'l-Beyân Tefsirindeki Namaz Sûrelerinde Geçen Hadisler* (Fâtiha ve Fil-Nâs Sûreleri) / haz. İbrahim Sağlam, 2008, (Yüksek Lisans) Gazi Üniversitesi Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı (Danışman: Doç. Dr. Mahmut Kavaklıoğlu)

3- *Rûhu'l-Beyân'da İşârî Tefsir Anlayışı* / haz. Fatma Çalık, 2002, (Yüksek Lisans), Uludağ Üniversitesi Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Tefsir Bilim Dalı (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mustafa Bilgin)

4- *İsmail Hakkı Bursevî'nin Ruhu'l-Beyân'ında Nefs kavramı* / haz. M. Fatih Haşçıçek, 2000, (Yüksek Lisans), Ankara Üniversitesi Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Tefsir Bilim Dalı (Danışman: Doç. Dr. Ahmet Nedim Serinsu)

5- *İsmail Hakkı Bursevî'nin Rûhu'l-Beyân Adlı Tefsiri ve "Usûl-i Aşere"* / haz. Ömer Özbek, 2003 (Yüksek Lisans), Erciyes Üniversitesi Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Tefsir Bilim Dalı (Danışman: Prof. Dr. Mehmet Zeki Duman)

6- *Osman Bedrüddin Erzurûmî'nin Gülzâr-ı Samînî'sinde Bulunan Ayetlerin Tasavvufî Yorumları ve Rûhul-Beyân Adlı Tefsirle Karşılaştırılması* / haz. Enver Türkmen, 2007, Yüksek Lisans, Fırat Üniversitesi Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Tefsir Bilim Dalı (Danışman: Prof. Dr. H. Mehmet Soysaldı)⁴⁰

MAKALELER

1- Apak, Adem, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Rûhu'l-Beyân'da İslâm Tarihi İlk Dönem Hadiseleri ve Siyasî-İtikadî Fırkalar Hakkındaki Görüşleri*, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2002, cilt: XI, sayı: 2, s. 147-166.

2- Başkan, Ömer, *Halkı İrşad Çabasının Tefsire Yansımış Biçimi: Bursevî'nin Rûhu'l-Beyân'ı ve Tefsir Yöntemine Dair Bir Değerlendirme*, Din

⁴⁰ - <http://ktp.isam.org.tr/?url=tezilh/findrecords.php>. 26.06.14

Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, [www.dinbilimleri.com], 2008, cilt: VIII, sayı: 3, s. 127-144.

3- Yılmaz, H. Kamil, *Mesnevî ve Rûhu'l-Beyân'da Köylülük ve Şehirlilik*, Uluslararası Mevlânâ Sempozyumu Bildirileri, 2010, cilt: II, s. 979-992.⁴¹

Buraya kadar verilen bilgilerden anlaşıldığına göre İsmail Hakkı Bursevî (1137/1725), Tefsir, Hadis, Kelam, Tasavvuf gibi birçok bilim dalını ilgilendiren alanlarda Arapça, Farsça ve Türkçe olarak çok sayıda eser vermiş üretken bir ilim adamıdır. Ancak çeşitli alanlarla ilgili eserlerindeki düşünce ve görüşleri, onun temel zihniyeti ve kimliğini Tasavvuf'un şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Öyle anlaşılıyor ki onun hadis rivayeti ve hadis tashihi konusuna bakışı da, sûfî mentalitesine uygun olarak gelişmiştir.

Bu küçük tespit ve değerlendirmelerden sonra, *Rûhu'l-Beyân*'da Nisâ sûresi tefsir edilirken kullanılan hadislerin tahrîc ve değerlendirilmesi işine geçebiliriz.

⁴¹ - <http://ktp.isam.org.tr/?url=tezi/h/findrecords.php.26.06.14>.

İKİNCİ BÖLÜM

RÛHU'L BEYÂN TEFSİRİNDEKİ HADİSLERİN TAHRÎCİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ (NİSA SÛRESİ)

2.1. Hadislerin Değeri

1. Hadis

الرحم معلقة بالعرش تقول: من وصلني وصله الله ومن قطعني قطعته الله

“Akrabalık yani “rahm” arş’a asılı bir vaziyette şöyle der: “Kim benim hukukuma riayet ederse, Allah da onun hukukunu gözetsin; kim de benim hukukuma riayet etmezse, Allah da onun hukukunu gözetmesin.”⁴²

Tahrîc

Hadis bu metinle Müslim (261/875)’in *el-Câmiü’s-Sahîh*’inde Hz. Aişe (r.a.)’den rivayet edilmiştir.⁴³ Buhâri (256/870)’nin lafzında Ebû Hureyre (r.a.)’den rivayetle hadisin başında şu ifade vardır: (إِنَّ الرَّحْمَ شَجْنَةٌ مِنَ الرَّحْمَنِ) “Rahm” kelimesi Rahman (kelimesinden türetilmiş olup), (kaynağını) Rahman’dan (alıp uzanmış) bir ağaçlık gibidir.⁴⁴ Tirmizî (279/892)’nin *es-Sünen* adlı eserinde Abdullah b. Ömer (r.a.)’den rivayetle yine hadisin başında şu ziyade vardır : (الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ) : (ارْحَمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ يَرْحَمَكُم مِّنْ فِي السَّمَاءِ) “Acıma hissi taşıyanlara acıması bol olan Allah da acır. Yeryüzündekilere acıyın ki, göktekiler de size acısın.” Tirmizî bu hadisin “hasen sahih” olduğunu söylemiştir.⁴⁵

Hadis muttefekun aleyh’tir.

2. Hadis

ما من عمل حسنة ثوابا من صلة الرحم وما من عمل سيئة أسرع عقوبة من البغي

⁴² - Bursevî, II, 159.

⁴³ - Müslim, Birr, 17.

⁴⁴ - Buhârî, Edeb, 13.

⁴⁵ - Tirmizî, Birr ve Sıla, 16.

“Sevabı akrabalık bağlarına riayet etmekten daha çabuk verilen hiçbir güzel amel yoktur. Cezası, azgınlık ve zulümden daha hızlı verilen hiçbir kötü amel de bulunmamaktadır.”⁴⁶

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisin Kuzaî (454/1062)'nin *Müsnedü's-Şihâb* adlı eserinde: “Husayb b. Abdullah, Hasen b. Raşık, Muhammed b. Hafs, Salih b. Muhammed, Hammad b. Ebû Hanife, Yahya b. Ebû Kesîr, Ebû Seleme, Ebû Hureyre (r.a.)” isnadıyla merfu olarak rivayet ettiği metni şöyledir :

مَا مِنْ شَيْءٍ أَطِيعُ اللَّهَ فِيهِ بِأَعَجَلٍ ثَوَابًا مِنْ صَلَاةِ الرَّجْمِ، وَمَا مِنْ عَمَلٍ يُعْصَى اللَّهُ فِيهِ بِأَعَجَلٍ عُقُوبَةً مِنْ بَعْغِي

“Allah'a ibadet edilen şeyler içersinde, sıla-i rahimden daha çabuk sevabı verilen bir şey yoktur. Allah'a isyan edilen şeyler içersinde de, azgınlıktan daha çabuk cezası verilen bir davranış yoktur.”⁴⁷

Beyhâkî (458/1066)'nin *es-Sünenü'l-Kübrâ*'sında: “Abdullah b. Yezid El-Mukrî, Ebû Hanife, Yahya b. Ebû Kesîr, Mücahid ve İkrime, Ebû Hureyre (r.a.)” den merfu olarak rivayet ettiği hadisin sonunda şu ziyade vardır : (وَالْيَمِينِ الْفَاجِرَةَ تَدْعُ الدِّيَارَ) “Yalan yere yemin, yurtları viran bırakır.”⁴⁸

Yine aynı metinle Ebû Hanife (150/767)'nin *Müsned*'inde ise: “Nasih b. Abdillâh, İbn Aclân, Yahya b. Yâlâ, İshak es-Selülî ve Nüfeyl el-Hafız, Yahya b. Ebû Kesir, Ebû Seleme, Ebû Hureyre (r.a.)” isnadıyla merfu olarak rivayet edilmiştir.⁴⁹

Elbânî hadise “sahih” hükmünü vermiştir.⁵⁰

3. Hadis

روى- أن رجلا من بنى غطفان كان معه مالٌ كثير لابن أخ له يتيمٌ فلما بلغ اليتيم طلب المال، فمنعه عمه فترافعا الى النبي عليه السلام فنزلت هذه الآية، فلما سمع العم قال أطعنا الله وأطعنا الرسول، نعوذ بالله من

⁴⁶- Bursevî, II, 159.

⁴⁷- Kuzaî, *Müsnedü's-Şihâb*, II, 27.

⁴⁸- Beyhâkî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, X, 62.

⁴⁹- Ebû Hanife, *Müsnedü Ebû Hanife*, s. 243.

⁵⁰- Elbânî, *Daifü'l-Câmii's-Sagir ve Ziyadetuh*, II, 950.

الحوب الكبير، فدفع اليه ماله، فقال النبي صلى الله عليه وسلم (من يوق شح نفسه، ويطلع ربه هكذا فانه يحل داره) يعنى جنته فلما قبض الفتى ماله أنفقه فى سبيل الله فقال عليه السلام (ثبت الاجر وبقي الوزر) فقالوا كيف بقي الوزر فقال ثبت الاجر للغلام وبقي الوزر على والده

Rivayet edildiğine göre, Gatafanoğullarından bir adamda kardeşinin oğluna ait, büyük bir yekûn mal bulunuyordu. Yetim buluşa erince malını istedi, fakat amcası vermedi. Neticede durumlarını Hz. Peygamber (s.a.v.)'e arz ettiler. Bunun üzerine mezkûr âyet-i celile (Nisa, 2) indi. Âyeti duyan amca : “Allah’a ve Rasûlüne itâat ettik. Böyle büyük bir gûnahtan Allah’a sığınırız.” dedi ve yeğenin malını kendisine verdi. Bunun üzerine Cenab-ı Peygamber (s.a.v.) : “Nefsinin cimriliğinden korunan ve Rabbi’ne böyle itâat eden, cennetteki yerini hak eder.” buyurdu. Genç ise malını elde ettiği gibi Allah yolunda infak etti. Hz. Peygamber (s.a.v.) bunun üzerine: “Ecir sabit, günah bâki kaldı.” buyurdu. Oradakiler : “Nasıl olur da günahı kalır? deyince, Hz. Peygamber (s.a.v.) : “Malın ecri bu genç için gerçekleşmiştir, günahı ise babasının üzerine kalmıştır.” buyurdu.⁵¹

Tahrîc ve Değerlendirme

Bu rivayeti hadis kaynaklarında bulamadık. Ancak bazı tefsir kaynaklarında geçmektedir.⁵² Mukatil b. Süleyman (150/767) *et-Tefsiru'l-Kebir*'inde bu şahsın ismini Münzir b. Rifaâ el-Gatafânî olarak verir.⁵³ İbn Hacer (852/1449) ise “Kelbî bu kıssayı zikretti ama onu Gatafânî diye adlandırmadı, Sa'lebi ve Mukatil de bu kıssayı Kelbî'den aktardı ama onlar da Gatafânî demediler. Bu sebeple bu konuda tasnifte bulunmuş kimseler onun için Gatafânî dememiştir.” açıklamasında bulunmuştur.⁵⁴

Hadis mecmualarında tespit edilemeyen bir sözün hadis olma ihtimali zayıftır, ihtiyatla karşılanmalıdır.

4. Hadis

وعن ابن عباس رضى الله عنهما قال ست موبات ليس لهن توبة. أكل مال اليتيم، وقذف المحصنة، والفرار من الزحف، والسحر، والشرك بالله، وقتل نبي من الأنبياء

⁵¹ - Bursevî, II, 161.

⁵² - Bilgi için bkz. Kurtubi, *el-Câmi li-Ahkâmi'l-Kur'an*, V, 8; Mukatil b. Süleyman, *et-Tefsir'ul-Kebir*, I, 356; Begavî, *Medimü't-Tenzil*, I, 562; Zemahşerî, *Keşşüf*, I, 464; Sa'lebi, *el-Keşf ve'l-Beyân fi Tefsiri'l-Kur'an*, III, 242.

⁵³ - Mukatil b. Süleyman, *et-Tefsir'ul-Kebir*, I, 356.

⁵⁴ - İbn Hacer, *el-İsabe fi Temyizi's-Sahabe*, VI, 169.

İbn Abbas (r.a.)'ın şöyle dediği rivayet edilir: “Altı tane helak edici günah vardır ki bunların tövbesi yoktur. Yetim malı yemek, namuslu bir kadına zinâ suçu atmak, düşmanla çarpışırken firar etmek, sihir, Allah’a şirk koşturmak ve peygamberlerden birini öldürmek.”⁵⁵

Tahrîc

Bursevî (1137/1725), hadisi İbn Abbas (r.a.)’dan mevkuf olarak nakletmiştir. Ancak o, hadis kaynaklarında Ebû Hureyre (r.a.)’den merfu olarak rivayet edilmiştir.⁵⁶

Hadis Buhârî (256/870)’nin *el-Câmiü’s-Sahîh*’inde şöyle rivayet edilmiştir:

“اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ” ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا هُنَّ؟ قَالَ: “الشَّرْكَ بِاللَّهِ، وَالسَّحْرُ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِيَّا بِالْحَقِّ، وَأَكْلُ الرِّبَا، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ، وَالنَّوَالِي يَوْمَ الزَّحْفِ، وَقَدْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلَاتِ”

Peygamber (s.a.v.): “Helak edici yedi şeyden sakınınız!” buyurdu. Sahâbîler: “Yâ Rasûlallah! Bu yedi şey nedir?” diye sordular. Rasûlullah: “Allah’a ortak koşturmak, sihir yapmak, Allah’ın haram kıldığı bir hayatı öldürmek, faiz kazancı yemek, yetim malı yemek, düşmana hücum sırasında harbden kaçmak, zinadan korunmuş olup hatırlarından bile geçmeyen mü’min kadınlara zina isnâd etmektir.” buyurdu.

Müslim (261/875), Ebû Dâvûd (275/889) ve Nesâî (303/915) de aynı lafızlarla rivayet etmişlerdir.⁵⁷

Hadis muttefekun aleyh’tir.

5. Hadis

وروى- أن رجلا جاء الى النبي صلى الله عليه وسلم فقال: عندي يتيم، مم أضرب به قال مما تضرب ولدك

⁵⁵- Bursevî, II, 162.

⁵⁶- Buhârî, Vasâyâ, 23, Tıb, 48; Hudûd, 44; Müslim, İman, 144; Ebû Davûd, Vasâyâ, 10; Nesâî, Vasâyâ, 12.

⁵⁷- Müslim, İman, 144; Ebû Davûd, Vasâyâ, 10; Nesâî, Vasâyâ, 12.

Rivayet edilir ki, Bir adam Hz. Peygambere gelip: “Yanımda bir yetim var. Hangi hareketleri yüzünden onu dövebilirim?” der. Hz. Peygamber ona “Kendi çocuğunu hangi hareketleri yüzünden dövüyorsan” cevabını verir.⁵⁸

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadis İbn Ebî Şeybe (235/849)’nin *el-Musannef*’inde: “Süfyân b. Uyeyne, Amr b. Dînar, Hasan el-Urenî” den merfu olarak, bu metinle geçmektedir.⁵⁹ Ayrıca Buhârî (256/870)’nin *el-Edebü’l-Müfred*’inde “Musa, Selam b. Ebi Mutî, Esmâ b. Ubeyd” isnadıyla maktu olan rivayeti şöyledir⁶⁰ :

قُلْتُ لِابْنِ سَيِّرِينَ: عِنْدِي يَتِيمٌ، قَالَ: اصْنَعْ بِهِ مَا تَصْنَعُ بَوْلَدِكَ، اضْرِبْهُ مَا تَضْرِبُ وَلَدَكَ

Esmâ b. Ubeyd’den rivayet edildiğine göre, şöyle dedi: İbni Sîrîn’e dedim ki, yanımda bir yetim var. (İbni Sîrîn, cevaben bana) “Çocuğuna yaptığını ona da yap. Çocuğunu dövdüğün gibi onu da döv.” dedi.

Elbânî de hadise “İsnadı sahih” hükmünü vermiştir.⁶¹

6. Hadis

ان اليتيم إذا ضرب اهتز عرش الرحمن لبيكائه، فيقول الله يا ملائكتي من أبكى الذي غيبت أباه في التراب وهو أعلم به، قال تقول الملائكة ربنا لا علم لنا قال فاني أشهدكم ان من أرضاه أرضه من عندي يوم القيامة

“Yetim dövüldüğü zaman, onun ağlamasından dolayı Rahman’ın arşı sarsılır. Cenâb-ı Hak cevabını bilmekle beraber; “Ey meleklerim, babasını alıp toprağa karıştırdığım birini kim ağlatıyor? diye sorar. Melekler: “Rabbimiz bu konuda hiçbir bilgimiz yoktur.” diye cevap verir. Cenâb-ı Hak da: “Sizi şahit tutuyorum ki, kim yetimin gönlünü alır, onu razı ederse, kıyamet gününde ben de onu kendi katımdan ihsan edeceğim şeylerle razı edeceğim.” buyurur.⁶²

Tahrîc ve Değerlendirme

Ebû Nuaym (430/1038) *Ahbaru Isbahan*’da hadisi: “Ebû Bekir Ahmed b. Muhammed b. Cafër, Abdullah b. Muhammed b. Abdülkerim, Ebû Yusuf el-Kalusî,

⁵⁸ - Bursevî, II, 162.

⁵⁹ - İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, V, 340 .

⁶⁰ - Buhârî, *el-Edebü’l-Müfred*, I, 62.

⁶¹ - Elbânî, *Sahihu’l-Edebi’l-Müfred*, I, 76.

⁶² - Bursevî, II, 162.

Amr b. Süfyan el-Kutaî, Hasen b. Ebû Cafer, Ali b. Zeyd, Said b. Müseyyeb, Ömer b. Hattâb” isnadıyla merfu olarak nakletmiştir.⁶³

Benzer bir lafzı Hatîb el-Bağdadî (463/1071)’nin *Târîhu Bağdad*’ında: “Ebû’l Hüseyin Ahmed b. Muhammed b. Ezher es-Semânî, Ahmed b. İsa b. Muhammed el-Veşââ, Musa b. İsa, Yezîd b. Harun, Humejd el-Tavîlî, Enes b. Malik (r.a.)” isnadıyla merfu olarak yer almaktadır.⁶⁴

Her iki tarîk de İbnü’l-Cevzi (597/1201) ve Suyûtî (911/1505)’nin Mevzûat’la ilgili eserlerinde “mevzû” olarak geçmektedir.⁶⁵ Hatîb el-Bağdadî (463/1071), hadise “münkerün cidden” demiştir. İsnadın tüm ricalinin “maruf” olduğunu, ancak Musa b. İsa’nın “mechûl” ve hadisinin de “gayrı makbûl” olduğunu belirtmiştir.⁶⁶ Elbânî de İbnü’l-Cevzi, Hatîb ve Suyûtî’nin görüşlerini aktararak, her iki tarîke de “münkerün cidden” demiştir.⁶⁷

Bu değerlendirmeler çerçevesinde hadisin “mevzû” olduğu anlaşılmaktadır.

7. Hadis

جِهَادِ الْمَرْأَةِ حَسَنَ التَّبَعْلِ لَزَوْجِهَا

“Kadının cihadı, kocasıyla iyi geçinmesidir.”⁶⁸

Tahrîc ve Değerlendirme

Deylemî (509/1115) *el-Firdevs*’de hadisi Ali (r.a.) rivayeti olarak ve bu metinle nakletmiştir.⁶⁹ Ali el-Muttakî (957/1567)’nin: “Ebû Tayyib Ahmed Abdullah Ed-Darimî, Ahmed b. Davud b. Abdil Gaffar, Ebû Musab, Ebû Cafer b. Muhammed, o da babasından ve dedesinden” merfu olarak gelen rivayeti daha uzundur.⁷⁰

⁶³ - Ebû Nuaym, *Ahbaru Isbahan*, II, 269.

⁶⁴ - Hatîb el-Bağdadî, *Târîhu Bağdad*, XV, 35.

⁶⁵ - Suyûtî, *el-Leḡli’l-Masnûa*, II, 77; İbnü’l-Cevzi, *Kitâbü’l-Mevzuat*, II, 169.

⁶⁶ - Hatîb el-Bağdadî, a.g.e., XV, 35.

⁶⁷ - Elbânî, *Silsiletü’l-ehâdis ed-Da’ife ve’l-Mevdû’a*, XII, 768.

⁶⁸ - Bursevî, II, 164.

⁶⁹ - Deylemî, *el-Firdevs*, II, 110.

⁷⁰ - Ali el-Muttakî, *Kenzü’l-Ummâl*, XVI, 141.

İbn Hıbbân (354/965) hadise “mevzû” demiştir.⁷¹ İbnü'l-Cevzi (597/1201) hadisin ravilerinden Ahmed b. Davud için “hadis uydurur” derken⁷²; Suyûtî (911/1505) aynı sebeple hadise “mevzû” demiştir.⁷³ Elbânî de hadise “münker” hükmünü vermiştir.⁷⁴

Bu değerlendirmeler çerçevesinde hadisin “mevzû” olduğu anlaşılmaktadır.

8. Hadis

كانت المرأة على عهد النبي عليه السلام تستقبل زوجها إذا دخل وتقول مرحبا بسيدى وسيداً أهل بيتي
وتقصد الى أخذ رداءه فتأخذه من عنقه وتعمد الى نعله فتخلعه فان رآته حزينا قالت ما يحزنك ان كان حزنك
لآخرتك فزاد الله فيها وان كان لدنياك فكفاك الله فقال النبي صلى الله عليه وسلم يا فلان أقرئها منى السلام
وأخبرها ان لها نصف اجر الشهيد

Hız. Peygamber (s.a.v.) devrinde bir kadın, eşi eve geldiği zaman onu “Efendim, ailemizin efendisi hoş geldiniz.” diyerek karşılar, eşinin dış elbisesini alır, ayakkabılarını çıkarırdı. Eşini üzüntülü görürse, “Sizi üzen nedir böyle?” diye sorar ve “Eğer üzüntünüz âhiretiniz içinse Allah bu üzüntüyü daha da artırsın; yok eğer dünyanız içinse Allah size kafidir.” derdi. Bunu haber alan Hız. Peygamber (s.a.v.): “Ey filan, hanımına selam söyle ve bildir ki, ona yarım şehid sevâbı verilecektir.” buyurdu.⁷⁵

Tahrîc ve Değerlendirme

Harâitî (327/939) *Mekarimü'l-Ahlâk*'ında ve Taberânî (360/971) *el-Mu'cemü'l-Kebîr*'inde ve hadisin çok benzer bir lafzını “İbrahim b. Cüneyd, Mehdi b. Cafer, Zafir b. Süleyman, Ubeydullah b. Velid el-Vassafî” isnadıyla merfu olarak nakletmişlerdir.⁷⁶ Lafız şu şekildedir :

⁷¹ - İbn Hıbbân, *el-Mecrühîn mine'l-muhaddisin ve'd-duağa ve'l-metrükîn*, I, 147.

⁷² - İbnü'l-Cevzi, *Kitâbü'l-Mevzuat*, II, 153.

⁷³ - Suyûtî, *el-Le'î'l-Masnu'a*, II, 159.

⁷⁴ - Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi ed-Da'ife ve'l-Mevdû'a*, III, 682.

⁷⁵ - Bursevî, II, 164.

⁷⁶ - Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XII, 208; Haraitî, *Mekarimü'l-Ahlâk*, I, 179.

جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ لِي امْرَأَةً إِذَا دَخَلْتُ عَلَيْهَا قَالَتْ: مَرْحَبًا بِسَيِّدِي، وَسَيِّدِ أَهْلِ بَيْتِي وَإِذَا رَأَيْتَنِي حَزِينًا قَالَتْ: مَا حَزْنُكَ الدُّنْيَا، وَقَدْ كُفَيْتَ أَمْرَ الْآخِرَةِ، فَرَأَيْتَ اللَّهَ عَلَيْهَا، وَكَذَلِكَ فَلْتَكُنَنَّ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَخْبِرْهَا أَنَّهَا عَامِلَةٌ مِنْ عُمَّالِ اللَّهِ، وَلَهَا نِصْفُ أَجْرِ الْمُجَاهِدِ

Hiz. Peygamber (s.a.v.)'e bir adam geldi ve şöyle dedi: “Ya Rasulallah, benim bir hanımım var, eve geldiğim zaman “Efendim, ailemizin efendisi hoş geldiniz.” diyerek karşılar, beni üzüntülü görürse “Sizi üzen nedir böyle?” diye sorar ve “Eğer üzüntünüz ahiretiniz içinse Allah bu üzüntüyü daha da artırsın; yok eğer dünyanız içinse Allah size kafidir.” der. Bunu haber alan Hiz. Peygamber (s.a.v.): “Ey filan, hanımına selam söyle ve bildir ki, ona yarım mücahid sevâbı verilecektir.” buyurdu.

Suyûtî (911/1505), İbn Adî (365/975)'den naklen, hadisin ravilerinden Zafir b. Süleyman' ın “Zayıf olmakla birlikte hadisin yazılabileceğini” belirtir.⁷⁷

Hadisin sıhhati hakkında başka bir bilgiye ulaşmadık, ancak ravinin durumu göz önüne alındığında hadise “zayıf” diyebiliriz.

9. Hadis

ثَلَاثَةٌ مِنْ أُمَّتِي يَكُونُونَ فِي جَهَنَّمَ كَعَمْرِ الدُّنْيَا سَبْعَ مَرَّاتٍ. أُولَئِكَ مَتَسَمِنُونَ مَهْزُولُونَ. وَالثَّانِي كَاسُونَ عَارُونَ. وَالثَّلَاثُ عَالِمُونَ جَاهِلُونَ قِيلَ مِنْ هَؤُلَاءِ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَمَّا الْمَتَسَمِنُونَ الْمَهْزُولُونَ فَالنِّسَاءُ مَتَسَمِنَاتٌ بِاللَّحْمِ مَهْزُولَاتٌ فِي أُمُورِ الدِّينِ وَأَمَّا الْكَاسُونَ الْعَارُونَ فَهِنَّ النِّسَاءُ كَاسِيَاتٌ مِنَ الثِّيَابِ عَارِيَاتٌ مِنَ الْحَيَاءِ وَأَمَّا الْعَالِمُونَ الْجَاهِلُونَ فَهُمْ أَهْلُ الدُّنْيَا التَّاجِرُونَ الْكَاسِبُونَ يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ

“Ümmetinden üç bölük insan vardır ki bunlar dünyanın ömrünün yedi katı kadar uzun bir müddet cehennemde kalacaklardır: 1. Semiz görünümlü zayıflar 2. Giyinik çıplaklar 3. Âlim cahiller.” “Peki ya bunlar kimlerdir, Ya Rasûlallah” denince Efendimiz şöyle cevap vermiştir : “Semiz görünümlü zayıflar, vücutları iri, etli fakat dini konularda zayıf olan kadınlardır. Giyinik çıplaklar ise elbise giyinmiş, hâyâsı olmayan kadınlardır. Âlim cahiller ise, çok kazanan dünya ehli tacirlerdir ki, bunlar dünya hayatının zâhiri kısmını bilirler. Fakat ahiretten gafilirdirler. Mallarını nereden topladıklarına bakmazlar. Helal ile doymaz, harama da aldırılmazlar.⁷⁸

⁷⁷ - Suyûtî, *Câmiü'l-Ehâdis*, II, 31.

⁷⁸ - Bursevî, II, 164.

Tahrîc ve Değerlendirme

Rivayet kaynaklarda bulunamamıştır.

10. Hadis

أذبيوا طعامكم بالصلاة والذكر

“Yediklerinizi namaz kılarak ve zikrederek eritin.”⁷⁹

Tahrîc ve Değerlendirme

Taberânî (360/971) *el-Evsat*'ında: “Fazl b. Hubab, Abdurrahman b. Mübarek, Ebû Halil Beziğ b. Hassan, Hişam b. Urve ve Urve” isnadıyla merfu olarak rivayet etmiştir. Rivayette şu ziyade vardır : (وَلَا تَتَامُوا عَلَيْهِ فَنَقَسُوا فُلُوبُكُمْ) “Yemekten sonra hemen uyumayınız, kalbiniz kararır.”⁸⁰

Beyhakî (458/1066) de *Şuabü'l-İmân*'ında aynı metinle: “Ebû Sehl Ahmed b. Muhammed b. İbrahim el-Mihranî, Harun b. Ahmed b. Harun el-Cürcanî, Fazl b. Hubab, Muaz b. Muaz İbn ehi Hallâd el-Amâ, Abdurrahman b. Şerik, Ebû Halil Beziğ b. Hassan, Hişam b. Urve, Urve” isnadıyla yine merfu olarak aktarmıştır.⁸¹

Irakî (806/1403), Taberânî'nin rivayetine “senedi zayıf” demiştir.⁸² Heysemî (807/1404) ise Ebû Halil Beziğ b. Hassan için “zayıf” demiştir.⁸³ Suyûtî (911/1505) Beziğ için “metrûk”, rivayete “mevzû” demiştir.⁸⁴ Elbânî de hadise “mevzû” hükmünü vermiştir.⁸⁵

Bu bilgi ve verilerin ışığında rivayetin “mevzû” olduğu anlaşılmaktadır.

11. Hadis

مروهم بالصلاة لسبع

⁷⁹ - Bursevî, II, 166.

⁸⁰ - Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, V, 163.

⁸¹ - Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, VIII, 167.

⁸² - Irakî, *el-Muğni*, I, 91.

⁸³ - Heysemî, *Mecmau'z-zevâid ve menbeu'l-fevâid*, V, 130.

⁸⁴ - Suyûtî, *el-Leali'l-Masnua*, II, 215.

⁸⁵ - Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdis ed-Da'ife ve'l-Mevdû'a*, I, 233.

“Yedi yaşına gelince çocuklarınıza namaz kılmalarını emredin.”⁸⁶

Tahrîc

Hadisi Rebi b. Sebre babasından ve dedesinden, yine Amr b. Şuayb babasından ve dedesinden rivayet etmiştir.

Hadisin Tirmizî (279/892) deki rivayeti şu şekildedir:

عَلِّمُوا الصَّبِيَّ الصَّلَاةَ ابْنَ سَبْعِ سِنِينَ وَأَضْرِبُوهُ عَلَيْهَا ابْنَ عَشْرٍ

“Çocuklarınıza yedi yaşına geldiklerinde namazı öğretin, on yaşlarına geldiklerinde kılmazlar ise dövme sûretiyle namaz kılmalarını sağlayın.” Tirmizî (279/892) hadise “Sebre hadisi hasen sahihtir. İlim adamları bu hadisle amel ederler.” açıklamasında bulunur.⁸⁷ Ayrıca Ebû Dâvûd (275/889), Ahmed b. Hanbel (241/855) ve Darimî (255/868) de hadisi rivayet etmişlerdir.⁸⁸

Hadis sahihtir.

12. Hadis

من كانت عنده مظلمة لأخيه أو شيء فليتحلله منه اليوم من قبل أن لا يكون دينار ولا درهم إن كان له عمل صالح أخذ منه بقدر مظلمة وإن لم يكن له حسنات أخذ من سيئات صاحبه فحمل عليه ومن اجتمعت عليه مظالم وقد تاب عنها وعسر عليه استحلال أرباب المظالم فليكثر من حسناته ليوم القصاص وليسر ببعض الحسنات بينه وبين الله بكمال الإخلاص حيث لا يطلع عليه إلا الله فعساه يقربه ذلك إلى الله فينال به لطفه الذي ادخره لأرباب الإيمان في دفع مظالم العباد عنهم بإرضائه إياهم

“Kim kardeşine zulüm vb. bir şey yapmışsa, paranın pulun bulunmadığı ahiretten önce bugünden helallik dilesin. Çünkü orada salih ameli varsa yaptığı haksızlık kadar ondan alınacaktır. Hiçbir hasenatı yoksa haksızlık ettiği kişinin günahları alınıp ona yüklenecektir. Bir kişinin tevbe ettiği, çok fazla zulmü varsa ve zulmettiği kişilerle helalleşmesi kendisine zor geliyorsa, kısas günü, yani ahiret için çokça güzel amel işlesin. Güzel amellerden bir kısmını da büyük bir ihlasla sadece kendisi ile Allah arasında kalacak şekilde, Allah’tan başka hiç kimsenin muttali olamayacağı kadar gizli yapsın. Belki bu amelleri, kendisini Allah’a yaklaştırır da,

⁸⁶ - Bursevî, II, 166.

⁸⁷ - Tirmizî, Salat, 182.

⁸⁸ - Ebû Davud, Salat, 26; Darimî, Salat, 141; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 181.

Allah Teala'nın kulları razı ederek kul haklarını ödeme hususunda iman ehli için hazırladığı lütfüne nail olur.⁸⁹

Tahrîc ve Değerlendirme

Buhâri (256/870) ve Tirmizî (279/892) Ebû Hureyre (r.a.)'den nakletmişlerdir. Hadisin Buhâri'deki metni, yukarıdaki hadisin şu kısmıdır:

مَنْ كَانَتْ عِنْدَهُ مَظْلَمَةٌ لِأَخِيهِ فَلْيَتَحَلَّلْهُ مِنْهَا، فَإِنَّهُ لَيْسَ تَمَّ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ، مَنْ قَبِلَ أَنْ يُؤَخَذَ لِأَخِيهِ مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ أُخِذَ مِنْ سَيِّئَاتِ أَخِيهِ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ

“Kim kardeşine zulüm vb. bir şey yapmışsa paranın pulun bulunmadığı ahiretten önce bugünden helallik dilesin. Çünkü orada salih ameli varsa yaptığı haksızlık kadar ondan alınacak. Hiçbir hasenatı yoksa haksızlık ettiği kişinin günahları alınıp ona yüklenecektir.”⁹⁰

Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde baş kısmında küçük bir farklılık ise şöyledir:

رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا كَانَتْ لِأَخِيهِ عِنْدَهُ مَظْلَمَةٌ فِي عَرَضٍ أَوْ مَالٍ فَجَاءَهُ فَاسْتَحَلَّهُ قَبْلَ أَنْ يُؤَخَذَ

“Mal ve namus meselesinde bir kulun bir kardeşinde bir hakkı bulunur da bu dünya hayatında onunla helalleşirse, Allah o kuluna rahmet etsin.” Tirmizî bu hadise “hasen sahihtir” demiştir.⁹¹

Hadis bu lafızlarla sahihtir. Ancak rivayetin devamı hakkında kaynaklarda bir bilgi bulamadık. Sonuç itibariyle, bir bütün olarak, bu şekliyle hadis kaynaklarında bulunamamıştır.

13. Hadis

روى- أن أوس بن صامت الأنصاري رضى الله عنه خلف زوجته أم كحة وثلاث بنات فزوى ابنا عمه سويد وعرفطة ميراثه عنهن على سنة الجاهلية فانهم ما كانوا يورثون النساء والأطفال ويقولون انما يرث من يجارب ويذب عن الحوزة، فجاءت أم كحة الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فى مسجد الفضيخ فشكت اليه فقال (ارجعي حتى انظر ما يحدث الله) فنزلت هذه الآية فبعث إليهما لا تفرقا من مال أوس شيئاً فان الله قد جعل لهن نصيباً ولم يبين حتى يبين فنزل يوصيكم الله إله فاعطى أم كحة الثمن والبنات الثلثين والباقي لا بنى العم

⁸⁹ - Bursevî, II, 167.

⁹⁰ - Buhârî, Mezâlim, 10, Rikak, 48.

⁹¹ - Tirmizî, Sıfatu'l-Kıyame, 2.

Rivayet edilir ki, Ensardan Evs b. Sâmit (r.a.), geride eşi Ümmü Kühha (r.a.) ve üç kız çocuğunu bırakarak vefat etti. Amcasının oğulları Süveyd ve Urfuta da hemen cahiliye adetlerine göre hareket ederek Evs'in bütün mirasına el koydular. Çünkü cahiliye Arapları; "Ancak savaşanlar ve yurdunu müdâfaa edenler miras alır." diyerek, kadınlarla çocukları miras almaktan mahrum bırakırlardı. Bunun üzerine Ümmü Kühha, Medine de Fadih mescidinde bulunan Rasulullah (s.a.v.)'e gelerek şikayetçi olmuştu. Hz. Peygamber de "Şimdi eve dön bakalım Allah ne buyuracak?" dedi bunun üzerine işte bu âyet nazil oldu. Peygamberimiz (s.a.v.) "Allah kızlara ve hanımına da mirastan pay verdiğinden, Evs'in malından bir şey dağıtmamaları için o iki adamla haber gönderdi. Fakat (Nisa Sûresi) 11. ve 12. âyetler nazil olup kadınların payları beyan edilinceye kadar paylarını taksim etmedi. Bu âyetler de nazil olunca Ümmü Kühha'ya terekenin 1/8, kız çocuklarına 2/3 ünü ve Evs'in amca oğullarına da geri kalanını verdi.⁹²

Tahrîc ve Değerlendirme

Rivayet hadis kitaplarında geçmemektedir. Ancak tefsir kaynaklarında yer almaktadır.⁹³ Taberî (310/923) *Câmiü'l-beyân* adlı tefsirinde: "İbn Cüreyc, Haccâc, Hüseyin ve Kasım, İkrime" isnadıyla mürsel olarak çok benzer bir lafzını vermiştir."⁹⁴ Vahidî (468/1076) *Esbabu nüzûli'l-Kur'an* adlı eserinde Nisa Sûresi 7. ayetin nüzul sebebi olarak rivayete yer vermiştir. Bu eserin tahrîcini yapan İsmâ b. Abdülmühsin el-Humeydân, ravilerden İbn Cüreyc'in "müdelles" olduğunu söyleyerek rivayeti "zayıf" olarak değerlendirmiştir.⁹⁵

14. Hadis

كل معروف صدقة

"Her iyilik sadakadır."⁹⁶

⁹² - Bursevî, II, 168.

⁹³ - Bilgi için bkz. Taberî, *Câmiü'l-beyân*, VII, 598; Zemahşeri, *el-Keşşâf*, I, 476; İbn Kesir, *Tefsirü'l-Kur'ani'l-azim*, I, 454.

⁹⁴ - Taberî, *Cami'ul-Beyan*, VII, 598.

⁹⁵ - Vahidî, *Esbabu nüzûli'l-Kur'an*, I, 144.

⁹⁶ - Bursevî, II, 169- 259- 284.

Tahrîc

Hadis Buhâri (256/870) de Cabir b. Abdullah (r.a.)’dan⁹⁷, Müslim (261/875) de Huzeyfe (r.a.)’den⁹⁸ rivayet edilmiştir.

Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875) *el-Câmiü’s-Sahîh*’lerinde rivayet ettikleri hadis muttefekun aleyh’tir.

15. Hadis

رأيت ليلة اسرى بي قوما لهم مشافر كمشافر الإبل، إحداهما قالصة على منخريه والاخرى على بطنه
وخزنة جهنم يلقمونه جمر جهنم وصخرها فقلت يا جبريل من هؤلاء، قال الذين يأكلون أموال اليتامى ظلما

“Miraç gecesi bir takım insanlar gördüm ki, bunların deve dudağı gibi dudakları vardı. Dudaklarından biri, burun deliklerine doğru, diğeri ise karınlarına doğru çekilip kasılmış vaziyette idi. Cehennem bekçileri de bunların ağzına kızgın cehennem kollarıyla kayalarını dolduruyorlardı. “Ya Cibril bunlar kimlerdir?” diye sorunca Cibril “Bunlar yetimin malını haksız yere yiyenlerdir.” buyurdu.⁹⁹

Tahrîc ve Değerlendirme

Rivayet hadis kaynaklarında geçmemektedir. Ancak bazı tefsir kaynaklarında yer almaktadır.¹⁰⁰ Taberî (310/923) “Hasan b. Yahya, Abdürrezzak, Ma’mer, Ebû Harun el-Abdî, Ebû Said el-Hudrî” isnadıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)’e ulaşan rivayeti verir. Eserin tahkikini yapan Ahmed Muhammed Şakir, hadisin ravilerinden Ebû Harun el-Abdî için “Onun için Kezzab derler.” demiştir.¹⁰¹

Elbânî de hadisin ravilerinden Ebû Harun el-Abdî için “metrûk ve yalancı” derken, hadise “çok zayıf” hükmünü vermiştir.¹⁰²

Bu değerlendirmeler çerçevesinde hadisin “çok zayıf” olduğu anlaşılmaktadır.

⁹⁷ - Buhârî, Edeb, 33.

⁹⁸ - Müslim, Zekat, 52.

⁹⁹ - Bursevî, II, 170.

¹⁰⁰ - Taberî, a.g.e., VII, 27; İbn Kesir, a.g.e., I, 456; Razi, *et-Tefsiru’-kebir*, IV, 506.

¹⁰¹ - Taberî, a.g.e., VII, 27.

¹⁰² - Elbânî, *Silsiletü’l-ehâdis ed-Da’ife ve’l-Mevdû’a*, XI, 809.

16. Hadis

روى- أن لجهنم جبابا يعنى مواضع كساحل البحر فيها حيات كالبخاتى وعقارب كالبالغال الدلم فاذا استغاث اهل جهنم أن يخفف عنهم قيل لهم أخرجوا إلى الساحل فيخرجون فتأخذ الحيات شفاهم ووجوههم ما شاء الله فيكشطن فيستغيثون فرارا منها الى النار فيسلط عليهم الجرب فيحك أحدهم جلده حتى يبدو العظم فيقال يا فلان هل يؤذيك هذا فيقول نعم فيقال ذلك بما كنت تؤذى المؤمنين

Rivayet edilir ki : “Cehennemde Horasan develeri kadar yılanların, simsiyah katır kadar akreplerin yaşadığı deniz sahili gibi yerler vardır. Cehennemlikler, azabın hafifletilmesi için yardım isteyince kendilerine: “Sahile çıkın.” denilir. Onlar da sahile çıkınca, yılanlar hemen dudaklarından ve yüzlerinden Allah’ın dilediği kadarını koparırlar. Yılanlardan kaçarak cehennemden yardım isterler. Yine onlara katır kadar akrepler musallat olur ve bir ısırıda cildini kemikleri görülecek kadar derilerini koparır. Bütün bunların akabinde cehennemliğe : “Ey falan! Bu sana eziyet veriyor mu?” diye sorulur, o da “Evet” deyince “ Bütün bunlar mü’minlere yaptığın eziyetler yüzündendir.” denilir.¹⁰³

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi İbn Ebî Şeybe (235/849) *el-Musannef* adlı eserinde “Ebû Muaviye, A’meş, Mücahid “isnadıyla maktû olarak, Hâkim (405/1011) ise Yezid b. Şecere’den; Münzirî (656/1258) de Yezid b. Şecere’den yine maktû olarak rivayet etmiştir.¹⁰⁴

Elbânî Yezid b. Şecere’den nakledilen hadisi “sahih” olarak nitelemiştir.¹⁰⁵ Diğer isnadlar ise zayıftır.

17. Hadis

تقبلوا لى ستا أتقبل لكم الجنة إذا حدثتم فلا تكذبوا وإذا وعدتم فلا تخلفوا وإذا ائتمتم فلا تخونوا
وغضوا أبصاركم واحفظوا فروجكم وكفوا ايديكم عن الحرم وادخلوا الجنة

“Şu altı şey hususunda bana söz verin, ben de size cenneti garanti edeyim: Konuşurken yalan söylemeyin. Vaad edince sözünüzde durmazlık etmeyin. Size

¹⁰³ - Bursevî, II, 171.

¹⁰⁴ - İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VII, 51; Münzirî, *et-Terğib*, IV, 258; Hâkim, *el Müstedrek*, III, 564.

¹⁰⁵ - Elbânî, *Sahihu't-Terğib ve '-Terhîb*, III, 249.

emanet edildiğinde hıyanet etmeyin. Gözlerinizi harama kapayın. Namusunuzu koruyun. Elinizi haramdan çekin ve cennete girin.”¹⁰⁶

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Ahmed b. Hanbel (241/855) (اضمُّوا لي سيئا) (Siz bana altı şeyi garanti edin) lafzıyla Übade b. Samit (r.a.)’den nakletmiştir.¹⁰⁷

Elbânî hadisin ravilerinden Sait b. Sinan dışındaki ravilerinin tümünün “sika” olduğunu belirtmiş ve hadise “sahih li-gayrihi” hükmünü vermiştir.¹⁰⁸

18. Hadis

لو صليتم حتى تكونوا كالحنايا وصمتم حتى تكونوا كالأوتار فما ينفعكم إلا بالورع

“Belleriniz kamburlaşarak yay gibi oluncaya kadar namaz kılsanız, yay kirişi gibi oluncaya kadar oruç tutsanız, vera sahibi olmadıkça size bir fayda vermez.”¹⁰⁹

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisin (Vera sahibi olmadıkça size bir fayda vermez.) (فما ينفعكم إلا بالورع) kısmının geçtiği bir kaynak bulamadık.

Deylemî (509/1115) de aynı rivayeti ve bir de benzer lafzını Hz. Ömer (r.a.)’dan şöyle rivayet etmiştir:

لو عبديتم الله عز وجل حتى تكونوا كالحنايا وصمتم حتى تكونوا كالأوتار وصليتم حتى تخف الركب منكم ثم أبغضتم واحداً من أهل بيئتي أو واحداً من أصحابي لأكبكم الله على مناخركم في نار جهنم

“Yay gibi oluncaya kadar Allahü Teâlâya ibâdet etseniz, yay kirişi gibi oluncaya kadar oruç tutsanız, dizleriniz tutmaz hale gelinceye kadar namaz kılsanız, ehl-i beytimden veya ashâbımdan birisine buğz etseniz, elbette Allahü Teâlâ sizi burnunuz üzerine sürüyerek Cehennem’e dâhil eder.”¹¹⁰

Hadisin baş tarafı aynı olmak üzere, kalan kısmını İbn Asakir (571/1176) *Târîhu Medîneti Dimaşk*’da: “Muhammed b. Faris Ebû Abdullah, Hatim b. Esam,

¹⁰⁶- Bursevî, II, 171.

¹⁰⁷- Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 323.

¹⁰⁸- Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdîsi's-Sahîha*, III, 70.

¹⁰⁹- Bursevî, II, 171.

¹¹⁰- Deylemî, *el-Firdevs*, III, 370, 371.

Şakik b. İbrahim el-Belhî, İbrahim b. Edhem, Malik b. Dînar, Ebû Müslim el-Havalanî, Ömer b. Hattab” isnadıyla merfû olarak şöyle verir:

لو تَمَّ كَانَ الْبَائِسَانِ أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ الْوَاحِدِ لَمْ تَبْلُغُوا الْإِسْتِقَامَةَ

“..... Sonra iki (kalabalık ve zalimler) size (hak üzere olan) bir (mazlum kişi)’den daha sevimli olursa, istikamete ulaşamazsınız.”¹¹¹

İbn Asakir (571/1176) rivayeti aktardıktan sonra hadisin ravilerinden Malik b. Dînar’ın Ebû Müslim’den “ Bir şey işitmediğini” belirtir. Fettenî (986/1578) rivayete “Batıl haber” hükmünü vermiştir.¹¹² Halil b. İbrâhim Kavukcî (1305/1888) de eserinde rivayeti “mevzû” kabul eder.¹¹³

Bu değerlendirmelerden hadisin “mevzû” olduğu anlaşılmaktadır.

19. Hadis

روى- ان رجلا قال يا رسول الله ان أمي هرمت عندي فاطعمها بيدي وأسقيها بيدي وأوضيها وأحملها على عاتقي فهل جازيت حقها قال (لا ولا واحدا من مائة) قال ولم يا رسول الله قال لانها خدمتك في وقت ضعفك مريدة حياتك وأنت تخدمها مريدا مماتها ولكنك أحسنت والله يثيبك على القليل كثيرا

Rivayet edilir ki bir adam : “Ya Rasulallah! Anam yanımda ihtiyarladı. Onu kendi ellerimle doyuruyor ve su veriyorum. Ona abdest aldırıyor, omuzlarımda taşıyorum. Hakkını ödeyebildim mi?” dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) “Hayır yüzde birini bile ödeyebilmiş değilsin.” buyurdu. Adam “Peki neden ya Rasulallah? deyince, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) “Çünkü o sana zayıfken yaşamayı arzu ederek hizmet ediyordu. Sen ise ananın bir an evvel ölmesini isteyerek hizmet ediyorsun. Fakat sen yine de güzel davrandın. Allah yaptığın bu az amele karşılık sana çok sevap ihsan edecektir.” buyurmuştur.¹¹⁴

Tahrîc ve Değerlendirme

Rivayet hadis kaynaklarında bulunamamıştır.

¹¹¹- İbn Asakir, *Târîhu Medîneti Dimaşk*, XXIII, 132.

¹¹²- Fettenî, *Tezkiretü'l-mevzuat*, I, 192.

¹¹³- İbrâhim Kavukci, *el-Lü'lüü'l-marsû*, I, 151.

¹¹⁴- Bursevî, II, 172, 173.

20. Hadis

جاء رجل الى النبي عليه السلام ليستشيره فى الغزو فقال (ألك والدة) قال نعم قال عليه السلام فالزمها
فإن الجنة تحت رجلها

Bir adam gazaya çıkıp çıkmama konusunda Peygamber (s.a.v.)'le istişare etmek için gelmiş Peygamberimiz (s.a.v.) adama “Anan yaşıyor mu?” diye sormuş. Adam “Evet” deyince “Ananın yanından ayrıлма, çünkü cennet onun ayakları altındadır.” buyurmuştur.¹¹⁵

Tahrîc ve Değerlendirme

Bursevî (1137/1725) hadisi Gazâlî'nin *İhya*'da zikrettiğini belirtmiştir. İbn Mâce (273/886) ve Nesâî (303/915) Muaviye b. Cahime es-Sülemî (r.a.)'den hadisi nakletmişlerdir.¹¹⁶ Hâkim (405/1011) hadisi yine benzer lafızlarla ve Muaviye b. Cahime'den rivâyet etmekte ve “sahîh” değerlendirmesinde bulunmaktadır.¹¹⁷

Beyhâkî (458/1066) de *Şuabü'l-imân*'da Muaviye b. Cahime es-Sülemî (r.a.)'den çok benzer lafızlarla zikretmiştir.¹¹⁸

Elbânî hadise “hasen sahih” hükmünü vermiştir.¹¹⁹

21. Hadis

انكم تدعون يوم القيام بأسمائكم وأسماء آبائكم فأحسنوا أسماءكم

“Şüphesiz ki kıyamet gününde sizler, kendiniz ve babalarınızın adlarıyla çağrılacaksınız. Öyleyse isimlerinizi güzel koyunuz.”¹²⁰

Tahrîc ve Değerlendirme

Ahmed b. Hanbel (241/855)'in *el-Müsned*'inde : “Affan b. Müslim, Huşeym, Davud b. Amr, Abdullah b. Ebû Zekeriya, Ebû'd-Derdâ” isnadıyla¹²¹; Dârimî (255/868) *es-Sünen*'inde : “Affan b. Müslim, Huşeym, Davud b. Amr, Abdullah b.

¹¹⁵ - Bursevî, II, 173.

¹¹⁶ - Nesâî, Cihâd, 6; İbn Mâce, Cihâd, 12.

¹¹⁷ - Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 114.

¹¹⁸ - Beyhâkî, *Şuabü'l-imân*, X, 248.

¹¹⁹ - Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdis ed-Da'ife ve'l-Mevdü'a*, II, 59.

¹²⁰ - Bursevî, II, 173.

¹²¹ - Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 194.

Ebû Zekeriya, Ebû'd-Derdâ" isnadıyla¹²², Ebû Dâvûd (275/889)'un *es-Sünen*'inde ise rivayet : "Ömer b. Avn, Huşeym, Davud b. Amr, Abdullah b. Ebû Zekeriya, Ebû'd-Derdâ" isnadıyla¹²³; merfu olarak nakledilmiştir.

Ahmed b. Hanbel (241/855)'in *el-Müsned*'inin tahkikini yapan Şuayb el-Arnâvut "Abdullah b. Ebû Zekeriya'nın Ebû'd-Derdâ'dan bir şey işitmediğini, dolayısıyla senedin inkıtaya uğradığını ve senedinin zayıf olduğunu" belirtir.¹²⁴ Ebû Dâvûd (275/889) Abdullah b. Ebû Zekeriya'nın Ebû'd-Derdâ'ya ulaşmadığını belirtir.¹²⁵

Elbânî de aynı sebepten ötürü hadise "zayıf" hükmünü verir.¹²⁶

22. Hadis

فان النبي صلى الله عليه وسلم سمى المسمى بالعاصي مطيعا. وجاء رجل اسمه المضطجع فسماه المنبعث

Hız. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) "Âsî" adlı birinin adını "Mutî" ye çevirmiştir. Kendisine gelen "Muztaci" adlı birinin adını da "Münbais" şeklinde değiştirmiştir.¹²⁷

Tahrîc

Bursevî (1137/1725), hadisi iki ayrı rivayeti birleştirerek nakletmiştir. İlk hadisi Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875) *el-Câmiü's-Sahîh* 'lerinde Abdullah b. Numeyr (r.a.)'den nakletmişlerdir. Hadisin metni şöyledir :

عن عبد الله بن مطيع قال سمعت مطيعا يقول سمعت النبي صلى الله عليه وسلم يقول يوم فتح مكة : لا يقتل قرشي صبرا بعد اليوم إلى يوم القيامة فلم يدرك الإسلام أحد من عصاة قريش غير مطيع كان اسمه العاصي فسماه النبي صلى الله عليه وسلم مطيعا

"Mutî'nin şöyle dediği işitilmiştir: Peygamber (s.a.v.)'den işittim, Mekke'nin fethi gününde diyordu ki: "Bugünden sonra kıyamete kadar hiç bir Kureyşli (dininden dönmek suçu ile) öldürülmeyecektir." Kureyşli olup da, Asi ismini

¹²² - Darimî, İsti'zân, 59.

¹²³ - Ebû Dâvud, Edeb, 61.

¹²⁴ - Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 194.

¹²⁵ - Ebû Dâvud, Edeb, 61.

¹²⁶ - Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdis ed-Da'ife*, XI, 810.

¹²⁷ - Bursevî, II, 173.

taşıyanlardan Mutî'den başka hiç kimse Fetih'ten önce müslüman olmuş değildir; onun ismi El-Asî idi de, Peygamber (s.a.v.) ona Mutî ismini verdi.” şeklindedir.¹²⁸

Ebû Dâvûd (275/889) da ise Said b. Müseyyeb'in babasının naklettiği ikinci hadis şöyle yer almaktadır:

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ لَهُ: “مَا اسْمُكَ؟” قَالَ: حَزْنٌ، قَالَ: “أَنْتَ سَهْلٌ” قَالَ: لَا، السَّهْلُ يُوطَأُ وَيَمْتَنُّ، قَالَ سَعِيدٌ: “فَطَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُصِيبُنَا بَعْدَهُ حُزُونَةٌ” قَالَ أَبُو دَاوُدَ: “وَعَبَّرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْمَ الْعَاصِ، وَعَزِيزِ، وَعَتْلَةَ، وَشَيْطَانَ، وَالْحَكَمِ، وَعُرَابِ، وَحُبَابِ، وَشِهَابِ، فَسَمَّاهُ هِشَامًا، وَسَمَّى حَرَبًا سَلْمًا، وَسَمَّى الْمُضْطَجِعَ الْمُنْبَعِثَ، وَأَرْضًا تُسَمَّى عَوْرَةَ سَمَاهَا خَصِيرَةٌ، وَشَعْبَ الضَّلَالَةِ، سَمَّاهُ شَعْبَ الْهُدَى، وَبَنُو الزَّيْنِيَّةِ، سَمَّاهُمْ بَنِي الرَّشْدَةِ، وَسَمَّى بَنِي مُعْوِيَةَ، بَنِي رَشْدَةٍ” قَالَ أَبُو دَاوُدَ: “تَرَكْتُ أَسَانِيدَهَا لِلِاخْتِصَارِ

(Said İbn el-Müseyyeb'in) babasından (rivayet edildiğine göre bir gün) Peygamber (s.a.v.) Ona: Adın nedir? diye sormuş (O da:) Hazn'dır demiş. (Hz. Peygamber de) : (Bundan sonra) sen Sehl'sin, buyurmuş. (Hz. Hazn ise babasının verdiği ismin değiştirilmesine razı olmayarak); Hayır olmaz. (Çünkü) Sehl (ova), ayaklar altında çiğnenir ve horlanır cevabını vermiş, (Bu hadisin ravisi) Said dedi ki: (Dedem Hazn, Hz. Peygamberin bu teklifini kabul etmeyince:) “Artık bundan sonra bize (devamlı olarak) üzüntü isabet edecek zannetmiştim.” Ebû Dâvûd (275/889) dedi ki: Peygamber (s.a.v.) “el-As” “Aziz”, “Atle”, “Şeytan”, “El-hakem”, “Ğurab”, “Hubab”, “Şihab” isimlerini “Hişam” ismiyle değiştirdi. “Harb” ismini “Selm” ismiyle, “El-muztacı” ismini “El-münbais” ismiyle, değiştirdi. “Afire” adıyla anılan araziye “Hadıra” ismini vermiş, “Şa'b ed-Dalâle” ismini “Şa'b el-Hudâ” ismiyle “Benüzzinye” ismini “Benurrişde” ismiyle “Benümüğviye” ismini de (yine) “Benürişde” ismiyle değiştirmiştir.¹²⁹

Elbânî, Ebû Dâvûd (275/889)'un rivayetine “sahih” hükmünü vermiştir.¹³⁰ Her iki hadis de sahihtir.

¹²⁸ - Buhârî, Edeb, 288; Müslim, Cihâd, 89.

¹²⁹ - Ebû Davud, Edeb, 42.

¹³⁰ - Elbânî, *Sahihu't-Terğib ve't-Terhib*, II, 208.

23. Hadis

وروى- أنس رضى الله عنه عن النبي عليه السلام قال يعق عنه فى اليوم السابع ويسمى ويماط عنه الأذى فاذا بلغ ست سنين ادب وإذا بلغ سبع سنين عزل فراشه وإذا بلغ عشر سنين ضرب على الصلاة وإذا بلغ ست عشرة زوجه أبوه ثم أخذ بيده وقال قد ادبتك وعلمتك وأنكحتك أعوذ بالله من فتنك فى الدنيا وعذابك فى الآخرة

Enes b. Mâlik (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.)’in şöyle buyurduğunu ifade etmektedir: “Çocuk için doğumunun yedinci gününde “akîka” kurbanı kesilir, adı koyulur, (saçı traş edilerek) ondan eziyet giderilir. Altı yaşına geldiğinde kendisine terbiye verilir, yedi yaşına geldiğinde yatağı ayrılır, on yaşına geldiğinde namaz kılmadığı takdirde hafifçe te’dîb edilir. On altı yaşına geldiğinde babası onu evlendirir. Sonra da elinden tutup: “Bak evlat, seni terbiye ettim, bilgi verdim ve evlendirdim. Artık dünyada fitnenden, ahirette de senin yüzünden görebileceğim azaptan Allah’a sığınırım.” der.¹³¹

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadis’in “akîka” kurbanı ve çocuğun terbiyesi ile ilgili *Kütüb-i Tis’a*’nın hemen hemen hepsinde buraya alamayacağımız kadar çok tarikî mevcuttur.¹³² Ancak hadisin:

وإذا بلغ ست عشرة زوجه أبوه ثم أخذ بيده وقال قد ادبتك وعلمتك وأنكحتك أعوذ بالله من فتنك فى الدنيا وعذابك فى الآخرة

(On altı yaşına geldiğinde babası onu evlendirir. Sonra da elinden tutup: “Bak evlat, seni terbiye ettim, bilgi verdim ve evlendirdim. Artık dünyada fitnenden, ahirette de senin yüzünden görebileceğim azaptan Allah’a sığınırım.” der.) kısmına kaynaklarda rastlayamadık. Sonuçta hadis bu şekliyle hadis kaynaklarında bulunamamıştır.

24. Hadis

الشيخ فى قومه كالنبي فى أمته

¹³¹ - Bursevî, II, 174.

¹³²- Buhârî, Akika, 2; Tirmizî, Edahi, 16; Ebû Dâvud, Dahaya, 20, 21; Nesâî, Akika, 5; İbn Mâce, Tâhâret, 16; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 247, 250.

“Şeyhin kavmi içindeki durumu, peygamberin kendi ümmeti içindeki durumu gibidir.”¹³³

Tahrîc ve Değerlendirme

İrâkî (806/1403)'nin verdiği bilgiye göre hadisi, İbn Hıbban (354/965) *ed-Du'afâ*'sında Abdullah b. Ömer'den, Deylemî (558/1163) Ebû Rafî'den zayıf bir senetle tahrîc etmişlerdir.¹³⁴ Ancak İbnu'l-Cevzî (597/1201), Sehâvî (902/1496), Suyûtî (911/1505), Aclûnî (1162/1652), Kavukçî (1305/1887) ve Elbânî gibi alimler onu “mevzû” kabul etmişlerdir.¹³⁵

Muhittin Uysal da kitabında rivayetin “uydurma” olduğunu belirtmiştir.¹³⁶

Bu bilgiler çerçevesinde rivayetin “mevzû” olduğu anlaşılmaktadır.

25. Hadis

انا لكم كالوالد لولده

“Sizin için ben, çocuğa göre baba makamındayım.”¹³⁷

Tahrîc ve Değerlendirme

Ahmed b. Hanbel (241/855) ve Nesâî (303/915) Ebû Hureyre (r.a.)'den hadisi merfu olarak nakletmişlerdir.¹³⁸

Ebû Dâvûd (275/889) da *es-Sünen*'inde “Abdullah b. Muhammed, İbn Mübarek, Muhammed b. Aclan, Kakaâ b. Hakim, Ebû Salih, Ebû Hureyre (r.a.)” isnadıyla merfu olarak şöyle rivayet etmiştir :

إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ بِمَنْزِلَةِ الْوَالِدِ أَعْلَمُكُمْ فَإِذَا أَتَى أَحَدَكُمْ الْغَائِطُ فَلَا يَسْتَقْبِلُ الْقِبْلَةَ وَلَا يَسْتَنْدِرُهَا وَلَا يَسْتَنْطِبُ

بِيَمِينِهِ

¹³³ - Bursevî, II, 174.

¹³⁴ - İrâkî, a.g.e., I, 98.

¹³⁵ - Sehâvî, *el-Mekâsîdü'l-hasene*, I, 412; Kavukçî, *el-Lü'lüü'l-mersuu*, I, 105; Suyûtî, *ed-Dürer*, I, 133; İbnu'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevzuat*, I, 183; Elbânî, *Da'ifu'l-Câmî*, I, 505; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, II, 18.

¹³⁶ - Uysal, *Tasavvuf Kültüründe Hadis*, s. 304.

¹³⁷ - Bursevî, II, 174.

¹³⁸ - Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 248, 250; Nesâî, *Taharet*, 36.

“Ben sizin babanız yerindeyim, sizlere (gereken her şeyi) öğretiyorum. (Sizden) biriniz helaya vardığında önünü veya arkasını kibleye çevirmesin, sağ eliyle de taharetlenmesin.”¹³⁹

Elbânî hadise “sahih” hükmünü vermiştir.¹⁴⁰

26. Hadis

لن يلج ملكوت السموات والأرض من لم يولد مرتين

Hız. Peygamber (s.a.v.), Hız. İsa (a.s.)’ın şöyle dediğini nakil buyurmuştur: “İki kere doğmayanlar göklerin ve yerin melekutuna giremez.”¹⁴¹

Tahrîc ve Değerlendirme

Bu rivayet hadis kaynaklarında geçmemektedir. Ancak Nizameddin en-Nisaburî (850/1446)’nin *Garaibü’l-Kur’ân ve regaibü’l-furkan* adlı tefsir eserinde geçmektedir.¹⁴²

Muhittin Uysal kitabında şu açıklamayı yapmıştır: “Tasavvuf kitapları içinde yalnız İmam-ı Râbbanî (1034/1628)’nin *el-Mektubât*’ında hadis formuyla geçen bu söz Hız. İsa’ya ait bir sözdür. Nitekim bazı sûfîler onu Hız. İsa’ya isnad etmişlerdir.”¹⁴³

Bu bilgiler çerçevesinde biz de, sözün hadis olmadığını söyleyebiliriz.

27. Hadis

الأنبياء اخوة من علات أمهاتهم شتى ودينهم واحد

“Peygamberler birbirlerinin anaları ayrı kardeşidirler. Ancak dinleri birdir.”¹⁴⁴

¹³⁹ - Ebû Davud, Tahare, 4.

¹⁴⁰ - Elbânî, *Sahihu Ebî Davud*, I, 30.

¹⁴¹ - Bursevî, II, 174.

¹⁴² - Nisaburî, *Garaibü’l-Kur’ân ve regaibü’l-furkan*, II, 267.

¹⁴³ - Uysal, *Tasavvuf Kültüründe Hadis*, s. 261.

¹⁴⁴ - Bursevî, II, 174.

Tahrîc

Hadisi Buhâri (256/870), Müslim (261/875) ve Ebû Dâvûd (275/889) eserlerinde Ebû Hureyre (r.a.)’den nakletmişlerdir.¹⁴⁵ Buhâri (256/870)’nin *el-Câmiü’s-Sahîh*’inde hadis şöyledir:

أَنَا أَوْلَى النَّاسِ بِابْنِ مَرْيَمَ ، وَالْأَنْبِيَاءُ أَوْلَادُ عِلَّاتٍ ، لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ نَبِيٌّ

“Ben Meryem oğlu’na insanların en yakınıyım. Peygamberler, babaları bir evlâdlardır. Benimle İsa arasında başka bir peygamber yoktur.”

Hadis muttefekun aleyh’tir.

28. Hadis

كل حسب ونسب ينقطع إلا حسبي ونسبي

“Benim hasep ve nesebim dışında, bütün hasep ve nesepler sona erer.”¹⁴⁶

Tahrîc ve Değerlendirme

Abdürrezzâk (211/827) *el-Musannef*’inde: “Ma’mer, Yakub, İkrime”; Ahmed b. Hanbel (241/855)’in *Fedâil’üs-Sahabe*’sinde: “Muhammed, Bişr b. Mihran, Şerik, Şebib b. Karkade, Müstezil”; Taberânî (360/971) *el-Mu’cemü’l-Kebir*’inde: “İsa b. Kasım es-Saydali, Abdurrahman b. Bişr, Musa b. Abdülaziz, Hakem b. Eban, İkrime, İbn Abbas”dan Hz. Peygamber (s.a.v.)’e isnadla rivayet etmişlerdir.¹⁴⁷

Heysemî (807/1404) “ricali sahihtir.” demiştir.¹⁴⁸

Elbânî de hadise “sahih” hükmünü vermiştir.¹⁴⁹

29. Hadis

سئل من النبي صلى الله عليه وسلم من آلك يا رسول الله قال الى كل مؤمن تقى

Peygamberimiz (s.a.v.)’e sorulmuş: “Sizin aileniz kimdir Ya Rasulallah?” “O da Benim ailem, takva sahibi bütün müslümanlardır.” buyurmuştur.¹⁵⁰

¹⁴⁵ - Buhârî, Ehadisü’l-Enbiyâ, 48; Müslim, Fedâil, 143, 144, 145; Ebû Davud, Sünne, 13.

¹⁴⁶ - Bursevî, II, 174.

¹⁴⁷ - Abdurrezzâk, *el-Musannef*, VI, 163; Ahmed b. Hanbel, *Fedâil’üs-Sahabe*, II, 626; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebir*, III, 44.

¹⁴⁸ - Heysemî, *Mecmau’z-zevâid*, IV, 272.

¹⁴⁹ - Elbânî, *Silsiletü’l-ehâdîsi’s-sahiha*, V, 58.

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Taberânî (360/971) *el-Mu'cemu's-Sağir*'inde: “Cafer b. İlyas, Nuaym b. Hammad, Nuh b. Ebû Meryem, Yahya b. Said, Enes b. Malik” isnadıyla merfu olarak nakletmiştir. Taberânî rivayetinin devamında hadisin ravilerinden Nuaym b. Hammad'ın “teferrüd ettiğini” ilave etmiştir.¹⁵¹ Elbânî ise Nuaym b. Hammad'ın “zayıf” olduğunu belirtir ve hocası Nuh b. Ebû Meryem için “kezzab” demiştir. Ravilerinin zayıflığından dolayı da rivayete “çok zayıf” hükmünü vermiştir.¹⁵²

30. Hadis

العلماء ورثة الأنبياء وان الأئبياء لم يورثوا دينارا ولا درهما وانما ورثوا العلم فمن أخذ به فقد أخذ بحظ وافر

“Âlimler peygamberlerin varisleridirler. Peygamberler de ne dinar ne dirhem bırakırlar. Ancak ilim mirası bırakırlar. Kim bu ilmi alırsa çok büyük pay almış demektir.”¹⁵³

Tahrîc ve Değerlendirme

Ahmed b. Hanbel (241/855), Dârimî (255/868), İbn Mâce (273/886), Ebû Dâvûd (275/889) ve Tirmizî (279/892)'nin Ebû'd-Derdâ (r.a.)'dan naklettikleri hadisin aslı daha uzundur.¹⁵⁴ Tirmizî'nin *es-Sünen* 'indeki rivayeti şöyledir:

قَدِمَ رَجُلٌ مِنَ الْمَدِينَةِ عَلَى أَبِي الدَّرْدَاءِ وَهُوَ بِدِمَشْقَ فَقَالَ مَا أَقْدَمَكَ يَا أَحْيَى فَقَالَ حَدِيثٌ بَلَّغَنِي أَنَّكَ تُحَدِّثُهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَمَا جِئْتَ لِحَاجَةٍ قَالَ لَا . قَالَ أَمَا قَدِمْتَ لِتِجَارَةٍ قَالَ لَا . قَالَ مَا جِئْتَ إِلَّا فِي طَلَبِ هَذَا الْحَدِيثِ قَالَ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَبْتَغِي فِيهِ عِلْمًا سَلَكَ اللَّهُ بِهِ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا رِضًا لِطَالِبِ الْعِلْمِ وَإِنَّ الْعَالِمَ لَيَسْتَعْفِرُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ حَتَّى الْحَيَّانُ فِي الْمَاءِ وَقَفْضُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَقَفْضِ الْقَمَرِ عَلَى سَائِرِ الْكَوَاكِبِ إِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةَ الْأَنْبِيَاءِ إِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يُورَثُوا دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا إِنَّمَا وَرَثُوا الْعِلْمَ فَمَنْ أَخَذَ بِهِ أَخَذَ بِحِظِّ وَافِرٍ

Bir adam Medîne'den Şam'da bulunan Ebû'd-Derdâ'nın yanına geldi. O da şöyle dedi. Ey kardeşim seni buraya kadar getiren sebep nedir? Adam: Rasûlullah

¹⁵⁰ - Bursevî, II, 174.

¹⁵¹ - Taberânî, *el-Mu'cemu's-Sağir*, I, 199.

¹⁵² - Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdis ed-Da'ife*, III, 468.

¹⁵³ - Bursevî, II, 174.

¹⁵⁴ - Tirmizî, İlim, 9; Ebû Dâvûd, İlim, 1; İbn Mâce, Sunne, 17; Darimi, Mukaddime, 32; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 197.

(s.a.v.)’den rivâyet ettiğini haber aldığım bir hadistir, diye cevap verdi. Ebû’d-Derdâ sen başka bir iş için gelmedin mi, dedi. Adam: “Hayır” dedi. Ebû’d-Derdâ ticaret için de mi gelmedin? dedi. Adam: “Hayır” dedi. Sadece o hadisi öğrenmek için geldim, dedi. Bunun üzerine Ebû’d-Derdâ şöyle dedi: Ben Rasûlullah (s.a.v.)’in şöyle buyurduğunu işittim: “Kim ilim elde etmek için bir yol tutarsa Allah’ta onu Cennetine giden yola iletir. Melekler ilim öğrencisinin razı olması için kanatlarını indirirler. Bir âlim için göktekiler ve yerdekiler hatta denizdeki balıklar bile o âlimin bağışlanması için Allah’a yalvarırlar. Âlim bilgili bir kimsenin cahillikle ibadet eden bir kimseye karşı üstünlüğü, Ayın diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. Âlimler peygamberlerin vârisleridirler. Peygamberler miras olarak ne dinar ne de dirhem bırakmışlardır; onlar sadece miras olarak ilim bırakmışlardır. Kim ilimden nasibini alırsa çok büyük hayırlara kavuşmuş olur.”

Tirmizî: Bu hadisi sadece Âsım b. Reca b. Hayve’nin rivâyetiyle bilmekteyiz. Bence bu hadisin senedi burada olduğu gibi muttasıl değildir. Mahmûd b. Hıdaş aynı senedle bu hadisi bize aktarmıştır. Aynı zamanda bu hadis Âsım b. Reca b. Hayve’den, Velid b. Cemil’den, Kesîr b. Kays’tan ve Ebû’d-Derdâ’dan da rivâyet edilmiş olup bu rivâyet Mahmûd b. Hıdaş’ın rivâyetinden daha sahihtir. Muhammed b. İsmail el-Buharî de “Bu daha sahihtir.” açıklamasında bulunmuştur.

Bu açıklamalardan, hadisin “sahih” olduğu anlaşılmaktadır.

31. Hadis

من قطع ميراثا فرضه الله قطع الله ميراثه من الجنة

“Kim Allahın tahsis ettiği bir miras payını vermezse, Allah da onun cennetteki mirasını vermez.”¹⁵⁵

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi İbn Mâce (273/886): “Süveyd b. Said, Abdurrahim b. Zeyd el-Âmî, babasından, O da, Enes b. Malik” isnadıyla merfu olarak, çok benzer lafızlarla rivayet etmiştir.¹⁵⁶

¹⁵⁵ - Bursevî, II, 175.

Bûsirî (840/1436), hadisin ravilerinden “Abdurrahim b. Zeyd, el-Âmî ve Babasının” zaafından dolayı “İsnadı zayıftır.” demiştir.¹⁵⁷ Sehâvî (902/1446) de rivayete “Çok zayıf” demiştir.¹⁵⁸ Derviş el-Hût (1276/1859) İbn Mâce’nin rivayetinde ravilerin tamamına zayıf ve rivayete de “Çok zayıf” demiştir.¹⁵⁹ Elbânî de hadisin “zayıf” olduğuna hükmetmiştir.¹⁶⁰

Bu değerlendirmeler ışığında hadisin “zayıf” olduğu anlaşılmaktadır.

32. Hadis

البكر بالبكر جلد مائة وتعريب عام والثيب بالثيب جلد مائة ورجم بالحجارة

“Bekar bakire ile zina ettiğinde cezaları yüz sopa ve bir sene sürgündür. Evli evli ile zina ettiğinde cezaları, yüz sopa ve taşla recmdir.”¹⁶¹

Tahrîc

Hadis, Müslim (261/875), Tirmizî (279/892), Ahmed b. Hanbel (241/855), İbn Mâce (273/886) ve Dârimî (255/868)’nin eserlerinde Ubâde b. Sâmit (r.a.)’den nakledilmiştir.¹⁶²

Tirmizî’nin *es-Sünen* adıyla meşhur eserindeki rivayette hadisin başında şu farklılık vardır: “خُدُوا عَنِّي فَقَدْ جَعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا (Zina cezasının hükmünü) benden alın. Allah o zina eden kadınlar için bir düzenleme ortaya koymuştur.”

Tirmizî hadise “hasen sahih” demiştir.

Hadis sahihtir.

33. Hadis

قال ابن مسعود رضى الله عنه سألت رسول الله صلى الله عليه وسلم أي ذنب أعظم عند الله قال (ان تجعل لله ندا وهو خلقك) قلت ثم أي قال (ان تقتل ولدك خشية ان يأكل معك) قلت ثم أي قال ان تزنى بحليلة جارك

¹⁵⁶ - İbn Mâce, Vasaya, 3; Ali el-Muttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, XI, 9.

¹⁵⁷ - Bûsirî, *Misbahü'z-zücade fi zevaidi İbn Mâce*, III, 141.

¹⁵⁸ - Sehâvî, *el-Mekâsîdül-hasene*, I, 648.

¹⁵⁹ - Derviş el-Hût, *Esna'l-metalib*, I, 279.

¹⁶⁰ - Elbânî, *Daifü't-Tergib ve't-terhib*, II, 206.

¹⁶¹ - Bursevî, II, 177.

¹⁶² - Müslim, Hudûd, 12-14; Tirmizî, Hudûd, 8; İbn Mâce, Hudûd, 7; Dârimî, Hudûd, 19; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 476.

İbn Mes'ûd (r.a.) şöyle diyor: “Hz. Peygamber (s.a.v.)’e, Allah katında en büyük günahın ne olduğunu sordum. Bana şöyle cevap verdi: Seni yarattığı halde ona ortak koşmandır. Sonra hangisidir? deyince, Seninle birlikte yiyeceği endişesiyle çocuğunu öldürmendir. Peki sonra nedir? diye sordum. Hz. Peygamber (s.a.v.): Komşunun hanımıyla zina etmendir.” Buyurdu.¹⁶³

Tahrîc

Hadisi Abdullah b. Mesud (r.a.) rivayet etmiştir.¹⁶⁴

Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875) *el-Câmiü’s-Sahîh*’lerinde Abdullah b. Mesud (r.a.)’den nakledilmiştir. Hadis muttefekun aleyh’tir.

34. Hadis

سعد غيور وانا أغير منه والله أغير منا ولهذا حرم الفواحش ما ظهر منها وما بطن

“Sa’d b. Ubâde çok kıskançtır. Ben ondan daha kıskancım. Allah Teâlâ ise hepimizden çok daha kıskançtır. Bu sebeptendir ki, gizli açık bütün kötülükleri yasaklamıştır.”¹⁶⁵

Tahrîc

Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875) *el-Câmiü’s-Sahîh*’lerinde Muğire İbn Şu’be (r.a.)’den rivayet etmişlerdir.¹⁶⁶ Buhâri (256/870) Nikah, 108. bab başlığı olarak hadisi şu lafzıyla rivayet etmiştir:

باب الْغَيْرَةِ . وَقَالَ وَرَأَدُ عَنِ الْمُغِيرَةِ قَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ لَوْ رَأَيْتُ رَجُلًا مَعَ امْرَأَتِي لَضَرَبْتُهُ بِالسَّيْفِ
غَيْرَ مُصْفَحٍ ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ “أَتَعْجَبُونَ مِنْ غَيْرَةِ سَعْدٍ ، لَأَنَا أَغَيْرُ مِنْهُ وَاللَّهِ أَغَيْرُ مِنِّي

Gayret (Yâni Kıskançlık) Bâbı: Verrâd de el-Mugîre İbn Şu’be’den söyledi ki: Sa’d b. Ubâde (r.a.) - Eğer karımın yanında (yabancı) bir erkek görsem muhakkak onu kılıcımın geniş yüzü ile değil, keskin tarafı ile vurur öldürürüm.” demiştir. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) : “Sizler Sa’d b. Ubâde’nin bu gayret ve

¹⁶³ - Bursevî, II, 177.

¹⁶⁴ - Buhârî, Edeb, 20; Tevhid, 40, 46; Müslim, İman, 141, 142; Ebû Dâvûd, Talâk, 50; Ahmed b. Hanbel, a.g.e., I, 380, 431.

¹⁶⁵ - Bursevî, II, 178.

¹⁶⁶ - Buhârî, Nikah, 108, Hüdûd, 40, Tevhid, 20; Müslim, Liân, 16, 17; Dârimî, Nikah, 37; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 248.

hamiyyetine taaccûb mü ediyorsunuz? (Şaşmayınız.) Çünkü ben Sa'd'dan daha kıskancım, Allah da benden kıskançtır.” buyurmuştur.¹⁶⁷

Hadis muttefekun aleyh'tir.

35. Hadis

موتوا قبل ان تموتوا

“Ölmeden önce ölünüz.”¹⁶⁸

Tahrîc ve Değerlendirme

Bu rivayet hadis kaynaklarında geçmemektedir. Ancak Nizameddin en-Nisaburî (850/1446)'nin *Garîbü'l-Kur'ân ve Regîbü'l-Furkan* adlı tefsir eserinde geçmektedir.¹⁶⁹ İbn Hacer (852/1449) “Sabit değildir.” hükmünü vermiştir.¹⁷⁰ Sehâvî (902/1446), Ali el-Kârî (1014/1605), Derviş el-Hût (1276/1859) ve İbrâhim Kâvukî (1305/1887), İbn Hacer' in “Sabit değildir.” hükmünü aktararak eserlerinde rivayetin “mevzû” olduğunu bildirmişlerdir.¹⁷¹

Bu bilgilerden hareketle rivayetin “mevzû” olduğu anlaşılmaktadır.

36. Hadis

روى- ان جبريل عليه السلام أتاه عند موته فقال يا محمد الرب يقربك السلام ويقول من تاب قبل موته بجمعة قبلت توبته قال صلى الله عليه وسلم (الجمعة كثيرة) فذهب ثم رجع وقال قال الله تعالى من تاب قبل موته بساعة قبلت توبته فقال (الساعة كثيرة) فذهب ثم رجع وقال ان الله يقربك السلام ويقول ان كان هذا كثيرا فلو بلغ روحه الحلق ولم يمكنه الاعتذار بلسانه واستحيى منى وندم بقلبه غفرت له ولا أبالي

Rivayet edilir ki, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefat edeceği sırada Cibril (a.s.) geldi ve : “Ya Muhammed, Rabbin sana selam söylüyor ve şöyle buyuruyor: “Kim ölmeden evvelki cuma günü tevbe ederse, tevbesini kabul ederim.” dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) Cibril'e: “Bir çok cuma var.” deyince Cibril gitti sonra tekrar

¹⁶⁷ - Buhârî, Nikah, 108.

¹⁶⁸ - Bursevî, II, 178.

¹⁶⁹ - Nisaburî, *Garaibü'l-Kur'ân*, I, 314.

¹⁷⁰ - İbn Hacer, *el-İmta' bi'l-erbaine'l-mütebayineti bi-şarti's-sema*, I, 98.

¹⁷¹ - Sehâvî, a.g.e., I, 682; Derviş el-Hût, a.g.e., I, 295; Kâvukî, a.g.e., I, 204.

döndü ve Allah Teala şöyle buyuruyor: “Kim ölmeden bir süre önce tevbe ederse tevbesini kabul ederim.” dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) yine: “Bir çok saat var deyince Cibril gitti sonra tekrar döndü “ Allah Teala selam söylüyor ve şöyle buyuruyor: “Bu da çoksa, o zaman kişinin ruhu boğazına gelip dili ile mazeret beyan etme imkanı da kalmayınca, benden utanır ve kalben pişman olursa, onu bağışlar ve bu durumuna aldırım.” dedi.¹⁷²

Tahrîc ve Değerlendirme

Heysemî (807/1405) ve İbn Hacer (852/1449)’in : “Haris, Davud b. Muhabber, Meysere, Ebû Aişe, Yezid b. Ömer, Ebû Seleme, Ebû Hureyre ve Abdullah b. Abbas (r.a.)” isnadıyla merfu olarak naklettikleri hadis hakkında İbn Hacer, Davud b. Muhabber ve şeyhi için “Hadis uydurmayla bilinirler.” açıklamasında bulunmuştur.¹⁷³ Suyûtî (911/1505) İbn Hacer’in görüşünü aktararak hadise “mevzû” hükmünü vermiştir.¹⁷⁴

37. Hadis

ان الله يقبل توبة عبده ما لم يغرغر

“Allah Teala, boğazından hırıltılar çıkmadığı, yani canı boğazına gelmediği sürece kulunun tövbesini kabul eder.”¹⁷⁵

Tahrîc ve Değerlendirme

İbn Ömer (r.a.)’in rivayet ettiği hadisi Tirmizî (279/892), Ahmed b. Hanbel (241/855) ve İbn Mâce (273/886) nakletmişlerdir.¹⁷⁶

Tirmizî hadise “Hasen Garib” demiştir. Elbânî de “Hasen” hükmünü vermiştir.¹⁷⁷

¹⁷² - Bursevî, II, 179.

¹⁷³ - Heysemî, *Buğyetü'l-bahis an zevaidi Müsnedi'l-Haris*, I, 309; İbn Hacer, *el-Metalibü'l-Aliye*, XIII, 547.

¹⁷⁴ - Suyûtî, *el-Leali'l-Masnua*, II, 311.

¹⁷⁵ - Bursevî, II, 179.

¹⁷⁶ - Tirmizî, *Deavât*, 99; İbn Mâce, *Zühd*, 30; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 132.

¹⁷⁷ - Elbânî, *Sahihü't-Tergib ve't-Terhib*, III, 122.

38. Hadis

صاحب اليمين أمين على صاحب الشمال فاذا عمل العبد حسنة يكتب له صاحب اليمين عشرة ا و إذا عمل سيئة وأراد صاحب الشمال ان يكتب قال صاحب اليمين امسك فيمسك ست ساعات او سبع ساعات فان استغفر فيها لم يكتب عليه وان لم يستغفر كتب سيئة واحدة

“Sağdaki melek soldakinin başkanıdır. Kul güzel bir amel işlediği zaman sağdaki on sevab yazar.” “Kul kötü bir amel işleyip de soldaki melek bunu yazmak isteyince sağdaki melek ona “Bekle” der. Altı veya yedi saat bekler. Bu arada istiğfar ederse günahı yazmaz. İstiğfar etmezse, sadece bir günah yazar.”¹⁷⁸

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Taberânî (360/971) *el-Mu'cemü'l-Kebir*'de: “Muhammed b. Yunus el-Usturî, İshak b. İbrahim, Abdülkahir b. Şuayb, Cafer b. Zübeyr, Kasım, Ebû Umame (r.a.)” isnadıyla merfu olarak nakletmiştir.¹⁷⁹

Beyhâkî (458/1066) *Şuabü'l-İmân*'da: “Ebû Abdullah el-Hafız, Muhammed b. Musa, Ebû Abbas, Rebi b. Süleyman, Esed b. Musa, Mervan b. Muaviye, Cafer b. Zübeyr, Kasım, Ebû Umame (r.a.)” isnadıyla merfu olarak nakletmiştir.¹⁸⁰

İrâkî (806/1403) “Hadisin aslını bulamadığını” belirtir.¹⁸¹ Heysemî (807/1405), Taberânî (360/971)'nin rivayetindeki ravilerden Cafer b. Zübeyr için “Kezzab” demiştir. Ancak, benzer bir rivayetin manasına uygun, hadisin Kuran'a ve sünnetin de “Güzel bir amele on sevab yazılacağına” delaletinden dolayı, hadisi mana olarak kabul etmiştir.¹⁸²

Elbânî de Heysemî'nin açıklamalarını aktarır ve hadise “mevzû” hükmünü verir.¹⁸³

39. Hadis

ان رسول الله صلى الله عليه وسلم دخل الحمام وتنوّر وخالد بن وليد دخل حمام حمص

¹⁷⁸ - Bursevî, II, 180.

¹⁷⁹ - Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebir*, VIII, 247.

¹⁸⁰ - Beyhâkî, *Şuabü'l-İmân*, VII, 160.

¹⁸¹ - İrâkî, *el-Muğni*, I, 1495.

¹⁸² - Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, X, 207.

¹⁸³ - Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi'd-dâife vel-mevdûa*, V, 262.

Rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.v.) hamama girmiş ve hamam otu sürünmüştür. Halid b. Velid (r.a.) da Humus hamamına girmiştir.¹⁸⁴

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi bu lafızla bulamadık. Ancak İbnü'l-Cevzi (597/1201), Suyûtî (911/1505) ve İbn Arrâk (963/1556)'ın *Mevzûat*'larında Enes b. Malik (r.a.)'den gelen şu rivayet yer almaktadır.¹⁸⁵

دَخَلْتُ الْحَمَّامَ، فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسًا فِي الْوَزْنِ وَعَلَيْهِ مِزْرٌ فَهَمَمْتُ أَنْ أَكَلِمَهُ
فَقَالَ يَا أَنَسُ إِنَّمَا حُرِّمْتُ دَخُولَ الْحَمَّامِ بغيرِ مِزْرٍ

“Hamama girdim ve Hz. Peygamber (s.a.v.) üzerinde peştamalı olduğu halde oturuyor gördüm. Onunla konuşmayı düşündüm. Peygamber (s.a.v.) bana: “Ya Enes hamama peştamalsız girmek bana haram kılındı.” dedi.

Bu konuda Tirmizî (279/892) de şöyle bir rivayet vardır :

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى الرَّجَالَ وَالنِّسَاءَ عَنِ الْحَمَّامَاتِ ثُمَّ رَخَّصَ لِلرَّجَالِ فِي الْمِيَازِرِ

Âişe (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre: “Rasûlullah (s.a.v.), erkekleri ve kadınları hamama gitmekten yasaklamıştı. Sonradan peştamal kullanmak şartıyla erkeklerin hamama girmelerine izin vermişti.”

Tirmizî: “Bu hadisi sadece Hammad b. Seleme'nin rivayetiyle bilmekteyiz. Senedi de pek sağlam değildir.” açıklamasında bulunur.¹⁸⁶

Bursevî (1137/1725)'nin tefsirinde geçen lafızla rivayet bulunamamıştır.

40. Hadis

حِبِّ أَلَى مِنْ دُنْيَاكُمْ ثَلَاثَ إِثْمَانٍ وَالطَّيِّبِ وَقَرَّةِ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ

“Dünyanızdan bana üç şey sevdirdi. Kadınlar, güzel koku ve gözümün nuru namaz.”¹⁸⁷

¹⁸⁴- Bursevî, II, 183.

¹⁸⁵- Suyûtî, *el-Leali'l-Masnua*, II, 7; İbnü'l-Cevzi, *Kitâbü'l-Mevzuat*, II, 81; İbn Arrâk, *el-Tenzîh*, II, 67.

¹⁸⁶- Tirmizî, Edeb, 43. Benzer rivayetler için bkz. Nesâî, Gusûl ve Teyemmüm, 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 20.

¹⁸⁷ - Bursevî, II, 183.

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadis Nesâî (303/915) tarafından : “el-Hüseyn b. İsa el-Kavmesî, Affân b. Müslim, Sellâm b. Ebü'l-Münzir, Sâbit, Enes (r.a.)” ve Ahmed b. Hanbel (241/855)'in *el-Müsned*'inde: “Ebû Ubeyde, Sellâm b. Ebü'l-Münzir, Sâbit, Enes (r.a.)” isnadıyla merfu olarak nakledilmiştir.¹⁸⁸

Elbânî hadise “sahih” hükmünü vermiştir.¹⁸⁹

41. Hadis

المصلی یناجی ربه

“Namaz kılan, Rabbiyle münacattadır.”¹⁹⁰

Tahrîc

Buhâri (256/870), İmam Mâlik (179/795) ve Ahmed b. Hanbel (241/855) hadisi İbn Ömer (r.a.)'den nakletmişlerdir.¹⁹¹ Buhâri'nin *el-Câmiü's-Sahih*'inde hadisin tam metni şöyledir:

إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا صَلَّى يُنَاجِي رَبَّهُ فَلَا يَتَوَلَّى عَنْ يَمِينِهِ ، وَلَكِنْ تَحْتَ قَدَمِهِ الْيُسْرَى . وَقَالَ سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ لَا يَتَوَلَّى قَدَامَهُ أَوْ بَيْنَ يَدَيْهِ ، وَلَكِنْ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ قَدَمَيْهِ . وَقَالَ شُعْبَةُ لَا يَبْزُقُ بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَا عَنْ يَمِينِهِ ، وَلَكِنْ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ قَدَمَيْهِ . وَقَالَ حُمَيْدٌ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَبْزُقُ فِي الْقِبْلَةِ وَلَا عَنْ يَمِينِهِ وَلَكِنْ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ قَدَمَيْهِ

“Her biriniz namaz kıldığı zaman şüphesiz Rabbiyle ile münâcât eder. O hâlde sakın sağ tarafına tükürmesin, velâkin (sıkıştığında) sol ayağının altına (tükürsün)” buyurdu. Ve Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den şöyle dedi: “Ön tarafına yâhud önüne tükürmesin, velâkin (muztarr kalırsa) ya sol tarafına, ya ayaklarının altına (tükürsün)”. Ve Şu'be İbnu'l-Haccâc yine Katâde'den olmak üzere şöyle dedi: “Önüne ve sağına tükürmesin, velâkin (sıkışırsa) yer tarafına ya da (sol) ayağının altına tükürsün”. Humeyd de Enes'ten; o da Peygamber (s.a.v.)'den olmak üzere şöyle buyurduğunu söyledi: “Namaz kılmakta olan kimse kiblesine karşı ve sağ tarafına tükürmesin, lâkin (sıkışırsa) tarafına yâhud (sol) ayağının altına tükürür.”

¹⁸⁸ - Nesâî, İşretü'n-nisâ, 1; Ahmed b. Hanbel, a.g.e., III, 128, 199, 285.

¹⁸⁹ - Elbânî, *Sahihü'l-Câmiü's-Sagir ve Ziyedetuh*, I, 599.

¹⁹⁰ - Bursevî, II, 183.

¹⁹¹ - Buhâri, Mevâkit, 8; Muvatta, Salat, 29; Ahmed b. Hanbel, a.g.e., II, 32, 35, 37, 67; III, 128, 199, 285

Hadis sahihtir.

42. Hadis

فَاتَّقُوا اللَّهَ فِي النِّسَاءِ، فَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانِ اللَّهِ، وَاسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللَّهِ

“Kadınlar hakkında Allah’dan korkun. Çünkü siz, onları Allah’ın emânıyla aldınız ve onları Allah’ın kelimesiyle kendinize helâl kıldınız.”¹⁹²

Tahrîc

Hiz. Peygamber (s.a.v.)’in Veda Hutbesinde yaptığı konuşmadan bir cümle olan hadisin asıl metni oldukça uzundur. Bursevî (1137/1725) hadisin konuyla ilgili olan bölümünü almıştır. Hadisi Müslim (261/875), Ebû Dâvûd (275/889), Ahmed b. Hanbel (241/855), İbn Mâce (273/886) ve Dârimî (255/868) Cabir b. Abdullah (r.a.)’dan nakletmişlerdir.¹⁹³

Elbânî de hadise “sahih” hükmünü vermiştir.¹⁹⁴

Hadis sahihtir.

43. Hadis

المؤمن للمؤمن كالبنيان يشد بعضه بعضا

“Mü’minin mü’mine karşı durumu, bir kısmı diğer kısmını sınımsıkı kenetleyip tutan binalar gibidir.”¹⁹⁵

Tahrîc

Buhâri (256/870), Müslim (261/875), Tirmizî (279/892) ve Nesâî (303/915) ve daha pek çok hadis kaynağının ¹⁹⁶ Ebû Musa el-Eş’ari (r.a.)’den naklettikleri hadisin Buhâri (256/870)’nin *el-Câmiü’s-Sahîh*’indeki metni şu şekildedir:

إِنَّ الْمُؤْمِنَ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ ، يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا . وَشَبَّكَ أَصَابِعَهُ

¹⁹² - Bursevî, II, 183.

¹⁹³ - Müslim, Hacc, 147; Ebû Davud, Menasik, 56; İbn Mace, Menasik, 84; Darimi, Menasik, 34, Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 72; Beyhakî, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, V, 12.

¹⁹⁴ - Elbani, *Sahih ve Daifü İbn Mace*, I, 2.

¹⁹⁵ - Bursevî, II, 184.

¹⁹⁶ - Buhâri, Salat, 88, Mezalim, 5; Müslim, Birr, 65; Tirmizî, Birr, 18; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 404, 405, 409; Nesâî, Zekat, 67.

“Müminler, taşları sıkıca örülmüş duvar gibi birbirlerine kenetlenmelidir.” (Efendimiz (s.a.v.) bu sözlerini söylerken parmaklarını birbirine kenetleyerek bu durumu canlandırmıştır.) Tirmizî hadisi “hasen sahih” kaydıyla vermiştir.

Hadis muttefekun aleyh'tir.

44. Hadis

لا يؤمن أحدكم حتى يحب لأخيه ما يحب لنفسه من الخير

“Sizden biriniz kendisi için arzu edip istediği bir iyiliği, din kardeşi için de arzu edip istemedikçe, gerçek anlamda iman etmiş olmaz.”¹⁹⁷

Tahrîc

Müslim (261/875), Tirmizî (279/892) ve Nesâî (303/915)'nin eserlerinde ve diğer pek çok temel hadis kaynağında geçen bu meşhur rivayet, Enes b. Malik (r.a.)'den nakledilmiştir.¹⁹⁸ Tirmizî de “Sahih” kaydıyla rivayet etmiştir.

Hadis sahihtir.

45. Hadis

خير نساءكم أحسنهن وجها وأرخصهن مهرا

“Kadınlarımızın en hayırlıları, yüzü güzel ve mehri az olanlarıdır.”¹⁹⁹

Tahrîc ve Değerlendirme

Deylemî (509/1115) hadisi Hz. Aişe (r.a.)'den rivayet etmiştir.²⁰⁰ Sehâvî (902/1446) de, Deylemî'nin hadisi senedsiz olarak şu metinle rivayet ettiğini söyler:

خير نساء أمتي أحسنهن وجها وأرخصهن مهرا

“Ümmetimin kadınlarının hayırlısı, yüzü güzel ve nikah parası az olanıdır.”²⁰¹

¹⁹⁷ - Bursevî, II, 184.

¹⁹⁸ - Müslim, İman, 71, 72; Tirmizî, Sıfatü'l-Kıyâme, 59; Nesaî, İman, 19; İbn Mace, Sünne, 9; Darimî, Rikak, 29; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 206.

¹⁹⁹ - Bursevî, II, 184.

²⁰⁰ - Deylemî, *el-Firdevs*, I, 360.

²⁰¹ - Sehâvî, a.g.e., I, 330.

Mehrinin az olması konusunda bir sonraki hadisle benzer niteliktedir. Ancak Elbânî hadise “zayıf” hükmünü vermiştir.²⁰²

46. Hadis

من بركة المرأة سرعة تزوجها وسرعة رحمها الى الولادة ويسر مهرها

“Kendisi ile çabuk evlenilmesi, rahminin çabuk çabuk doğurması ve mehrinin az olması, bir kadının bereketli olmasındandır.”²⁰³

Tahrîc ve Değerlendirme

Hâkim (405/1011) ve Beyhâkî (458/1066) hadisi : “Ebû Abbas Muhammed b. Yakub, Rebi b. Süleyman el-Muradi, Abdullah b. Vehb, Üsame b. Zeyd, Safvan b. Süleym, Urve b. Zübeyr, Hz. Aişe (r.a.)” isnadıyla merfu olarak nakletmişlerdir.²⁰⁴ Hâkim hadisi Müslim (261/875)’in şartlarına göre “Sahih” kabul etmiştir.

Irâkî (806/1403) de “İsnadı ceyyid.” demiştir.²⁰⁵

Hadisin “sahih” olduğu anlaşılmaktadır.

47. Hadis

كلكم راع وكلكم مسئول عن رعيته

“Hepiniz çobansınız ve hepiniz gözetiminiz altındakilerden sorumlusunuz.”²⁰⁶

Tahrîc

Hadis Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875) *el-Câmiü's-Sahîh*'lerinde İbn Ömer (r.a.)’den nakledilmiştir.²⁰⁷ Buhârî’nin *el-Edebü'l-Müfred* adlı eserinde hadisin metni şöyledir:

²⁰² - Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdis ed-Da'ife*, VIII, 78.

²⁰³ - Bursevî, II, 184.

²⁰⁴ - Hâkim, a.g.e., II, 197; Beyhâkî, *Şuabü'l-imân*, VII, 385.

²⁰⁵ - Irâkî, a.g.e., I, 487.

²⁰⁶ - Bursevî, II, 184, 203, 227.

²⁰⁷ - Buhârî, Cuma, 11; Müslim, İmâre, 20; Ebû Davud, Harac, Fey ve İmare, 1.

كلکم راع وکلکم مسؤول عن رعیتہ فالأمیر الذی علی الناس راع وهو مسؤول عن رعیتہ والرجل راع علی أهل بیته وهو مسؤول عن رعیتہ وعبد الرجل راع علی مال سیدہ وهو مسؤول عنه ألا کلکم راع وکلکم مسؤول عن رعیتہ

“Hepiniz birer çobansınız. Hepiniz de, gözetlemeğe mecbur olduğu şeyden sorumludur. O insanların başında olan kumandan, bir çobandır ve o, eli altındakilerden sorumludur. İnsan, ailesi üzerinde bir çobandır ve o, eli altındakilerden sorumludur. İnsanın kölesi, efendisinin malı üzerinde bir çobandır ve o, bundan sorumludur. Dikkat edin! Hepiniz birer çobansınız ve hepiniz, eli altında bulunanlardan sorumludur.”²⁰⁸

Hadis muttefekun aleyh'tir.

48. Hadis

أشد الناس عذابا يوم القيامة من أجهل أهله

“Kıyamet günü insanların en şiddetli azap göreceği olanı, hanımını bilgisiz bırakandır.”²⁰⁹

Tahrîc ve Değerlendirme

Rivayet kaynaklarda bulunamamıştır.

49. Hadis

ان اقرب الناس مجلسا الى الله يوم القيامة من طال حزنه وجوعه في الدنيا افتترش الناس الفراش وافتترش الأرض فالراغب من رغب في مثل ما رغبوا والخاسر من خالفهم أكلوا الشعير ولبسوا الخرق وخرجوا من الدنيا سالمين

“Kıyamet günü insanların Allah'a en yakın oturacak olanları, dünyada üzüntü ve açlığı en uzun sürenlerdir. İnsanlar yataklarda yatarken onlar toprakta yatmıştır. İşte bütün bunlara kavuşacak olanlar, onların arzu ettiklerini arzulayanlardır. Bunları kaybedecek olanlar ise onlara muhalefet edenlerdir. Onlar arpa ekmeği yerler, yırtık elbise giyerler ve dünyadan salimen çıkarlar.”²¹⁰

²⁰⁸ - Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, 81, 83, 84.

²⁰⁹ - Bursevî, II, 184.

²¹⁰ - Bursevî, II, 184.

Tahrîc ve Değerlendirme

İrâkî (806/1403) hadisin Usame b. Zeyd, Said b. Zeyd gibi sahâbilerden rivayet edildiğine, Beyhâkî (458/1066)'nin *ez-Zühd* adlı eserinde ve İbnü'l-Cevzi (597/1201)'nin *Kitâbü'l-Mevdûat*'ında geçtiğini söylemiştir. Ona göre haberin senesinde tanınmayan kişiler yanında, “yalancı” bir râvî olan Habbab b. Abdullah b. Ceble de vardır.²¹¹

İbnü'l-Cevzi ve Suyûtî (911/1505)'nin “mevzû” olarak değerlendirdikleri rivayetin “mevzû” olduğu anlaşılmaktadır.²¹²

50. Hadis

يَحْرُمُ مِنَ الرِّضَاعَةِ مَا يَحْرُمُ مِنَ الْوِلَادَةِ

“Neseb yönünden haram olan, süt cihetiyle de haram olur.”²¹³

Tahrîc

Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875)'in *el-Câmiü's-Sahîh*'lerinde ve diğer pek çok hadis kitabında geçen²¹⁴ ve Hz. Aişe (r.a.)'den rivayet edilen bu hadis muttefekun aleyh'tir.

51. Hadis

روى عن النبي عليه السلام انه قال فى رجل تزوج امرأة ثم طلقها قبل الدخول بها إنه لا بأس بان يتزوج ابنتها ولا يحل له ان يتزوج أمها

Hz. Peygamber (a.s.)'in, bir kadınla evlenip cinsi temasta bulunmadan boşayan adam hakkında şöyle dediği rivayet edilir: “Bu adamın, kadının kızı ile evlenmesinde hiçbir mahzur yoktur. Ancak bu kadının annesiyle evlenmesi helal olmaz.”²¹⁵

²¹¹ - İrâkî, a.g.e., III, 80.

²¹² - Suyûtî, *ed-Dürer*, II, 262; İbnü'l-Cevzi, *Kitâbü'l-Mevzuat*, III, 149.

²¹³ - Bursevî, II, 186.

²¹⁴ - Buhârî, Nikah, 20, 118; Müslim, Radâ, 12, 13; Ebû Davud, Nikah, 6; Muvatta, Rida, 1, 3; Darimi, Nikah, 48.

²¹⁵ - Bursevî, II, 186.

Tahrîc ve Değerlendirme

Tirmizî (279/892) hadisi şu lafızlarla zikretmiştir:

أَيُّمَا رَجُلٍ نَكَحَ امْرَأَةً فَدَخَلَ بِهَا فَلَا يَحِلُّ لَهُ نِكَاحُ ابْنَتِهَا فَإِنْ لَمْ يَكُنْ دَخَلَ بِهَا فَلْيُنْكَحِ ابْنَتَهَا وَأَيُّمَا رَجُلٍ نَكَحَ امْرَأَةً فَدَخَلَ بِهَا أَوْ لَمْ يَدْخُلْ بِهَا فَلَا يَحِلُّ لَهُ نِكَاحُ أُمَّهَا

Amr b. Şuayb (r.a.)'in babasından ve dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Her hangi bir kimse bir kadını nikahlar ve onunla ilişki kurarsa o kadının kızı o adama helal olmaz. Nikahlanmış fakat ilişki kurmadan boşamışsa o kadının kızını nikahlayabilir. Bir adam bir kadını nikahlar onunla cinsel ilişki kurar veya kurmaz, o kadının anasıyla nikahlanması asla helal değildir.”

Tirmizî (279/892): “Bu sened yönünden sahih değildir. Çünkü bu hadisi Amr b. Şuayb'den sadece İbn Lehîa ve Müsenna b. Sabbah rivâyet etmişlerdir. Müsenna b. Sabbah ve İbn Lehîa'nın hadis konusunda zayıf oldukları kaydedilmiştir.²¹⁶

Zeylaî (762/1360) Tirmizî'nin verdiği bilgileri aynen nakletmiş ve İbn Lehia'nın Amr b. Şuayb'den bir şey duymadığını bildirmiştir.²¹⁷

Elbânî de hadisi “zayıf” kabul etmiştir.²¹⁸

52. Hadis

لا مهر اقل من عشرة

“On dirhemden daha az mehir yoktur.”²¹⁹

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi bu metinle Dârakutnî (385/995) “Da’lec b. Ahmed, Muhammed b. İbrahim el-Kinanî, Eba Seyyar el-Bağdadî, Ahmed b. Hanbel, Gıyas b. İbrahim Davud el-Evdî, Şube, Hz. Ali (r.a.)” isnadıyla merfu olarak nakletmiştir.

Dârakutnî ayrıca “Ahmed b. İsa b. Sükeyn el-Beledî, Zekeriya b. Hakem, Abdü'l-Kuddus b. Haccac, Mübeşşir b. Ubeyd, Haccac b. Erta, Ata, Amr b. Dinar, Cabir b. Abdullah” (r.a.) isnadıyla da merfu olarak rivayet etmiştir.²²⁰

²¹⁶ - Tirmizî, Nikah, 26.

²¹⁷ - Zeylaî, *Tahrîcu Ehâdîsi'l-Kaşşâf*, I, 299.

²¹⁸ - Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi'd-Da'îfe ve'l-Mevdû'a*, XIII, 253.

²¹⁹ - Bursevî, II, 188.

Beyhâkî (458/1066) de “Ebû Said b. Ebû Ömer, Ebû Abbas Muhammed b. Yakub, Rebiğ b. Süleyman, eş-Şafi, Hz. Ali (r.a.)” isnadıyla merfu olarak tahrîc etmiştir.²²¹

Dârakutnî hadisin ravilerinden “Mübeşşir b. Ubeyd için “Metruk, ondan hadis alınmaz.” demiştir.²²² Sehâvî (902/1446) de Dârakutnî'nin Cabir b. Abdullah'dan olan rivayetinde Dârakutnî'nin açıklamalarına ek olarak aynı ravi için “Kezzab” demiştir. Diğer tarikât için de Ahmed b. Hanbel (241/855)'den: Süfyan b. Uyeyne'nin “Bunun aslını bulamadım.” sözünü nakleder. Sehâvî : - Aslında bu rivayet, (Nikah parası için bir demir yüzüğe de olsa evlenecek bir kadın. hakkındaki rivayet ile çelişir. Fakat, birini mihr-i müeccel, diğerini de mihr-i muaccele hamletmekle bu çelişkiyi kaldırmak mümkündür.” açıklamasını yapmıştır.²²³ Aliyyü'l-Kârî (1014/1605) de hadisi “mevzû” kabul etmiştir.²²⁴

Bu değerlendirmeler çerçevesinde rivayetin “mevzû” olduğu anlaşılmaktadır.

53. Hadis

الحرائر صلاح البيت والإماء هلاك البيت

“Hür kadınlar evin salâhı, cariyeler ise helaki demektir.”²²⁵

Tahrîc ve Değerlendirme

Deylemî (509/1115) hadisi Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet etmiştir.²²⁶

Fettenî (986/1578) ve Elbanî hadise “mevzû” hükmünü vermişlerdir.²²⁷

Bu değerlendirmeler çerçevesinde rivayetin “mevzû” olduğu anlaşılmaktadır.

54. Hadis

يؤتى بأشكر أهل الأرض فيجزيه الله تعالى جزاء الشاكرين ويؤتى بأصير أهل الأرض فيقال له
أترضى أن نجزيك جزاء الشاكرين فيقول نعم يا رب فيقول الله كلا أنعمت عليك فشكرت وابتليتك فصبرت
لأضعف لك الاجر عليه فيعطى أضعاف جزاء الشاكرين

²²⁰ - Dârakutnî, *Sünenü Dârakutnî*, IV, 358.

²²¹ - Beyhâkî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, VII, 393.

²²² - Dârakutnî, a.g.e., IV, 358.

²²³ - Sehâvî, *el-Mekâsîdül-hasene*, I, 627.

²²⁴ - Aliyyü'l-Kârî, a.g.e., I, 385.

²²⁵ - Bursevî, II, 191.

²²⁶ - Deylemî, a.g.e., II, 161.

²²⁷ - Elbanî, *Silsiletü'l-ehâdisi ed-Da'ife*, VIII, 21; Fetteñî, *Tezkiretü'l-mevzuat*, I, 127.

“Kıyamet günü dünyadakilerin en fazla şükredeni getirilir ve Allah Teala ona, şükredenlerin sevabını ihsan eder. Sonra dünyadakilerin en sabırlısı getirilir ve ona “Sana şükredenlerin sevabını verelim mi? denince: “Evet Ya Rab” der. Bunun üzerine Allah ona: “Hayır, hayır! Sana nimet verdim şükrettin, bela verdim sabrettin. Senin mükafatını iki kat vereceğim.” buyurur ve şükredenlere verdiği iki kat sevab verir.²²⁸

Tahrîc ve Değerlendirme

Bu rivayet hadis kitaplarında değil, bazı tefsir kitaplarında geçmektedir.²²⁹ Irâkî (806/1403) “Aslını bulamadım.” demiştir.²³⁰

Hadis kaynaklarında geçmeyen bu sözün hadis olmadığı anlaşılmaktadır.

55. Hadis

وقال عليه السلام يا كريم العفو فقال جبريل أتدري ما معنى كريم العفو هو ان يعفو عن السيئات
برحمته ثم يبدلها بحسنات بكرمه

“Peygamber (s.a.v.): “Ey, Affi Kerim.” deyince, Cibril (a.s.) “Affi Kerim ne demektir biliyor musun? Affi Kerim demek, rahmetiyle günahları affeden, sonra da bu günahları keremiyle sevaba çeviren demektir.” dedi.²³¹

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Beyhâkî (458/1066), *Şuabü'l-imân*'nda Utbe b. Velid'den rivayet edilen İbrahim (a.s.) ile Cibril (a.s.) arasında geçen sözler olarak nakletmiştir.²³² Irâkî (806/1403) de “Peygamberimiz (s.a.v.)’den gelen bir hadis olarak, onu bulamadığını söylemiş; ancak Beyhâkî onu bazı “Tasavvuf Ehli’nin rivayet ettiği sözler.” olarak değerlendirmiştir.²³³

Sonuç itibariyle, sözün hadis olmadığı anlaşılmaktadır.

²²⁸ - Bursevî, II, 192.

²²⁹ - Razî, a.g.e., IV, 131; Neysaburî, a.g.e. I, 442.

²³⁰ - Irakî, a.g.e., IV, 136.

²³¹ - Bursevî, II, 192.

²³² - Beyhâkî, *Şuabü'l-imân*, IX, 268.

²³³ - Irakî, a.g.e., IV, 148.

56. Hadis

من تقرب إلى شبرا تقربت إليه ذراعا

“Kim bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşıyorum.”²³⁴

Tahrîc

Ebû Zerr el-Gıfârî ve Ebû Hureyre (r.a.)’den rivayet edilen hadisi, Buhâri (256/870), Müslim (261/875), Tirmizî (279/892) ve İbn Mâce (273/886) nakletmişlerdir.²³⁵ Hadisin Buhâri’nin *el-Câmiü’s-Sahîh*’inde metni şöyledir:

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي ، وَأَنَا مَعَهُ إِذَا ذَكَرَنِي ، فَإِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي ،
وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَأِ حَبْرٍ مِنْهُمْ ، وَإِنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ بِشِبْرٍ تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا ، وَإِنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا
تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ بَاعًا ، وَإِنْ أَتَانِي يَمْتَنِي أَتَيْتُهُ هَرَوَلَةً

“Yüce Allah şöyle buyurur: Ben kulumun, benim hakkımdaki zannı üzereyim. Kulum beni andığı zaman ben muhakkak onunla beraber bulunurum. O beni gönlünde gizlice zikrederse, ben de onu bu sûretle nefsimde (yânî Zâtımda) zikrederim. Eğer o beni bir cemâat içinde zikrederse, ben de onu bu cemâat ferdlerinden daha hayırlı bir cemiyet içinde anarım. Kulum bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşıyorum. Kulum bana bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşıyorum. O bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak gelirim!”

Hadis muttefekun aleyh’tir.

57. Hadis

من قتل نفسه بشيء في الدنيا عذب به يوم القيامة

“Kim dünyada kendini bir şeyle öldürürse, kıyamet gününde onunla azab olunur.”²³⁶

²³⁴ - Bursevî, II, 194.

²³⁵ - Buhâri, Tevhid, 15; Müslim, Zikir ve Dua ve Tevbe ve İstiğfar, 2, 20, 21, 22, Tevbe, 1; Tirmizî, Daavât, 131; İbn Mâce, Edeb, 58.

²³⁶ - Bursevî, II, 195.

Tahrîc

Sabit İbnu'd-Dahhâk (r.a.) tarafından rivayet edilen hadisi Buhâri (256/870), Müslim (261/875), Tirmizî (279/892), Nesâî (303/915) ve Dârimî (255/868) nakletmiştir.²³⁷

Hadisin Buhâri'nin *el-Câmiü's-Sahîh*'inde metni daha uzun olmak üzere şöyledir:

مَنْ حَلَفَ بغيرِ مِلَّةِ الإسلامِ فَهُوَ كَمَا قَالَ - قَالَ - وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِشَيْءٍ عُدِّبَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ ، وَلَعْنُ
المؤمنِ كَقَتْلِهِ ، وَمَنْ رَمَى مُؤْمِنًا بِكُفْرٍ فَهُوَ كَقَتْلِهِ

“İslâm milletinden yani İslâm Dini'ninden başkasıyla yemin eden kimse, söylediği o din sahibi gibidir. Her kim dünyada kendisini bir şeyle öldürürse, cehennem ateşinde intihar ettiği nesne ile azab olunur. Mü'mine la'net etmek, onu öldürmek gibidir. Her kim de bir mü'mine kâfirlik isnâd ederse, bu da onu öldürmek gibidir.”

Hadis muttefekun aleyh'tir.

58. Hadis

كان فيمن قبلكم جرح برجل ارا به فجزع منه فاخرج سكيناً فجزبها يده فمارقأ الدم حتى مات فقال الله
تعالى بارزني عبدى بنفسه فحرمت عليه الجنة

“Sizden önceki ümmetlerden birinde bir adamın yarası vardı. Bundan dolayı rahatsızlandı ve bir bıçak çıkarıp elini kopardı. Fakat elinden o kadar çok kan aktı ki sonunda öldü.” Allah Teala bunun üzerine şöyle buyurdu: “Kulum nefesine kıymakta benden acele davrandı. Ben de ona cenneti haram kıldım.”²³⁸

Tahrîc

Semüre b. Cündeb (r.a.) tarafından rivayet edilen hadisi Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875) bu lafızla nakletmişlerdir.²³⁹

Hadis muttefekun aleyh'tir.

²³⁷- Buhârî, Eymân ve'n-Nuzûr, 7; Müslim, İman, 175, 176, 177; Tirmizî, İman, 16; Nesâî, İman, 7; Darimî, Diyât, 10.

²³⁸- Bursevî, II, 195.

²³⁹- Buhârî, Cenaiz, 83; Müslim, İman, 180.

59. Hadis

كل المسلم على المسلم حرام دمه وعرضه وماله

“Müslümanın müslümana kanı, ırzı ve malı haram olur.”²⁴⁰

Tahrîc ve Değerlendirme

Ebû Hureyre (r.a.) tarafından rivayet edilen hadisi Tirmizî (279/892), İbn Mâce (273/886) ve Ahmed b. Hanbel (241/855) nakletmişlerdir.²⁴¹ Hadisin Tirmizî tarafından nakledilen lafzı şu şekildedir:

المُسلِمُ أخُو المُسلِمِ لا يَخُونُهُ ولا يَكْذِبُهُ ولا يَخْذُلُهُ كُلُّ المُسلِمِ عَلَى المُسلِمِ حَرَامٌ عَرَضُهُ وَمَالُهُ وَدَمُهُ
التَّقْوَى هَا هُنَا بِحَسَبِ امْرِئٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْتَقِرَ أَخَاهُ المُسلِمَ

“Müslüman, müslüman’ın kardeşidir, ona hainlik yapamaz ona yalan söylemez onu yüzüstü bırakmaz. Müslüman’ın, müslüman’a ırzı, namusu, malı ve kanı (canı) haramdır. Takva, Allah’a karşı sorumluluk bilinci işte şurada (kalpte)’dir. Müslüman’ın, Müslüman kardeşini küçük görmesi, şer olarak ona yeter.”

Tirmizî : “Bu hadis hasen garibtir.” demiştir.

60. Hadis

لا يحل مال امرئ مسلم الا بطيبة نفس منه

“Bir müslümanın malı ancak kendi gönül rızası ile helal olur.”²⁴²

Tahrîc ve Değerlendirme

Amr b. Süleyman (r.a.) tarafından rivayet edilen hadisi Tirmizî (279/892) şu lafızla nakletmiş ve “hasen sahih” olarak değerlendirmiştir:

إِنَّ المُسلِمَ أخُو المُسلِمِ فَلَيْسَ يَحِلُّ لِمُسلِمٍ مِنْ أخِيهِ شَيْءٌ إِلَّا مَا أَحَلَّ مِنْ نَفْسِهِ

“Müslümana, gönül rızası olmadan kardeşinin malı helal olmaz.”²⁴³

61. Hadis

قال المفسرون الصلاة الى الجمعة والجمعة الى رمضان ورمضان الى رمضان مكفرات لما بينهن من الصغائر إذا اجتنب الكبائر

²⁴⁰ - Bursevî, II, 196.

²⁴¹ - Tirmizî, Birr, 18; İbn Mâce, Fiten, 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 277, 360.

²⁴² - Bursevî, II, 196.

²⁴³ - Tirmizî, Tefsîru'l-Kur’ân, 9 .

“Büyük günahlardan uzak durulursa bir namaz öteki namaza kadar, bir Cuma öteki cumaya kadar, bir Ramazan öteki Ramazana kadar küçük günahlara kefarete olur.”²⁴⁴

Tahrîc

Bursevî (1137/1725) hadisi “ Tefsirciler şöyle demiştir.” diyerek aktarmıştır.

Müslim (261/875) hadisi Ebû Hureyre (r.a.)’den nakletmiştir.²⁴⁵ Müslim’in *el-Câmiü’s-Sahîh*’inde lafzı şöyledir:

الصَّلَاةُ الْخَمْسُ وَالْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُنَّ مَا لَمْ تُغَشَّ الْكَبَائِرُ

“Büyük günahlar irtikâb edilmedikçe, beş vakit namaz ve iki cuma, aralarındaki günahlara kefarettir.”

Hadis sahihtir.

62. Hadis

ان الله طيب لا يقبل الا الطيب

“ Allah güzeldir, ancak güzel ve temiz olanı kabul eder.”²⁴⁶

Tahrîc

Ebû Hureyre (r.a.)’nin rivayet ettiği hadisi Müslim (261/875) Tirmizî (279/892) nakletmişlerdir.²⁴⁷ Müslim’in *el-Câmiü’s-Sahîh*’inde nakledilen lafzı şu şekildedir:

أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا وَإِنَّ اللَّهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ (يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُّوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَأَعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ) وَقَالَ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ) ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَا رَبَّ يَا رَبَّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَعُذُوهُ بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ

“Ey İnsanlar! Şüphesiz ki Allah, Tayyib’dir. Tayyib’den başka bir şey kabul etmez. Allah, mü’minlere de Resullere emrettiği şeyleri emir ederek: (Ey Resuller! Helâl olan şeylerden yiyin ve sâlih amellerde bulunun. Çünkü ben Sizin

²⁴⁴ - Bursevî, II, 196.

²⁴⁵ - Müslim, Tahâret, 14, 16.

²⁴⁶ - Bursevî, II, 197.

²⁴⁷ - Müslim, Zekât, 65; Tirmizî, Tefsîru'l-Kur’ân, 2.

yaptıklarınızı pekâlâ bilirim. (Başka bir âyette): (Ey imân edenler! Size verdiğimiz rızıkların helâl hoş olanlarından yiyin. Buyurmuştur.” dedi. Sonra şunları söyledi: Bir kimse (Hak yolunda) uzun sefere çıkar, saçları dağılmış, toza toprağa bulanmış bir hâlde ellerini semâya uzatarak: Yâ Rabbî, yâ Rabbî! diye duâ eder. Hâlbuki yediği haram, içtiği haram, giydiği haram (hâsılı) kendisi haramla beslenmiş olursa böylesinin duası nasıl kabul edilir?

Hadis sahihtir.

63. Hadis

ما عبد إله ابغض على الله من الهوى

“Allah katında nefsin arzularından daha sevimsiz bir ilaha tapılmamıştır.”²⁴⁸

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Taberânî (360/971) “Mûsâ b. Osman el-Kûfî, Hasan b. Dînâr, Ahmed b. Yunus, İsmail b. Ayyâş, Husayb b. Cuhder, Râşid b. Sa’d, Ebû Ümâme” isnadıyla merfu olarak nakletmiştir.²⁴⁹

İbnü’l-Cevzi (597/1201) hadisin ravilerden Hasan b. Dînâr ve Husayb b. Cuhder’i zayıf olarak nitelendirmiş ve *Kitâbü’l-Mevdû’at*’ında yer vermiştir.²⁵⁰ Irakî (806/1403), hadisin “zayıf” olduğunu ifade etmiştir.²⁵¹ Suyûtî (911/1505) Hasan b. Dînâr ve Husayb b. Cuhder’i “İki Yalancı” olarak niteleyerek hadisi “mevzû” kabul etmiştir.²⁵² Fettenî (986/1578) de *Tezkiretü’l-Mevdû’at*’ında hadise yer vermiştir.²⁵³

Elbânî, Hasan b. Dînâr, Husayb ve Husayb b. Cuhder’i “metrûk” olarak nitelendirmiştir ve rivayetin “mevzû” olduğuna hükmetmiştir.²⁵⁴

²⁴⁸ - Bursevî, II, 197.

²⁴⁹ - Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Evsat*, VIII, 103. Hadis için ayrıca bkz. Deylemî, IV, 106; Münzirî, *et-Terğîb*, I, 45.

²⁵⁰ - İbnü’l-Cevzi, a.g.e., III, 139.

²⁵¹ - Irakî, a.g.e., I, 34.

²⁵² - Suyûtî, a.g.e., II, 272.

²⁵³ - Fettenî, a.g.e., I, 172.

²⁵⁴ - Elbânî, *Da’ifu’t-Terğîb ve’t-Terhîb*, I, 10.

64. Hadis

حب الدنيا رأس كل خطيئة

“Dünya sevgisi, her hatanın başıdır.”²⁵⁵

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadis Hasan el-Basri’den mürsel olarak rivayet edilmiştir.²⁵⁶

Beyhâkî (458/1066) *Şuabü’l-imân*’ın bir yerinde Haşan el-Basrî’nin mürseli, bir başka yerinde Hz. İsa’nın sözü olarak nakletmiştir.²⁵⁷ Beyhâkî’den başka Münâvî (746/1345), Suyûtî (911/1505), Aclûnî (1162/1784) gibi alimler Hz. İsa’nın sözü olduğu aktarırlar.²⁵⁸ Sözü Hz. İsa’nın sözü olması yanında, Hasan el-Basrî’nin mürseli, Malik b. Dinar’a ait bir söz, Cündeb el-Becelî’ye ait bir söz olduğu ihtimallerini birlikte nakledenler arasında; Irâkî, Sehâvî, Suyûtî, Ali el-Kârî, Münâvî, Aclûnî gibi alimler vardır.²⁵⁹

Elbânî de hadisin “mevzû” olduğuna hükmetmiştir.²⁶⁰

Oldukça tartışmalı olan bu rivayet için Muhittin Uysal da rivayet tekniği bakımından, haberin “mevzû” olma ihtimalini daha güçlü görmektedir.²⁶¹

65. Hadis

من الرياء شرك اليسير

“Riyanın azı bile şirktir.”²⁶²

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi İbn Mâce (273/886) *es-Sünen*’inde, Taberânî (360/971) *el-Mu’cemu’l-Evsat*’da, Beyhâkî (458/1066) *Şuabü’l-imân*’da Ömer b. Hattab (r.a)’dan nakletmişlerdir.²⁶³ İbn Mâce rivayeti şöyledir:

²⁵⁵- Bursevî, II, 197.

²⁵⁶- Aclûnî, a.g.e., I, 397.

²⁵⁷- Beyhâkî, *Şuabü’l-imân*, XIII, 112.

²⁵⁸- Aclûnî, a.g.e., I, 397; Suyûtî, *ed-Dürer*, 191; Münâvî, a.g.e., III, 369.

²⁵⁹- Aclûnî, a.g.e., I, 397; Suyûtî, a.g.e., 191; Münâvî, a.g.e., III, 369; Irâkî, a.g.e., 1102; Sehâvî, a.g.e., 182; Ali el-Kârî, a.g.e., 189.

²⁶⁰- Elbânî, *Silsiletü’l-ehâdisi’d-Da’ife*, III, 370.

²⁶¹- Ayrıntılı bilgi için bkz., Uysal, a.g.e., s. 346, 347.

²⁶²- Bursevî, II, 197.

عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ أَنَّهُ خَرَجَ يَوْمًا إِلَى مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَوَجَدَ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ قَاعِدًا عِنْدَ قَبْرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَكَ فَقَالَ مَا يُبْكِيكَ قَالَ يُبْكِينِي شَيْءٌ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ “إِنَّ يَسِيرَ الرِّيَاءِ شِرْكٌ وَإِنَّ مَنْ عَادَى لِلَّهِ وَلِيًّا فَقَدْ بَارَزَ اللَّهَ بِالْمُحَارَبَةِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْأَبْرَارَ الْأَتْقِيَاءَ الْأَخْفِيَاءَ الَّذِينَ إِذَا غَابُوا لَمْ يُفْتَقَدُوا وَإِنْ حَضَرُوا لَمْ يُدْعَوْا وَلَمْ يُعْرَفُوا فُلُوبُهُمْ مَصَابِيحُ الْهُدَى يَخْرُجُونَ مِنْ كُلِّ غَبْرَاءٍ مُظْلِمَةٍ

Ömer bin el-Hattab (r.a.)’den rivayet edildiğine göre: Bir gün kendisi Resulullah (s.a.v.)’in (Medine’deki) mescidine çıktı ve Muaz b. Cebel (r.a.)’in Peygamber (s.a.v.)’in kabri yanında oturup ağladığını gördü. Sonra (ona): Seni ağlatan nedir? diye sordu. Muaz (r.a.): Resulullah (s.a.v.)’den işittiğim bir şey beni ağlatıyor. Ben, Resulullah (s.a.v.)’den şu buyruğu işittim, dedi. Şüphesiz riyanın azı (bile) şirktir, (yani Allah’a ortak koşmaktır). Kim Allah’ın bir velisine düşmanlık ederse şüphesiz Allah ile savaşmaya çıkmış olur. Allah; itaatkar, takva sahibi ve halktan uzak duran öyle kullarını gerçekten sever ki, onlar görülmedikleri zaman aranmazlar (yani halleri ve yerlerinin nasıl olduğu kimse tarafından soruşturulmaz). Hazır olurlarsa (meclislere ve önemli işlere) çağrılmaz ve tanınmazlar. Kalpleri hidayet lambalarıdır. Hep tozlu ve karanlık barınaklardan (veya çözümlenmesi zor sorunların üstesinden) çıkarlar.”

İbn Mâce’nin tahkikini yapan Muhammed Fuad Abdulbaki’ye göre hadisin ravilerinden Abdullah b. Lehia zayıftır.²⁶⁴ Irâkî (806/1403) hadisi Taberânî (360/971) ve Hâkim (405/1011)’in “sahih isnad” kaydıyla rivayet ettiklerini ancak, ravilerden İsa b. Abdurrahman “metrûk” olduğu için isnadının zayıf olduğuna” hükmetmiştir.²⁶⁵

Elbâni de İsa b. Abdurrahman’ın zayıflığına alimlerin ittifak ettiğini belirterek ve hadise “çok zayıf” hükmünü vermiştir.²⁶⁶

66. Hadis

لن يزال الناس بخير ما تباينواى تفاوتوا فاذا تساواوا هلكوا

²⁶³ - İbn Mâce, Fiten, 16; Beyhâkî, *Şuabü’l-imân*, IX, 141; Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Evsat*, V, 163.

²⁶⁴ - İbn Mâce, Fiten, 16.

²⁶⁵ - Irâkî, a.g.e., III, 294.

²⁶⁶ - Elbânî, *Silsiletü’l-ehâdîsi’d-Da’ife*, VI, 545.

“İnsanlar birbirlerinden farklı oldukları sürece hayırdadırlar. Birbirlerine denk olduklarında zaman ise helak olurlar.”²⁶⁷

Tahrîc ve Değerlendirme

Beyhâkî (458/1066) *Şuabü'l-imân*'da hadisi: “Ebû Hasan el-Mukri, Hasan b. Muhammed b. İshak, Ebû Avane, Musa b. Ebû Avf, Yakub b. Kâb, Mahled b. Hişam, Hasan” isnadıyla çok benzer bir lafızla şöyle rivayet etmiştir:

لَا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا تَبَايَنُوا، فَإِذَا اسْتَوَوْا فَذَلِكَ حِينُ هَلَاكِهِمْ

“Farklı farklı oldukları sürece insanlar, hayırda olmaya devam edeceklerdir. Birbirlerine eşit olurlarsa, işte helakleri o zamandır.”²⁶⁸

Ali el-Muttakî (957/1567) ve Aclûnî (1162/1784), Beyhâkî'nin rivayetini mürsel olarak değerlendirirler.²⁶⁹ Mürsel hadis ise zayıf hadisler kategorisinde değerlendirilmektedir. Bu sebeple hadise zayıf diyebiliriz.

67. Hadis

من استسلم لقضائي وصبر على بلائي وشكر لنعمائي كتبته صديقا وبعثته يوم القيامة مع الصديقين
ومن لم يرض بقضائي ولم يصبر على بلائي ولم يشكر لنعمائي فليطلب ربا سواي

“Kim benim kazama teslimiyet gösterir; verdiğim belama sabreder, nimetlerime de şükrederse onu Sıddîk olarak yazar, kıyamet günü de sıddîklarla beraber diriltirim. Kim de benim kazama razı olmaz, belama sabretmez, nimetlerime de şükretmezse, kendisine benden başka bir Rab arasın.”²⁷⁰

Tahrîc ve Değerlendirme

Taberânî (360/971) *el-Mu'cemü'l-Kebîr*'de hadisin son kısmını: “Yahya b. Abdül Bakî, Said b. Ziyad, Ebû Ziyad b. Faide, Ebihi Faid b. Ziyad, Ceddihi Ziyad b. Hind, Ebû Hind ed-Darî” isnadıyla merfu olarak şöyle nakletmiştir:

مَنْ لَمْ يَرْضَ بِقَضَائِي وَيَصْبِرْ عَلَى بَلَائِي فَلْيَلْتَمِسْ رَبًّا سِوَايَ

²⁶⁷- Bursevî, II, 198.

²⁶⁸- Beyhâkî, *Şuabü'l-imân*, XI, 357.

²⁶⁹- Aclûnî, a.g.e., I, 336; Ali el-Muttakî, a.g.e., III, 1226.

²⁷⁰- Bursevî, II, 199.

“Kim benim kazama razı olmaz, belama sabretmez, nimetlerime de şükretmezse, kendisine benden başka bir Rab arasın.”²⁷¹

Deylemî (509/1115) de Ebû Hind ed-Darî’den aynı metinle tahrîc etmiştir.²⁷²

Irâkî (806/1403) Taberânî’nin bu rivayeti için isnadı zayıf demiştir.²⁷³

Fettenî (986/1578) de rivayetin bir benzerini Nüsha b. Eş’as’tan şöyle verir:

إِنَّ أَوَّلَ شَيْءٍ كَتَبَ اللَّهُ تَعَالَى فِي اللُّوحِ الْمَحْفُوظِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا لَا شَرِيكَ لِي إِنَّهُ مَنْ اسْتَسْلَمَ لِقَضَائِي وَصَبَرَ عَلَى بَلَائِي وَرَضِيَ بِحُكْمِي كَتَبْتُهُ صِدِّيقًا وَبَعَثْتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ الصَّدِيقِينَ

“Allah Teala’nın Levh-i Mahfuz da ilk yazdığı şey “Bismillahirrahmanirrahim, Ben Allah’ım; benden başka ilah yoktur. Kim benim kazama teslimiyet gösterir; verdiğim belama sabreder, nimetlerime de şükrederse onu Sıddîk olarak yazar, kıyamet günü de sıddıklarla beraber diriltirim.” sözleridir.

Fettenî bu rivayeti “mevzû” kabul etmiştir. Devamını ise ayrı bir rivayet olarak almış ve ona da “zayıf” hükmünü vermiştir.²⁷⁴

68. Hadis

لا يخطب الرجل على خطبة أخيه ولا يسوم على سوم أخيه ولا تسأل المرأة طلاق أختها لتقوم مقامها فان الله هو رازقها

“Bir kimse müslüman kardeşinin istediğini istemeye gitmesin, mümin kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın. Bir kadın da kendisi onun yerine geçmek için iman kardeşi olan bir hanımın boşanmasını istemesin. Allah onun da rızkını verecektir.”²⁷⁵

Tahrîc

Hadisi Buhârî (256/870) ve Müslim (261/875)’in *el-Câmiü’s-Sahîh*’lerinde Ebû Hureyre (r.a.)’den nakletmişlerdir.²⁷⁶ Müslim (261/875) de rivayet şöyledir:

²⁷¹- Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebîr*, XXII, 120.

²⁷²- Deylemî, a.g.e., III, 169.

²⁷³- Irâkî, a.g.e., I, 1172.

²⁷⁴- Fettenî, a.g.e., I, 189.

²⁷⁵- Bursevî, II, 199.

²⁷⁶- Buhârî, Nikâh, 45; Müslim, Nikâh, 38, 39, 51, 52; Nesaî, Buyû, 16.

لَا تَتَّاجَشُوا وَلَا يَبِعِ الْمَرْءُ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ وَلَا يَبِعُ حَاضِرٌ لِبَادٍ وَلَا يَخْطُبُ الْمَرْءُ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ وَلَا تَسْأَلُ الْمَرْأَةُ طَلَاقَ الْأُخْرَى لِتُكْتَفَى مَا فِي إِنْأَيْهَا

“Fiyat yükseltmeyin. Bir kimse kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın. Şehirli köylü namına mal satmasın. Bir kimse kardeşinin dünürlüğü üzerine dünür göndermesin. Kadın da başka bir kadının kabındaki boşaltmak için onun boşanmasını istemesin.”

Hadis muttefekun aleyh'tir.

69. Hadis

مثل المؤمنين في توادهم وتراحمهم وتعاطفهم مثل الجسد إذا اشتكى عضو تداعى له سائر الجسد بالسهر والحمى

“Müminler birbirlerini sevmeye birbirlerine acımada birbirlerine merhamette bir vücuda benzer. Vücudun bir uzvu hasta olduğu zaman, diğer uzuvlar da bu sebeple uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulur.”²⁷⁷

Tahrîc

Buhârî (256/870) ve Müslim (261/875)'in *el-Câmiü's-Sahîh*'lerinde Numan b. Bişr (r.a.)'den naklettikleri bu hadis, muttefekun aleyh'tir.²⁷⁸

70. Hadis

من سعى في حاجة لأخيه المسلم لله وله فيها صلاح فكأنما خدم الله ألف سنة ويبسر على المعسر تيسيرا ويفرج عن الغموم فان الله تعالى في عون العبد ما دام العبد في عون أخيه المسلم

“Kim sırf Allah için bir Müslüman salah ve faydasının bulunduğu bir ihtiyacına koşarsa Allaha bin sene hizmet etmiş gibi olur. Kim zorda kalmış birinin işini kolaylaştırırsa, gam ve kederini giderirse, şüphesiz ki Allah Müslüman kardeşinin yardımına koştuğu müddetçe kulunun yardımındadır.”²⁷⁹

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi bu lafızla bulamadık. Ancak benzer bir lafzı Taberânî (360/971) *Mekârim'ul-Ahlâk*'ında “Ebû Müslim el-Keşî, Muhammed b. Ömer el-Muayidî,

²⁷⁷- Bursevî, II, 200.

²⁷⁸- Buhârî, Edeb, 27; Müslim, Birr, 65, 66; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 270.

²⁷⁹- Bursevî, II, 201.

Bakiye b. Velîd, Mütevekkil b. Ebû Mütevekkil, Humejd b. Ala, Enes (r.a.)” isnadıyla merfu olarak şöyle rivayet etmiştir:

”مَنْ قَضَى لِأَخِيهِ الْمُسْلِمِ حَاجَةً كَانَ كَمَنْ خَدَّمَ اللَّهَ عُمُرَةً“

“Kim müslüman kardeşinin ihtiyacını karşılarsa, ömür boyu Allah’a hizmet etmiş gibi olur.”²⁸⁰

Bu rivayet için de Irâkî (806/1403) “isnadı zayıf, mürsel” demiştir.²⁸¹

Rivayetin zayıf olduğu anlaşılmaktadır.

71. Hadis

ان من موجبات المغفرة إدخال السرور على قلب أخيك المسلم

“Allahın bağışlamasını gerektiren davranışlardan biri de hiç şüphesiz Müslüman kardeşinin gönlünü sevinçle doldurmandır.”²⁸²

Tahrîc ve Değerlendirme

Taberânî (360/971) *el-Mu’cemü’l-Kebîr*’de “Muhammed b. Abdullah el-Hadramî, Muhammed b. Ubade el-Vasîtî, Yakub b. Muhammed, Cehm b. Osman, Abdulah b. Hasan b. Hasan, an ebihî, İbn Ömer (r.a.)” isnadıyla merfu olarak nakletmiştir.²⁸³ Kuzaî (454/1062) isnadsız olarak tahrîc etmiştir.²⁸⁴

Irâkî (806/1403) ve Fettenî (986/1578) Taberânî’nin rivayetini “senedi zayıf” olarak değerlendirirken; zayıf olma sebebi hakkında bir açıklamada bulunmamışlardır.²⁸⁵

72. Hadis

روى- ان سعد بن الربيع أحد نقباء الأنصار رضى الله عنهم نشزت عليه امرأته حبيبة بنت زيد بن ابي زهير فاطمها فانطلق بها أبوها الى رسول الله صلى الله عليه وسلم وشكا فقال عليه السلام (لنقتصن منه) فنزلت فقال صلى الله عليه وسلم (أردنا امرا وأراد الله امرا والذي أراد الله خير) ورفع القصاص

²⁸⁰- Taberânî, *Mekârim’ul-Ahlâk*, s. 343.

²⁸¹- Irâkî, a.g.e., I, 670.

²⁸²- Bursevî, II, 201.

²⁸³- Taberânî, *el-Mu’cemü’l- Kebîr*, III, 83.

²⁸⁴- Kuzaî, a.g.e., II, 179.

²⁸⁵- Irâkî, a.g.e., I, 670; Fettenî, a.g.e., I, 69.

Rivayet edilir ki Ensar'ın ileri gelenlerinden Sa'd b. Rebî (r.a.)'ın hanımı Habibe b. Zeyd b. Ebû Zuheyr kocasına karşı hırçınlık edip kocası da onu tokatlayınca Habibe'nin babası, kızını alıp doğruca Peygamberimize getirerek Sa'd'ı şikayet etti. Hz. Peygamber (s.a.v.) de "Biz de ona kısas yaparız." buyurdu. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu. Hz. Peygamber (s.a.v.) de "Biz bir şeye karar verdik, Allah başka bir şeyi murad etti. Elbette Allah'ın muradı daha hayırlıdır." buyurdu ve kısası kaldırdı.²⁸⁶

Tahrîc ve Değerlendirme

Ebû Dâvûd (275/889)'un *Merasil*'inde Hasan el-Basrî'den nakledilen benzer bir rivayette şöyledir:

أَنَّ رَجُلًا لَطَمَ وَجْهَ امْرَأَتِهِ فَأَتَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَشَكَتْ إِلَيْهِ فَقَالَتْ: الْقِصَاصُ،
فَنَزَلَتْ {الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ} [النساء: 34] فَتَرَكَهُ

Adamın biri karsının yüzüne vurdu o da Peygamberimiz (s.a.v.)'e geldi, durumu anlattı. Peygamber (a.s.) da "Kıyas" buyurdu. Bunun üzerine "Erkekler kadınların üzerine kavvamdır." âyeti nazil oldu, kısas kaldırıldı.²⁸⁷

Mürsel hadis, zayıf hadislerden olup, değeri konusunda hadisçiler farklı hükümler vermişlerdir. Belli şartları taşıyan rivayetlerle alimlerin amel taraftarı oldukları bilinmektedir.²⁸⁸

73. Hadis

خير النساء امرأة إن نظرت إليها سرتك وإن أمرتها اطاعتك وإذا غبت عنها حفظتك في مالها ونفسها

"Kadınların hayırlısı, kendisine baktığında seni sevindiren, emrettiğinde itaat eden, yanında olmadığına malını ve nefsinin koruyan kadındır. Rasulullah (s.a.v.) bunu söyledikten sonra bu ayeti kerimeyi okudu."²⁸⁹

²⁸⁶ - Bursevî, II, 202.

²⁸⁷ - Ebû Dâvûd, *Merasil*, I, 221.

²⁸⁸ - Mürsel hadis hakkında geniş bilgi için bkz., Polat, Salahattin, *Mürsel Hadisler ve Delil Olma Yönünden Değeri*, Diyanet Yayınları, Ankara, 1985.

²⁸⁹ - Bursevî, II, 202.

Tahrîc ve Değerlendirme

Ebû Dâvûd (275/889) ve İbn Mâce (273/886)'nin Ebû Hureyre (r.a.)'den nakletmişlerdir.²⁹⁰

Hadisi Elbânî “sahih” kabul etmiştir.²⁹¹

74. Hadis

التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ

“Günahından tevbe eden, hiç günahı olmayan gibidir.”²⁹²

Tahrîc ve Değerlendirme

İbn Mâce (273/886) *es-Sünen*'inde, Taberânî (360/971) *el-Mu'cemü'l-Kebîr*'de ve Beyhâkî (458/1066) *Şuabü'l-imân* da hadisi Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan nakletmişlerdir.²⁹³ Muhakkik M. Fuad Abdülbâkî “Senedi sahih olup, ravîleri güvenilir zâtlar.” demiştir.

Elbânî de hadisi “sahih” olarak değerlendirmiştir.²⁹⁴

75. Hadis

جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنَّ امْرَأَتِي لَا تَمْنَعُ يَدَ لَامِسٍ . قَالَ غَرَّبَهَا . قَالَ أَخَافُ أَنْ تَتَّبِعَهَا نَفْسِي . قَالَ فَاسْتَمِيعْ بِهَا

“Rivayet edilir ki bir adam Rasulullah (s.a.v.)'a gelerek “Ya Rasulullah öyle bir hanımım var ki, kendisine dokunan eli reddetmiyor.” diye dert yanınca “Onu boşa.” buyurdu. Adam “Nefsimin onun peşine takılacağından korkuyorum.” deyince, “Öyleyse ondan bir süre daha faydalan.” buyurdu.”²⁹⁵

²⁹⁰ - Ebû Davûd, Zekat, 32; İbn Mâce, Nikah, 5.

²⁹¹ - Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdisi's-Sahîha*, IV, 454.

²⁹² - Bursevî, II, 202.

²⁹³ - İbn Mâce, Zühd, 30; Beyhâkî, *Şuabü'l-imân*, IX, 370; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, X, 150.

²⁹⁴ - Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdisi's-Sahîha*, II, 39.

²⁹⁵ - Bursevî, II, 202.

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadis Ebû Dâvûd (275/889) ve Nesâî (303/915) de İbn Abbas (r.a.)’dan rivayet edilmiştir.²⁹⁶ Nesâî (303/915) de : (قَالَ إِنِّي لَا أَصْبِرُ عَنْهَا . قَالَ فَأَمْسِكْهَا) “Ondan ayrı kalmaya dayanamam.” dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): “Öyleyse onu bırakma, nikahında tut.” buyurdu.” şeklinde yer almıştır.

Ayrıca Abdurrezzâk (211/827) ve İbn Ebî Şeybe (235/849)’nin *el-Musannef* adlı eserlerinde de²⁹⁷ yer alan hadise, Elbânî “sahih” hükmünü vermiştir.²⁹⁸

76. Hadis

أَيُّمَا امْرَأَةً مَاتَتْ وَزَوْجُهَا رَاضٍ بِهَا دَخَلَتْ الْجَنَّةَ

“Kocası kendinden razı olduğu halde ölen kadın cennet girer.”²⁹⁹

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Tirmizî (279/892) ve İbn Mâce (273/886) *es-Sünen*’lerinde Ümmü Seleme (r.a.)’den rivayet etmişlerdir.³⁰⁰ Tirmizî (279/892) hadise “hasen garib” açıklamasında bulunmuştur.

Sonuç itibariyle, zayıf isnadları bulunmakla birlikte, hadisin “hasen” olduğu anlaşılmaktadır.

77. Hadis

لَا تُؤْذِي امْرَأَةً زَوْجَهَا فِي الدُّنْيَا إِلَّا قَالَتْ زَوْجَهُ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ لَا تُؤْذِيهِ قَاتِلُكَ اللَّهُ فَاِنَّمَا هُوَ عِنْدَكَ دَخِيلٌ يُوْشِكُ أَنْ يَفَارِقَكَ إِلَيْنَا

“Dünyada kadın eşine eziyet ederse hurilerden olan eşi ona : “Allah canını alsın. Ona eziyet etme. O senin yanında misafirdir. Yakında seni bırakıp bize gelecek.” der.”³⁰¹

²⁹⁶ - Ebû Dâvûd, Nikâh, 3; Nesâî, Tâlâk, 34.

²⁹⁷ - İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, III, 490.

²⁹⁸ - Elbânî, *Sahihu Süneni Ebî Davûd*, VI, 289.

²⁹⁹ - Bursevî, II, 202.

³⁰⁰ - Tirmizî, Radâ, 10; İbn Mâce, Nikâh, 4.

³⁰¹ - Bursevî, II, 203.

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Ahmed b. Hanbel (241/855) ve İbn Mâce (273/886) de eserlerinde Muâz b. Cebel (r.a.)’den nakletmişlerdir.³⁰²

Hadisi Tirmîzî (279/892) Muâz b. Cebel (r.a.)’den naklederek “Bu hadis hasen garibtir.” açıklamasında bulunmuştur.³⁰³

Sonuç itibariyle, hadisin “hasen” olduğu anlaşılmaktadır.

78. Hadis

كَمَلُ مِنَ الرِّجَالِ كَثِيرٌ وَمَا كَمَلُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا أَسِيَّةُ بِنْتُ مَزَاحِمِ امْرَأَةِ فِرْعَوْنَ وَمَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ
وَفَضْلُ عَائِشَةَ عَلَى سَائِرِ النِّسَاءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ

“Erkeklerden kemale eren çoktur. Kadınlardan ise ancak Firavun’un hanımı Asiye binti Müzahim ve Meryem binti İmran dışında kemale eren yoktur. Aişe’nin diğer kadınlara üstünlüğü ise, tiridin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir.”³⁰⁴

Tahrîc

Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875)’in *el-Câmiü’s-Sahîh*’lerinde Ebû Musa (r.a.)’dan nakledilen bu hadis, muttefekun aleyh’tir.³⁰⁵

79. Hadis

خُذُوا ثَلَاثَ دِينِكُمْ مِنْ هَذِهِ الْحَمِيرَاءِ

“Dininizin üçte ikisini bu Humeyra (Hz. Aişe)’dan alın.”³⁰⁶

Tahrîc ve Değerlendirme

Deylemî (509/1115) Enes (r.a.)’den benzer bir lafızla şu şekilde rivayet etmiştir:

خُذُوا ثَلَاثَ دِينِكُمْ مِنْ بَيْتِ عَائِشَةَ

³⁰² - İbn Mâce, Nikâh, 62; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 242.

³⁰³ - Tirmizî, Radâ, 19.

³⁰⁴ - Bursevî, II, 204.

³⁰⁵ - Buhâri, Et’ime, 25, Fedailü Ashabi’n-Nebi, 30; Müslim, Fedâilü’s-Sahâbe, 70. Ayrıca bkz. Tirmizî, Et’ime, 31; Nesî, İşratü’n-Nisa, 3; İbn Mâce, Et’ime, 14; Darimi, Et’ime, 29.

³⁰⁶ - Bursevî, II, 204.

“Dininizin üçte birini Humeyra’nın evinden alınız.”³⁰⁷

Suyûtî (911/1505) de hadis için “ Bir bilgiye sahip olamadım.” demiştir.³⁰⁸

Hadisi Aclûnî (1162/1784) *Keşfü’l-hafâ*’da isnadsız olarak nakletmiş, devamında da İbn Hacer (852/1449)’in “Bir isnadını bilmiyorum. Hadis kitaplarında da onu hiç görmedim.” dediğini aktarmıştır.³⁰⁹

Rivayet Fettenî (986/1578), Derviş el-Hût (1276/1859) ve Elbânî’nin *Mevdû’ât* kitaplarında yer almaktadır.³¹⁰

Naklettiğimiz bilgiler ışığında rivayetin “mevzû” olduğu anlaşılmaktadır.

80. Hadis

ألا أخبركم بأفضل من درجة الصلاة والصيام والصدقة قالوا بلى قال إصلاح ذات البين

Peygamber (s.a.v.): “Size namazın orucun ve zekatın derecesinden daha üstün bir ameli bildireyim mi? buyurunca oradakiler: “Evet, Ya Rasulallah” dediler. Hz. Peygamber (s.a.v.): “İnsanların arasını düzeltmektir.” buyurdu.³¹¹

Tahrîc

Hadis Buhâri (256/870)’nin *el-Edebü’l-Müfred*’inde; ayrıca Tirmizî (279/892), Ebû Dâvûd (275/889) ve Ahmed b. Hanbel (241/855) tarafından da Ebû’-d-Derdâ (r.a.)’dan nakledilmiştir.³¹²

Buhâri (256/870)’nin *el-Edebü’l-Müfred*’inde (وفساد ذات البين هي الحالقة): “İnsanların arasını bozmak ise, hayır ve güzelliklerin kökünü kazır.” şeklinde bir ziyade bulunmaktadır.

Hadis sahihtir.

81. Hadis

قال صلى الله عليه وسلم (ألا انما الدين النصيحة) قالها ثلاثا قالوا لمن يا رسول الله قال الله ولرسوله
ولكتابه ولائمة المؤمنين ولعامتهم

³⁰⁷- Deylemî, a.g.e., II, 165.

³⁰⁸- Suyûtî, *ed-Dürer*, I, 113.

³⁰⁹- Aclûnî, a.g.e., I, 431.

³¹⁰- Fettenî, a.g.e., I, 100; Elbânî, *Silsiletü’l-ehâdisi’-d-Da’ife*, XI, 664; Dervîs el-Beyrûtî, a.g.e., I, 131.

³¹¹- Bursevî, II, 204.

³¹²- Buhâri, *el-Edebü’l-Müfred*, 142; Tirmizî, *Kıyâme*, 56; Ebû Dâvûd, *Edeb*, 58; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 444.

Peygamber (s.a.v.) : “Dikkat edin! Din samimiyettir.” buyurdu ve bunu üç kez tekrarladı. Oradakiler : “Kimin için samimiyettir ya Rasulallah? Dediler. Peygamber (s.a.v.): “Allah, Rasulu, Kitabı, müminlerin yöneticileri ve tüm müminler için samimi olmaktır.” buyurdu.³¹³

Tahrîc

Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875) *el-Câmiü's-Sahîh*'lerinde Temîm ed-Dârî (r.a.)'den nakledilmiştir.³¹⁴ Tirmizî (279/892) Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet etmiştir.³¹⁵

Hadis, muttefekun aleyh'tir.

82. Hadis

الفتنة نائمة لعن الله من يقظها

“Fitne uyumaktadır, Allah onu uyandırana lanet etsin.”³¹⁶

Tahrîc ve Değerlendirme

Rafî (623/1226) *et-Tedvin fî Ahbari Kazvin* adlı eserinde hadisi “Seyyid el-Harb el-Abbasi, Muhammed b. Hüseyin El-Berdanî, İbrahim b. Muhammed El-Hatib, Ebû Cafer Muhammed b. Mufassal, Ebû Abbas Müzdan el-Kirmanî, Enes b. Malik (r.a.)” isnadıyla merfu olarak nakletmiştir.³¹⁷

Ali el-Muttakî (957/1567), Aclûnî, (1162/1784) ve Derviş el-Hût (1276/1859) hadisi Rafî'nin zikrettiğini belirtmişlerdir.³¹⁸

Derviş el-Hût hadise “zayıf” hükmünü vermiştir.³¹⁹ Elbânî de “İsnadındaki ravilerden Enes b. Malik dışında kimseyi bilmiyorum.” diyerek “zayıf” hükmünü teyit etmiştir.³²⁰

³¹³ - Bursevî, II, 204.

³¹⁴ - Buhâri, İman, 42; Müslim, İman, 108.

³¹⁵ - Tirmizî, Birr ve Sıla, 17. Ayrıca bkz. Ebû Davud, Edeb, 59; Nesâî, Biat, 31.

³¹⁶ - Bursevî, II, 205.

³¹⁷ - Rafî, *et-Tedvin fî Ahbari Kazvin*, I, 291.

³¹⁸ - Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, II, 108; Ali el-Muttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, II, 97.

³¹⁹ - Derviş el-Hût, *Esna'l-metalib*, I, 198.

³²⁰ - Elbânî, *Silsiletü'd-Da'ife*, VII, 255.

83. Hadis

والذي نفسى بيده لا يؤدى حق الجار الا من رحم الله وقليل ما هم أتدرون ما حق الجار ان اقتقر أغنيته وإن استقرض أقرضته وإن أصابه خير هنأته وإن أصابه شر عزيته وإن مرض عدته وإن مات شيئاً عنت جنازته

“Canım kudret elinde olan Allaha yemin ederim ki, komşu hakkını sadece Allahın kendisine merhamet eylediği kişiler yerine getirebilir. Bunlar da pek azdır. Komşunun hakkı nedir biliyor musunuz? Muhtaç olduğunda ihtiyacını giderirsin, borç istediğinde verirsin, başına hayırlı bir iş gelirse tebrik edersin, başına bir kötülük geldiğinde taziyede bulunursun, hastalandığında ziyaretine gidersin, öldüğünde de cenazesini kılarırsın.”³²¹

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Harâitî (327/949) *Mekârimu'l-ahlâk* adlı eserinde : “Ebû Musa b. İmran, Davud b. Ruşeyd, Süveyd b. Abdulaziz, Osman b. Ata, an ebihî, İmran b. Şuayb, an ebihî, an ceddihî” isnadıyla merfu olarak rivayet etmiştir.³²²

Irakî (806/1403), Harâitî'nin bu hadisi naklettiği belirterek hadise “zayıf” hükmünü vermiştir.³²³

84. Hadis

الجيران ثلاثة فجار له ثلاثة حقوق حق الجوار وحق القرابة وحق الإسلام وجار له حقان حق الجوار وحق الإسلام وجار له حق واحد هو حق الجوار وهو الجار من اهل الكتاب

“Üç çeşit komşu vardır: birincisi komşuluk hakkı, akrabalık hakkı ve müslümanlık hakkıdır. İkincisi komşuluk hakkı ile müslüman olma hakkıdır. Üçüncüsü ise sadece komşuluk hakkı olan komşulardır ki, bu ehl-i kitaptan olan komşulardır.”³²⁴

Tahrîc ve Değerlendirme

Ebû Nuaym (430/1038) *Hilyetü'l-evliya*'sında hadisi “Ebû Amr b. Hamdân, Hasan b. Süfyan, Hüseyin b. İsa, Muhammed b. Ebû Füdeyk, Abdurrahman b.

³²¹ - Bursevî, II, 206.

³²² - Harâitî, *Mekârimu'l-ahlâk*, I, 94.

³²³ - Irakî, a.g.e., I, 676.

³²⁴ - Bursevî, II, 207.

Fudayl, Atâ, Hasan, Cabir b. Abdullah (r.a.)” isnadıyla merfu olarak nakletmiştir. Ebû Nuaym, hadisin ravilerinden Ebû Fûdeyk’in teferrüd etmesi sebebiyle hadise “garîb” demektedir.³²⁵

Irâkî (806/1403), hadisin bütün tarikleri için “zayıf” demiştir.³²⁶

Elbânî de hadisin senesinde bulunan Ata’ el-Horâsânî hakkında “müdeellis”, Abdurrahman b. Fudayl için ise “Onu bilmiyorum.” demiştir ve hadisin “zayıf” olduğuna hükmetmiştir.³²⁷

Sonuç itibariyle hadisin zayıf olduğu anlaşılmaktadır.

85. Hadis

الشرك أخفى في ابن آدم من دبيب النملة على الصخرة الصماء في الليلة الظلماء

“Ademoğlunda bulunan şirk, karanlık gecede sapasağlam bir kayanın üzerindeki karıncanın yürüyüşünden daha gizlidir.”³²⁸

Tahrîc

Hadisin Buhâri (256/870)’nin *el-Edebü’l-Müfred*’inde Ma’kıl b. Yesâr (r.a.)’dan nakledilen lafzı şöyledir:

قال سمعت معقل بن يسار يقول : انطلقت مع أبي بكر الصديق رضي الله عنه إلى النبي صلى الله عليه وسلم فقال يا أبا بكر للشرك فيكم أخفى من دبيب النمل فقال أبو بكر وهل الشرك إلا من جعل مع الله الها آخر قال النبي صلى الله عليه وسلم والذي نفسي بيده للشرك أخفى من دبيب النمل ألا أدلك على شيء إذا قلته ذهب عنك قليله وكثيره قال قل اللهم إني أعوذ بك أن أشرك بك وأنا أعلم وأستغفرك لما لا أعلم

Ma’kıl b. Yesâr’ın şöyle anlattığı işitilmiştir: - “Ebû Bekiri’s-Sıddîk (r.a.) ve Peygamber (s.a.v.)’e gittim. Peygamber buyurdu: “Yâ Ebû Bekir, şirk (riya) sizde karıncanın deprenişinden daha saklıdır.” Ebû Bekir dedi ki: “Şirk, Allah ile başka bir ilâh tanıyanın hali değil midir? “Peygamber (s.a.v.) buyurdu: “Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki, gerçekten şirk, karıncanın deprenişinden daha gizlidir. Sana bir şey göstereyim mi ki, onu söylediğin zaman, şirkin azımı ve çoğunu senden

³²⁵- Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-evliya*, V, 207.

³²⁶- Irâkî, a.g.e., II, 212.

³²⁷- Elbânî, *Silsiletü’l-ehâdisi’d-Da’ife*, VII, 188.

³²⁸- Bursevî, II, 207.

gidersin.” De ki: “Allah’ım, bildiğim halde sana şirk koşmaktan sana sığınırım ve bilmediğim şeyden de, senden mağfiret dilerim.”³²⁹

Elbânî hadise “sahih” hükmünü vermiştir.³³⁰

86. Hadis

جاء رجل الى النبي عليه السلام فقال يا رسول الله انى أتصدق بالصدقة فالتمس بها وجه الله تعالى وأحب ان يقال لى فيه خير فنزل قوله تعالى فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ يَعْنِي

Bir adam Peygamber (s.a.v.)’e gelerek : “Ben Allah’ım rızasına ulaşmak için sadaka veriyorum, hem de sadaka verdiğim için hakkımda iyi şeyler söylenmesini istiyorum.” deyince “Kim Rabbine kavuşmayı arzu ediyorsa yani kim Allah Telanın huzuruna çıkmaktan korkuyor ve onun sevabını istiyorsa “Salih amel yapsın ve Rabbine ettiği ibadete hiç kimseyi ortak etmesin.” (el-Kehf, 18/ 110) ayeti nazil oldu.³³¹

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadis kaynaklarında yer almayan bu rivayet, İbn Kesîr (774/1373)’in tefsirinde ve Semerkandî (860/1456)’nin *Bahru’l-ulûm* isimli tefsir eserinde isnadsız olarak geçmektedir.³³²

Hadis mecmualarında geçmeyen ve herhangi bir senedi tespit edilemeyen sözün, hadis olmama ihtimali kuvvetlidir. Manası âyet ve sahih hadislerle aykırı olmasa da, durum değişmez.

87. Hadis

روى- انه يؤتى يوم القيامة بالعبد وينادى مناد على رؤوس الأولين والآخرين هذا فلان ابن فلان من كان له عليه حق فليأت الى حقه ثم يقال له أعط هؤلاء حقوقهم فيقول يا رب من اين وقد ذهبت الدنيا فيقول الله لملائكته انظروا فى اعماله الصالحة فاعطوهم منها فان بقي مثقال ذرة من حسنة ضعفها الله تعالى لعبده وادخله الجنة بفضلها

³²⁹- Buhâri, *el-Edebü'l-Müfred*, 250.

³³⁰- Elbânî, *Sahihu Edebi'l-Müfred*, I, 266.

³³¹- Bursevî, II, 207.

³³²- İbn Kesîr, III, 108; Semerkandî, *Bahru’l-ulûm*, II, 365.

Rivayet olunduğuna göre: “Kıyamet günü bir kul getirilir ve bir münâdî evvelkilerle sonrakilerin gözleri önünde : “Bu falancanın oğlu falancadır. Kimin bunda hakkı varsa gelsin alsın! diye çağırır. Sonra o kula : “Bunların haklarını ver!” der. Kul : “Ya Rabb, nereden vereyim dünya geçti gitti.” der. Bunun üzerine Allah Teala, meleklerine : “Bu kulun salih amellerine bakın ve hak sahiplerine onlardan verin. Zerre kadar bir iyiliği kalsa Allah Teala kulu için onu kat kat artırır ve kulunu fazlı ve rahmeti ile cennete sokar.”³³³

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadis kitaplarında bulamadığımız bu rivayet Taberî (310/923)’nin *Cami’ul-Beyan* adlı tefsir eserinde Abdullah b. Mes’ud (r.a.)’dan rivayet edilmiştir.³³⁴

Bir önceki rivayet için söylenenler, bu rivayet için de geçerlidir. Hadisin en azından “zayıf” olduğu anlaşılmaktadır.

88. Hadis

ان الله تعالى يقول لملائكته حين دخل اهل الجنة الجنة اطعموا أوليائي فيوتى بألوان الاطعمة فيجدون لكل نعمة لذة غير ما يجدون للاخرى فاذا فرغوا من الطعام يقول الله تعالى اسقوا عبادى فيوتى باشرية فيجدون لكل شربة لذة بخلاف الاخرى فاذا فرغوا يقول الله تعالى انا ربكم قد صدقتكم وعدي فاسألونى أعطكم قالوا ربنا نسألك رضوانك مرتين او ثلاثا فيقول رضيت عنكم ولدىّ المزيد فاليوم أكرمكم بكرامة أعظم من ذلك كله فيكشف الحجاب فينظرون اليه ما شاء الله فيخرون اليه سجدا فيكونون فى السجود ما شاء الله تعالى ثم يقول لهم ارفعوا رؤسكم ليس هذا موضع عبادة فينسون كل نعمة كانوا فيها ويكون النظر اليه أحب إليهم من جميع النعم فيهب ريح من تحت العرش على تل من مسك أذفر فينشر المسك على رؤسهم ونواصي خيولهم فاذا رجعوا الى أهليهم يرون أزواجهم فى الحسن والبهاء أفضل مما تركوهن ويقول لهم أزواجهم قد رجعتن احسن مما كنتم

“Cennet ehli cennete girince Allah Teala meleklerine “Dostlarımı doyurun.” buyurur. Bunun üzerine çeşit çeşit yiyecekler getirilir. Onlar her nimette diğerinde tattıklarından farklı bir lezzet alırlar. İçeceklerini içince Allah Teala : “Rabbiniz olan ben, vaadimi yerine getirdim. Benden isteyin size vereyim.” buyurur. Onlar iki ya da üç defa : “Rızanı isteriz.” derler. Cenab-ı Hak: “Sizden razı oldum. Benim katımda daha fazlası da var. Bugün size bütün bunlardan daha büyük ikramda bulunacağım.”

³³³- Bursevî, II, 209.

³³⁴-Taberî, *Cami’ul-Beyan*, VIII, 363. Ayrıca bkz. Sa’lebi, *el-Keşf ve’l-Beyân*, III, 309, Razî, *Mefatihü’l-gayb*, X, 83.

buyurarak perdeyi kaldırır. Kullar Allah'ın dilediği kadar onu temaşa edip secdeye kapanırlar. Allah'ın dilediği kadar secdede kaldıktan sonra Allah onlara “Başınızı kaldırın, burası ibadet yeri değildir.” buyurur. Orada daha önce içinde buldukları bütün nimetler unutturulur. Cemalullah'ı temaşa etmek onlara bütün nimetlerden daha sevimli gelir.”

“Sonra arşın altında çok güzel kokulu misk tepeden rüzgar eserek başlarına ve atlarının yelesine misk yayar. Ailelerine döndüklerinde eşlerinin ayrıldıkları zamankinden çok daha güzel ve hoş olduklarını görürler. Eşleri de onlara: “Siz de önceki durumunuzdan çok daha güzel olarak dönmüşsünüz.” derler.³³⁵

Tahrîc

Abdullah b. Mübarek (181/803)'in *ez-Zühhd ve'r-rekâik* adlı eserinde, Cabir b. Abdullah (r.a.)'tan tam olarak bu metinle rivayet ettiği³³⁶ hadisin, benzer lafızlarını Müslim (261/875), Tirmizî (279/892), İbn Mâce (273/886) ve Ahmed b. Hanbel (241/855) de rivayet etmiştir.³³⁷ Bu hadisi Bursevî (1137/1725) “Şöyle sahih bir haber varîd olmuştur.” diyerek nakletmiştir.³³⁸

Kaynaklarından da anlaşılacağı üzere hadis sahihtir.

89. Hadis

يدعى نوح يوم القيامة فيقول لبيك وسعديك فيقول هل بلغت فيقول نعم فيقال لأمته هل بلغكم فتقول ما جاءنا من نذير فيقول من يشهد لك فيقول محمد وأمته فيشهدون انه قد بلغ ويكون الرسول عليكم شهيدا ثم يدعى غيره من الأنبياء عليهم السلام ثم ينادى كل انسان باسمه واحدا واحدا وتعرض أعمالهم على رب العزة قليلا وكثيرا حسنها وقبيحها

“Kıyamet günü Nuh (a.s.) çağrılır. Nuh: “Buyur Ya Rabbi, emret.” der. Cenab-ı Hak kendisine : “Tebliğ ettin mi?” deyince “Evet” der. Ümmetine de “Nuh size tebliğ etti mi? deyince ümmeti “Bize uyarıcı gelmedi.” derler. Cenab-ı Hak Nuh'a, sana kim şahitlik edecek? der. Nuh da “Muhammed ile ümmeti” der. Onlar da Nuh'un tebliğ ettiğine şahitlik ederler. “Böylece peygamberler size şahadet eder.”

³³⁵- Bursevî, II, 210.

³³⁶- Abdullah b. Mübarek, *ez-Zühhd ve'r-rekâik*, s. 534.

³³⁷- Müslim, İman, 297; Tirmizî, Tefsir, 10, 1; İbn Mâce, Mukaddime, 13; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 17.

³³⁸- Bursevî, II, 210.

(Bakara, 2/143) ayeti bu hususa işaret etmektedir. Sonra diğer peygamberler çağrılır. Sonra her insan tek tek ismiyle çağrılır. Az çok, güzel çirkin bütün amelleri Rabbü'l-İzzet'e sunulur.³³⁹

Tahrîc

Buhârî (256/870)'nin Ebû Saîd (r.a.)'dan naklettiği hadisin bu kaynaktaki metni şöyledir:

يُجَاءُ نُوحَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَقَالُ لَهُ هَلْ بَلَّغْتَ فَيَقُولُ نَعَمْ يَا رَبِّ . فَنَسْأَلُ أُمَّتَهُ هَلْ بَلَّغْتُمْ فَيَقُولُونَ مَا جَاءَنَا مِنْ نَذِيرٍ . فَيَقُولُ مَنْ شَهِدْتُكَ فَيَقُولُ مُحَمَّدٌ وَأُمَّتُهُ . فَيُجَاءُ بِكُمْ فَتَسْتَهْدُونَ . ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا) قَالَ عَدْلًا (لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا) وَعَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَوْنٍ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِهَذَا

“Kıyamet gününde Nûh Peygamber getirilir de ona: - Tebliğ ettin mi? diye sorulur. Nûh da: - Evet tebliğ ettim yâ Rabbi der. Bunun ardından Nuh'un ümmetine: - Nûh size tebliğ etti mi? diye sorulur. Onlar da: - Bizi âhiret azabından korkutan bir nezir gelmedi, derler. Soran da Nûh'a: - Senin şâhidlerin kimdir? der. Nûh da: - Muhammed ve Ümmeti'dir, der. Bunun üzerine sizler getirilecek ve Nuh'un tebliğ ettiğine şehâdet edeceksiniz”. Râvî dedi ki: Bundan sonra Rasûlullah şu âyeti okudu: “Böylece sizi vasat (âdil) bir ümmet yapmışızdır, insanlara karşı (hakk) şâhidler olasınız, bu Resul de sizin üzerinize tam bir şâhid olsun diye...”³⁴⁰

Tirmizî (279/892) de hadisi Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'den naklederek “Bu hadis hasen sahihtir.” açıklamasında bulunmuştur.³⁴¹

“Sonra diğer peygamberler...” kısmı kaynaklarda bu hadisin devamı olarak geçmemektedir.

Kaynaklarından anlaşılacağı üzere hadis sahihtir.

90. Hadis

ان الله يتجلى لعباده فى صورة معتقدتهم فيعرفه كل واحد من اهل الملل والمذاهب ثم يتحول عن تلك الصورة فيبرز فى صورة اخرى فلا يعرفه الا الموحدون الواصلون الى حضرة الاحدية من كل باب

³³⁹ - Bursevî, II, 211.

³⁴⁰ - Buhârî, Enbiyâ, 3, İ'tisâm, 19.

³⁴¹ - Tirmizî, Tefsir, (Bakara), 13.

“Allah Teala, kullarına inandıkları sûrette tecelli eder. Bütün din ve mezheplere tabi olanlar, Allah’ı tanırlar. Cenab-ı Hak sonra bu sûretten çıkıp başka bir sûrette gözüdür. İşte o zaman Onu ancak her kapıdan ahadiyyet makamına ulaşan muvahhidler tanırlar.”³⁴²

Tahrîc ve Değerlendirme

Rivayeti kaynaklarda bulamadık.

91. Hadis

لا صلاة للعبد الأبق ولا للمرأة الناشزة

“Efendisinden kaçan kölenin ve kocasına karşı hırçınlık gösteren kadının namazı yoktur.”³⁴³

Tahrîc

Müslim (261/875)’in Ebû Ümâme (r.a.)’den naklettiği hadisin metni şöyledir:

ثَلَاثَةٌ لَا تُجَاوِزُ صَلَاتُهُمْ آذَانَهُمُ الْعَبْدُ الْأَبْقُ حَتَّى يَرْجِعَ وَأَمْرَأَةٌ بَاتَتْ وَرَوَّجَهَا عَلَيْهَا سَاخِطٌ وَإِمَامٌ قَوْمٌ وَهُمْ لَهُ كَارُهُونَ

Ebû Ümâme’den işittim şöyle diyordu: “Üç kişi vardır ki, namaz kılsalar da namazları kulaklarından öteye geçmez; sahibinden kaçan köle, dönüp gelinceye kadar kocası kendisine öfkeli durumda geceyi geçiren kadın ve istenmediği halde cemaate imam olan kişi.”³⁴⁴

Tirmizî (279/892)’nin de Ebû Ümâme (r.a.)’den naklettiği³⁴⁵ bu hadis sahihtir.

92. Hadis

من تعلم علما لا يبتغى به وجه الله تعالى لا يتعلمه الا ليصيب به غرضا من الدنيا لم يجد عرف الجنة

“Allah rızasına ulaşmak için değil de, sadece dünyevi bir maksada ulaşmak için ilim öğrenen cennetin kokusunu bile alamaz.”³⁴⁶

³⁴²- Bursevî, II, 211.

³⁴³- Bursevî, II, 212.

³⁴⁴- Müslim, İman, 124.

³⁴⁵- Tirmizî, Salat, 149.

Tahrîc ve Değerlendirme

Ebû Dâvûd (275/889), İbn Mâce (273/886) ve Ahmed b. Hanbel (241/855)'in Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiği³⁴⁷ hadise Irâkî (806/1403) “İsnadı Ceyyid” derken; Şuayb el-Arnâvûd ve Elbânî de “sahih” hükmünü vermiştir.³⁴⁸

93. Hadis

لو كان موسى حيا لما وسعه الا اتباعي

“Şayet Musâ hayatta olsaydı, bana tabi olmaktan başka yapacağı bir şey yoktu.”³⁴⁹

Tahrîc ve Değerlendirme

İbn Ebî Şeybe (235/849)'nin *el-Musannef*'inde, Ahmed b. Hanbel (241/855)'in *el-Müsned*'inde ve Dârimî (255/868)'nin *es-Sünen*'inde Cabir (r.a.)'den rivayet ettikleri bu hadisin Dârimî metni şöyledir:

أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- بِنُسْخَةٍ مِنَ التَّوْرَةِ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذِهِ نُسْخَةٌ مِنَ التَّوْرَةِ. فَسَكَتَ فَجَعَلَ يَفْرَأُ وَوَجْهُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- يَتَغَيَّرُ ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : تَكَلِّمْنَا التَّوَاكِلُ ، أَمَا تَرَى مَا بَوَّجَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-؟ فَظَنَرَ عُمَرُ إِلَى وَجْهِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- فَقَالَ : أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ غَضَبِ اللَّهِ وَمِنْ غَضَبِ رَسُولِهِ ، رَضِينَا بِاللَّهِ رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا وَيَمْحَمَدَ نَبِيًّا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوْ بَدَأَ لَكُمْ مُوسَى فَاتَّبَعْتُمُوهُ وَتَرَكْتُمُونِي لَضَلَلْتُمْ عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ ، وَلَوْ كَانَ حَيًّا وَأَدْرَكَ نُبُوتِي لَاتَّبَعَنِي

(Bir gün) Ömer İbnu'l-Hattâb (r.a.), Resûlullah (s.a.v.)'e bir Tevrat nüshası getirdi ve “Ya Resûlallah dedi, bu bir Tevrat nüshasıdır”. Resûlullah (s.a.v.) da bir şey söylemedi. Sonra o okumaya başladı. Bu esnada Resûlullah (s.a.v.)'ın yüzü(nün rengi de) değişiyordu. Bunun üzerine Ebû Bekir (r.a.); “Ey annesi ölüsünü göresice! Resûlullah (s.a.v.)'ın yüzünü hiç görmüyor musun?” dedi. Hz. Ömer o zaman Resûlullah (s.a.v.)'ın yüzüne baktı ve hemen; şöyle dedi: “Allah'ın gazabından, onun Resulünün gazabından Allah'a sığınırım. Rab olarak Allah'a, din olarak İslâm'a, peygamber olarak Hz. Muhammed'e razı olduk.” Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.)

³⁴⁶- Bursevî, II, 213.

³⁴⁷- Ebû Davûd, İlim, 12; İbn Mâce, Sunne, 23; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 338.

³⁴⁸- Irâkî, *el-Muğnî*, I, 74; Elbânî, *Sahihü't-Terğib ve't-Terhib*, I, 25.

³⁴⁹- Bursevî, II, 217.

şöyle buyurdu: “Muhammed’in canı elinde olan (Allah’a) yemin olsun ki, şayet Musa sizin için ortaya çıksaydı ve siz de beni terk ederek ona uysaydınız, doğru yoldan sapmış olurdunuz. Şayet o sağ olsa ve peygamberliğime kavuşsaydı, bana ittibâ ederdi.”³⁵⁰

Elbanî de, Tebrizî (741/1340)’nin *Mişkâtu’l-Mesâbih* üzerine yaptığı tahkik çalışmasında hadise “hasen” hükmünü vermiştir.³⁵¹

94. Hadis

ان من رفع رأسه قبل الامام او وضعه كيف لا يخاف من ان يصير رأسه رأس حمار

“Başını imamdan önce kaldıran yahut indiren kimse, başının eşek başına dönüşecek olmasından ve onun durumuna düşmesinden nasıl korkmaz?!”³⁵²

Tahrîc

Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875)’in *el-Câmiü’s-Sahîh*’lerinde Ebû Hureyre (r.a.)’den naklettikleri bu hadis muttefekun aleyh’tir.³⁵³

95. Hadis

من مات ولم يشرك بالله شيئاً دخل الجنة

“Allah’a şirk koşmadan ölen kimse cennete girer.”³⁵⁴

Tahrîc

Hadisi Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875) *el-Câmiü’s-Sahîh*’lerinde Ebû Zerr, Cabir ve İbn Nümeyr (r.a.)’den rivayet etmişlerdir.³⁵⁵ Hadisin Buhâri metni şöyledir:

قَالَ لِي جَبْرِيلُ مَنْ مَاتَ مِنْ أُمَّتِكَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ ، أَوْ لَمْ يَدْخُلِ النَّارَ ، قَالَ وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ قَالَ قَالَ وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ

³⁵⁰- Darimi, Mukaddime, 39; Ahmed b. Ahnbel, *Müsned*, III, 387; İbn Ebî Şeybe, V, 312.

³⁵¹- Tebrizî, *Mişkâtu’l-Mesâbih* , I, 67. (Elbanî’nin notu).

³⁵²- Bursevî, II, 217.

³⁵³-Buhâri, Ezan, 53; Müslim, Salât, 115-116. Ayrıca bkz. Tirmizî, Cum’a, 56; Ebû Davûd, Salât, 75; Nesâî, İmamet, 38; İbn Mâce, İkâme, 41.

³⁵⁴- Bursevî, II, 219.

³⁵⁵- Buhâri, İlim, 49; Müslim, İman, 150, 153. Ayrıca bkz. Tirmizî, İman, 18; Nesâî, Salât, 1; İbn Mâce, Diyât, 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 374, 382.

Cibril bana: “Ümmetinden her kim Allah’a hiç bir şeyi ortak koşmayarak (tevhîd inancıyla) ölürse, cennete girer yâhud ateşe girmez.” dedi. Ebû Zer “Eğer o kişi zina etse ve hırsızlık yapsa da mı?” dedi. Peygamber: “Eğer (bu günahları işlese de)” buyurdu.

Hadis muttefekun aleyh’tir.

96. Hadis

انا سيد ولد آدم كيف عقبه بقوله ولا فخر

Peygamber (s.a.v.): “Ben ademoğullarının efendisiyim.” dedi ve hemen ardından “Övünmek yok.” buyurdu.³⁵⁶

Tahrîc

Buhâri (256/870)’nin Ebû Said el-Hudrî ve Müslim (261/875)’in Ebû Hureyre (r.a.)’den rivayet ettikleri³⁵⁷, çok farklı ve uzun lafızları olan bu hadis muttefekun aleyh’tir.

97. Hadis

شر الناس من قامت عليه القيامة وهو حي

“İnsanların en şerlisi, kendisi sağ olduğu halde kıyameti kopmuş kişidir.”³⁵⁸

Tahrîc ve Değerlendirme

Rivayet kaynaklarda bulunamamıştır.

98. Hadis

وقيل لما عرج النبي عليه السلام اطلع على النار فرأى حظيرة فيها رجل لا تمسه النار فقال عليه السلام (ما بال هذا الرجل في هذه الحظيرة لا تمسه النار) فقال جبريل عليه السلام هذا حاتم طي صرف الله عنه عذاب جهنم بسخائه وجوده

³⁵⁶ - Bursevî, II, 220.

³⁵⁷ - Buhâri, Edebü'l-Müfred, 83; Müslim, İman, 327. Ayrıca bkz. Tirmizî, Tefsiru'l-Kur’ân, 18, Menâkıb, 1; İbn Mâce, Zühd, 37; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 2.

³⁵⁸ - Bursevî, II, 221.

“Denilir ki, Hz. Peygamber (s.a.v.) Miraç gecesi cehenneme muttali oldu. Orada kendisine ateş dokunmayan birinin bulunduğu etrafı çevrilmiş bir yer gördü. Şu bölmedeki adamın özelliği nedir ki, ona ateş dokunmuyor? dedi. Cibril (a.s.): “Bu Hatem-i Taî’dir. Eli açık ve cömert olduğu için Allah onu cehennem azabından uzaklaştırmıştır.” diye cevap vermiştir.”³⁵⁹

Tahrîc ve Değerlendirme

Rivayet kaynaklarda bulunamamıştır.

99. Hadis

ان جلد الكافر أربعون ذراعا وضرسه مثل أحد وشفته العليا تضرب سرتة وبين لحمه وجلده ديدان
كحمر الوحش تركض بين جلده ولحمه وحيات كأعناق البخت وعقارب كالبغال

“O gün kafirin derisi kırk arşın, azı dişi Uhud dağı kadar olacak, üst dudağı ise göbeğine değecek. Derisiyle eti arasında koşturup duran, vahşi eşek büyüklüğünde kurtçuklar, horasan devesi boynu kalındığında yılanlar ve katır büyüklüğünde akrepler olacak.”

Tahrîc

Müslim (261/875)’in Ebû Hureyre (r.a.)’den rivayeti bu rivayetin baş kısmıyla benzerlik arz etmektedir:

ضيرسُ الكافر أو نابُ الكافر مثلُ أحدٍ وغلظُ جلده مسيرَةٌ ثلاثٍ

“Kafirin azı dişi Uhud dağı kadar, cildinin kalınlığı da üç gecelik yol mesabesinde olacaktır.”³⁶⁰

Tirmizî (279/892)’nin de yine Ebû Hureyre (r.a.)’den “hasen garib” ifadesiyle naklettiği benzer bir lafzı da şöyledir:

إنَّ غلظَ جلدِ الكافر اثنانَ وأربعونَ ذراعًا وإنَّ ضيرسَهُ مثلُ أحدٍ وإنَّ مجلسَهُ منَ جهنمَ كما بينَ مكةَ
والمدينَ

³⁵⁹ - Bursevî, II, 223.

³⁶⁰ - Müslim, Cennet, 44.

“Cehenneme düşen kafirin derisinin kalınlığı kırk iki arşın olacak, azı dişi ise Uhud dağı kadar olup Cehennem’deki kapladığı yeri ise Mekke ile Medîne arası kadardır.”³⁶¹

Hadisin ilk cümlesi için “sahih” diyebiliriz. Ancak sözün devamı olarak zikredilen cümleler, lafız olarak hadis mecmualarında bulunmamaktadır.

Neticede Bursevî (1137/1725)’nin zikrettiği lafızla rivayet tespit edilememiştir.

100. Hadis

فالناس نيام فاذا ماتوا انتبهوا

“İnsanlar uykudadırlar, öldükleri zaman uyanırlar.”³⁶²

Tahrîc ve Değerlendirme

İrâkî (806/1403) “Gazalî’nin merfû hadis olarak naklettiği haberi merfû görmediğini söyleyip, onun Hz. Ali’ye isnat edildiğine” işaret etmiştir.³⁶³ Sehâvî (902/1446), Suyûtî (911/1505), Fettenî (986/1578), Ali el-Kârî (1014/1605) ve Aclûnî (1162/1784) gibi alimler de aynı görüştedir.³⁶⁴

Muhittin Uysal’a göre “Sözü farklı kişiye isnat eden alim Şaranî’dir. Şaranî, sözün bir sûfî olan Sehl b. Abdillâh et-Tüsterî (285/986)’ye ait olduğunu söylemiştir. Söz “İnsanlar uykudadır, öldüklerinde uyanırlar. Öldüklerinde pişman olurlar. Pişman olduklarında pişmanlıkları onlara fayda vermez.” şeklindedir.³⁶⁵

101. Hadis

من كانت همته الآخرة جمع الله شمله وجعل غناه في قلبه وأتته الدنيا وهي راغمة ومن كانت همته الدنيا فرق الله عليه أمره وجعل فقره بين عينيه ولم يأته من الدنيا إلا ما كتب الله له

³⁶¹- Tirmizî, Cehennem, 3. Ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 328, 334.

³⁶²- Bursevî, II, 223.

³⁶³- İrâkî, *el-Muğnî*, I, 1358.

³⁶⁴- Sehâvî, a.g.e., I, 691; Suyûtî, *ed-Dürrer*, I, 197; Fettenî, a.g.e., I, 200; Ali el-Kârî, a.g.e., I, 199; Aclûnî, a.g.e., II, 312.

³⁶⁵- Uysal, *Tasavvuf Kültüründe Hadis*, s.350, 351.

“Himmet ve kaygısı ahiret olanın Allah Teâlâ iki yakasını bir araya getirir, kalbini zengin kılar. Dünya ona boyun eğerek gelir. Himmet ve kaygısı dünya olanın Allah Teâlâ iki yakasını bir araya getirmez, fakirliğini gözünün önüne koyar. Dünyadan Allahın ona takdir ettiğinden başkası eline geçmez.”

Tahrîc ve Değerlendirme

Tirmizî (279/892), Dârimî (255/868) ve İbn Mâce (273/886)’nin Enes b. Malik (r.a.)’den rivayet ettiği bu hadis³⁶⁶ için Elbânî, “sahih” hükmünü vermiştir.³⁶⁷

102. Hadis

السلطان ظل الله في الأرض

“Sultan Allah’ın yeryüzündeki gölgesidir.”³⁶⁸

Tahrîc ve Değerlendirme

Beyhakî (458/1066) *Şuab’ul-İman*’da hadisi “Ebû Said el-Malinî, Ebû Ahmed b. Adiy, Muhammed b. Hasan b. Kuteybe, Muhammed b. Ali b. Ömer, Bişr b. Bıkr, Said b. Sinan, Ebû Zahirîyye, Kesir b. Mürra, İbn Ömer (r.a.)” isnadıyla merfu olarak şu metinle rivayet etmiştir:

إِنَّ السُّلْطَانَ ظِلُّ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ، يَأْوِي إِلَيْهِ كُلُّ مَظْلُومٍ مِنْ عِبَادِهِ، فَإِذَا عَدَلَ كَانَ لَهُ الْأَجْرُ وَعَلَى الرَّعِيَّةِ الشُّكْرُ، وَإِذَا جَارَ كَانَ عَلَيْهِ الْإِصْرُ وَعَلَى الرَّعِيَّةِ الصَّبْرُ

“Sultan Allah’ın yeryüzündeki gölgesidir, kullarından her zulme uğrayan ona sığınır. Eğer adil davranırsa ona sevap vardır, idare edilenlere şükretmek düşer. Eğer zulmederse, ona günah, idare edilenlere de sabır gerekir.”³⁶⁹

Heysemî (807/1404), aynı rivayeti Bezzâr (292/955)’in da rivayet ettiğine işaret ettikten sonra, senetteki “Ebû’l-Mehdî Said b. Sinan’ın “metrûk” bir ravi olduğunu bildirmiştir.³⁷⁰ Elbânî de hadise “mevzû” hükmünü vermiştir.³⁷¹

³⁶⁶- Tirmizî, *Sıfatü'l-Kıyame*, 30; İbn Mâce, *Zühd*, 2; Darimi, *Mukaddime*, 32.

³⁶⁷- Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdîs's-Sahîha*, I, 761.

³⁶⁸- Bursevî, II, 225.

³⁶⁹- Beyhakî, *Şuab’ul-İman*, VI, 15.

³⁷⁰- Heysemî, *Mecmau’z-zevâid ve menbeu’l-fevâid*, V, 355.

³⁷¹- Elbânî, *Daifu’l-Cami*, s. 492.

Muhittin Uysal *Bursevî'nin Hadisçiliği* isimli kitabında bu rivayet için geniş bilgiler vermiş ve rivayeti “çok zayıf” olarak değerlendirmiştir.³⁷²

103. Hadis

ان فى الجنة شجرة يسير الراكب فى ظلها مائة سنة ما يقطعها اقرأوا ان شئتم (وظل ممدود) وفى الجنة مالا عين رأت ولا اذن سمعت ولا خطر على قلب بشر اقرأوا ان شئتم (فلا تعلم نفس ما أخفى لهم من قرة أعين) فموضع سوط من الجنة خير من الدنيا وما فيها اقرأوا ان شئتم (فمن زحزح عن النار وادخل الجنة فقد فاز)

“Cennette öyle bir ağaç vardır ki, binitli biri bu ağacın gölgesinde yüz sene yolculuk etse, yine de o gölgeyi kat edemez. İsterseniz “uzamış gölgeler” âyetini okuyun. Cennette hiçbir gözün görmediği, hiç bir kulağın duymadığı, hiçbir beşerin aklına gelmeyecek nimetler vardır. Dilerseniz “Yaptıklarına karşılık olarak onlar için ne mutluluklar saklandığını kimse bilmez.” âyetini okuyun. Cennetten kırbaç kadar bir yer, dünyadan ve içinde bulunanlardan daha hayırlıdır. Dilerseniz, kim ki ateşin elinden çekilip kurtarılır da cennete konursa, işte o kurtuluşa ermiştir.” âyetini okuyun.³⁷³

Tahrîc

Buhâri (256/870)'nin Ebû Hureyre (r.a.) ve Müslim (261/875)'in *el-Câmiü's-Sahîh*'lerinde Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'den rivayet ettikleri³⁷⁴ bu hadis muttefekun aleyh'tir.

104. Hadis

اهل الجنة شباب جعد جرد مرد ليس لهم شعر الا فى الرأس والحاجبين وأشفار العينين (على طول) آدم عليه السلام ستون ذراعا وعلى مولد عيسى عليه السلام ثلاث وثلاثون سنة بيض الألوان خضر الثياب يوضع لأحدهم مائدة بين يديه فيقبل الطائر فيقول يا ولى الله اما انى قد شربت من عين السلسبيل ورعيت من رياض الجنة تحت العرش وأكلت من ثمار كذا فاطعم منى فيطعم فيكون أحد جانبيه مطبوخا والآخر مشويا فيأكل منهما ما شاء الله وعليه سبعون حلة ليس فيها حلة على لون آخر

“Cennetlikler, kirpikleri, kaşları ve saçları dışında vücutlarının diğer yerlerinde kılları olmayan, kıvrıkcık saçlı, sakalsız ve bıyıksız gençler halinde

³⁷²- Uysal, *Bursevî'nin Hadisçiliği*, s. 99.

³⁷³- Bursevî, II, 225, 226.

³⁷⁴- Buhâri, Tefsir, (Vâkıa) 1, Bed'ü'l-Halk, 8; Müslim, Cennet, 6. Ayrıca bkz. Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân, 56, Sıfatü'l-Cenne, 9; İbn Mâce, Zühd, 39.

olacaklardır. Adem (a.s.) gibi boyları altmış arşın, İsa (a.s.) gibi yaşları otuz üç, tenleri beyaz, elbiseleri yemyeşil olacak. Her birinin önüne bir sofraya kurulacak. Bir kuş gelip : “Ey Allah’ın dostu, ben selsebil pınarından su içtim, arşın altındaki cennet bahçelerinde karnımı doyurdum, şu şu meyvelerden yedim. Sen de beni ye.” diyecek. O da onu yiyecek. Kuşun bir tarafı pişirilmiş, bir tarafı da kızartılmış hale gelecek. Her iki tarafından da Allah’ın dilediği kadar yiyecek. Cennetliklerin üzerinde biri diğerinin rengini taşımayan yetmiş elbise bulunacak.”³⁷⁵

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Tirmizî (279/892) Ebû Hureyre (r.a.)’den iki ayrı rivayet olarak şöyle nakletmiştir:

أَهْلُ الْجَنَّةِ جُرْدٌ مُرْدٌ كَحُلٍّ لَا يَفْتَى شَبَابُهُمْ وَلَا تَبْلَى ثِيَابُهُمْ.

“Cennetlikler kılsız, tüysüz ve sürmelidirler. Gençlikleri tükenmez, elbiseleri eskimez.” Tirmizî: “Bu hadis hasen garibtir.” demiştir.³⁷⁶ Yine Tirmizî de:

مَنْ مَاتَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ مِنْ صَغِيرٍ أَوْ كَبِيرٍ يُرَدُّونَ بَنَى ثَلَاثِينَ فِي الْجَنَّةِ لَا يَزِيدُونَ عَلَيْهَا أَبَدًا وَكَذَلِكَ أَهْلُ النَّارِ

“Cennetlikler küçük veya büyük yaşta tüm ölenler otuz yaş civarında olacaklar ve bu yaşın üzerine hiç çıkmayacaklardır, Cehennemliklerde aynen böyledir.”³⁷⁷

Ancak hadisin diğer kalan kısımlarıyla ilgili bir kayda rastlayamadık. Sonuç itibariyle Bursevî (1137/1725)’nin naklettiği şekliyle rivayet hadis kaynaklarında bulunamamıştır.

105. Hadis

يُنَادَى مَنَادٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ابْنَ الظُّلْمَةِ وَابْنَ أَعْوَانَ الظُّلْمَةِ فَيَجْمَعُونَ كُلَّهُمْ حَتَّىٰ مَن بَرَىٰ لَهُمْ قَلَمًا أَوْ لَاقَ لَهُمْ دَوَاةً فَيَجْمَعُونَ وَيَلْقَوْنَ فِي النَّارِ

³⁷⁵- Bursevî, II, 227.

³⁷⁶-Tirmizî, Sıfatü'l-Cenne, 8.

³⁷⁷- Tirmizî, Cennet, 12, 23. Ayrıca bkz. Dârimî, Rikâk, 104; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 295, 343; V, 232, 240.

“Kıyamet günü bir münâdî: “Nerede zalimler! Nerede zalimlere yardım edenler! diye seslenir. Zalimlerin kalemlerini açan ve mürekkeplerini hazırlayana varana kadar, bütün zalimler ve yardımcıları toplanıp cehenneme atılır.”³⁷⁸

Tahrîc ve Değerlendirme

Deylemî (509/1115)’nin Ebû Hureyre (r.a.)’den rivayeti dışında bir hadis kitabında bulamadığımız bu hadis için, Zeylaî (762/1360) “garib” demiştir.³⁷⁹

Bu kayıt ışığında rivayetin “zayıf” olduğu anlaşılmaktadır.

106. Hadis

لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا أَمَانَةَ لَهُ، وَلَا دِينَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ

“Kendisine güvenilmeyen kişinin imanı, sözünde durmayanın dini yoktur.”

Tahrîc ve Değerlendirme

İbn Ebî Şeybe (235/849)’nin *el-Musannef*, Ahmed b. Hanbel (241/855)’in *el-Müsned* ve Beyhâkî (458/1066)’nin *es-Sünenü’l-Kübrâ* isimli eserlerinde Enes b. Malik (r.a.)’den rivayet ettikleri bu hadise, muhakkik Şuayb Arnavud: “Hadis hasendir, ricali güvenilir.” açıklamasında bulunmuştur.³⁸⁰

Elbânî de hadisi “sahih” kabul etmiştir.³⁸¹

107. Hadis

من دل سلطانا على الجور كان مع هامان وكان هو والسلطان من أشد أهل النار عذابا

“Kim bir sultana zulmetmesi için yol gösterirse, Hâmân ile beraber olacaktır. Cehennemliklerin azabı en şiddetli olanları, bu adamla o sultan olacaktır.”³⁸²

³⁷⁸ - Bursevî, II, 228.

³⁷⁹ - Zeylaî, *Tahrîcu Ehâdisi’l-Kaşşâf*, III, 128.

³⁸⁰ - Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 154; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VI, 168; Beyhâkî, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, VI, 471.

³⁸¹ - Elbânî, *Silsiletü’l-Ehâdisi’s-Sahîha*, VI, 667.

³⁸² - Bursevî, II, 228.

Tahrîc ve Değerlendirme

Deylemî (509/1115) *el-Firdevs* adlı eserinde İbn Abbas (r.a.)’dan rivayet etmiştir.³⁸³

Bûsîrî (840/1436) “Davud b. Muhabber’ in Hz. Peygamber (s.a.v.)’e yalan isnad ettiği mesciddeki hutbesi” isimli bab başlığı olarak verir.³⁸⁴

İbn Hacer (852/1449) *el-Metâlibu’l-Âliye* adlı eserinde hadisi “Haris, Davud b. Muhabber, Meysere b. Abdu-ebiğ, Ebû Aişe, Yezid b. Ömer, Ebû Seleme b. Abdurrahman, İbn Abbas ve Ebû Hureyre (r.a.)” isnadıyla merfu olarak oldukça uzun bir lafızla nakletmiştir.³⁸⁵

Suyûtî (911/1505) de rivayete “mevzû” hükmünü vermiştir.³⁸⁶

108. Hadis

لا طاعة لمخلوق في معصية الخالق

“Yaratana karşı gelinen bir konuda yaratılana itaat yoktur.”³⁸⁷

Tahrîc

Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875)’in *el-Câmiü’s-Sahîh*’lerinde Hz. Ali (r.a.)’den naklettikleri³⁸⁸ ve daha pek çok hadis kaynağında geçen bu hadisin temel kaynaklardaki metni şöyledir:

أن رسول الله صلى الله عليه وسلم بعث جيشا وأمر عليهم رجلا فأوقد نارا وقال ادخلوها فأراد ناس أن يدخلوها وقال الآخرون إنا قد فررنا منها فذكر ذلك لرسول الله صلى الله عليه وسلم فقال للذين أرادوا أن يدخلوها لو دخلتموها لم تزلوا فيها إلى يوم القيامة وقال للآخرين قولا حسنا وقال لا طاعة في معصية الله إنما الطاعة في المعروف

“Rasûlullah (s.a.v.) bir ordu göndermiş ve başına da bir adamı kumandan tayin edip, onlara kumandanı dinlemelerini ve ona itaat etmelerini emretmişti. Bir süre sonra kumandan bir ateş yaktı ve askerlere ateşe girmelerini emretti. Bunun

³⁸³ - Deylemî, a.g.e., III, 548.

³⁸⁴ - Busîrî, *İthafü’l-hıyereti’l-mehera*, II, 292.

³⁸⁵ - İbn Hacer, *Metâlibu’l-Âliye*, X, 38.

³⁸⁶ - Suyûtî, *el-Leali’l-Masnua*, II, 304.

³⁸⁷ - Bursevî, II, 229.

³⁸⁸ - Buhâri, Ahkam, 4, Ahbar’ul Âhad, I; Müslim, İmare, 39, 40. Ayrıca bkz. Ebû Davud, Cihad, 87; Nesâî, Biad, 34; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 82, 94, 124.

üzerine bazı askerler, “Biz zaten ateşten kaçtık.” dediler. Diğer bir kısmı da ateşe girmek istediler. Bu haber Peygamber (s.a.v.)’e erişince; “Eğer onlar ateşe girselerdi ebediyen ateşte kalacaklardı.” dedi ve “Allah’a isyan hususunda (kula) itaat yoktur; (kula) itaat ancak dine uygun olan işlerdedir.” buyurdu.

Hadis muttefekun aleyh’tir.

109. Hadis

من عامل الناس فلم يظلمهم ومن حدثهم فلم يكذبهم ومن وعدهم فلم يخلفهم فهو من كملت مروءته
وظهرت عدالته ووجبت اخوته

“Her kim insanlara muamele de bulunur haksızlık etmez, onlarla konuşur yalan söylemez, onlara vaatte bulunur sözünden dönmezse işte o, insanlığı kemale ermiş, adaleti ortaya çıkmış ve kendisiyle kardeş olunması vacip olmuş kişidir.”³⁸⁹

Tahrîc ve Değerlendirme

Ebû Nuaym (430/1038) *Ahbaru Isbahan*’da hadisi “Ebû Bekir Muhammed b. Ali, Ali b. Muhammed b. Mehrevîn ve İsmail b. Abdülvehhab, Davud b. Süleyman, Ali b. Musa, an ebihî Cafer, an ebihî Muhammed, an ebihî Ali, an Hüseyin b. Ali, Hz. Ali (r.a.)” isnadıyla merfu olarak nakletmiştir.³⁹⁰

Elbânî hadisin ravilerinden Davud b. Süleyman için Zehebî (748/1347)’nin “Kezzab” dediğini aktarmış ve hadisi “mevzû” kabul etmiştir.³⁹¹

110. Hadis

من أطاعني فقد أطاع الله ومن عصاني فقد عصى الله ومن يطع الأمير العادل فقد أطاعني ومن يعص
الأمير فقد عصاني

“Kim bana itaat ederse Allah’a itaat etmiş, kim de bana karşı gelirse Allah’a karşı gelmiş demektir. Kim de adil idareciye itaat ederse bana itaat etmiş, kim böyle bir idareciye karşı gelirse bana karşı gelmiş olur.”³⁹²

³⁸⁹- Bursevî, II, 229.

³⁹⁰- Ebû Nuaym, *Ahbaru Isbahan*, II, 300.

³⁹¹- Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi'd-Da'ife*, VII, 215.

³⁹²- Bursevî, II, 229.

Tahrîc

Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875)'in *el-Câmiü's-Sahîh* 'lerinde Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet ettikleri bu hadis, muttefekun aleyh'tir.³⁹³

111. Hadis

كما تكونون يولى عليكم أحدكم

“Nasılsanız, başımıza öyle biri getirilir.”

Tahrîc ve Değerlendirme

Kuzâî (454/1062) *Müsnedü's-Şihâb* adlı eserinde hadisi: “Hibetullah b. Ebû Gassan, Abdümelik b. Gassan, Muhammed b. İbrahim b. İmran, Ahmed b. İbrahim b. Osman el-Müsenna, Kirmani b. Amr, Mübarek b. Fudale, Hasan el-Basrî ve Ebû Bekre (r.a.)” isnadıyla mürsel olarak rivayet etmiştir.³⁹⁴

Beyhâkî (458/1066) de *Şuabü'l-imân* adlı eserinde: “Ebû Abdullah El-Hafız, Abdülhumejd b. Abdurrahman, an Ebihî, Muhammed b. Amr, Yahya b. Hişam, Yunus b. Ebû İshak, an ebihî” isnadıyla munkatı olarak rivayet etmiş ve ravilerinden Yahya b. Hişam hakkında “zayıftır” demiştir.³⁹⁵

Sehâvî (902/1446), Fettenî (986/1578) ve Şevkânî (1250/1834) hadisi “zayıf” olarak değerlendirmişlerdir.³⁹⁶

Elbanî de, Tebrizî (741/1340)'nin *Mişkâtu'l-Mesâbih* üzerine yaptığı tahkik çalışmasında hadise “zayıf” hükmünü vermiştir.³⁹⁷

112. Hadis

لا يؤمن أحدكم حتى يكون هواه تابعا لما جئت به

³⁹³- Buhârî, Cihâd, 109, Ahkam, 1; Müslim, İmâre, 32, 33. Ayrıca bkz. Nesîi, Biat, 27; İbn Mâce, Cihâd, 39.

³⁹⁴- Kuzâî, *Müsnedü's-Şihâb*, III, 303.

³⁹⁵- Beyhâkî, *Şuabü'l-imân*, IX, 492.

³⁹⁶- Sehâvî, *el-Mekâsîdü'l-hasene*, I, 519; Şevkânî, *el-Fevaidü'l-mecma*, I, 210; Fettenî, *Tezkiretü'l-mevzuat*, I, 182.

³⁹⁷- Tebrizî, *Mişkâtu'l-Mesâbih*, II, 1097. (Elbanî'nin notu).

“Arzu ve istekleri benim getirdiğim hükümlere tabi olmadıkça, hiçbiriniz gerçekten iman etmiş olmaz.”³⁹⁸

Tahri ve Değerlendirme

Şeybanî (241/855) *es-Sünne* adlı eserinde “Muhammed b. Müslim b. Ebû Vera, Nuaym b. Hammad, Abdülvehhab es-Sakafî, Hişam, Muhammed b. Sirin, Ukbe b. Evs, Abdullah b. Ömer (r.a.)” isnadıyla merfu olarak nakletmiştir.³⁹⁹

Nevevî (676/1277) *Erbaîn*'inde bu hadise: “Hasen sahih bir hadistir. Bu hadisi *Kitabu'l-Hucce*'de sahih bir senedle rivayet ettik.” açıklamasını yapmıştır.⁴⁰⁰

Ancak Elbanî hadisin senedini “zayıf” kabul etmiştir.⁴⁰¹ Bu durumda hadise, ihtiyatlı bir tutumla, “hasen” hükmü verebiliriz.

113. Hadis

من ضيع سنتى اى جعلها ضائعة بعدم اتباعها (حرمت عليه شفاعتى) وقال صلى الله عليه وسلم من حفظ سنتى أكرمه الله تعالى بأربع خصال المحبة فى قلوب البررة. والهيبة فى قلوب الفجرة. والسعة فى الرزق. والثقة فى الدين

“Kim benim sünnetimi (ona uymayarak) zayi ederse, şefaati ona haram olur. Yine Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kim sünnetimi korursa, Allah Teala ona dört haslet bahşeder: İyi kimselerin kalplerine ona sevgi beslemeleri, günahkarların kalbinde ona karşı heybet, rızık bolluğu ve dinde güvenilirlik.”⁴⁰²

Tahrîc ve Değerlendirme

Rivayet kaynaklarda bulunamamıştır.

114. Hadis

ليأتى على الناس زمان تخلق سنتى فيه وتتجدد فيه البدعة فمن اتبع سنتى يومئذ صار غريبا وبقي وحيدا ومن اتبع بدع الناس وجد خمسين صاحباً او اكثر) فقال الصحابة يا رسول الله عليك السلام هل بعدنا أحد أفضل منا قال (بلى) قالوا أفيرونك يا رسول الله قال (لا) قالوا فكيف يكونون فيها قال (كالمح في الماء تنوب

³⁹⁸ - Bursevî, II, 231.

³⁹⁹ - Şeybanî, *es-Sünne*, I, 12.

⁴⁰⁰ - Nevevî, *Erbaîn*, s.113.

⁴⁰¹ - Elbanî, *Silsiletü'l-ehâdisi'd-Da'ife*, I, 59.

⁴⁰² - Bursevî, II, 231.

قلوبهم كما يذوب الملح فى الماء) قالوا فكيف يعيشون فى ذلك الزمان قال (كالدود فى الخل) قالوا فكيف يحفظون دينهم يا رسول الله قال (كالفحم فى اليد ان وضعته طفئى وان أمسكته او عصرته احرق اليد

“İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, o zaman benim adıma sünnet uydurulacak ve yeni bid’atler türeyecek. O gün benim sünnetime tabi olan, garip olacak ve tek başına kalacak. İnsanların uydurduğuna tabi olanlarsa, elli yahut daha fazla arkadaş bulacak.” Bu söz üzerine sahabiler: “Sana selam olsun ya Rasulallah, acaba bizden daha üstün birileri olacak mı? dediler. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de cevaben : “Evet” buyurdu. Peki seni görecekler mi ya “Rasulaallah?” dediklerinde Hz. Peygamber: “Hayır” buyurdu. Bu sefer “O zaman nasıl olacaklar?” diye sordular. Hz. Peygamber (s.a.v.) : “Sudaki tuz gibi olacaklar. Tuz suda nasıl eriyorsa, bunların kalbi de öyle eriyecek.” şeklinde cevap verdi. Sahabiler : “O zaman nasıl yaşayacaklar? diye sorunca Hz. Peygamber (s.a.v.): “Sirkedeki böcek gibi yaşayacaklar.” buyurdu. “Peki dinlerini nasıl koruyacaklar, Ya Rasulallah? Sorusuna da Peygamber Efendimiz (s.a.v.) : “Avucunuzdaki kömür gibi. Eğer onu bırakırsanız söner; elinizde tutarsanız yahut sıkarsanız elinizi yakar.” diye cevap verdi.⁴⁰³

Tahrîc ve Değerlendirme

Rivayet kaynaklarda bulunamamıştır.

115. Hadis

وعن ابى يحيى العراباض بن سارية رضى الله عنه قال وعظنا رسول الله موعظة وجلت منها القلوب وذرفت منها العيون فقلنا يا رسول الله كأنها موعظة مودّع فاوصنا قال (أوصيكم بتقوى الله والسمع والطاعة وان تأمر عليكم عبد وانه من يعيش منكم فسيرى اختلافا كثيرا فعليكم بسنتى وسنة الخلفاء الراشدين المهتدين عضوا عليها بالنواجذ وإياكم ومحدثات الأمور فان كل بدعة ضلالة

Ebû Behîc, Irbad b. Sariye (r.a.)’nin şöyle anlattığı rivayet edilmiştir: “Rasulullah (s.a.v.) bize çok tesirli bir öğüt verdi. Bu öğütten dolayı kalpler ürperdi, gözler yaşardı. Biz : “Ya Rasulallah bu, veda eden birinin öğüdüne benziyor. Bari bize de tavsiyede bulunun.” dedik. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: - “Size Allah’tan korkmanızı ve başınıza Habeşli bir köle de getirilse dinleyip itaat etmenizi tavsiye ederim. İcinizden ömrü olanlar birçok anlaşmazlıklar görecekler. O zaman benim sünnetime, raşid ve hidayet rehberi olan halifelerimin sünnetine sarılın.

⁴⁰³ - Bursevî, II, 232.

Sünnetlere dört elle sarılın. Sonradan uydurulup dine sokulan şeylerden uzak durun. Çünkü her bidat dalalettir, sapıklıktır.⁴⁰⁴

Tahrîc ve Değerlendirme

Tirmizî (279/892), İbn Mâce (273/886), Ebû Dâvûd (275/889) ve Ahmed b. Hanbel (241/855) hadisi İrbad b. Sariye (r.a.)’den rivayet etmişlerdir.⁴⁰⁵

Tirmizî : “Bu hadis hasen sahihtir.” açıklamasında bulunmuştur.

116. Hadis

من عمل بما علم ورثه الله علم ما لم يعلم

“Bildiğiyle amel edene Allah bilmediği şeylerin de ilmini nasip eder.”⁴⁰⁶

Tahrîc ve Değerlendirme

Ebû Nuaym (430/1038) *Hilyetü'l-Evliyâ* adlı eserinde hadisi “ Ebû Süleymân ed-Dârânî, Ahmed b. Ebû'l-Havârî, Ahmed b. Hanbel, Yezîd b. Hârûn, Hamîd et-Tavîl ve Enes b. Mâlik” isnadıyla merfu olarak rivayet etmiştir.⁴⁰⁷

İrâkî (806/1403) “Ebû Nuaym’ın Enes b. Mâlik’ten zayıf bir senetle rivayet ettiğini” söylemiştir.⁴⁰⁸

Suyûtî (911/1505) de rivayete “zayıf” demiştir.⁴⁰⁹ Fettehî (986/1578) ve Şevkânî (1250/1834) hadisin “çok zayıf” olduğunu söylemişlerdir.⁴¹⁰ Elbânî de rivayetin “mevzû” olduğunu ifade etmiştir.⁴¹¹

Muhittin Uysal kitabında bu rivayet için şu açıklamaları yapmıştır: “Rivâyeti “Hilye” de nakleden Ebû Nuaym’ın bildirdiğine göre Ahmed b. Hanbel, bu haberi bazı Havârilere Hz. İsa’dan naklettiklerini söylemiş ancak bazı raviler, onun sözü Hz. Peygamber (s.a.v.)’e isnat ettiğini sanarak rivayeti Hz. Peygamber’e isnat

⁴⁰⁴ - Bursevî, II, 232.

⁴⁰⁵ - Tirmizî, İlim, 16; Ebû Dâvûd, Sünnet, 6; İbn Mâce, Mukaddime, 6; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 126, 127.

⁴⁰⁶ - Bursevî, II, 232, 233.

⁴⁰⁷ - Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, VI, 163.

⁴⁰⁸ - İrâkî, a.g.e., I, 85.

⁴⁰⁹ - Suyûtî, *ed-Dürer*, I, 192.

⁴¹⁰ - Şevkânî, *el-Fevaidü'l-mecmua*, I, 286; Fettehî, a.g.e., I, 20.

⁴¹¹ - Elbânî, *Silsile*, I, 611.

etmişlerdir. Rivayetin zayıf olduğu yönündeki değerlendirmelerin hepsinin yegâne kaynağı Irâkî'dir.”⁴¹²

Bu değerlendirmeler çerçevesinde rivayetin “mevzû” olduğu anlaşılmaktadır.

117. Hadis

لا يكونن أحدكم كالعبد السوء ان خاف عمل ولا كالأجير السوء ان لم يعط لم يعمل

“Hiç biriniz korkarsa çalışan kötü köle ve ücreti verilmezse çalışmayan, kötü işçi gibi olmayın.”⁴¹³

Tahrîc ve Değerlendirme

Irâkî (806/1403) ve Fettenî (986/1578) bu rivayet için “Aslını bulamadım.” demişlerdir.⁴¹⁴ Bu bilgiler ışığında rivayetin “mevzû” olduğu anlaşılmaktadır.

118. Hadis

كل أمّتي يدخلون الجنة الا من أباي قال ومن يأبى قال من أطاعني دخل الجنة ومن عصاني فقد أباي

“Yüz çevirenler dışında ümmetin tamamı cennete girecektir.” Cennete girmeyi kim istemez ki? denilince Efendimiz: “Bana itaat edenler cennete girer, bana karşı gelenler yüz çevirmiş olur.”⁴¹⁵

Tahrîc

Buhâri (256/870)'nin *el-Câmiü's-Sahîh*'inde Ebû Hureyre (r.a.)'den nakledilen rivayetin metni şöyledir:

كُلُّ أُمَّتِي يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ ، إِلَّا مَنْ أَبِي قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَنْ يُأْبَى قَالَ مَنْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ أَبِي

“Ümmetimin hepsi cennete girecektir. Ancak imtina edenler girmeyecektir.” buyurmuştur. Sahâbîler: - Yâ Rasûlallah! Kimler imtina edecekler? diye sordular. Rasûlullah: - “Her kim bana itaat ederse cennete girecektir. Her kim de bana âsî

⁴¹²- Uysal, a.g.e., s. 376, 377.

⁴¹³- Bursevî, II, 233.

⁴¹⁴- Irâkî, a.g.e., I, 1669; Fettenî, a.g.e., I, 189.

⁴¹⁵- Bursevî, II, 234.

olursa, o da (davetimi kabulden ve emirlerime itaatten) çekinip imtina etmiş olur (ve cennete giremez)” buyurdu.⁴¹⁶

Hadis sahihtir.

119. Hadis

المرء مع من أحب

“Kişi sevdiğiyle beraberdir.”⁴¹⁷

Tahrîc

Buhâri (256/870)’nin Ebû Mûsâ el-Eş’arî (r.a.)’den naklettiği hadisin tam metni şöyledir:

جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ تَقُولُ فِي رَجُلٍ أَحَبَّ قَوْمًا وَلَمْ يَلْحَقْ بِهِمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ

Rasûlullah’ın huzuruna bir adam geldi de: - Yâ Rasûlallah! Henüz kendilerine katılmamış olduğu bir kavmi, bir zümreyi seven bir kimse hakkında nasıl bir hüküm söylersiniz? diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.): - “Kişi sevdiği ile beraberdir.” buyurdu.⁴¹⁸

Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875)’in *el-Câmiü’s-Sahîh*’lerinde ve pek çok hadis kaynağında da geçen bu hadis, muttefekun aleyh’tir.⁴¹⁹

120. Hadis

لا يزال العبد يصدق ويتحرى الصدق حتى يكتب عند الله صديقًا ولا يزال يكذب ويتحرى الكذب حتى يكتب عند الله كذابا

“Kul doğru söyleye söyleye, doğruluğu araya araya sonunda Allah katında “sıddîk” olarak kaydedilir. Yalan söyleye söyleye, yalan araya araya sonunda Allah katında “yalancı” olarak kaydedilir.”⁴²⁰

⁴¹⁶ - Buhârî, İ’tisam, 2.

⁴¹⁷ - Bursevî, II, 234.

⁴¹⁸ - Buhârî, Edeb, 96.

⁴¹⁹ - Müslim, Birr, 165; Tirmizî, Zühd, 50; Ebû Davud, Edeb, 112, 113; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 240.

⁴²⁰ - Bursevî, II, 235.

Tahrîc

Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875)'in *el-Câmiü's-Sahîh* 'lerinde Abdullah b. Mesûd (r.a.)'dan rivayet edilen⁴²¹ ve pek çok hadis kaynağında da geçen bu hadis, muttefekun aleyh'tir.⁴²²

121. Hadis

تكفل الله لمن جاهد في سبيله لا يخرجه إلا جهاد في سبيله وتصديق كلمته ان يدخله الجنة او يرجعه الى مسكنهالذي خرج منه

“Allah sırf kendi yolunda cihad etmek ve Allah kelimesini tasdik etmek maksadıyla evinden çıkıp kendi yolunda cihad edeni, cennete koymayı yahut nail olduğu sevap ve ganimetlerle birlikte çıktığı evine geri dönmeyi taahhüt etmiştir.”⁴²³

Tahrîc

Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875)'in *el-Câmiü's-Sahîh* 'lerinde Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet ettikleri⁴²⁴ bu hadisin Buhâri metni şöyledir:

مَثَلُ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ - وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَنْ يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِهِ - كَمَثَلِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ ، وَتَوَكَّلَ اللَّهُ لِلْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِهِ بِأَنْ يَتَوَقَّاهُ أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ ، أَوْ يَرْجِعَهُ سَالِمًا مَعَ أَجْرٍ أَوْ غَنِيمَةٍ

“Allah yolunda (çarpişan) mücâhidin meseli, hâli (Allah, kendi yolunda cihâd eden kimseleri en iyi bilendir.) gündüz oruç tutan, gece namaz kılan kimsenin meseli gibidir. Allah, kendi yolunda dövüşen mücâhidi, onu vefat ettirip cennete girdirmeyi yâhud da sevâb ve ganimetle beraber onu salimen evine döndürmeyi üzerine almıştır (yânî bunlardan birini mücâhide garanti etmiştir).”⁴²⁵

Hadis muttefekun aleyh'tir.

122. Hadis

جاهدوا المشركين باموالكم وأنفسكم وألسنتكم

⁴²¹ - Buhârî, Edeb, 69; Müslim, Birr ve Sıla, 102.

⁴²² - Tirmizî, Birr, 46; Ebû Davud, Edeb, 80; İbn Mâce, Mukaddime, 7; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 384, 393, 410.

⁴²³ - Bursevî, II, 236.

⁴²⁴ - Buhârî, Humus, 8, Tevhid, 28, 30; Müslim, İmaret, 104. Ayrıca bkz. Nesâî, Cihâd, 14; Muvatta, Cihâd, 1, 2.

⁴²⁵ -Buhârî, Humus, 8, Tevhid, 28, 30.

“Müşriklerle hem malınızla, hem canınızla, hem de dilinizle cihad edin.”⁴²⁶

Tahrîc ve Değerlendirme

Ebû Dâvûd (275/889), Dârimî (255/868) ve Nesâî (303/915)'nin *es-Sünen* ve Ahmed b. Hanbel (241/855)'in *el-Müsned*'inde Enes (r.a.)'den rivayet edilmiştir.⁴²⁷

Elbanî hadise “Müslim'in şartlarına göre sahihtir.” hükmünü vermiştir.⁴²⁸

123. Hadis

من جهز غازيا في سبيل الله فقد غزا ومن خلف غازيا في سبيل الله بخير فقد غزا

“Allah yolunda savaşacak birini teçhiz eden, savaşa hazırlayan kimse, kendisi de savaşmış gibi ecir alır. Allah yolunda savaşan birine güzel bir şekilde haleflik eden, savaşmış gibi ecir alır.”⁴²⁹

Tahrîc

Buhârî (256/870) ve Müslim (261/875)'in *el-Câmiü's-Sahih* 'lerinde Zeyd b. Halid (r.a.)'den rivayet ettikleri⁴³⁰ hadis muttefekun aleyh'tir.

124. Hadis

بادروا بالأعمال قبل ان تجيئ فتن كقطع الليل المظلم يصبح الرجل مؤمنا ويمسى كافرا او يمسى مؤمنا ويصبح كافرا يبيع دينه بعرض من الدنيا

“Karanlık gecelerin parçaları gibi birtakım fitneler ortalığı kaplamadan önce salih ameller, yararlı işler görmekte acele ediniz. O zamanda insan mü'min olarak sabahlar, kafir olarak geceler; mü'min olarak geceler, kafir olarak sabahlar.”⁴³¹

Tahrîc

Müslim (261/875), Tirmizî (279/892), İbn Mâce (273/886), Ebû Dâvûd (275/889)'un Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet ettikleri bu hadis, kaynaklarından da anlaşılacağı üzere sahihtir.⁴³²

⁴²⁶- Bursevî, II, 236.

⁴²⁷- Ebû Dâvûd, Cihâd, 17, 18; Nesâî, Cihâd, 1; Darimi, Cihad, 38; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 124.

⁴²⁸- Elbanî, *Sahihu Ebî Davud*, VII, 265.

⁴²⁹- Bursevî, II, 236.

⁴³⁰- Buhârî, Cihâd, 38; Müslim, İmâre, 135-136. Ayrıca bkz. Nesâî, Cihâd, 44; İbn Mâce, Cihâd, 3; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 52; Darimi, Cihad, 27.

⁴³¹- Bursevî, II, 236.

125. Hadis

لا يقعد قوم يذكرون الله الا حفتهم الملائكة وغشيتهم الرحمة ونزلت عليهم السكينة وذكرهم الله فيمن عنده

“Allah’ı zikretmek maksadıyla bir araya gelen hiçbir topluluk yoktur ki, melekler onların etrafını çevirmiş, rahmet onları kaplamış, üzerlerine sekinet inmiş ve Allah da onları kendi katındakilerin yanında anmış olmasın.”⁴³³

Tahrîc

Müslim (261/875) ve Ahmed b. Hanbel (241/855)’in Ebû Hureyre ve Ebû Saîd Hudrî (r.a.)’den naklettikleri hadis sahihtir.⁴³⁴

126. Hadis

وعن ابى واقد الحارث بن عوف رضى الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم بينما هو جالس فى المسجد والناس معه إذا قبل ثلاثة نفر فاقبل اثنان الى رسول الله صلى الله عليه وسلم وذهب واحد فوقف على رسول الله صلى الله عليه وسلم. فاما أحدهما فرأى فرجة فى الحلقة فجلس فيها. واما الآخر فجلس خلفهم. واما الثالث فادبر ذاهبا فلما فرغ رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ألا أخبركم عن النفر الثلاثة اما أحدهم فاوى الى الله فأواه الله واما الآخر فاستحى فاستحى الله منه واما الآخر فاعرض فاعرض الله عنه

Ebû Vâkıd Hâris b. Avf (r.a.)’dan rivayet edildiğine göre: Rasulullah (s.a.v.) etrafında insanlar olduğu halde mescidde otururken üç adam çıkageldi. İkiisi Rasulullah’a yöneldi, ötekisi ise bırakıp gitti. Bu iki adamdan biri halkada bir boşluk bulup oturdu. Diğerleri halkadakilerin arasına oturdu. Üçüncüsüne gelince, o arkasını dönüp gitti. Rasulullah (s.a.v.) sözünü bitirince, “Bu üç adamın durumunu size bildireyim mi? Onlardan birisi Allah’a sığındı, Allah da onu himayesine aldı. Diğerleri Allah’tan haya etti, Allah da ondan haya etti. Diğerleri ise yüz çevirdi, Allah da ondan yüz çevirdi.” buyurdu.⁴³⁵

⁴³²- Müslim, Birr, 186; Tirmizî, Fiten, 30, Zühd, 3; Ebû Davud, Fiten ve Melahim, 2; İbn Mâce, İkame, 78.

⁴³³- Bursevî, II, 236.

⁴³⁴- Müslim, Zikr, 39; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IIXX, 378.

⁴³⁵- Bursevî, II, 237.

Tahrîc

Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875)'in *el-Câmiü's-Sahîh* 'lerinde Ebû Vâkîd Hâris b. Avf (r.a.)'dan rivayet ettikleri bu hadise Tirmizî (279/892): “Bu hadis hasen sahihtir.” açıklamasında bulunmuştur.⁴³⁶

Hadis muttefekun aleyh'tir.

127. Hadis

روى- ان عمر بن الخطاب رضى الله عنه استأذن يوما على النبي عليه السلام وعنده نساء من قریش يسألنه عالية أصواتهن على صوته فلما دخل ابترن الحجاب فجعل صلى الله عليه وسلم يضحك فقال ما اضحكك يا رسول الله بابى أنت وأمي فقال صلى الله عليه وسلم (عجبت من هؤلاء اللاتي كن عندى فلما سمعن صوتك بادرن الحجاب) فقال عمر أنت أحق ان يهين يا رسول الله ثم اقبل عليهن فقال اى عدوات انفسهن أتبهنني ولا تهبن رسول الله صلى الله عليه وسلم فقلن أنت أفظ واغلظ من رسول الله فقال عليه السلام (يا ابن الخطاب فو الذي نفسى بيده ما لقيك الشيطان سالكا فجا إلا سلك فجا غير ف

Rivayet edilir ki, bir gün Hz. Ömer (r.a.), Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in huzuruna girmek için izin istedi. O sırada yanında Kureyşli kadınlar bulunuyorlardı. Sesleri Efendimiz'in sesinden yüksek bir vaziyette kendisine bir şeyler soruyorlardı. Hz. Ömer içeri girince hemen kendilerine çeki düzen verdiler. Daha sıkı vaziyette örtülerine sarıldılar, iyice büründüler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) gülmeye başladı. Hz. Ömer : “Anam babam sana feda olsun, Ey Allah'ın Rasulü! Seni böyle güldüren şey nedir? diye sorunca, Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurdu : “Yanımda bulunan şu kadınlara şaştım da onun için. Senin sesini duyunca nasıl da hemen toparlandılar. Daha sıkı bir şekilde örtülerine büründüler.” Bunun üzerine Hz. Ömer : “Sen bu kadınların utanıp çekinmesine çok daha layıksın, Ey Allah'ın Rasûlü.” dedi. Sonra kadınlara dönerek : “Ey nefislerinin düşmanları, Allah Rasûlü (s.a.v.)'den korkmuyor da benden mi korkuyorsunuz!” diye sordu. Kadınlar da : “Sen kaba, sert ve katı yürekli birisin.” deyince, Peygamber Efendimiz (s.a.v.): “Ey Hattab oğlu!

⁴³⁶ - Buhârî, İman, 8, Salât, 84; Müslim, Selam, 26; Tirmizî, İsti'zân, 29. Ayrıca bkz. Muvatta, Selam, 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 219.

Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, şeytan seninle bir yolda karşılaştığı zaman hemen başka bir yola girer.” buyurdu.⁴³⁷

Tahrîc

Hadisi Sa'd b. Ebû Vakkas ve Ebû Hureyre (r.a.) rivayet etmiştir.⁴³⁸

Buhârî (256/870) ve Müslim (261/875)'in *el-Câmiü's-Sahîh*'lerinde Sa'd b. Ebû Vakkas (r.a.)'dan rivayet ettikleri hadis, muttefekun aleyh'tir.⁴³⁹

128. Hadis

روى- ان ناسا أتوا النبي صلى الله عليه وسلم بمكة قبل ان يهاجر الى المدينة وشكوا اليه ما يلقون من أذى المشركين قالوا كنا في عز في حالة الجاهلية والآن صرنا اذلة فلو أذنت لنا قتلنا هؤلاء المشركين على (فقال صلى الله عليه وسلم (كفوا ايديكم) اي أمسكوا عن القتال)

Rivayet edilir ki, Medine'ye hicret etmezden önce Mekke'de bazı insanlar Peygamber (s.a.v.)'e gelip müşriklerden gördükleri eziyetlerle ilgili şikayetlerini dile getirdiler ve: “Bize izin versen de şu müşrikleri yataklarındayken öldürsek.” dediler. Hz. Peygamber (s.a.v.) ise onlara : “Ellerinizi savaştan çekin.” Yani sabredin buyurdu.⁴⁴⁰

Tahrîc ve Değerlendirme

Nesâî (303/915)'nin ve Beyhâkî (458/1066)'nin de *es-Sünenü'l-Kübrâ*'sında İbn Abbas (r.a.)'dan naklettikleri hadisin bu kaynaklardaki metni şöyledir:

أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ وَأَصْحَابًا لَهُ أَتَوْا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَكَّةَ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا كُنَّا فِي عِزٍّ وَنَحْنُ مُشْرِكُونَ فَلَمَّا آمَنَّا صِرْنَا أَذِلَّةً . فَقَالَ “ إِنِّي أُمِرْتُ بِالْعَفْوِ فَلَا تُقَاتِلُوا “ . فَلَمَّا حَوَّلْنَا اللَّهُ إِلَى الْمَدِينَةِ أَمَرْنَا بِالْقِتَالِ فَكُفُوا فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ الْمَثَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُوا أَيُّدِيكُمْ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ

Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'de iken Abdurrahman b. Avf ve bazı kimseler Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek; “Ey Allah'ın Rasûlü! Biz müşrik iken daha fazla itibar görüyorduk; iman edince küçük düştük, zelil olduk.” (bu yüzden bize savaş için izin

⁴³⁷- Bursevî, II, 238.

⁴³⁸- Buhârî, Fedâilü's-Sahâbe, 6, Edeb, 68, Bed'ü'l-Halk, 11; Müslim, Fedâilü's-Sahâbe, 22; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 171.

⁴³⁹- Buhârî, Fedâilü's-Sahâbe, 6, Edeb, 68, Bed'ü'l-Halk, 11; Müslim, Fedâilü's-Sahâbe, 22. Ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 171.

⁴⁴⁰- Bursevî, II, 239.

ver) dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): “Ben affetmekle emrolundum, bu sebeple onlarla savaşmayın. Allah sizi Medine’ye hicret ettirdikten sonra bize savaşmayı emretti, fakat Müslümanlar savaştan çekindiler. Bunun üzerine Allah Nisâ sûresi 77. ayetini indirdi: “Kendilerine ellerinizi savaştan çekin, namazlarınıza dikkatli ve devamlı olun, zekatınızı verin, denilenlerden haberin yok mu?” Ama onlara Allah yolunda savaşmaları emredilince bazısı Allah’tan korkması gerektiği gibi hatta daha da büyük bir korkuyla insanlardan korkmaya başlar ve: “Ey Rabbimiz! Neden bize savaşmayı emrettin? Keşke bize biraz mühlet verseydin.” derler. De ki: “Bu dünyanın keyfi ve rahatlığı çok kısadır. Ama ahiret, yolunu Allah ile bulanlar için en hayırlısıdır. Çünkü hiçbiriniz kıl kadar bile haksızlığa uğramayacaksınız.”⁴⁴¹

Hâkim (405/1011) “Buhâri’nin şartlarına göre sahihtir.” derken; Elbanî de hadise “İsnadı sahih” hükmünü vermiştir.⁴⁴²

129. Hadis

أكثرُوا ذَكَرَ هَازِمِ اللِّذَاتِ

“Lezzetleri sona erdiren ölümü çok hatırlayın.”⁴⁴³

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Ebû Hureyre ve Enes b. Malik (r.a.) rivayet etmiştir.⁴⁴⁴

Tirmizî (279/892)’nin *es-Sünen* ve Abdurrezzâk (211/827)’in *el-Musannef* adlı eserlerinde “يَعْنِي الْمَوْتَ”, “yani ölüm” ziyadesi olmakla birlikte, Tirmizî *es-Sünen*’indeki rivayet, kabir hallerini uzunca anlatan farklı bir lafzıdır. Tirmizî hadise “hasen garib” hükmünü vermiştir.⁴⁴⁵

Hâkim (405/1011), “Müslim (261/875)’in şartlarına göre sahihtir.” demiştir.⁴⁴⁶ İbn Hacer (852/1448) de hadise “sahih” hükmünü vermiştir.⁴⁴⁷

⁴⁴¹ - Nesî, Cihâd, 1; Beyhâkî, *es-Sünenü l-Kübrâ*, IX, 19.

⁴⁴² - Hâkim, II, 76.

⁴⁴³ - Bursevî, II, 241-242.

⁴⁴⁴ - Tirmizî, Zühd, 4; İbn Mace, Zühd, 31; Nesî, Cenaiz, 3; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIII, 301. Ayrıca bkz. İbn Ebî Şeybe, a.g.e. , XIII, 226; Bezzâr, a.g.e. , II, 327; İbn Hibban, VII, 259, 261; Hâkim, a.g. e. , IV, 357.

⁴⁴⁵ - Tirmizî, Zühd, 4.

⁴⁴⁶ - Hâkim, a.g. e. , IV, 357.

130. Hadis

ما أحد يدخل الجنة الا برحمة الله قيل ولا أنت قال ولا انا الا ان يتغمدنى الله برحمته

“Allah’ın rahmeti olmaksızın, hiç kimse cennete giremez.” “Sen de mi, ey Allah’ın Rasülü” diye sorunca, “Evet ben de, ancak Allah’ın rahmetinin beni kuşatması sayesinde cennete girebileceğim.”⁴⁴⁸

Tahrîc

Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875)’in *el-Câmiü’s-Sahîh*’lerinde Ebû Hureyre (r.a.)’den nakledilen bu hadis, muttefekun aleyh’tir.⁴⁴⁹

131. Hadis

ما من مسلم يصيبه وصب ولا نصب حتى الشوكة يشاكها وحتى انقطاع شسع نعله الا بذنب وما يغفر الله اكثر

“Hiçbir müslüman yoktur ki başına gelen hastalık, üzüntü, hatta kendisine batan bir diken, ayakkabısının tasmaşının kopması bile işlediği bir günahın karşılığı olmasın. Allah’ın bağışladığı günahlar da çoktur.”⁴⁵⁰

Tahrîc ve Değerlendirme

(الا بذنب) “Bir günahın karşılığı olarak” kısmı, hadis kitaplarında geçmemekle birlikte, benzer lafızlarla Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875)’in *el-Câmiü’s-Sahîh*’lerinde Hz. Aişe (r.a.)’den rivayet edilmiştir.⁴⁵¹

Müslim de hadisin metni şöyledir:

مَا مِنْ مُصِيبَةٍ يُصَابُ بِهَا الْمُسْلِمُ إِلَّا كُفِّرَ بِهَا عَنْهُ حَتَّى الشَّوْكَةِ يُشَاكُهَا

“Müslümanın başına gelen hiç bir musibet yoktur ki, onun sebebiyle günahı affolunmasın. Hatta (ayağına) batan dikenle bile.”⁴⁵²

Hadis muttefekun aleyh’tir.

⁴⁴⁷ - İbn Hacer, *Bulugü'l-Meram*, I, 193.

⁴⁴⁸ - Bursevî, II, 242.

⁴⁴⁹ -Buhârî, Merdâ, 1, 3, a.mlf. *el-Edebü'l-Müfred*, 163; Müslim, Birr, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, Sıfâtu'l-Münâfıkın ve Ahkamuhüm, 75; Tirmizî, Cenâiz, 1, Tefsir, 24.

⁴⁵⁰ - Bursevî, II, 242.

⁴⁵¹ -Buhârî, Rikâk, 18; Müslim, Birr, 49.

⁴⁵² - Müslim, Birr, 49.

132. Hadis

روى- ان أبا بكر رضى الله عنه ابتلى بوجع السن سبع سنين فاعلمه جبريل رسول الله صلى الله عليه وسلم وسأل عليه السلام عن حاله فقال لم تذكر يا أبا بكر فقال كيف أشكو مما جاء من الحبيب

Rivayet edilir ki Hz. Ebû Bekir (r.a.), yedi sene diş ağrısı çekti. Cibril (a.s.) durumu Rasulullah'a bildirince Peygamber Efendimiz (a.s.): "Niçin söylemedin, Ey Ebû Bekir? dedi. O da: "Sevgili'den gelenden nasıl şikayetçi olurum? diye cevap verdi.⁴⁵³

Tahrîc ve Değerlendirme

Rivayet kaynaklarda bulunamamıştır.

133. Hadis

الله خليفتي على أمتي

"Allah, ümmetim üzerinde benim halifemdir."⁴⁵⁴

Tahrîc

Hadisi Müslim (261/875) *el-Câmiü's-Sahîh*'inde, Ebû Dâvûd (275/889) ve İbn Mâce (273/886) de *es-Sünen* adlı eserlerinde Nevvas b. Sem'an (r.a.)'dan rivayet etmişlerdir.⁴⁵⁵ Rivayetin bu kaynaklardaki asıl metni oldukça uzundur. Müslim şu lafızla nakletmiştir:

وَاللَّهُ خَلِيفَتِي عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ

"Allah her müslüman hakkında benim halifemdir."

Hadis sahihtir.

134. Hadis

وروى- عن النبي عليه السلام كنت و ابو بكر كفرسى رهان سبقته فتبعنى ولو سبقتى لتبعت

⁴⁵³ - Bursevî, II, 243.

⁴⁵⁴ - Bursevî, II, 245.

⁴⁵⁵ - Müslim, Fiten ve Eşrâtu's-Sâa, 110; Ebû Davud, Melahim, 14; İbn Mâce, Fiten, 33.

Hız. Peygamber'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ebû Bekir ile ben yarış atı gibiydik. Ben onu geçtim, O da benim peşimden geldi. Eğer O beni geçmiş olsaydı, ben onun peşinden gidecektim."⁴⁵⁶

Tahrîc ve Değerlendirme

İbnü'l-Cevzi (597/1201), Ali el-Kârî (1014/1605) ve Derviş el-Hût (1276/1859) rivayetin "mevzû" olduğuna hükmetmişlerdir.⁴⁵⁷

135. Hadis

ما من صدقة أفضل من صدقة اللسان قيل وكيف ذلك قال الشفاعة يحقن بها الدم ويجر بها المنفعة الى آخر ويدفع بها المكروه عن آخر

"Dilin sadakasından daha üstün bir sadaka yoktur." Bu sadaka nasıl oluyor, diye sorulunca "Aracılık sayesinde kan dökülmesi önlenir, bir tarafa menfaat sağlanmış, bir taraftan da hoş gitmeyen bir durum önlenmiş olur." şeklinde cevap vermiştir.⁴⁵⁸

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Haraitî (327/939) *Mekarimü'l-Ahlâk* adlı eserinde "Ahmed b. Sehl el-Askerî, Ubeydullah er-Razî, Müseyyeb b. Vasih, Haccac, Ebû Bekir el-Hüzelî, Semüre b. Cündeb (r.a.)" isnadıyla merfu olarak rivayet etmiştir.⁴⁵⁹

Taberânî (360/971)'de *el-Mu'cemü'l-Kebîr*'inde: "Ali b. Abdilaziz, Muhammed b. Ebû Nuaym el-Vasîtî, Muhammed b. Yezid, Ebû Bekir el-Hüzelî, Hasan el-Basrî, Semüre b. Cündeb (r.a.)" isnadıyla merfu olarak rivayet etmiştir.⁴⁶⁰

İrâkî (806/1403) "zayıf" demiştir.⁴⁶¹ Elbânî hadisin ravilerinden Ebû Bekir el-Hüzelî için "zayıf" ve hadise de "çok zayıf" demiştir.⁴⁶²

⁴⁵⁶ - Bursevî, II, 245.

⁴⁵⁷ - Aliyyü'l-Kârî, *el-Mevdû'âtül-Kübrâ*, 476; İbnü'l-Cevzi, *Kitâbü'l-Mevdû'ât*, I, 319; Derviş el-Hût, *Esna'l-metalib*, I, 93.

⁴⁵⁸ - Bursevî, II, 249.

⁴⁵⁹ - Haraitî, *Mekarimü'l-Ahlâk*, I, 219.

⁴⁶⁰ - Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, VII, 230.

⁴⁶¹ - İrâkî, *el-Muğnî*, I, 662.

⁴⁶² - Elbânî, *Da'ifu'l-Câmi*, III, 632.

136. Hadis

من دعا لآخيه المسلم بظهر الغيب استجيب له وقال له الملك ولك مثل ذلك

“Kim müslüman kardeşi için onun gıyabında dua ederse, bu duası kabul edilir ve bir melek ona “Aynısı sana da olsun.” der.”⁴⁶³

Tahrîc ve Değerlendirme

Buhâri (256/870)’nin *el-Edebü’l-Müfred*’inde; Müslim (261/875) ve Ebû Dâvûd (275/889) da Ebû’-d-Derdâ (r.a.)’dan rivayet edilen bu hadis, kaynaklarından anlaşılacağı üzere sahihtir.⁴⁶⁴

137. Hadis

من قال السلام عليكم كتب له عشر حسنات ومن قال السلام عليكم ورحمة الله كتب له عشرون حسنة
ومن قال السلام عليكم ورحمة الله وبركاته كتب له ثلاثون حسنة

“es-Selamün aleyküm.” diyene on sevap yazılır. “es-Selamü aleyküm ve rahmetullah.” diyene yirmi sevap yazılır. “es-Selamü aleyküm ve rahmetullahi ve berakâtüh.” diyene otuz sevap yazılır.⁴⁶⁵

Tahrîc

Buhâri (256/870)’nin *el-Edebü’l-Müfred*’inde Ebû Hureyre (r.a.)’den; Tirmizî (279/892), Ebû Dâvûd (275/889), Ahmed b. Hanbel (241/855) ve Dârimî (255/8682)’de Imrân b. Husayn (r.a.)’dan rivayet edilen⁴⁶⁶ bu hadis kaynaklarından da anlaşılacağı üzere sahihtir.

138. Hadis

روى ان يهوديا حلب للنبي عليه السلام لقحة فقال عليه السلام (اللهم جملة) فبقى سواد شعره الى قريب
من سبعين سنة

⁴⁶³- Bursevî, II, 250.

⁴⁶⁴- Buhâri, *el-Edebü’l-Müfred*, 108; Müslim, *Zikr ve’d-Duâ*, 57; Ebû Dâvûd, *Vitir*, 29; İbn Mâce, *Menâsik*, 5.

⁴⁶⁵- Bursevî, II, 251.

⁴⁶⁶- Buhâri, *el-Edebü’l-Müfred*, 342; Tirmizî, *İsti’zan ve Âdâb*, 2; Ebû Dâvûd, *Edeb*, 131, 132, 143; Darimi, *İsti’zan*, 12; Ahmed b. Hanbel, *Müsneid*, IV, 439.

Rivayete göre bir Yahudi, Hz. Peygamber (s.a.v.) için bir sağmal deveyi sağınca Peygamber Efendimiz: “Allah’ım bunu güzelleştir.” diye dua etti. Yahudi’nin saçı yetmiş yaşına yakın bir süreye kadar siyah kaldı.⁴⁶⁷

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadis Ebû Dâvûd (275/889)’un *Merasil* aldı eserinde, “Ebû Bekir b. Ebû Şeybe, Ahmed b. Menî, İbn Mübarek, Ma’mer, Katade” isnadıyla mürsel olarak rivayet edilmiştir.⁴⁶⁸

İbn Ebî Şeybe (235/849)’nin *el-Musannef*’inde de “İbn Mübarek, Ma’mer, Katade” den mürsel olarak rivayet ettiği⁴⁶⁹ bu hadisin zayıf olduğu anlaşılmaktadır.

139. Hadis

روى- انه عليه السلام أتاه ناس من اليهود فقالوا السام عليكم يا أبا القاسم فقال (عليكم) فقالت عائشة بل عليكم السام والزام فقال عليه السلام (يا عائشة ان الله لا يحب الفحش والتفحش) قالت فقلت اما سمعت ما قالوا قال (أو ليس قد رددت عليهم فيستجاب لى فيهم ولا يستجاب لهم فى)

Rivayet edilir ki, bir grup yahûdî Hz. Peygamber (s.a.v.)’e gelerek: “es-Sâmü aleyküm, yâ Ebe’l-Kâsım! “Ölüm size olsun.” Ey Kasım’ın babası deyince, Efendimiz: “Aleyküm”, yâni “Sizin üzerinize olsun.” diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Aişe (r.a.) “Ölmek de gebermek de sizin üzerinize olsun! dedi. Hz. Peygamber (a.s.) “Allah çirkin sözü de, çirkin söze cevap vermeyi de sevmez.” buyurunca Hz. Aişe: “Dediklerini duymadın mı? dedi. Efendimiz ise: “Onlara sözlerini iade ettim ya! Benim onlarla ilgili duam kabul edilir, onların benimle ilgili duaları kabul edilmez.” buyurdu.⁴⁷⁰

Tahrîc

Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875)’in *el-Câmiü’s-Sahih*’lerinde Hz. Âişe (r.a.)’den rivayet edilen⁴⁷¹ bu hadis, muttefekun aleyh’tir.

⁴⁶⁷ - Bursevî, II, 253.

⁴⁶⁸ - Ebû Dâvûd, *Merasil*, s. 339.

⁴⁶⁹ - İbn Ebî Şeybe, a.g.e., V, 255.

⁴⁷⁰ - Bursevî, II, 253.

⁴⁷¹ - Buhâri, İsti’zân, 22; Müslim, Selam, 8.

140. Hadis

أَفَشُوا السَّلَامَ

“Aranızda selâmı yayın.”⁴⁷²

Tahrîc

Hadisi Ebû Hüreyre (r.a.) rivayet etmiştir.⁴⁷³ Müslim (261/875), Tirmizî (279/892), İbn Mâce (273/886), Ebû Dâvûd (275/889) ve Dârimî (255/868) de rivayet ettikleri hadisin Müslim’in *el-Câmiü’s-Sahîh*’inde metni şöyledir:

لَا تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا . أَوْلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ أَفَشُوا
السَّلَامَ بَيْنَكُمْ

“Siz imân etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de (tam) imân etmiş olmazsınız. Ben size bir şey göstereyim mi; onu yaparsanız sevişirsiniz? Aranızda selâmı ifşa edin.” buyurdular.

Tirmizî: Bu hadis “Hasen sahihtir.” açıklamasında bulunmuştur.

Kaynaklarından da anlaşılacağı üzere hadis sahihtir.

141. Hadis

ما من عبد يمر بقبر رجل كان يعرفه في الدنيا فيسلم عليه إلا عرفه ورد عليه السلام

“Dünyada iken tanıdığının mezarının yanından geçen kimse yoktur ki, ona selam versin de, mezardaki onu tanıyarak selamını almasın.”⁴⁷⁴

Tahrîc ve Değerlendirme

Hatîb el-Bağdadî (463/1071) *Târîhu Bağdad* adlı eserinde: “Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem, an ebihi, Ata b. Yesar, Ebû Hureyre (r.a.)” isnadıyla merfu olarak rivayeti nakletmiştir.⁴⁷⁵

⁴⁷² - Bursevî, II, 253.

⁴⁷³ -Müslim, İman, 93; Tirmizî, Et’ime, 45, Sıfatü’l-Kıyâme, 56, İsti’zan ve Âdâb, 1; İbn Mâce, Sunne, 9, İkâmetu’s-Salavât, 174; Ebû Davud, Edeb, 130, 131; Darimi, Salat, 156.

⁴⁷⁴ - Bursevî, II, 254.

⁴⁷⁵ - Hatîb, *Târîhu Bağdad*, VI, 135.

Elbânî hadisin ravilerden Abdurrahman b. Zeyd için “metrûk” derken, isnadı için “çok zayıf” demiştir.⁴⁷⁶

142. Hadis

ما من مسلم يسلم على إلا رد الله علىّ روحى حتى أرد عليه السلام

“Hiçbir Müslüman yoktur ki bana selam versin de, Allah bana ruhumu iade edip onun selamını almayayım.”⁴⁷⁷

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Ebû Dâvûd (275/889), Ahmed b. Hanbel (241/855) ve Beyhâkî (458/1066) de *es-Sünenü'l-Kübrâ*'sında Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet etmişlerdir.⁴⁷⁸

Irâkî (806/1403) hadise “İsnadı ceyyid” derken; Elbânî hadise “sahih” hükmünü vermiştir.⁴⁷⁹

143. Hadis

تعفو عن ظلمك وتصل من قطعك وتعطى من حرمك

“Sana zulmedenı affedersin, seninle alakasını kesen ile akrabalığı devam ettirirsin, seni mahrum bırakana verirsin.”⁴⁸⁰

Tahrîc ve Değerlendirme

Taberânî (360/971)'nin *el-Mu'cemü'l-Evsat* ve Beyhâkî (458/1066)'nin *Şuabü'l-imân*'ında Hz. Ali (r.a.)'den rivayet edilmiştir.⁴⁸¹

Taberânî hadisi: “Muhammed b. Abdullah el-Hadramî, Nuaym b. Yakub, an ebihî, Ebû İshak, Hâris, Hz. Ali (r.a.)” isnadıyla rivayet etmiştir.⁴⁸²

⁴⁷⁶ - Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi'd-Da'ife*, IX, 173.

⁴⁷⁷ - Bursevî, II, 254.

⁴⁷⁸ - Ebû Dâvûd, *Menâsik*, 96, 97; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 526; Beyhaki, *es-Sünenü'l Kübra*, V, 402.

⁴⁷⁹ - Irâkî, a.g.e., I, 367; Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdisi's-Sahîha*, V, 333.

⁴⁸⁰ - Bursevî, II, 254.

⁴⁸¹ - Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, I, 279; Beyhâkî, *Şuabü'l-imân*, X, 335.

⁴⁸² - Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, I, 279.

Beyhâkî ise “Ebû Tayyib, Sehl b. Muhammed, Ebû Bekir b. Muhammed, Yahya b. Muhammed el-Haşimî, İbrahim b. Eyyüb, Said b. Muhammed, Nuaym b. Yakub, an ebihî, Ebû İshak , Hâris, Hz. Ali (r.a.)” isnadıyla rivayet etmiştir.⁴⁸³

Irâkî (806/1403) ve Şuayb el-Arnâvud hadise “isnadı zayıf” demiştir.⁴⁸⁴

Elbânî de hadise “zayıf” hükmünü vermiştir.⁴⁸⁵

144. Hadis

قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ كَذَّبَنِي ابْنُ آدَمَ وَلَمْ يَكُنْ يَبْغِي لِي أَنْ يَشْتِمَنِي أَمَا تَكْذِيبُهُ إِيَّايَ فَقَوْلُهُ إِنِّي لَا أُعِيدُهُ كَمَا بَدَأْتُهُ وَلَيْسَ آخِرُ الْخَلْقِ بِأَعَزَّ عَلَيَّ مِنْ أَوَّلِهِ وَأَمَا شَتْمُهُ إِيَّايَ فَقَوْلُهُ اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا وَأَنَا اللَّهُ الْأَحَدُ الصَّمَدُ لَمْ أَلِدْ وَلَمْ أُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لِي كُفُوًا أَحَدٌ (كذبني ابن آدم) (ولم يكن له ذلك (وشتمني) (ولم يكن له ذلك فاما تكذيبه إياي فقله لن يعيدني كما بدأني) (وليس أول الخلق باهون على من إعادته) (واما شتمه إياي فقله اتخذ الله ولدا) (وانا الأحد) (الصمد) (الذي لم يلد) (قدم والاولية) (ولم يكن له كفوا أحد) (ولم يولد)

“Allah buyurdu ki: “Ademoğlu beni yalanladı, yalanlaması gerekmezdi. Ademoğlu beni kötüledi, kötülememesi gerekirdi. Kulun beni yalanlaması : “Onu ilk yarattığım gibi tekrar diriltemeyeceğimi.” söylemiş olmasıdır. Halbuki ikinci yaratma bana ilk yaratmadan daha zor değildir. Kulun, Beni kötülemesi ve hakareti ise: “Allah, çocuk edindi.” sözüdür. Halbuki ben ikincisi olmayan tek İlahım, hiçbir kimseye muhtaç değilim; fakat herkes bana muhtaçtır, doğrulmadım ve doğurmadım ve hiçbir şeyde bana denk ve eş olamaz.”⁴⁸⁶

Tahrîc

Buhâri (256/870)’nin Ebû Hureyre ve Abdullah İbn Abbas (r.a)’dan , Nesâî (303/915)’nin de Ebû Hureyre (r.a.)’den rivayet ettikleri⁴⁸⁷ bu hadis, kaynaklarından anlaşılacağı üzere sahihtir.

145. Hadis

من مات فقد قامت قيامته

⁴⁸³ - Beyhâkî, *Şuabü’l-imân*, X, 335.

⁴⁸⁴ - Irâkî, a.g.e., I, 679.

⁴⁸⁵ - Elbânî, *Silsiletü’l-ehâdîsi’ d-Da’ife*, VI, 387.

⁴⁸⁶ - Bursevî, II, 255.

⁴⁸⁷ - Buhâri, Tefsir, (Bakara), 8, Tefsir, (İhlâs) 1, 2; Nesâî, Cenâiz, 117.

“Kim ölürse onun kıyameti kopmuş demektir.”⁴⁸⁸

Tahrîc ve Değerlendirme

Rivayet temel hadis kitaplarında değil, Zemahşerî (538/1144) *el-Keşşâf* adlı tefsir kitabında geçmektedir.⁴⁸⁹

Zeylaî hadise “garib” derken, Irâkî (806/1403) “senedi zayıf” demiştir.⁴⁹⁰

Fettenî (986/1578) ve Elbânî de hadise “zayıf” hükmünü vermişlerdir.⁴⁹¹

146. Hadis

الرضى بالكفر كفر

“Küfre rıza, küfürdür.”⁴⁹²

Tahrîc ve Değerlendirme

Rivayet hadis kaynaklarında geçmemektedir, ancak bazı tefsirlerde yer almaktadır.⁴⁹³

Bu durumda rivayetin hadis olmama ihtimali yüksektir.

147. Hadis

انا وارث من لا وارث له

“Vârisi olmayanın, vârisi benim.”⁴⁹⁴

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Ebû Ümâme b. Sehl b. Huneyf (r.a.) rivayet etmiştir.⁴⁹⁵

Tirmizî (279/892), Ebû Dâvûd (275/889), İbn Mâce (273/886) *es-Sünen* ve Ahmed b. Hanbel (241/855)’in *el-Müsned*’inde rivayet ettikleri hadisin Tirmizî metni şöyledir:

⁴⁸⁸ - Bursevî, II, 256.

⁴⁸⁹ - Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II, 16.

⁴⁹⁰ - Zeylaî, *Tahrîcü'l-ehâdîsi'l-asar*, I, 436; Irâkî, a.g.e., I, 1403.

⁴⁹¹ - Fetteñî, a.g.e., I, 215; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi'd-Da'ife*, III, 309.

⁴⁹² - Bursevî, II, 256.

⁴⁹³ - Örnek olarak bkz. Zemahşerî, a.g.e., II, 368; Razî, a.g.e., XXVI, 425.

⁴⁹⁴ - Bursevî, II, 259.

⁴⁹⁵ - Tirmizî, Feraiz, 12; Ebû Dâvûd, Ferâiz, 8; İbn Mâce, Diyât, 7; Ferâiz, 9; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 131.

اللَّهُ وَرَسُولُهُ مَوْلَى مَنْ لَا مَوْلَى لَهُ وَالْخَالُ وَارِثُ مَنْ لَا وَارِثَ لَهُ

“Allah ve onun Peygamberi, varisi olmayan kimsenin varisidir. Dayı da varisi olmayan kimsenin varisidir.”

Tirmizî: “Bu hadis hasen sahihtir.” açıklamasında bulunmuştur.

148. Hadis

لِي مَعَ اللَّهِ وَقْتُ لَا يَسْعُنِي فِيهِ مَلِكٌ مُقْرَبٌ وَلَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ

“Benim Allah’la birlikte olduğum bir vaktim var. Bu vakitte hiçbir mukarreb melek ve mürsel nebi bana ulaşamaz.”⁴⁹⁶

Tahrîc ve Değerlendirme

Bu rivayet temel hadis kaynaklarında geçmemektedir. Ancak bazı tefsir kitaplarında geçmektedir.⁴⁹⁷

Sehâvî (902/1496) Kuşeyrî’nin “*er-Risâle*” de onu, senedsiz olarak rivayet ettiğini belirtmiştir.⁴⁹⁸

Ali el-Kârî (1014/1605) ve Aclûnî (1162/1784) de rivayetin hadis değil, sufilere ait bir söz olduğunu ifade etmişlerdir.⁴⁹⁹

149. Hadis

لزوال الدنيا أهون على الله من قتل امرئ مسلم

“Allah katında dünyanın yok olması, Müslüman bir kimsenin öldürülmesinden daha önemsizdir.”⁵⁰⁰

Tahrîc ve Değerlendirme

Tirmizî (279/892) ve Nesâî (303/915) *es-Sünen*’lerinde Abdullah b. Amr (r.a.)’den; İbn Mâce (273/886) *es-Sünen*’inde el-Berâ bin Âzib (r.a.)’den rivayet etmişlerdir.⁵⁰¹

⁴⁹⁶ - Bursevî, II, 261.

⁴⁹⁷ - Neysaburî, *Garaibü'l-Kur'ân ve regaibü'l-furkan*, II, 87.

⁴⁹⁸ - Sehâvî, a.g.e., V, 65.

⁴⁹⁹ - Aclûnî, a.g.e., II, 204; Ali el-Kârî, a.g.e., I, 151.

⁵⁰⁰ - Bursevî, II, 262.

Tirmizî hadisi “sahih” kaydıyla vermiştir.

150. Hadis

لو أن رجلا قتل بالمشرق وآخر رضى بالمغرب لاشترك في دمه

“Doğuda bir adam öldürülür ve batıdaki diğer bir adam da buna rızâ gösterirse, o da öldürülenin kanına ortak olmuş olur.”⁵⁰²

Tahrîc ve Değerlendirme

Bu rivayet hadis kaynaklarında geçmemektedir. Ancak Zemahşeri *el-Keşşâf*, adlı tefsir kitabında geçmektedir.⁵⁰³

Zeylaî (762/1360) hadise “garibun cidden” derken, Irâkî (806/1403) “Hadisin aslını bulamadım.” demiştir.⁵⁰⁴

Rivayetin “çok zayıf” olduğunu söyleyebiliriz.

151. Hadis

من أعان على قتل مسلم بشطر كلمة جاء يوم القيامة مكتوب بين عينيه آيس من رحمة الله تعالى

“Kim bir müslümanın öldürülmesine yarım kelimeyle bile yardımcı olursa, kıyamet gününde, iki gözünün arasındaki yere “Allah’ın rahmetinden ümidini kesmiş.” yazılı olarak gelir.”⁵⁰⁵

Tahrîc ve Değerlendirme

İbn Mâce (273/886) hadisi: “Amr b. Rafî, Mervan b. Muaviye, Yezid b. Ziyad, Zührî, Said b. Müseyyeb, Ebû Hureyre (r.a.)” isnadıyla merfu olarak nakletmiştir.⁵⁰⁶

Deylemî (509/1115) de hadisi Ebû Hureyre (r.a.)’den rivayet etmiştir.⁵⁰⁷

Ukaylî (322/934) “Yezid b. Ziyad” için “münkerül hadis” demiştir.⁵⁰⁸

⁵⁰¹- Tirmizî, *Diyât*, 7; Nesâî, *Tahrîmü’ d-dem*, 2, Muharebe, 2; İbn Mâce, *Diyât*, 1.

⁵⁰²- Bursevî, II, 262.

⁵⁰³- Zemahşeri, I, 551.

⁵⁰⁴- Irâkî, a.g.e., I, 1718; Zeylaî, *Tahrîcu Ehâdisi’l-Kaşşâf*, I, 345.

⁵⁰⁵- Bursevî, II, 262.

⁵⁰⁶- İbn Mâce, *Diyât*, 1.

⁵⁰⁷- Deylemî, *el-Firdevs*, III, 583.

⁵⁰⁸- Ukayli, *Duafâi’l-Kebir*, IV, 381.

İbn Mâce'nin tahkikini yapan Muhamed Fuad Abdülbaki hadisın ravilerinden “Yezid b. Ziyad” “metrûk” olduğu için hadise “Neredeyse mevzu hadis denilebilir.” demiştir.

İbnü'l-Cevzi (597/1201) ve Suyûtî (911/1505)'nin *Mevzûat*'larında yer verdikleri bu rivayete, Elbânî de “çok zayıf” hükmünü vermiştir.⁵⁰⁹

152. Hadis

أتدرون من المفلس قالوا المفلس فينا من لا درهم له ولا متاع قال ان المفلس من أمتي من يأتي يوم القيامة بصلاة وزكاة وصيام ويأتي قد شتم هذا وقذف هذا وأكل مال هذا وسفك دم هذا وضرب هذا فيعطى هذا من حسناته وهذا من حسناته فان فنيت حسناته قبل انقضاء ما عليه أخذ من خطاياهم فطرحت عليه ثم طرح في النار

Rasulullah bir defa ashabına: “Müflis kimdir, biliyor musunuz? diye sormuş, onlar da: “Bizim aramızda müflis, parası ve malı olmayandır.” dediler. Rasulullah (s.a.v.): “Benim ümmetimden müflis olan kimse, kıyamet gününde namazı, zekatı ve orucu ile gelir. Fakat şuna sövmüş buna iftira etmiş, onun malını yemiş, ötekinin kanını dökmüş, başka birini de dövmüştür. Bu durumda onun iyilikleri haksızlık yaptığı kişilere bir bir verilip de üzerindeki haklar ödenmeden iyilikleri tükenirse, bu defa da onların günahları alınıp bu adamın sırtına yüklenir. Sonra da cehenneme atılır.”⁵¹⁰

Tahrîc

Müslim (261/875) ve Tirmizî (279/892) hadisi Ebû Hureyre (r.a.)'den bu metinle nakletmişlerdir.⁵¹¹

Tirmizî “ Bu hadis hasen sahihtir.” açıklamasında bulunmuştur.

Hadis sahihtir.

⁵⁰⁹ - İbnü'l-Cevzi, *Kitâbü'l-Mevdû'ât*, II, 171; Suyûtî, *el-Leali'l-Masnu'a*, II, 158; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi'd-Da'ife*, II, 1.

⁵¹⁰ - Bursevî, II, 262.

⁵¹¹ - Müslim, *Birr*, 59; Tirmizî, *Sıfatü'l-Kıyâme*, 2.

153. Hadis

أول ما يحاسب عليه العبد الصلاة وأول ما يقضى بين الناس فى الدماء

“Kulun ilk hesaba çekileceği şey namazdır. İnsanlar arasındaki ilk hükme bağlanacak şey, kan davalarıdır.”⁵¹²

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Nesâî (303/915) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)’dan bu metinle rivayet etmiştir.⁵¹³

Elbânî hadisi “sahih” kabul etmiştir.⁵¹⁴

154. Hadis

خمس من الكبائر لا كفارة فيهن الإشرāk بالله وعقوق الوالدين والفرار من الزحف وقتل النفس عمدا
واليمين الغموس

“Beş şey büyük günahlardandır, bunların kefareti yoktur: Allah’a ortak koşmak, anne babaya asi olmak, savaştan kaçmak, bir insanı kasden öldürmek, yalan yere yemin etmek.”⁵¹⁵

Tahrîc

Buhârî (256/870) ve Müslim (261/875) *el-Câmiü's-Sahîh* 'lerinde Ebû Bekre ve ayrıca Müslim Enes (r.a.)’den de rivayet etmişlerdir.⁵¹⁶ Hadisin Buhârî metni şöyledir:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَلَا أُنبئُكُمْ بِكَبِيرِ الْكِبَائِرِ . فَلْنَا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ . قَالَ الْإِشْرَاكُ -
بِاللَّهِ ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ . وَكَانَ مُتَكَبِّرًا فَجَلَسَ فَقَالَ أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ وَشَهَادَةُ الزُّورِ ، أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ وَشَهَادَةُ الزُّورِ
فَمَا زَالَ يُقُولُهَا حَتَّى قُلْتُ لَا يَسْكُتُ

Rasûlullah (s.a.v.): “Büyük günâhların en büyüğünü size haber vereyim mi?” buyurdu. Biz sahâbîler: “Evet haber ver yâ Rasûlallah!” dedik. Rasûlullah: “Allah’a ortak koşmak, anaya-babaya isyan ve ezâ etmektir.” buyurdu. Ve dayanmakta iken

⁵¹² - Bursevî, II, 262.

⁵¹³ - Nesâî, Muharebe, 2 .

⁵¹⁴ - Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdisi's-Sahîha*, IV, 328.

⁵¹⁵ - Bursevî, II, 262.

⁵¹⁶ - Buhârî, Edeb, 6; Eymân, 16; Müslim, İman, 87. Ayrıca bkz. Tirmizî, Tefsir, 4, 6,7; Nesâî, Tahrîm, 3; Dârimî, Diyât, 9; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 201, 214.

oturdu da: “İyi dinleyin! Bir de yalan söz ve yalan şahitliğidir. Dikkat edin, bir de yalan söz ve yalan şâhidliğidir.” buyurdu ve bu sözü durmadan tekrar tekrar söylüyordu. (Ebû Bekre dedi ki:) Hattâ ben: Rasûlullah susmayacak, dedim.⁵¹⁷

Hadis muttefekun aleyh'tir.

155. Hadis

من أراد ان ينظر الى ميت يمشى على وجه الأرض فلينظر الى الصديق

“Kim yeryüzünde yürüyen bir ölü görmek isterse Sıddîk'a baksın.”⁵¹⁸

Tahrîc ve Değerlendirme

Rivayeti hadis kitaplarında bulamadık. Ancak Şaranî (973/1565)'nin *et-Tabakatü'l-kübra*'sında hadis formunda geçen bu söz kanaatimizce, hadis değil sufilere ait bir sözdür, “mevzû”dur.⁵¹⁹

156. Hadis

كان عليه السلام بعث سرية الى قومه كان عليها غالب بن فضالة الليثي فلما

وصلت السرية إليهم هربوا وبقي مرداس ثقة بإسلامه فلما وصلوا فدك كبروا وكبر مرداس معهم وكان في سفح جبل ومعه غنمه فنزل إليهم وقال لا اله الا الله محمد رسول الله السلام عليكم فقتله اسامة بن زيد وساق غنمه فاخبروا رسول الله صلى الله عليه وسلم بذلك فوجد وجدا شديدا وقال (قتلتموه ارادة ما معه وهو يقول لا اله الا الله) فقال اسامة انه قال بلسانه دون قلبه وفي رواية انما قالها خوفا من السلاح فقال عليه السلام (هلا شققت عن قلبه فنظرت أصادق هو أم كاذب) ثم قرأ الآية على اسامة فقال يا رسول الله استغفر لى فقال فكيف بلا اله الا الله قال اسامة فما زال صلى الله عليه وسلم يعيدها حتى وددت ان لم أكن أسلمت الا يومئذ ثم استغفر لى وامر برد الأغنام وتحرير رقبة مؤمنة والمعنى ايها

Rasulullah (s.a.v.) Mirdas b. Nehik'in kavmine başında Galib b. Fudale el-Laysî bulunan bir seriyye gönderdi. Seriyye'nin geldiği haberi ulaşınca herkes kaçtı. Geriye sadece Müslüman olduğuna güvenen Mirdas kaldı. Fedek'e girdiklerinde seriyyedekiler tekbir getirdiler. Mirdas da onlarla birlikte tekbir getirdi. O sırada Mirdas bir dağın yamacınca idi, yanında koyun sürüsü vardı. Dağdan inip seriyye'nin

⁵¹⁷ - Buhârî, Edeb, 6; Müslim, Eymân, 16.

⁵¹⁸ - Bursevî, II, 263.

⁵¹⁹ - Şaranî, *et-Tabakatü'l-Kübra*, II, 153.

yanına geldi ve “La ilahe illallah. Muhammedü’r-rasûlullah. Es-Selamü aleyküm.” dedi. Üsame b. Zeyd onu öldürdü ve koyunlarını sürüp götürdü. Hadiseyi Rasulullah (s.a.v.)’e bildirdiklerinde : “La ilahe illallah dediği halde, yanındaki koyun sürüsüne tamah ettiğiniz için onu öldürdünüz öyle mi? buyurdu. Üsâme: “O kalbinden gelerek değil, sadece dili ile söyledi.” veya “Silah’tan korktuğu için kelime-i tevhidi söyledi.” dedi. Rasulullah (s.a.v.): “Kalbini yarıp da doğru mu, yalan mı söylediğine baktın mı? diyerek bu ayeti Üsame’ye okudu. Bunun üzerine Üsame: “Ya Rasulullah ! Benim bağışlanmam için dua et.” dedi. Rasulullah (s.a.v.) hala “La ilahe illallah diyeni nasıl öldürürsün!” demeye devam ediyordu. Keşke daha önce değil, o gün Müslüman olsaydım diye temenni ettim.

Sonra Rasulullah (s.a.v.) benim için istiğfar etti. Koyunları iâde etmemi ve mü’min bir köle azad etmemi emretti.”⁵²⁰

Tahrîc

Hadisi Müslim (261/875), Ebû Dâvûd (275/889) İbn Mâce (273/886) ve Ahmed b. Hanbel (241/855) Üsame b. Zeyd (r.a.)’den rivayet etmişlerdir.⁵²¹

Bu metinle Müslim *el-Câmiü’s-Sahîh*’ inde geçmektedir. Hadis sahihtir.

157. Hadis

وعن ابن عباس رضى الله عنهما ان جبريل عليه السلام جاء الى النبي صلى الله عليه وسلم فقال يا محمد ان ربك يقرئك السلام وهو يقول ما لى أراك مغموما حزينا قال عليه السلاميا جبريل طال تفكرى فى أمتي يوم القيامة) قال أفي امر اهل الكفر أم اهل الإسلام فقال (يا جبريل فى امر اهل لا اله الا الله محمد رسول الله) فاخذ بيده حتى اقامه الى مقبرة بنى سلمة ثم ضرب بجناحه الايمن على قبر ميت قال قم بإذن الله فقام الرجل مبيض الوجه وهو يقول لا اله الا الله محمد رسول الله فقال جبريل عد الى مكانك فعاد كما كان ثم ضرب بجناحه الأيسر فقال قم بإذن الله فخرج رجل مسود الوجه ارزق العينين وهو يقول وا حسرتاه وا ندامتاه فقال له جبريل عد الى مكانك فعاد كما كان ثم قال يا محمد على هذا يبعثون يوم القيامة وعند ذلك قال رسول الله صلى الله عليه وسلم تموتون كما تعيشون وتبعثون كما تموتون

⁵²⁰ - Bursevî, II, 263.

⁵²¹ - Müslim, İman, 158; Ebû Dâvûd, Cihâd, 95; İbn Mâce, Fiten, 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 439, V, 207.

İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre Cibril (a.s.) Peygamber (s.a.v.)'a gelip: "Ya Muhammed! Rabbin sana selam söylüyor ve neden seni üzüntülü ve kederli görüyorum diye soruyor." dedi. Rasulullah (s.a.v.) "Ey Cibril! Kıyamet günü ümmetimin durumunun ne olacağını çok düşündüğümden." diye cevap verdi. Cebrail (a.s.): "Kafirlerin mi, Müslümanların mı durumunu düşünüyorsun" deyince: "La ilahe illallah, Muhammedü'r-rasulullah" ehlinin durumunu düşünüyorum, Ey Cibril." diye karşılık verdi. Cebrail (a.s.) Rasulullah'ın elinden tutup Selemoğulları'nın mezarlığına götürdü. Sonra sağ kanadıyla bir ölünün mezarına vurdu ve Allah'ın izniyle kalk." dedi. Adam yüzü nurlu bir şekilde: "La ilahe illallah muhammedü'r rasulullah." diyerek kalktı. Cibril (a.s.) ona: "Yerine dön." dedi, oda olduğu yere döndü. Sonra Cibril (a.s.) sol kanadıyla başka bir mezara vurdu ve "Allahın izniyle kalk." dedi. Adam yüzü simsiyah ve gözleri masmavi bir şekilde: "Yazık bana! Ah pişmanlık." diyerek mezardan çıktı. Cibril (a.s.) ona "Yerine dön." dedi, oda olduğu yere döndü. Sonra Cibril (a.s.) şöyle dedi: "Ya Muhammed (s.a.v.) kıyamet gününde böyle dirilecekler." O vakit Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu. "Nasıl yaşarsanız öyle ölürsünüz, nasıl ölürseniz öyle dirilirsiniz."⁵²²

Tahrîc ve Değerlendirme

Rivayet hadis kaynaklarında bulunamamıştır.

158. Hadis

ان الله فرغ من الخلق والرزق والاجل

"Allah yaratmayı, rızık ve eceli (takdir edip) bitirmiştir."⁵²³

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi İbn Asakir (571/1176) *Târîhu Medîneti Dimaşk* adlı eserinde Enes (r.a.)'den şu lafızlarla zikretmiştir:

فرغ الله من أربع من الخلق والخلق والرزق والأجل

⁵²²- Bursevî, II, 264.

⁵²³- Bursevî, II, 265.

“Allah şu dört (şeyi): yaratmayı, ahlaklandırmayı, rızık ve eceli (takdir edip) bitirmiştir.”⁵²⁴

Elbânî hadise “sahih” hükmünü vermiştir.⁵²⁵

159. Hadis

الضيف إذا نزل نزل برزقه وإذا ارتحل ارتحل بذنوب مضيفه

“Misafir/konuk geldiğinde rızık ile beraber gelir, gittiğinde ise kendini misafir edenin günahlarıyla beraber gider.”⁵²⁶

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Deylemî (509/1115) *el-Firdevs*'inde: “Ma'rûf b. Hasan, Ziyad el-A'lam, Hasan, Enes (r.a.)” isnadıyla merfu olarak şu lafızlarla rivayet etmiştir:

إذا دخل الضيف على قوم دخل برزقه، وإذا خرج خرج بمغفرة ذنوبهم

“Misafir bir kavmin yanına girdiğinde rızık ile beraber girer, çıktığında ise kavmin günahlarının affına sebep olarak çıkar.”⁵²⁷

Sehâvî (902/1446) hadisi “Senedi zayıf” olarak değerlendirmiştir.⁵²⁸

Elbânî, hadisin ravilerinden “Hasan el-Basrî” için “müdelis” ve “Ma'rûf b. Hasan” için de “Münkerü'l hadîs” diyerek hadise “zayıf” hükmünü vermiştir.⁵²⁹

160. Hadis

عن زيد بن ثابت رضى الله عنه انه قال كنت الى جنب رسول الله صلى الله عليه وسلم فغشيت السكينة فوعدت فخذة على فخذى حتى خشيت ان ترضها اى تكسرها ثم سرى عنه وازيل ما عرض له من شدة الوحي فقال (اكتب فكتبت لا يستوى القاعدون من المؤمنين والمجاهدون) فقال ابن أم مكتوم وكان أعمى يا رسول الله وكيف بمن لا يستطيع الجهاد من المؤمنين فغشيت السكينة كذلك ثم سرى عنه فقال (اكتب لا يستوى القاعدون من المؤمنين غير أولى الضرر) قال زيد أنزلها الله وحدها فالحقها فالمراد

Zeyd b. Sâbit (r.a.)'den rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: “Rasulullah (s.a.v.)'in yanında idim. Kendisini sekinet hali kapladı. Dizimin üzerine dizi geldi ve

⁵²⁴ - İbn Asakir, *Târîhu Medîneti Dimaşk*, XXIII, 207.

⁵²⁵ - Elbânî, *Sahihu'l-Câmî's-Sagir ve Ziyadetuh*, II, 774.

⁵²⁶ - Bursevî, II, 265.

⁵²⁷ - Deylemî, a.g.e., II, 432.

⁵²⁸ - Sehâvî, *el-Mekâsîdü'l-hasene*, s. 129, 236.

⁵²⁹ - Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi'd-Da'ife*, VI, 62.

o kadar ağırlaştı ki dizimin kırılacağından korktum. Sonra ona vahyin şiddeti sebebiyle ârız olan hal ortadan kalktı ve bana : “Yaz” dedi. Ben de: “Oturan müminlerle savaşanlar bir olmaz.” ayetini yazdım.

Yanımızda bulunan ve amâ olan İbn Ümmi Mektum: “Ya Rasulallah, cihada güçleri yetmeyen müminlerin durumu ne olacak?” diye sordu. Bunun üzerine Rasulallah’ı tekrar sekinet kapladı. Sonra tekrar açıldı ve: Müminlerden özürsüz olarak yerlerinde oturanlar yaz.” buyurdu.

Zeyd (r.a.) diyor ki: “Allah ayetin, özürsüz olarak” bölümlünü ayrı olarak indirdi, bende ayete ilave ettim.⁵³⁰

Tahrîc

Hadisi Buhâri (256/870), Tirmizî (279/892), Nesâî (303/915) ve Dârimî (255/868) Zeyd b. Sâbit (r.a.)’ten de rivayet etmişlerdir.⁵³¹

Tirmizî *es-Sünen*’inde: “Bu hadis hasen sahihtir.” açıklamasında bulunmuştur. Hadis sahihtir.

161. Hadis

إِنَّ فِي الْجَنَّةِ مِائَةَ دَرَجَةٍ أَعَدَّهَا اللَّهُ تَعَالَى لِلْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِهِ مَا بَيْنَ الدَّرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

“Cennette yüz derece vardır. Allah Teala bu dereceleri kendi yolunda savaşanlar için hazırlamıştır. İki derecenin arası yer ile gök arası kadardır.”⁵³²

Tahrîc

Hadisi Buhâri (256/870) ve Nesâî (303/915) Ebû Hureyre (r.a.)’den rivayet etmişlerdir.⁵³³

Hadisin Buhâri’nin *el-Câmiü’s-Sahîh*’indeki metni şöyledir:

مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ، وَأَقَامَ الصَّلَاةَ ، وَصَامَ رَمَضَانَ ، كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ هَاجِرًا ، فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، أَوْ جَلَسَ فِي أَرْضِيهِ الَّتِي وُلِدَ فِيهَا . قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلَا تُنَبِّئُ النَّاسَ بِذَلِكَ . قَالَ إِنَّ فِي الْجَنَّةِ مِائَةَ

⁵³⁰ - Bursevî, II, 265.

⁵³¹ - Buhârî, Tefsîr, 18, Cihad, 31; Tirmizî, Tefsîrul-Kur’ân, 4; Nesâî, Cihâd, 4; Darimi, Cihad, 28.

⁵³² - Bursevî, II, 266.

⁵³³ - Buhârî, Cihâd, 4, Tevhid, 22; Nesâî, Cihâd, 18.

دَرَجَةٍ أَعَدَّهَا اللَّهُ لِلْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِهِ ، كُلُّ دَرَجَتَيْنِ مَا بَيْنَهُمَا كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ، فَإِذَا سَأَلْتُمُ اللَّهَ فَسَلُّوهُ
الْفِرْدَوْسَ ، فَإِنَّهُ أَوْسَطُ الْجَنَّةِ وَأَعْلَى الْجَنَّةِ ، وَفَوْقَهُ عَرْشُ الرَّحْمَنِ ، وَمِنْهُ تَفَجَّرُ أَنْهَارُ الْجَنَّةِ

“Her kim Allah’a ve O’nun Rasûlü’ne iman eder de namaz kılar ve ramazanda oruç tutarsa, onu cennete koymak (sadık olan vadi gereğince) Allah üzerine bir hak olur. O kimse ister Allah yolunda muhacir olsun, isterse içinde doğduğu toprağında otursun.” Bunun üzerine sahabîler : -Ya Rasûlallah! Bu müjdeyi insanlara haber vermeyelim mi? dediler. Rasûlullah:- “Şüphesiz cennette yüz derece vardır. Allah onları kendi yolunda cihâd eden mücahitler için hazırladı. Her iki derecenin arasındaki mesafe, gökle yer arasındaki mesafe gibidir. Sizler Allah’tan (cennet) istediğiniz zaman, O’ndan Firdevs’i isteyin. Çünkü o, cennetin en üstünü ve en yüksek olanıdır. Firdevs’in üstünde Rahmân’ın Arş’ı vardır. Cennetin ırmakları Firdevs’ten fişkırıp akarlar.” buyurdu.⁵³⁴

Hadis sahihtir.

162. Hadis

رجعنا من الجهاد الأصغر الى الجهاد الأكبر

“Küçük cihaddan büyük cihada döndük.”⁵³⁵

Tahrîc ve Değerlendirme

Hatîb el-Bağdadî (463/1071)’nin *Târîhu Bağdad*’ında Cabir (r.a.)’den benzer bir lafzını rivayet ettiği hadisin metni şöyledir:

قَدِمَ النَّبِيُّ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ غَزَاةٍ لَهُ، فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَدِمْتُمْ خَيْرَ
مَقْدَمٍ، وَقَدِمْتُمْ مِنَ الْجِهَادِ الْأَصْغَرِ إِلَى الْجِهَادِ الْأَكْبَرِ

Hz. Peygamber (s.a.v.), bir savaştan sahabeleri ile dönüşlerinde şöyle buyurmuştur: “En hayırlı dönüşle döndünüz. Bugünden itibaren küçük cihaddan büyük cihada dönmüş bulunuyorsunuz.”⁵³⁶

İrâkî (806/1403) hadise “isnadı zayıf” demiştir.⁵³⁷ Fettehî (986/1578) ve Elbânî de hadise “zayıf” hükmünü vermişlerdir.⁵³⁸

⁵³⁴- Buhârî, Cihâd, 4, Tevhid, 22.

⁵³⁵- Bursevî, II, 267.

⁵³⁶- Hatîb, *Târîhu Bağdad*, XV, 585.

Muhittin Uysal hadis hakkında ayrıntılı bilgiler verirken, hadisin “zayıf” olduğunu söylemiştir.⁵³⁹

163. Hadis

روى- عنه عليه السلام انه لما رجع من غزوة تبوك ودنا من المدينة قال (ان فى المدينة لأقواما ما سرتهم من مسير ولا قطعتم من واد الا كانوا معكم فيه) قالوا يا رسول الله وهم بالمدينة قال (نعم وهم بالمدينة حبسهم حابس العذر) وهم الذين صحت نياتهم وتعلقت قلوبهم بالجهاد وانما منعهم عن الجهاد الضرر

Rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.v.) Tebûk savaşından dönüp de Medine’ye yaklaştığı zaman şöyle buyurmuştur: “Medine’de öyle insanlar vardır ki siz nereye gittiyseniz, hangi vadiyi geçtiyseniz muhakkak onlar da sizinle beraber oradaydı.” Orada bulunanlar : “Ya Rasulullah! Onlar Medine’de idi. Nasıl bizimle beraber olurlar?” dediler. Rasulullah (s.a.v.): “Evet, onlar Medine’dedirler. Onları orada alıkoyan özürleridir.” diye cevap verdi.⁵⁴⁰

Tahrîc

Hadisi Buhâri (256/870), Ebû Dâvûd (275/889), İbn Mâce (273/886) ve Ahmed b. Hanbel (241/855) Enes b. Malik (r.a.)’den rivayet etmişlerdir.⁵⁴¹

Hadis sahihtir.

164. Hadis

إذا مرض العبد قال الله تعالى اكتبوا لعبدى ما كان يعمل فى الصحة الى ان يبرأ

“Kul hastalandığı zaman Allah Teala (meleklerle): “Kulum sıhhatinde ne yapıyor idiyse, iyileşene kadar onu yazın.” buyurur.⁵⁴²

Tahrîc

Hadisi Buhâri (256/870) *el-Câmiü's-Sahîh* ve *el-Edebü'l-Müfred*’inde Abdullah b. Amr (r.a.)’den şu lafızlarla rivayet etmiştir:

⁵³⁷ - Irâkî, a.g.e., I, 882.

⁵³⁸ - Fettenî, a.g.e., I, 191; Elbânî, *Daifü'l-Câmi's-Sagir*, V, 487.

⁵³⁹ - Uysal, s. 324, 325.

⁵⁴⁰ - Bursevî, II, 267.

⁵⁴¹ - Buhâri, Cihad, 35, Meğazi, 81; Ebû Davud, Cihad, 19; İbn Mace, Cihad, 6; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 103, 160.

⁵⁴² - Bursevî, II, 268.

ما من أحد يمرض إلا كتب له مثل ما كان يعمل وهو صحيح

“Hasta olan hiç kimse yoktur ki, sağlık halinde yapmış olduğu ibadetin (sevabı), ona yazılmış olmasın.”⁵⁴³

Hadis sahihtir.

165. Hadis

نية المؤمن خير من عمله

“Müminin niyeti, amelinden daha hayırlıdır.”⁵⁴⁴

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Beyhâkî (458/1066) *Şuabü'l-imân*'ında: “Ali b. Ahmed b. Abdan, Ahmed b. Ubeyd el-Saffar, Sabit, Enes (r.a.)” isnadıyla merfu olarak rivayet etmiştir.⁵⁴⁵

Kuzâî (454/1062) *Müsnedü's-Şihâb*'ında: Nevvâs b. Sem'ân'dan, Deylemî (509/1115) ise *el-Firdevs*'inde Sehl b. Sa'd'dan rivayet etmişlerdir.⁵⁴⁶ Irâkî (806/1403) her iki rivayete de “zayıf” demiştir.⁵⁴⁷

Fettenî (986/1578), Ali el-Kârî (1014/1605) ve Elbânî hadisin “zayıf” olduğunu belirtmişlerdir.⁵⁴⁸

166. Hadis

نعمتان مغبون فيهما كثير من الناس الصحة والفراغ

“İki nimet vardır ki, insanların çoğu onlar hakkında aldanmıştır; bunlar sıhhat ve boş vakittir.”⁵⁴⁹

Tahrîc

Buhâri (256/870) ve İbn Mâce (273/886)'nin İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet ettiği bu hadis sahihtir.⁵⁵⁰

⁵⁴³ - Buhâri, Cihad, 134; *el-Edebü'l-Müfred*, 176.

⁵⁴⁴ - Bursevî, II, 268.

⁵⁴⁵ - Beyhâkî, *Şuabü'l-imân*, IX, 176.

⁵⁴⁶ - Kuzâî, a.g.e., I, 119; Deylemî, a.g.e., IV, 285.

⁵⁴⁷ - Irâkî, a.g.e., I, 1735.

⁵⁴⁸ - Fettenî, a.g.e., I, 188; Ali el-Kârî, a.g.e., I, 375; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi'd-Da'ife*, V, 244.

⁵⁴⁹ - Bursevî, II, 268.

167. Hadis

من مات ولم يغزو لم يحدث به نفسه فقد مات ميتة جاهلية

“Cihâd etmeden ve cihâd etmeyi düşünmeden ölen kimse cahiliye ölümü gibi ölmüştür.”

Tahrîc

Müslim (261/875)'in *el-Câmiü's-Sahîh*'inde Ebû Hureyre (r.a.)'den benzer bir lafzını rivayet ettiği hadisin metni şöyledir:

”مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَغْزُ، وَلَمْ يُحَدِّثْ بِهٖ نَفْسَهُ، مَاتَ عَلَى شُعْبَةٍ مِنْ نِفَاقٍ“

“Her kim gazaya çıkmadan, ya da gazaya çıkmayı gönlünden geçirmeden ölürse münafıklığın bir şubesi üzere ölür.”⁵⁵¹

Hadisi ayrıca bu lafızlarla Ebû Dâvûd (275/889), Nesâî (303/915), Ahmed b. Hanbel (241/855) de Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet etmişlerdir.⁵⁵²

Hadis sahihtir.

168. Hadis

لا هجرة بعد الفتح

“Fetihten sonra hicret yoktur.”⁵⁵³

Tahrîc

Buhâri (256/870) Abdullah b. Abbas (r.a.)'dan ve Müslim (261/875) de Hz. Aişe (r.a.)'den *el-Câmiü's-Sahîh*'lerinde rivayet emişlerdir.⁵⁵⁴

Müslim (261/875)'in Hz. Aişe (r.a.)'den rivayeti şöyledir:

لا هجرة بعد الفتح ولكن جهاد ونية وإذا استنبرتم فانفروا

⁵⁵⁰ - Buhâri, Rikak 1; İbn Mâce, Zühd, 15.

⁵⁵¹ - Müslim, İmare, 158.

⁵⁵² - Ebû Dâvûd, Cihâd, 17; Nesâî, Cihâd, 12; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 374.

⁵⁵³ - Bursevî, II, 268.

⁵⁵⁴ - Buhâri, Cihad, 27, 194, Cezau's-Sayd, 10; Müslim, İmare, 86. Ayrıca Ebû Davud, Cihad, 2 Nesâî, Bey'at, 15; Darimi, Siyer, 69; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 401, V, 71, VI, 466.

“Fetihten sonra hicret yoktur. Ve lâkin cihâd ve niyet (vardır). Sefere çağırıldığımız zaman hemen gidin.”

Hadis muttefekun aleyh'tir.

169. Hadis

من فر بدينه من أرض الى أرض وإن كان شبرا من الأرض استوجبت له الجنة وكان رفيق أبيه
ابراهيم ونبيه محمد عليه السلام

“Kim dini için bir karış toprakta olsa bir yerden başka bir yere kaçarsa, kendisine cenneti vacip kılmış olur. Orada atası İbrahim (a.s.) ile Peygamberi Muhammed (a.s.)’nın arkadaşı olur.”⁵⁵⁵

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadis bu lafızlarla temel hadis kaynaklarında geçmemektedir. Ancak bazı tefsir kitaplarında Hasan el-Basrî’den mürsel olarak rivayet edilmiştir.⁵⁵⁶

Deylemî (509/1115) *el-Firdevs*’inde: “Mücaşe b. Amr, Halid b. Yezid, Mukatil b. Hayyan, Şehr b. Havşeb, Ebûd- Derdâ (r.a.)” isnadıyla merfu olarak:

(وكان رفيق أبيه ابراهيم ونبيه محمد عليه السلام)

“Orada atası İbrahim (a.s.) ile Peygamberi Muhammed (a.s.)’nın arkadaşı olur.” kısmı olmadan rivayet etmiştir.⁵⁵⁷

Fettenî (986/1578) ve Elbânî hadisin ravilerinden Mücaşe b. Amr hakkında “Hadis uydurur.” denildiği için hadisi “mevzû” kabul etmişlerdir.⁵⁵⁸

170. Hadis

إذا مات ابن آدم انقطع عمله

“Kişi öldüğü zaman ameli sona erer.”⁵⁵⁹

⁵⁵⁵ - Bursevî, II, 270.

⁵⁵⁶ - Zemaşşeri, *el-Keşşüf*, III, 461.

⁵⁵⁷ - Deylemî, a.g.e., III, 530.

⁵⁵⁸ - Fettenî, a.g.e., I, 222; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi 'd-Da'ife*, XIII, 251.

⁵⁵⁹ - Bursevî, II, 272, 283.

Tahrîc

Hadisi Buhâri (256/870) *el-Edebü'l-Müfred*, Müslim (261/875) *el-Câmiü's-Sahîh*, Tirmizî (279/892) ve Ebû Dâvûd (275/889) *es-Sünen*'de Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet etmişlerdir.⁵⁶⁰ Hadisin Müslim'deki metni şöyledir:

إذا مات العبد انقطع عنه عمله إلا من ثلاث صدقة جارية أو علم ينتفع به أو ولد صالح يدعو له

“Kul vefat edince, bütün amellerinin sevabı kesilir; üç ameli müstesnadır. (Bunlardan birincisi) Sadaka-i cariyedir. (İkincisi) Kendisi ile faydalanılan şerefli bir ilimdir. (Üçüncüsü) Kendisine dua eden salih çocuktur.”⁵⁶¹

Hadis sahihtir.

171. Hadis

سافروا تصحوا وتغنموا

“Seyahat edin ki, sıhhat bulasınız ve nimetler elde edesiniz.”⁵⁶²

Tahrîc ve Değerlendirme

Taberânî (360/971) *el-Mu'cemü'l-Evsat*'ında: “Muhammed b. Eban, Abdullah b. Harun Ebû Alkame, Yahya b. Muhammed, Muhammed b. Abdurrahman b. Reddân, Abdillâh b. Dînar, İbn Ömer (r.a.)” isnadıyla merfu olarak rivayet etmiştir.⁵⁶³

Deylemî (509/1115) *el-Firdevs*'de İbn Abbas (r.a.)'dan nakletmiştir.⁵⁶⁴

Heysemî (807/1405) Taberânî'nin rivayet ettiği hadisin senesinde “Abdullah b. Harun Ebû Alkame” adlı râvinin zayıf olduğunu belirtmiştir.⁵⁶⁵

Elbânî de aynı râvi hakkında aynı görüşleri belirterek rivayetin “zayıf” olduğunu belirtir.⁵⁶⁶

Elbânî İbn Abbas (r.a.)'dan gelen rivayet de “zayıf” demiştir.⁵⁶⁷

⁵⁶⁰ - Buhari, *el-Edebü'l-Müfred*, 28; Müslim, *Vasıyyet*, 14; Tirmizi, *Ahkam*, 36; Ebû Davud, *Vesaya*, 14.

⁵⁶¹ - Müslim, *Vasıyyet*, 14.

⁵⁶² - Bursevî, II, 272.

⁵⁶³ - Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, VII, 245.

⁵⁶⁴ - Deylemî, a.g.e., II, 306.

⁵⁶⁵ - Heysemî, a.g.e., III, 210.

⁵⁶⁶ - Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi'd-Da'îfe*, I, 421.

Bu değerlendirmeler çerçevesinde hadise zayıf diyebiliriz.

172. Hadis

لا يسعنى ارضى ولا سمائى وانما يسعنى قلب عبدى المؤمن

“Arzım ve semam beni içine alamaz. Beni ancak mü’min kulumun kalbi içine alıp sığdırır.”⁵⁶⁸

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Deylemî (509/1115) *el-Firdevs*’inde Enes b. Malik (r.a.)’den rivayet etmiştir.⁵⁶⁹

Irâkî “Bir aslını bulamadığını.” söylemiştir.⁵⁷⁰

Sehâvî (902/1446), Suyûtî (911/1505), Fettenî (986/1578), Ali el-Kârî (1014/1605), Aclûnî, (1162/1784), Derviş el-Hût (1276/1859) Kavukcî (1305/1888) ve Elbânî gibi âlimler “Hz. Peygamber’e ait bir söz olmadığını / asılsız olduğunu ve isrâiliyyât arasında zikredildiğini.” belirtmişlerdir.⁵⁷¹ Ali el-Kârî (1014/1605) ayrıca, “Sözün hadis olmadığını ve sûfilerden birine ait bir söz olduğunu” bildirmiştir.⁵⁷²

Muhittin Uysal da kitabında, israiliyyat kanalıyla kitaplara geçmiş bir söz olarak değerlendirmiştir.⁵⁷³

173. Hadis

صدقة تصدق الله بها عليكم

“Namazları kısaltmak Allah’ın size bir ikramıdır.”

⁵⁶⁷ - Elbânî, *Daifu Camiu’s-sağir*, I, 471.

⁵⁶⁸ - Bursevî, II, 272.

⁵⁶⁹ - Deylemî, a.g.e., III, 174.

⁵⁷⁰ - Irâkî, a.g.e., III, 14.

⁵⁷¹ - Sehâvî, a.g.e., 373; Suyûtî, a.g.e., 366; Fettenî, a.g.e., s. 30; Ali el-Kârî, a.g.e., s. 301; Aclûnî, a.g.e., II, 253; Derviş el-Hût, a.g.e., s. 399; Kâvukçî, a.g.e., s. 165; Elbânî, *Daifu Camiu’s-sağir*, XI, 105.

⁵⁷² - Ali el-Kârî, a.g.e., s. 151, 164.

⁵⁷³ - Uysal, a.g.e., s. 332, 333.

Tahrîc ve Değerlendirme

Müslim (261/875), Tirmizî (279/892), Ebû Dâvûd (275/889), Nesâî (303/915), İbn Mâce (273/886) ve Ahmed b. Hanbel (241/855) eserlerinde Ya'lâ b. Ümeyye (r.a.)'den rivayet etmişlerdir.⁵⁷⁴ Hadisin Müslim'in *el-Câmiü's-Sahîh*'indeki metni şöyledir:

قَالَ قُلْتُ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ (لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا)
فَقَدْ أَمِنَ النَّاسُ فَقَالَ عَجِبْتُ مِمَّا عَجِبْتَ مِنْهُ فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذَلِكَ . فَقَالَ صَدَقَهُ تَصَدَّقَ
اللَّهُ بِهَا عَلَيْكُمْ فَأَقْبَلُوا صَدَقَتَهُ

Ömer b. Hattab'a dedim ki: Allah: “Yeryüzünde yolculuk ettiğiniz zaman kâfirlerin size eziyet ve zarar vermelerinden korkarsanız namazınızı kısaltmanızdan dolayı size günah yoktur.” Halbuki şimdi halk güven içindedir. (Halkın güvenlik içindeyken namazı kısaltmalarına) ne dersin? diye sordum. Ömer (r.a.) şu cevabı verdi: “Seni şaşırtan şu işe ben de şaşımtım da bunu Rasulullah (s.a.v.)'e sormuştum. O da bana şöyle buyurmuştu: “Bu, Allah'ın size verdiği bir sadakadır.” Onun için siz Allah'ın sadakasını kabul ediniz.” dedi.

Tirmizî'nin *es-Sünen* de “hasen sahih” kaydıyla verdiği bu hadis sahihtir.

174. Hadis

قال ابن عباس رضى الله عنهما غزا رسول الله صلى الله عليه وسلم محاربا ببني أ نمار فهزمهم الله تعالى فنزل النبي عليه الصلاة والسلام والمسلمون ولا يرون من العدو أحدا فوضعوا أسلحتهم وخرج رسول الله يمشى لحاجة له وقد وضع سلاحه حتى قطع الوادي والسماء ترش فحال الوادي بينه عليه السلام وبين أصحابه فجلس في اصل شجرة فبصر به غورث بن الحارث المحاربي فانحدر من الجبل ومعه السيف وقال لأصحابه قتلنى الله ان لم اقتل محمدا فلم يشعر رسول الله الا وهو قائم على رأسه وقد سل سيفه من غمده فقال يا محمد من يعصمك منى الآن فقال عليه السلام (الله عز وجل) ثم قال (اللهم اكفنى غورث ابن الحارث بما شئت) ثم أهوى بالسيف الى رسول الله ليضربه فانكب على وجهه من زلخة لخوا بين كتفيه فندر سيفه فقام رسول الله فاخذه ثم قال (يا غورث من يمنك منى) قال لا أحد قال عليه السلام (تشهد ان لا اله الا الله وان محمدا عبده ورسوله وأعطيك سيفك) قال لا ولكن اشهد ان لا أقاتلك ابدا ولا أعين عليك عدوا فاعطاه سيفه فقال غورث والله لانت

⁵⁷⁴ - Müslim, Müsâfirîn, 4; Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4; Ebû Dâvûd, Sefer, 1; Nesâî, Havf, 1; İbn Mâce, İkâmet, 73; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 25.

خير منى فقال عليه السلام (انا أحق بذلك منك) فرجع غورث الى أصحابه فقص عليهم قصته فأمن بعضهم قال
وسكن الوادي فرجع رسول الله الى أصحابه وأخبرهم بالخبر

İbn Abbas şöyle demiştir: Rasulullah (s.a.v.) Enmaroğulları kabilesiyle savaşmak üzere gazaya çıktı. Allah Teala o kabileyi hezimete uğratmıştı. Rasulullah ve Müslümanlar savaş yerine geldiklerinde düşmandan kimseyi göremediler ve silahlarını bıraktılar.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de bir ihtiyacını görmek üzere silahını bırakıp çıkmıştı. Vadinin öteki tarafına geldiğinde yağmur serpiştiriyordu. Rasulullah ile ashabı arasına vadi girmişti. Hz Peygamber bir ağaç altına oturmuştu ki, Gavres b. El-Haris adındaki düşman onu gördü. Yanında kılıcı olduğu halde dağın tepesinden indi. Arkadaşlarına da “Muhammedi öldürmezsem Allah canımı alsın.” diye söz vermişti. O gelip başının üzerine dikilmeden Rasulullah bunun farkına varamadı. Kılıcını kınından çıkartıp: “Ya Muhammed, seni şimdi benden kim kurtaracak?” dedi. Peygamber (a.s) da: “Aziz ve Celil olan Allah!” buyurdu, sonra “Allah’ım dilediğin yolla beni Gavres b. El-Haris’den kurtar.” diye dua etti.

Gavres kılıcını Rasulullah’a vurmaya yeltendi. Fakat aniden iki omzu arasına bir sancı saplanıp yüzü üstü kapaklandı, kılıcı da elinden düştü. Rasulullah hemen kalkıp kılıcı aldı ve:

“Ey Gavres şimdi seni benden kim kurtaracak?” dedi. O da:

“Hiç kimse.” dedi. Rasulullah ona:

“Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in onun kulu ve Rasulu olduğuna şahadet et, kılıcını sana vereyim.” buyurdu. Gavres:

“Hayır, fakat ebedi olarak seninle savaşmayacağıma ve sana karşı kimseye yardım etmeyeceğime şahadet ederim.” dedi. Bunun üzerine Rasulullah ona kılıcını verdi. Gavres:

“Vallahi sen benden çok hayırlısın.” deyince Rasulullah (a.s):

“Ben ona senden daha layığım.” buyurdu.

Gavres arkadaşlarının yanına dönüp olanları anlattı. Bazıları imana geldi. Yağmur dinip vadinin seli çekilince Rasulullah ashabının yanına döndü ve hadiseyi onlara anlattı.⁵⁷⁵

Tahrîc

Buhâri (256/870) Müslim (261/875)'in *el-Câmiü's-Sahîh*'lerinde Cabir (r.a.)'dan rivayet ettikleri⁵⁷⁶ bu hadis muttefekun aleyh'tir.

175. Hadis

من ترك صلاة حتى مضى وقتها ثم قضى عذب في النار حقبا

“Kim bir namazı terk edip vaktini geçirdikten sonra kaza ederse, uzunca bir müddet cehennemde azap görür.”⁵⁷⁷

Tahrîc ve Değerlendirme

Rivayet hadis kaynaklarında bulunamamıştır.

176. Hadis

خمسة لا تطفأ نيرانهم ولا تموت ديدانهم ولا يخفف عنهم من عذابها. مشرك بالله. وعاق لوالديه. والزاني بحليلة جاره. ورجل سلم أخاه الى سلطان جائر. ورجل او امرأة سمع المؤذن يؤذن ولم يجب من غير عذر

Beş grup insan vardır ki onların ateşleri sönmez, kurtları ölmez ve azapları da hafifletilmez. Allah'a şirk koşan, ebeveynine itaat etmeyen, komşusunun hanımıyla zinâ eden kardeşine zalim bir sultanın eline teslim eden, müezzinin ezanını işittiği halde özürsüz olarak ona icabet etmeyen erkek veya kadın.”⁵⁷⁸

Tahrîc ve Değerlendirme

Rivayet hadis kaynaklarında bulunamamıştır.

⁵⁷⁵ - Bursevî, II, 275, 276.

⁵⁷⁶ - Buhâri, Megâzî, 32; Müslim, Salât'ül Müsâfirîn ve Kasruhâ, 311; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 364.

⁵⁷⁷ - Bursevî, II, 276.

⁵⁷⁸ - Bursevî, II, 276.

177. Hadis

ما افترض الله على خلقه بعد التوحيد شيئاً أحب إليه من الصلاة ولو كان شيئاً أحب إليه من الصلاة
تعبد به ملائكته فمنهم راعع وساجد وقائم وقاعد

“Allah kullarına tevhidden sonra namazdan daha sevdiği hiçbir şeyi farz kılmamıştır. Eğer namazdan başka bir şey kendisine daha sevimli olsaydı, melekleri onunla Allah’a ibadet ederdi. Meleklerin bir kısmı rukûda, bir kısmı secdede, bir kısmı kıyamda ve bir kısmı da kuûddadır.”⁵⁷⁹

Tahrîc ve Değerlendirme

Irâkî (806/1403) “Hadisi bu haliyle bulamadım. Ancak Taberanî hadisin sonunu Câbir (r.a.)’den rivayet etmiştir.” demiştir.⁵⁸⁰

Rivayet Bursevî (1137/1725)’nin verdiği lafızla hadis kaynaklarında bulunamamıştır.

178. Hadis

يؤمر بنفر من الناس يوم القيامة الى الجنة حتى إذا دنوا منها واستنشقوا رائحتها ونظروا الى قصورها
والى ما أعد الله تعالى لاهلها ثم نودوا ان اصرفوهمنها لا نصيب لهم فيها فيرجعون بحسرة وندامة ما رجع
الأولون والأخرون بمثلها فيقولون يا ربنا لو ادخلتنا النار قبل ان ترينا ما أريتنا من ثواب ما اعددت لأوليانك
فيقول الله تعالى ذاك أردت بكم كنتم إذا خلوتم بي بارزتموني بالعظام فاذا لقيتم الناس لقيتموهم مخبتين ترون
الناس خلاف ما ينطوى عليه قلوبكم هبتم الناس ولم تهابوني اجللتم الناس ولم تجلوني تركتم للناس ولم تتركوا
الى) يعنى لاجل الناس (فالיום اذيفكم اليم عقابى مع ما حرمتمكم

“Kıyamet gününde bir grup insana cennete girmeleri emredilir. Onlar cennete yaklaşip da onun kokusunu aldıklarında, saraylarına ve Allah’ın cennet ehli için hazırladıkları şeylere baktıklarında “Onları oradan çevirin, onların oradan nasipleri yoktur.” diye nida olunur. Onlar evvelkilerin ve sonrakilerin dönmediği bir üzüntü ve pişmanlıkla oradan dönerler ve şöyle derler:

“Ey Rabbimiz keşke bizi cehenneme dostların için hazırladığın mükafatı göstermeden koysaydın.” Allah Teâlâ şöyle cevap verir:

⁵⁷⁹ - Bursevî, II, 277.

⁵⁸⁰ - Irâkî, a.g.e., I, 174.

“Ben bunu size kasten yaptım. Siz benimle baş başa kaldığınızda büyük günahlar işleyerek bana karşı koydunuz, insanlarla karşılaştığımızda bunları gizlediniz. İnsanlardan korktunuz da Benden korkmadınız. İnsanları yücelttiniz de Zâtımı yüceltmediniz. İnsanlar için bazı şeyleri terk ettiniz de Benim için terk etmediniz. Bugün sizi cevaplardan mahrum bırakacağım ve elem verici azâbımı tattıracağım.”⁵⁸¹

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Taberânî (360/971) *el-Mu'cemü'l-Evsat*'ında: “Muhammed b. Osman b. Ebû Şeybe, Haşim b. Muhammed b. Said b. Huseym, Ebû Cünade es-Selûfî, A'meş, Hayseme b. Abdirrahman, Adî b. Hatim” isnadıyla merfu olarak rivayet etmiştir.⁵⁸²

Heysemî (807/1405) hadisin ravilerinden “Ebû Cünade” için zayıf demiştir.⁵⁸³

Suyûtî (911/1505) “Ebû Cünade” için “Hadis uydurur.” diyerek hadisi “mevzû” kabul etmiştir.⁵⁸⁴

Elbânî de hadise “mevzû” hükmünü vermiştir.⁵⁸⁵

179. Hadis

ما من عبد يذنب ذنبا ثم يتوضأ ويصلى ركعتين ويستغفر الله الا غفر الله له وتلا هذه الآية ومن يعمل
سوا الخ

“Bir Müslüman günah işleyip de sonra abdest alır, iki rekat namaz kılar ve istiğfar ederse Allah onu affeder.” Rasulullah bunu söyledikten sonra “Kim bir kötülük yapar.” ayetini okudu.⁵⁸⁶

Tahrîc ve Değerlendirme

Tirmizî (279/892), Ebû Dâvûd (275/889), İbn Mâce (273/886) ve Ahmed b. Hanbel (241/855) eserlerinde hadisi Hz. Ali (r.a.)'den rivayet etmişlerdir.⁵⁸⁷ Hadisin Tirmizî'nin *es-Sünen* 'inde metni şöyledir:

⁵⁸¹ - Bursevî, II, 280.

⁵⁸² - Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, V, 335.

⁵⁸³ - Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, X, 220.

⁵⁸⁴ - Suyûtî, *el-Leali'l-Masnua*, II, 256.

⁵⁸⁵ - Elbânî, *Da'ifu't-Terğib ve't-Terhib*, I, 7.

⁵⁸⁶ - Bursevî, II, 281.

مَا مِنْ رَجُلٍ يُذْنِبُ ذَنْبًا ثُمَّ يَقُومُ فَيَتَطَهَّرُ ثُمَّ يُصَلِّي ثُمَّ يَسْتَغْفِرُ اللَّهَ إِلَّا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ . ثُمَّ قَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرِ اللَّهُ لَهُ إِلَّا اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ

“Bir kimse bir günah işler sonra kalkar abdest alır namaz kılar sonra Allah’tan bağışlanmasını isterse Allah onu mutlaka affeder sonra Rasûlullah (s.a.v.), Âl-i İmrân 135. ayetini sonuna kadar okudu şöyle ki: “Ve onlar utanç verici bir iş yaptıklarında veya varlık sebeplerine aykırı bir davranışta bulduklarında Allah’ı hatırlar ve günahlarının affi için yalvarırlar. Zaten Allah’tan başka kim günahları affedebilir. Onlar işledikleri günah ve hatalı işlerde de bilerek ısrar etmezler.”

Tirmizî hadise “hasen sahih” hükmünü vermiştir.

180. Hadis

روى- عنه عليه السلام انه قال الغيبة ذكرك أخاك بما يكره فقيل أفرأيت ان كان في أخى ما أقول قال (ان كان فيه ما تقول فقد اغتبتته وان لم يكن فيه فقد بهته

Rasulullah (s.a.v.) : “Gıybet, din kardeşin hakkında hoşlanmadığı bir şeyi söylemendir.” buyurmuştur. Eğer kardeşimde bu söylediğim şey varsa ne dersin?” diye sorulunca “Şayet dediğin kardeşinde varsa gıybet etmiş, yoksa iftira atmış olursun.” diye cevap vermiştir.⁵⁸⁸

Tahrîc

Hadisi Buhâri (256/870) *el-Edebü'l-Müfred*'inde, Müslim (261/875) *el-Câmiü's-Sahîh*'inde, Tirmizî (279/892) *es-Sünen*'inde Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet etmişlerdir.⁵⁸⁹

Kaynaklarından anlaşılacağı üzere hadis sahihtir.

181. Hadis

ألا من طلبنى وجدنى

“Dikkat edin. Beni talep eden bulur.”

⁵⁸⁷ - Tirmizi, Salat, 181; Ebû Davud, Vitr, 26; İbn Mace, İkame, 193; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1, 2, 9,10.

⁵⁸⁸ - Bursevî, II, 282.

⁵⁸⁹ - Buhâri, *el-Edebü'l-Müfred*, 255; Müslim, Birr ve Sıla, 70; Tirmizi, Birr ve Sıla, 23. Ayrıca bkz. Ebû Davud, Edeb, 35; Muvatta, Kelâm, 4; Darimi, Rikak, 6.

Tahrîc ve Değerlendirme

Bu rivayet hadis kaynaklarında bulunamamıştır. Ancak Nisaburî (850/1446)'nin *Garaibü'l-Kur'ân ve regaibü'l-furkan* adlı tefsirinde geçmektedir.⁵⁹⁰

Sadece tefsir kaynaklarında geçen bir rivayetin hadis olmama ihtimali bulunmaktadır.

182. Hadis

وأعوذ بك من علم لا ينفع

“Faydasız ilimden sana sığınırım.”⁵⁹¹

Tahrîc

Hadisi Müslim (261/875) Zeyd b. Erkam (r.a.)’dan, Tirmizî (279/892) Abdullah b. Ömer (r.a.)’den nakletmişlerdir.⁵⁹²

Müslim’in *el-Câmiü’s-Sahih*’inde hadisin metni şöyledir:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْجُبْنِ وَالْبُخْلِ وَالْهَرَمِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ اللَّهُمَّ آتِ نَفْسِي ثَقْوَاهَا
وَزَكَّاهَا أَنْتَ خَيْرُ مَنْ زَكَّاهَا أَنْتَ وَلِيِّهَا وَمَوْلَاهَا اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ وَمِنْ قَلْبٍ لَا يَخْتَشِعُ وَمِنْ نَفْسٍ
لَا تَشْتَعُ وَمِنْ دَعْوَةٍ لَا يُسْتَجَابُ لَهَا

“Allah’ım ben, acizlikten, tembellikten, korkaklıktan, cimrilikten, ihtiyarlıktan, kabir azabından sana sığınıyorum. Allah’ım nefsimi takvasını ver ve onu tezkiye eyle. Sen tezkiye eyleyenlerin en hayırlısısın. Sen onun velisi ve mevlâsısın. Allah’ım faydasız bilgiden, korkmayan kalpten, doymayan nefisten, kabul olmayan duadan sana sığınıyorum.”

Kaynaklarından anlaşılacağı üzere hadis sahihtir.

183. Hadis

لولاك لما خلقت الافلاك

“Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım.”⁵⁹³

⁵⁹⁰ - Nisaburî, *Garaibü'l-Kur'ân*, II, 295.

⁵⁹¹ - Bursevî, II, 283.

⁵⁹² - Müslim, Zikir, Dua ve Tevbe ve İstiğfar, 73; Tirmizî, Daavât, 68. Ayrıca bkz. Ebû Davud, Tefriü' ebvabi'l-vitr, 32; Nesâî, İstiâze, 2, 13, 18, 21, 64, 65; İbn Mâce, Sunne, 23.

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Deylemî (509/1115) İbn Abbas (r.a.)’dan şu lafızlarla rivayet etmiştir:

يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ وَعَزَّتِي وَجَلَالِي لَوْلَاكَ مَا خَلَقْتُ الْجَنَّةَ وَلَوْلَاكَ مَا خَلَقْتُ الدُّنْيَا

“Sen olmasaydın Ya Muhammed; ne cenneti ne de dünyayı yaratırdım.”⁵⁹⁴

Saganî (650/1252) hadisi “mevzû” olarak değerlendirmiştir.⁵⁹⁵

Fettenî (986/1578) hadisi “mevzû” olarak değerlendirmiştir.⁵⁹⁶

Aclûnî (1162/1784) Saganî’nin “mevzû” hükmünü aktardıktan sonra “Hadis değilse de manası sahihtir.” açıklamasını yapmıştır.⁵⁹⁷

Elbânî de hadisi “mevzû” kabul etmiştir.⁵⁹⁸

184. Hadis

عمل ابن آدم كله عليه لا له الا ما كان من امر بمعروف او نهى عن منكر او ذكر الله

“Ademoğlunun iyiliği emretmek, kötülüğü yasaklamak ve zikrullah’ın dışındaki her ameli aleyhinedir.”⁵⁹⁹

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Tirmizî (279/892) ve İbn Mâce (273/886) Ümmü Habibe (r.a.)’den rivayet etmişlerdir.⁶⁰⁰ Tirmizî’ nin *es-Sünen*’inde hadisin metni şöyledir:

كُلُّ كَلَامِ ابْنِ آدَمَ عَلَيْهِ لَا لَهُ إِلَّا أَمْرٌ بِمَعْرُوفٍ أَوْ نَهْيٌ عَنِ مُنْكَرٍ أَوْ ذِكْرُ اللَّهِ

“Ademoğlunun tüm konuşmaları aleyhinedir, faydasına değildir. Ancak iyiliği emredip kötülükten sakındırmak ve Allah’ı hatırlatıcı sözler söylemek bunun dışındadır.”

Tirmizî: “Bu hadis hasen garibtir.” açıklamasında bulunmuştur.

⁵⁹³ - Bursevî, II, 283.

⁵⁹⁴ - Deylemî, *el-Firdevs*, V, 227.

⁵⁹⁵ - Saganî, *Mevdû’âtü’s-Sagani*, I, 52.

⁵⁹⁶ - Fettenî, *Tezkiretü’l-Mevdû’ât*, I, 86.

⁵⁹⁷ - Aclûnî, a.g.e., II, 192.

⁵⁹⁸ - Elbânî, *Silsiletü’l-ehâdîsi’d-Da’îfe*, I, 450.

⁵⁹⁹ - Bursevî, II, 284.

⁶⁰⁰ - Tirmizî, *Zühd*, 62; İbn Mâce, *Fiten*, 12.

Tirmizî'nin bu değerlendirmesinden hadisin “hasen” olduğu anlaşılmaktadır.

185. Hadis

وعن ابى أيوب الأنصاري ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال له (ألا ادلك على صدقة خير لك من (حمر النعم) قال بلى يا رسول الله قال تصلح بين الناس إذا تفسدوا وتقرب بينهم إذا تباعدوا

“Ebû Eyyûb el-Ensarî”den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.): “Sana, senin için kırmızı develerden daha hayırlı bir sadaka göstereyim mi?” buyurdu. Ben de “Evet.” dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): “Bozuştuıkları zaman insanları barıştırsın ve birbirlerinden uzaklaştıkları zaman onları yakınlaştırsın.”⁶⁰¹

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Taberânî (360/971) *el-Mu'cemü'l-Kebîr*'de: “Ubeyd b. Gannam, Ebû Bekir b. Ebû Şeybe, Ubeydullah b. Musa, Musa b. Ubeyde, Ubade b. Umeyr, Ebû Eyyub (r.a.)” isnadıyla merfu olarak: (أَلَا أَذُكُّكَ عَلَىٰ صَدَقَةٍ يُحِبُّهَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ) “Allah ve Rasulü'nün seveceği bir sadakayı haber vereyim mi?” lafzıyla rivayet etmiştir.⁶⁰²

Haraitî (327/939) *Mekarimü'l-Ahlâk*'ında ve Beyhâkî (458/1066) *Şuabü'l-imân*'da Ebû Eyyub (r.a.)'dan merfu olarak Taberânî ile aynı lafızla nakletmişlerdir.⁶⁰³

Elbânî hadise “hasen li-gayrihi” hükmünü vermiştir.⁶⁰⁴

186. Hadis

إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ

“Ameller niyetlere göredir.”⁶⁰⁵

Tahrîc

Hadisi Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875) *el-Câmiü's-Sahîh*'lerinde Hz. Ömer (r.a.)'den rivayet etmişlerdir.⁶⁰⁶

⁶⁰¹ - Bursevî, II, 284.

⁶⁰² - Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, IV, 138.

⁶⁰³ - Haraitî, *Mekarimü'l-Ahlâk*, I, 133; Beyhâkî, *Şuabü'l-imân*, XIII, 431.

⁶⁰⁴ - Elbânî, *Sahihü't-Tergib ve't-Terhib*, III, 46.

⁶⁰⁵ - Bursevî, II, 284.

Hadisin Buhâri metni şöyledir:

إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى ، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ إِلَى امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا فَهَاجِرٌ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ

“Ameller ancak niyetlere göredir. Herkesin niyet ettiği ne ise, eline geçecek olan şey ancak odur. Artık her kim nail olacağı bir dünya (malı) veya nikâh edeceği bir kadından dolayı hicret etmiş ise, onun hicreti hicret etmiş olduğu şeyedir.”

Hadis muttefekun aleyh'tir.

187. Hadis

ان للملك لمة وان للشيطان لمة فلمة الملك إيعاد بالخير ولمة الشيطان إيعاد بالشر

“Muhakkak ki kalbe melek ilhamda bulunur, şeytan da vesvese verir. Meleğin ilhamı hayrı va'detmesidir, şeytanın vesvesesi ise şerri va'detmesidir.”⁶⁰⁷

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Tirmizî (279/892) *es-Sünen*'inde Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan şu metinle rivayet etmiştir:

إِنَّ لِلشَّيْطَانِ لَمَةً بَابِنِ آدَمَ وَلِلْمَلِكِ لَمَةً فَأَمَّا لَمَةُ الشَّيْطَانِ فإِيعَادُ بِالشَّرِّ وَتَكْذِيبُ بِالحَقِّ وَأَمَّا لَمَةُ الْمَلِكِ فإِيعَادُ بِالخَيْرِ وَتَصْدِيقُ بِالحَقِّ فَمَنْ وَجَدَ ذَلِكَ فَلْيَعْلَمْ أَنَّهُ مِنَ اللَّهِ فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ وَمَنْ وَجَدَ الْأُخْرَى فَلْيَتَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ثُمَّ قَرَأَ الشَّيْطَانُ يَعْذُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالفَحْشَاءِ

“İnsanoğluna şeytanın vesvese vermesi, meleğin de ilham etmesi vardır. Şeytanın vesvesesi kötülöklere götürmek ve gerçekleri yalanlatmaktır. Meleğin ilhamı ise, hayırlara götürüp hakkı doğrulamaktır. Kim hayırlara yönelmeyi ve hakkı doğrulamayı vicdanında bulursa bunun Allah'tan olduğunu bilsin ve Allah'a hamd etsin. Kim de vicdanında şeytanın vesvesesini bulursa, taşlanmış ve kovulmuş şeytandan Allah'a sığınsın. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Bakara sûresi 268. ayetini okudu: “Şeytan sizi fakirlik ihtimaliyle korkutur ve size cimriliği emreder.”

Tirmizî : “ Bu hadis hasen garibtir.” açıklamasında bulunmuştur.⁶⁰⁸

⁶⁰⁶ - Buhârî, Bed' ül- vahy, 1, Itk, 6; Müslim, İmaret, 155. Ayrıca bkz. Ebû Dâvûd, Talak, 11; Nesâî, Tahâret, 59; İbn Mâce, Zühd, 26.

⁶⁰⁷ - Bursevî, II, 285.

Hadisin “hasen” olduğu anlaşılmaktadır.

188. Hadis

قال عليه السلام (ان الحق لينطق على لسان عمر) وقال كادت فراسته ان تسبق الوحي

Rasulullah (s.a.v.) “Muhakkak ki Hak, Ömer’in diliyle konuşuyor.” buyurdu ve dedi ki: “Onun feraseti neredeyse vahyin önüne geçecekti.”⁶⁰⁹

Tahrîc ve Değerlendirme

Tirmizî (279/892) *es-Sünen*’de Abdullâh b. Ömer (r.a.)’den bu rivayetin mana olarak bir benzerini şu lafızlarla rivayet etmiştir:

إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ الْحَقَّ عَلَى لِسَانِ عُمَرَ وَقَلْبِهِ . وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: مَا نَزَلَ بِالنَّاسِ أَمْرٌ قَطُّ فَقَالُوا فِيهِ وَقَالَ فِيهِ “
عُمَرُ أَوْ قَالَ ابْنُ الْخَطَّابِ فِيهِ - شَكَّ خَارِجُهُ - إِلَّا نَزَلَ فِيهِ الْقُرْآنُ عَلَى نَحْوِ مَا قَالَ عُمَرُ

“Allâh Teâla, hakkı Hz. Ömer’in diline ve kalbine koydu. İbn Ömer der ki: “Halkın başına ne zaman bir iş gelmişse, Ömer bir şey demiş, halk da başka bir şey demiş ise, mutlaka Ömer’in dediği üzere Kur’an’dan bir vahiy gelmiştir.”⁶¹⁰

Ancak rivayetin ikinci cümlesine kaynaklarda rastlayamadık.

Sonuç itibariyle, rivayet Bursevî (1137/1725)’nin lafzıyla hadis kaynaklarında bulunamamıştır.

189. Hadis

كل حسنة يعملها ابن آدم توزن يوم القيامة الا شهادة ان لا اله الا الله فانها لا توزن في ميزانه

“Adem oğlunun yaptığı bütün iyilikler kıyamet günü tartılır. Ancak Allah’tan başka ilah olmadığına şahadeti tartılmaz. Çünkü o, teraziye konulmaz.”⁶¹¹

Tahrîc ve Değerlendirme

Rivayete hadis kaynaklarında rastlayamadık.

⁶⁰⁸ - Tirmizi, Tefsir, 35.

⁶⁰⁹ - Bursevî, II, 286.

⁶¹⁰ - Tirmizî, Menâkıb, 17. Ayrıca bkz. Ebû Davud, Harâc, 18/ 2962; İbn Mâce, Mukaddime, 11.

⁶¹¹ - Bursevî, II, 286.

190. Hadis

يا آدم فيقول لبيك وسعديك والخير في يديك فيقول اخرج بعث النار قال وما بعث النار قال اي الله تعالى من كل الف تسعمائة وتسعة وتسعون قال النبي عليه السلام فذلك التقاوت حين بشيب الصغير وتضع كل ذات حمل حملها وترى الناس سكارى وما هم بسكارى ولكن عذاب الله شديد قال فقالوا يا رسول الله أينما ذلك الرجل الباقي من الالف فقال ابشروا فان من يأجوج ومأجوج الفا ومنكم رجلا ثم قال والذي نفسي بيده انى لأرجو ان تكونوا ربع اهل الجنة قال الراوي فحمدنا الله وكبرنا ثم قال والذي نفسي بيده انى لارجو ان تكونوا ثلث اهل الجنة فحمدنا الله وكبرنا ثم قال والذي نفسي بيده انى لارجو ان تكونوا شطر اهل الجنة وترقى عليه السلام فى حديث آخر من النصف الى الثلثين وقال ان اهل الجنة مائة وعشرون صنفا وهذه الامة منها ثمانون ان مثلكم فى لسلام فى حقه الأمم كمثل الشعرة البيضاء فى جلد الثور الأسود

“Mahşerde Allah Teala: “Ey Adem!” diye seslenince o: “Buyur Allah’ım emrine amadeyim, hayır senin elindedir.” diye karşılık verir. Allah Teala cennete gönderilecekleri seçip çıkar.” buyurur. Adem (a.s.) : “Cehenneme gönderilecekler ne kadar?” der. Allah Teala: “Her bin kişiden dokuz yüz doksan dokuzudur.” buyurur. Rasulullah sözüne devamlı “İşte o vakit çocuğun başının ağardığı ve her hamilenin taşıdığı yavrusunu düşürdüğü zamandır.” buyurmuştur. Nitekim ayette şöyle buyrulmuştur: “İnsanları korkudan sarhoş bir halde görürsün. Oysa onlar sarhoş değildirler. Fakat Allah’ın azabı çok dehşetlidir.”

Ravinin dediğine göre bu durum Rasulullah’a çok ağır geldi ve Peygamber’e: “Hangimiz bu bin kişiden kalan bir kişidir?” dediler. Rasulullah (s.a.v.) şöyle cevap verdi: “Sevinin, çünkü bu Ye’cuc ve Me’cuc bu bindir, binin içindeki kurtulan bir kişi ise sizden bir kişi olacak.” Daha sonra Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Nefsimi kudret elinde tutan Allah’a yemin ederim ki ben, sizin cennet ehlinin dörtte biri olmanızı temenni ederim.” Ravi dedi ki: “Biz de Allah’a hamd edip tekbir getirdik. Rasulullah şöyle devam etti: “Nefsimi kudret elinde tutan Allah’a yemin ederim ki ben sizin cennet ehlinin üçte biri olmanızı umuyorum.” buyurdu. Biz de Allah’a hamd edip tekbir getirdik. Rasulullah şöyle devam etti: “Nefsimi kudret elinde tutan Allah’a yemin ederim ki ben, sizin cennet ehlinin yarısı olmanızı umarım.” Başka bir hadiste de Rasulullah yarımından üçte ikiye çıkararak şöyle buyurmuştur: “Cennet ehli yüz yirmi sınıf olup bu ümmet, onların seksen

sınıfını teşkil edecektir. Sizin (kafir) ümmetler arasındaki durumunuz, siyah öküzün sırtındaki beyaz kıl misalidir.”⁶¹²

Tahrîc

Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875)'in *el-Câmiü's-Sahîh* 'lerinde Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'den rivayet ettikleri bu hadis, muttefekun aleyh'tir.⁶¹³

191. Hadis

خلق إبليس مزينا وليس اليه من الضلالة شيء

“İblis, bâtılı süslü gösterici olarak yaratıldı. Sapıklığa düşürmek onun elinde değildir.”

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Deylemî (509/1115) *el-Firdevs*'de hadisi Ömer b. Hattab (r.a.)'dan şu lafızla zikretmiştir:

بعثت داعيا ومبلغا وأليس إليّ من لهدي شيء وخلق إبليس مزينا وأليس إليه من الضلالة شيء

“Ben ancak bir dâvetçi ve açıklayıcı olarak gönderildim, hidayet benim elimde değildir. İblis, bâtılı süslü gösterici olarak yaratıldı. Sapıklığa düşürmek onun elinde değildir.”⁶¹⁴

İbnü'l-Cevzi (597/1201), Suyûtî (911/1505), Şevkânî (1250/1834) ve Elbânî, rivayete “mevzû” hükmünü vermişlerdir.⁶¹⁵

192. Hadis

سحاق النساء زنى بينهن

“Kadınların birbirleriyle sevişmeleri, aralarındaki zinadır.”⁶¹⁶

⁶¹² - Bursevî, II, 287.

⁶¹³ - Buhari, Enbiya, 7, Rikâk, 46, Tefsir, (Hac) 1; Müslim, İman 379; Tirmizi, Tefsîru'l-Kur'ân, 22.

⁶¹⁴ - Deylemî, *el-Firdevs*, II, 12.

⁶¹⁵ - İbnü'l-Cevzi, *Kitâbü'l-Mevdû'ât*, I, 273; Suyûtî, *el-Leali'l-Masnua*, I, 273; Şevkânî, *el-Fevaidü'l-mecmua*, I, 505; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi'd-Da'ife*, V, 275.

⁶¹⁶ - Bursevî, II, 288.

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Taberânî (360/971) *el-Mu'cemü'l-Kebîr*'de: "Hüseyn b. İshak, Süveyd b. Said, bakiye b. Velid, Osman b. Abdurrahman, Anbese b. Said, Mekul, Vasıla" dan rivayet etmiştir.⁶¹⁷

Elbânî hadisin ravilerinden "Anbese b. Said" için "Hadis uydurmakla itham edilmiştir." demiş ve hadise "zayıf" hükmünü vermiştir.⁶¹⁸

193. Hadis

قد لعن النبي عليه السلام النامصة والمتنمصة والواصلة والمستوصلة والواشمة والمستوشمة والواشرة والمستوشرة

"Rasulullah (s.a.v.) yüzündeki kılları alan ve aldırان kadına, saç takan ve taktıran kadına, dövme yapan ve yaptıran kadına, dişlerini incelten ve incelttiren kadına lanet etmiştir."⁶¹⁹

Tahrîc

Hadisi Buhâri (256/870) *el-Câmiü's-Sahîh*'inde Ebû Hureyre (r.a.), Ebû Bekir (r.a.), İbn Ömer (r.a.) ve Aişe (r.a.)'den; Müslim (261/875) de *el-Câmiü's-Sahîh*'inde Ebû Bekir (r.a.), İbn Ömer (r.a.) ve Aişe (r.a.)'den rivayet etmişlerdir.⁶²⁰

Hadis muttefekun aleyh'tir.

194. Hadis

كل مولود يولد على فطرة الإسلام فإبواه يهودانه وينصرانه ويمجسانه

"Her doğan çocuk İslam fitratı üzere doğar. Sonra anne ve babası onu Yahudi, Hristiyan veya Mecusi yapar."⁶²¹

Tahrîc

Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875)'in *el-Câmiü's-Sahîh* 'lerinde Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet etmişlerdir.⁶²² Hadisin Buhâri (256/870) metni şöyledir:

⁶¹⁷ - Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXII, 63.

⁶¹⁸ - Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi'd-Da'ife*, VII, 63.

⁶¹⁹ - Bursevî, II, 289.

⁶²⁰ - Buhârî, *Libas*, 83, 84, 85, *Nikah*, 4, *Tefsir*, 4; Müslim, *Libas*, 115, 117, 120.

⁶²¹ - Bursevî, II, 289.

مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجِّسَانِهِ ، كَمَا تُنْتَجُ الْبَهِيمَةُ بِهَيْمَةِ ۗ جَمْعَاءَ ، هَلْ تُحْسِنُونَ فِيهَا مِنْ جَدْعَاءَ ۗ” ثُمَّ يَقُولُ (فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيُّمُ

“Nasıl ki, hayvan dünyaya geldiğinde (donanımlı ve) tamdır. Onda bir eksiklik ve (yetersizlik) görür müsünüz? (Bu şekilde,) her doğan çocuk da yaratılışa uygun bir (inanç potansiyelinde) doğar. Fakat ana babası, çocuğu Yahudi, Hıristiyan, mecusi yapar.” Sonra Ebû Hureyre, (bu anlamda) şu âyeti okuyun! dedi: “Allah’ın insanları, üzerinde yarattığı fitrata sımsıkı tutun. Allah’ın yaratmasında hiçbir değiştirme yoktur.” (Rum, 30/30)

Hadis muttefekun aleyh’tir.

195. Hadis

الدنيا ملعونة ملعون ما فيها الا ذكر الله تعالى وما والاه

“Dünya lanetlenmiştir. İçinde olanlar da lanetlenmiştir. Ancak Allah Tealayı zikreden ve ona dost olanlar hariç.”⁶²³

Tahrîc ve Değerlendirme

Tirmizî (279/892) ve İbn Mâce (273/886) *es-Sünen*’lerinde hadisi Ebû Hureyre (r.a.)’den rivayet etmişlerdir.⁶²⁴

Hadisin Tirmizi metni şöyledir:

أَلَا إِنَّ الدُّنْيَا مَلْعُونَةٌ مَلْعُونٌ مَا فِيهَا إِلَّا ذِكْرَ اللَّهِ وَمَا وَالَاهُ وَعَالِمًا أَوْ مُتَعَلِّمًا

“Dikkat ediniz! Dünya ve içindekiler tümüyle melundur. Yani Allah’ın rahmetinden uzaklaştırılmışlardır. Ancak Allah’ı anmak ve Allah’ın rızasını kazanmaya götüren şeylerle; Âlim olup, ilim öğrenip ve ilim öğreten başka her şey ve herkes.”

Tirmizî : “Bu hadis hasen garibtir.” açıklamasında bulunmuştur.

⁶²² - Buhari, Tefsir, (Rûm) 2, Cenaiz, 80, 93; Müslim, Kader, 22, 25. Ayrıca bkz. Tirmizi, Kader, 5; Ebû Davud, Sünnet, 17; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 233, 253.

⁶²³ - Bursevî, II, 290.

⁶²⁴ - Tirmizi, Zühd, 14; İbn Mace, Zühd, 3.

Hadisin “hasen” olduğu anlaşılmaktadır.

196. Hadis

روى انه لما نزلت قال ابو بكر رضى الله عنه فمن ينجو مع هذا يا رسول الله فقال عليه السلام (اما تحزن اما تمرض اما يصيبك اللأواء) قال بلى يا رسول الله قال هو ذلك

Rivayet edildiğine göre şu âyet nazil olduğunda Hz. Ebû Bekir (r.a.) Rasulullah (s.a.v.)’e: “Bu âyete göre kim kurtulabilir ki?” dedi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.): “Sen hiç hüzünlenmez, hastalanmaz veya baş ağrısı çekmez misin?” diye sordu. O da: “Evet Ya Rasulullah.” diye cevap verdi. Rasulullah (s.a.v.) ona: “İşte bunlar senin için birer cezadır.” diye karşılık verdi.⁶²⁵

Tahrîc ve Değerlendirme

Bu rivayet hadis kaynaklarında geçmemektedir. Ancak bazı tefsir kitaplarında geçmektedir.⁶²⁶ Rivayetin hadis kaynaklarında geçmemesi, onun hadis olmadığına kuvvetli bir karine teşkil etmektedir.

197. Hadis

ان الله وعد على الطاعة عشر حسنات وعلى المعصية الواحدة عقوبة واحدة فمن جوزى بالسيئة نقصت واحدة من عشر وبقيت له تسع حسنات فويل لمن غلبت أحاده أعشاره

“Allah Teala bir taate on hasene, bir günaha ise bir ceza va’detmiştir. Her kim bir günah karşılığı cezalandırılırsa, onun on sevabından biri eksilip dokuz sevabı kalır. Birleri onlarına galip gelen (yani günahları sevaplarını aşan) kişiye yazıklar olsun!⁶²⁷

Tahrîc ve Değerlendirme

Bu rivayet hadis kaynaklarında geçmemektedir. Ancak bazı tefsir eserlerinde yer almaktadır.⁶²⁸

⁶²⁵ - Bursevî, II, 291.

⁶²⁶ - Rivayet için bkz. Örn. Beyzâvî, *Envarü't-tenzil*, II, 99.

⁶²⁷ - Bursevî, II, 291.

⁶²⁸ - Rivayet için bkz. Örn. Nisaburî, *Garaibü'l-Kur'ân ve regaibü'l-furkan*, II, 502; Razî, *Mefatihü'l-gayb*; XI, 226.

198. Hadis

قيل يا رسول الله أي الأعمال أفضل قال (العلم بالله) فقليل نسأل عن العمل وتجيب عن العلم فقال (إن)
فقليل العمل ينفع مع العلم وإن كثير العمل لا ينفع مع الجهل

Rasulullah'a amellerin hangisi daha üstündür diye sorulduğunda “Allah’ı bilmek.” diye cevap vermiş, “Biz amelleri kastediyoruz.” denildiğinde yine “Allah’ı bilmektir.” diye cevap vermiştir. Ashab “Biz amelleri soruyoruz sen “Allah’ı bilmektir.” diye cevap veriyorsun.” dediklerinde Rasulullah: “İlimle birlikte olan az amel fayda verir. Cehaletle olan çok amel ise fayda vermez.” buyurmuştur.⁶²⁹

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi İbn Abdilber *Câmiu Beyâni'l-İlm* adlı eserinde: “Ahmed b. Feth, Hasan b. Raşîk, Hüseyin b. Hamîd, Muhammed b. İmrân el-Kuşeyrî, Müemmil b. Abdirrahman es-Sekafî, Abbâd b. Abdissamed, Enes b. Mâlik (r.a.)” isnadıyla merfu olarak rivayet etmiştir.⁶³⁰

İrâkî (806/1403) ve Aclûnî (1162/1784) hadis için “senedi zayıf” demiştir.⁶³¹

Elbânî hadisin ravilerinden Müemmil b. Abdirrahman es-Sekafî için “leyyinül hadis” ifadesini kullanmış ve hadise “mevzû” hükmünü vermiştir.⁶³²

Bu durumda, rivayetin en azından “zayıf” olduğunu söyleyebiliriz.

199. Hadis

إذا أذنب عبد ذنبا نكت في قلبه نكتة سوداء فإن تاب ورجع منه صقل

“Kişi bir günah yaptığı zaman kalbinde kara bir nokta oluşur. Eğer tevbe eder, yaptığından dönerse, o nokta silinir.”⁶³³

Tahrîc ve Değerlendirme

Tirmizî (279/892) ve İbn Mâce (273/886) *es-Sünen*’lerinde; Ahmed b. Hanbel (241/855) *el-Müsned*’inde hadisi Ebû Hureyre (r.a.)’den rivayet etmişlerdir.⁶³⁴

⁶²⁹ - Bursevî, II, 292.

⁶³⁰ - İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm*, I, 202.

⁶³¹ - İrâkî, a.g.e., I, 14; Aclûnî, a.g.e., II, 100.

⁶³² - Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi'd-Da'ife*, I, 545.

⁶³³ - Bursevî, II, 292.

Hadisin Tirmizi metni şöyledir :

إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَخْطَأَ خَطِيئَةً نُكِنْتُ فِي قَلْبِهِ نُكْنَةً سَوْدَاءٌ فَإِذَا هُوَ نَزَعَ وَاسْتَغْفَرَ وَتَابَ سُوِلَ قَلْبُهُ وَإِنْ عَادَ زِيدَ فِيهَا حَتَّى تَعْلُوَ قَلْبَهُ وَهُوَ الرَّأْنُ الَّذِي ذَكَرَ اللَّهُ كَلَامًا بَلَّ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

“Kul bir hata işlerse kalbine siyah bir nokta konulur. Şayet o günahtan el çeker, bağışlanma diler, tevbe edip Allah’a dönerse kalbi cilalanır. Eğer bunları yapmaz günah ve hataya devam ederse siyah nokta artırılır ve neticede bütün kalbini kaplar. İşte Allah’ın Mutaffifin sûresi 14. ayetinde: “Yaptıkları yüzünden kalpleri pas tutmuştur.” diye anlattığı pas işte budur.”

Tirmizî : “Bu hadis hasen sahihtir.” açıklamasında bulunmuştur.

Tirmizî’nin açıklaması, hadisin “sahih” olduğunu göstermektedir.

200. Hadis

ان تعبد الله كأنك تراه فان لم تكن تراه فانه يراك

“(İhsân) senin Allah’ı görüyormuş gibi ibadet etmendir. Her ne kadar sen O’nu göremiyorsan da, O seni görmektedir.”

Tahrîc

Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875) *el-Câmiü’s-Sahîh*’lerinde Ebû Hureyre (r.a.)’den rivayet etmişlerdir.⁶³⁵ Cibrîl Hadisi olarak şöhret bulan bu hadisin Buhâri metni şöyledir:

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَارِزًا يَوْمًا لِلنَّاسِ ، فَأَتَاهُ جِبْرِيلُ فَقَالَ مَا الْإِيمَانُ قَالَ “ الْإِيمَانُ أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَبِالْقَائِمَةِ وَرُسُلِهِ ، وَتُؤْمِنَ بِالْبَعْثِ . قَالَ مَا الْإِسْلَامُ قَالَ “ الْإِسْلَامُ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا تُشْرِكَ بِهِ ، وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ ، وَتُؤَدِّيَ الزَّكَاةَ الْمَقْرُوضَةَ ، وَتَصُومَ رَمَضَانَ . قَالَ مَا الْإِحْسَانُ قَالَ “ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ . قَالَ مَتَى السَّاعَةُ قَالَ مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ ، وَسَأَخْبِرُكَ عَنْ أَشْرَاطِهَا إِذَا وَكَلَّتِ الْأُمَّةُ رَبَّهَا ، وَإِذَا تَطَاوَلَ رُعَاةُ الْإِبِلِ الْبُهْمُ فِي الثُّبْيَانِ ، فِي خَمْسٍ لَا يَعْلَمُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ . ثُمَّ تَلَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ) الْآيَةَ . ثُمَّ أَدْبَرَ فَقَالَ رُدُّوهُ . فَلَمْ يَرَوْا شَيْئًا . فَقَالَ هَذَا جِبْرِيلُ جَاءَ يُعَلِّمُ النَّاسَ دِينَهُمْ . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ جَعَلَ ذَلِكَ كَلِمَةً مِنَ الْإِيمَانِ

⁶³⁴ - Tirmizi, Tefsîru'l-Kur'ân, 83; İbn Mâce, Zühd, 29; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 297.

⁶³⁵ - Buhârî, İman, 37; Müslim, İman, 57. Ayrıca bkz. Tirmizî, İman, 4; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16; İbn Mâce, Mukaddime, 4.

Bir gün Rasulullah (s.a.v.) meydanda oturuyordu. Yanına bir Cebrail (a.s.) geldi ve: - İman nedir? diye sordu. Rasulullah: - İman Allah'a, meleklerine, Allah'a kavuşmaya, peygamberlerine inanman; kezalik (öldükten sonra) dirilmeye inanmandır, cevabını verdi. O zat: - "İslâm nedir? dedi. Rasulullah : - Allah'a ibadet edip, O'na hiçbir şeyi ortak kılmaman, namazı dosdoğru kılman, farz edilmiş olan zekâtı vermen, ramazanda oruç tutmandır, buyurdu. Sonra o zat: - İhsan nedir? diye sordu. Resulullah: - Allah'ı sanki görüyormuşsun gibi ibadet etmendir; eğer sen Allah'ı görmüyorsan şüphesiz O seni görmektedir, buyurdu. O zat: - Kıyamet ne zaman? dedi. Bunun üzerine Resulullah : - Bu meselede sorulan, sorandan daha âlim değildir. (Şu kadar var ki kıyametten evvel zuhur edecek) alâmetlerini sana haber vereceğim. Ne zaman satılmış cariye sahibini (yani efendisini) doğurur, kim oldukları belirsiz deve çobanları yüksek bina kurmakta birbirleriyle yarışa çıkarsa kıyametin alâmetleri görülmüş olur. (Kıyametin vakti) Allah'tan başka kimsenin bilmediği beş şeyden biridir, buyurduktan sonra: "O saatin ilmi şüphesiz ki Allah'ın nezdindedir. Yağmuru (mukadder olan vakitte ve yerde) O indirir. Rahimlerde olanı O bilir. Hiçbir kimse yarın ne kazanacağını bilmez. Hiçbir kimse hangi yerde öleceğini bilmez. - Şüphesiz Allah (her şeyi) bilendir. Her şeyden haberdardır." (Lokman: 31/34) ayetini tilâvet eyledi. Sonra o zat arkasını dönüp gitti. Rasulullah: "Onu geri getirin." diye emretti; fakat sahabeler onun izini bulamadılar. Bunun üzerine Rasulullah: "İşte bu Cibril'dir. İnsanlara dinlerini öğretmek için geldi." buyurdu.

Hadis muttefekun aley'tir.

201. Hadis

ان الله اتخذني خليلا كما اتخذ ابراهيم خليلا ولو كنت متخذا خليلا غير ربي لاتخذت ابا بكر خليلا

"Muhakkak ki Allah, İbrahim (a.s.)'ı dost edindiği gibi beni de dost edinmiştir. Ben, Rabb'imden başka bir dost edinecek olsaydım, Ebû Bekir (r.a.)'i dost edinirdim."

Tahrîc

Hadisi Müslim (261/875) *el-Câmiü's-Sahîh*'inde Cündeb (r.a.)'den şöyle rivayet etmiştir:

إِنِّي أَبْرَأُ إِلَى اللَّهِ أَنْ يَكُونَ لِي مِنْكُمْ خَلِيلٌ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ اتَّخَذَنِي خَلِيلًا كَمَا اتَّخَذَ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا وَلَوْ
 كُنْتُ مُتَّخِذًا مِنْ أُمَّتِي خَلِيلًا لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ خَلِيلًا أَلَا وَإِنَّ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ كَانُوا يَتَّخِذُونَ قُبُورَ أَثْيَابِهِمْ وَصَالِحِيهِمْ
 مَسَاجِدَ أَلَا فَلَا تَتَّخِذُوا الْقُبُورَ مَسَاجِدَ إِنِّي أَنهَاكُمْ عَنْ ذَلِكَ

(Bana Cüdebe rivayet etti.) dedi ki: Vefatından beş gün önce Peygamber (s.a.v.)’den işittim, şöyle buyuruyordu: “Sizlerden bir dostum olmasından Allah’a sığınırım. Çünkü Allah Teâlâ İbrahim’i nasıl dost ittihâz ettiyse, beni de öyle dost edinmiştir. Ben ümmetinden dost edinecek olsam Ebû Bekir’i dost ittihâz ederdim, iyi bilin ki, sizden önce geçen milletler Peygamberlerinin ve (aralarındaki) sâlih kimselerin kabirlerini mescid ittihâz ediyorlardı. Dikkat edin! Sakın siz kabirleri mescid ittihâz etmeyin! Ben sizi bundan men ediyorum.”⁶³⁶

Tirmizî (279/892) de *es-Sünen*’inde Abdullah (r.a.), Ebû Said el-Hudri ve Ebû Hureyre (r.a.)’den benzer lafızlarla rivayeti nakletmiştir.⁶³⁷

Kaynaklarından anlaşılacağı üzere hadis sahihtir.

202. Hadis

ان أبا بكر لم يفضل عليكم بصوم ولا صلاة ولكن بشيء كتب في قلبه

“Muhakkak ki Ebû Bekir orucu ve namazı sebebiyle değil, kalbinde yazılan şey (Rasûlallah’ın sırrını bilmesi) sebebiyle sizden üstün kılınmıştır.”⁶³⁸

Tahrîc ve Değerlendirme

Bu rivayeti Hakîm Tirmizî (320/932) *Hatmu’l-Evliyâ* ve *Nevâdiru’l-Usul* adlı eserlerinde Ebû Bekir b. Abdillâh el-Müzenî’nin sözü olarak nakletmiştir.⁶³⁹

İrâkî (806/1403) “Rivayeti merfu olarak bulamadığını Hakîm Tirmizî’nin *Nevâdiru’l-Usul*’de Ebû Bekir b. Abdillâh el-Müzenî’nin sözü olarak naklettiğini belirtmiştir.”⁶⁴⁰

⁶³⁶ - Müslim, Mesâcid ve Mevziu’s Salat, 23.

⁶³⁷ - Tirmizî, Menâkıb, 14, 15.

⁶³⁸ - Bursevî, II, 292.

⁶³⁹ - Hakîm Tirmizî, *Hatmu’l-Evliyâ*, 442; a.mlf. *Nevâdiru’l-Usul*, II, 194.

⁶⁴⁰ - İrâkî, a.g.e., I, 118.

Suyûtî (911/1505), Dervîş el-Hût (1276/1859), Elbânî gibi alimler *Mevzu'ât* ile ilgili eserlerinde bu rivayete yer vererek Irâkî'nin görüşünü aktarmışlardır.⁶⁴¹

Muhittin Uysal kitabında rivayet ile ilgili ayrıntılı bilgiler vermiş ve rivayetin “Sûfîlere ait bir söz olduğunu” belirtmiştir.⁶⁴²

203. Hadis

قال عليه السلام لعبد الله ابن عمر حين جاهد نفسه بالليل بالقيام وبالنهـار بالصيام ان لنفسك عليك حقا
فصم وأفطر وقم ونم

Rasulullah (a.s.) Abdullah b. Amr'a şöyle demiştir: “Muhakkak ki nefsinin senin de üzerinde hakkı vardır. Oruç da tut, iftar da et. Gece ibadet de et, uykunu da uyu.”⁶⁴³

Tahrîc

Hadis Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875)'in *el-Câmiü's-Sahîh* 'lerinde Abdullah b. Amr (r.a.)'den rivayet edilmiştir.⁶⁴⁴ Hadisin Buhâri metni şöyledir:

سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: بَلَغَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنِّي أَسْرُدُ الصَّوْمَ، وَأَصَلِّي
النَّيْلَ، فِيمَا أُرْسِلَ إِلَيَّ وَإِمَامًا لِقِيَّتِهِ، فَقَالَ: «أَلَمْ أُخْبِرْ أَنَّكَ تَصُومُ وَلَا تُفْطِرُ، وَتُصَلِّي؟ فَصُمْ وَأَفْطِرْ، وَقُمْ وَنَمْ، فَإِنَّ
لِعَيْنِكَ عَلَيْكَ حَظًّا، وَإِنَّ لِنَفْسِكَ وَأَهْلِكَ عَلَيْكَ حَظًّا»، قَالَ: إِنِّي لَأَقْوَى لِذَلِكَ، قَالَ: «فَصُمْ صِيَامَ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ»
قَالَ: وَكَيْفَ؟ قَالَ: «كَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا، وَلَا يَوْمًا إِذَا لَأَقَى»، قَالَ: مَنْ لِي بِهِذِهِ يَا نَبِيَّ اللَّهِ؟ - قَالَ عَطَاءٌ:
لَا أُدْرِي كَيْفَ ذَكَرَ صِيَامَ الْأَبْدِ - قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا صَامَ مَنْ صَامَ الْأَبْدَ» مَرَّتَيْنِ

(Abdullah b. Amr (r.a.) şöyle diyordu): Peygamber'e benim arka arkaya oruç tutar ve geceleyin namaz kılar olduğum haberi ulaşmış. Bundan ötürü ya bana haberci yolladı, yâhud da ben kendisine kavuşunca bana: “Senin ara vermeden oruç tutar olduğun ve uyumayarak namaz kılar olduğun bana haber verildi. Oruç tut, iftar et, namaz kıl ve uyu! Çünkü senin üzerinde iki gözün için bir pay vardır. Ve çünkü senin üzerinde nefsin ve ehlin için de birer pay vardır.” buyurdu. Abdullah: Ben bu ibâdet için elbette kuvvetliyimdir, dedi. Rasûlullah: “Öyleyse sen Dâvûd

⁶⁴¹ - Suyûtî, *el-Leali'l-Masnu'a*, I, 161; Dervîş el-Hût, *Esna'l-metalib*, I, 249; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi'd-Da'ife*, II, 378.

⁶⁴² - Uysal, *Tasavvuf Kültüründe Hadis*, s. 286.

⁶⁴³ - Bursevî, II, 292.

⁶⁴⁴ - Buhari, Savm, 5, 59; Müslim, Sıyam, 181, 182, 186, 193.

aleyhisselâm orucu tut.” buyurdu. Dâvûd Peygamber’in orucu nasıldır? dedi. Rasûlullah: “Dâvûd bir gün oruç tutar, bir gün tutmaz idi. Ve o düşmanla karşılaştığı zaman kaçmazdı.” buyurdu. Abdullah: “Ey Allah’ın Peygamberi! Bu düşmandan kaçmamak hasletini bana kim te’mîn eder?” dedi. (Peygamber: “O bir ilâhî ihsandır.” buyurdu.) Râvî Atâ ibn Ebî Rebâh şöyle dedi: Ben bu kıssada visâl orucunu nasıl zikrettiğini bilmiyorum, ancak ben ravinin şöyle dediğini ezberimde tutuyorum: Peygamber (s.a.v.) iki kere: “Daima oruç tutan kimse, oruç tutmamıştır.” buyurdu.

Hadis muttefekun aleyh’tir.

204. Hadis

اللهم هذا قسمي فيما املك فلا تواخذني فيما تملك ولا املك

“Allah’ım, bu benim yapabildiğim taksimimdir. Senin gücün dahilinde olup da benim güç yetiremediğim şeyden beni hesaba çekme.”

Tahrîc ve Değerlendirme

Tirmizî (279/892)’nin *es-Sünen*’inde Aîşe (r.a.)’den şu metinle rivayet edilmiştir:

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقْسِمُ بَيْنَ نِسَائِهِ فَيَعْدِلُ وَيَقُولُ اللَّهُمَّ هَذِهِ قِسْمَتِي فِيمَا أَمْلِكُ فَلَا تَلْمَنِي فِيمَا تَمْلِكُ وَلَا أَمْلِكُ

Rasûlullah (s.a.v.) geceleri hanımları arasında, paylaştırarak adaleti sağlar ve şöyle derdi: “Allah’ım elimden gelen yapabildiğim taksim budur. Senin gücünün yettiği, benim gücüm yetmeyen hususlarda beni kınayıp hesaba çekme.”

Tirmizî hadisi “sahih” olarak değerlendirmiştir.⁶⁴⁵

Hadisi ayrıca Ebû Dâvûd (275/889), İbn Mâce (273/886), Ahmed b. Hanbel (241/855) de eserlerinde Aîşe (r.a.)’den nakletmişlerdir.⁶⁴⁶

Hadis sahihtir.

⁶⁴⁵ - Tirmizî, Nikah, 42.

⁶⁴⁶ - Tirmizî, Nikah, 42; Ebû Davud, Nikah, 37, 38; İbn Mâce, Nikah, 47; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 144.

205. Hadis

من كانت له امرأتان فمال الى إحداهما جاء يوم القيامة واحد شقيه مائل

“Kimin iki hanımı olur da onlardan birine meylederse, kıyamet günü bir tarafı eğilmiş olarak gelir.”⁶⁴⁷

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Tirmizî (279/892) Ebû Hureyre (r.a.)’den şu metinle rivayet edilmiştir:

إِذَا كَانَ عِنْدَ الرَّجُلِ امْرَأَتَانِ فَلَمْ يَعْدِلْ بَيْنَهُمَا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَشِقُّهُ سَاقِطٌ

“Bir erkeğin iki hanımı olur da onlar arasında adaletli davranmazsa, kıyamet günü bir tarafı çarpık ve düşük olarak gelir.”⁶⁴⁸

Ebû Dâvûd (275/889) ve Nesâî (303/915) de *es-Sünen*’lerinde Ebû Hureyre (r.a.)’den rivayet etmişlerdir.⁶⁴⁹

Elbânî hadise “sahih” hükmünü vermiştir.⁶⁵⁰

206. Hadis

لا أحد اصبر على أذى سمعه من الله انه يشرك به ويجعل له الولد ثم هو يعافيههم ويرزقهم

“Hiç kimse, kendisi hakkında işittiği eziyete Allah’tan daha fazla sabırlı değildir. Onlar Allah’a şirk koşarlar, çocuk isnad ederler. Sonra da Allah onlara sağlık ve rızık verir.”⁶⁵¹

Tahrîc

Buhâri (256/870)’nin Ebû Musa (r.a.)’dan ve Müslim (261/875)’in Abdullah b. Kays (r.a.)’den rivayet ettikleri bu hadis muttefekun aleyh’tir.⁶⁵²

⁶⁴⁷ - Bursevî, II, 297.

⁶⁴⁸ - Tirmizi, Nikah, 42.

⁶⁴⁹ - Ebû Davud, Nikah, 37, 38; Nesâî, Işratü'n-Nisa, 2.

⁶⁵⁰ - Elbânî, *Sahihu Süneni Ebi Davûd*, VI, 351.

⁶⁵¹ - Bursevî, II, 299.

⁶⁵² - Buhari, Edeb, 71, Tevhid, 3; Müslim, Sıfatü'l-münafikun, 49.

207. Hadis

ان الله يبسط يده بالليل ليتوب مسيء النهار ويبسط يده بالنهار ليتوب مسيء الليل حتى تطلع الشمس من مغربها

“Muhakkak ki Allah gündüz günah işleyenin tevbesini kabul etmek için geceleyin, gece günah işleyenin tevbesini kabul etmek için de gündüzün (mağfîret) elini uzatır. Bu hal güneşin battığı yerden doğmasına kadar sürer.”⁶⁵³

Tahrîc

Hadisi Müslim (261/875) *el-Câmiü's-Sahîh*'inde Ebû Musa (r.a.)'dan rivayet etmiştir.⁶⁵⁴

Hadis sahihtir.

208. Hadis

ان فى النار واديا تتعود منه جهنم كل يوم اربعمائة مرة أعد للقراء المرائي

“Muhakkak ki cehennemde bir vadi vardır ki, cehennem ondan günde dört yüz defa Allah'a sığınır. Burası riya için Kur'an okuyanlara hazırlanmıştır.”⁶⁵⁵

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Tirmizî (279/892) ve İbn Mâce (273/886) *es-Sünen*'lerinde Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet etmişlerdir.⁶⁵⁶ Hadisin Tirmizî (279/892)'deki metni şöyledir:

تَعَوَّدُوا بِاللَّهِ مِنْ جُبِّ الْحُزْنِ. قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا جُبُّ الْحُزْنِ قَالَ “وَأَدِّ فِي جَهَنَّمَ تَتَعَوَّدُ مِنْهُ جَهَنَّمَ كُلَّ يَوْمٍ مِائَةً مَرَّةً . فَلَمَّا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَنْ يَدْخُلُهُ قَالَ الْقُرَاءُ الْمُرَاعُونَ بِأَعْمَالِهِمْ

“Üzüntü kuyusundan Allah'a sığınım.” Ashab üzüntü kuyusu nedir? Ey Allah'ın Rasûlü dediler. Rasûlullah (s.a.v.)'de şöyle buyurdu: “Cehennem'de bir vadi olup Cehennem her gün yüz kere ondan Allah'a sığınır.” Bunun üzerine Ashab: Oraya kimler girecektir? Buyurdu ki: Gösteriş için okuyup, gösteriş için kulluk yapanlar oraya girecektir.

⁶⁵³ - Bursevî, II, 299.

⁶⁵⁴ - Müslim, Tevbe, 31.

⁶⁵⁵ - Bursevî, II, 300.

⁶⁵⁶ - Tirmizî, Zühd, 48; İbn Mâce, Sünne, 23.

Tirmizî : “Bu hadis hasen garibtir.” açıklamasında bulunmuştur. Bu açıklama, hadisin “hasen” olduğunu göstermektedir.

209. Hadis

انصر أخاك ظالما أو مظلوما قيل يا رسول الله كيف ينصره ظالما قال ان يردده عن ظلم

“Zalim de olsa, mazlum da olsa kardeşine yardım et.” buyurmuşlar. Orada bulunanlar: “Ya Rasulallah, kişi zalime nasıl yardım eder?” diye sorunca: “Onu zulmünden alıkoyarsın. Böylece ona yardım etmiş olursun.” buyurmuştur.⁶⁵⁷

Tahrîc

Hadisi Buhârî (256/870) Enes b. Malik (r.a.)’den ve Müslim (261/875) ise Cabir (r.a.)’den rivayet etmişlerdir.⁶⁵⁸ Buhârî’ nin *Câmiü’s-Sahîh*’inde hadisin metni şöyledir:

انصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا . قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا نُنصِرُهُ مَظْلُومًا ، فَكَيْفَ نُنصِرُهُ ظَالِمًا قَالَ تَأْخُذُ فَوْقَ يَدَيْهِ

Rasûlullah (s.a.v.) “(Ey mü’min, sen mü’min) kardeşine zâlim iken de, mazlum iken de yardım et.” buyurdu. Sahabeler: Yâ Rasûlallah! Şu mazlum olan kişiye yardım edebiliriz. Fakat o zalime nasıl yardım ederiz? diye sordular. Rasûlullah: “Zalimin iki elinin üstünü tutarsın (yani onu zulümden men’edersin).” buyurdu.

Hadis muttfekun aleyh’tir.

210. Hadis

من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليقم شهادته على من كانت ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فلا يجحد حقا هو عليه وليؤده فورا ولا يلجنه الى سلطان وخصومة ليقطع بها حقه وأيما رجل خصم الى فقضية له على أخيه بحق ليس عليه فلا يأخذنه فانما اقطع له قطعة من نار جهنم

“Kim Allah’a ve ahiret gününe inanıyorsa, kimin hakkında olursa olsun şahitliğini yapsın. Kim Allah’a ve ahiret gününe inanıyorsa, üzerinde bulunan hakkı inkar etmesin ve hemen onu yerine getirsin. Karşısındaki insanı, hakkını almak için sultana gitmeye ve husumet gütmeye mecbur etmesin. Her kim başkasını bana dava eder de ben de hakkı olmadığı halde onun lehine hüküm

⁶⁵⁷ - Bursevî, II, 301.

⁶⁵⁸ - Buhari, İkrâh, 7, Mezalim, 4; Müslim, Birr ve Sıla, 62; Tirmizi, Fiten, 68.

verirsem, bu hükmü kabul etmesin. Benim ona verdiğim hüküm, cehennem ateşinden bir parça gibidir.”⁶⁵⁹

Tahrîc ve Hadis

Bu rivayet hadis kaynaklarında geçmemektedir. Ancak Sa’lebî (427/1035)’nin *el-Keşf ve ’l-Beyân fî Tefsiri’l-Kur’an* isimli tefsir eserinde yer almaktadır.⁶⁶⁰

211. Hadis

من ستر على مسلم عيبا ستر الله عليه في الدنيا والآخرة

“Kim bir müslümanın ayıbını örterse, Allah da dünyada ve ahirette onun ayıbını örter.”⁶⁶¹

Tahrîc

Hadisi Buhâri (256/870) Abdullah b. Ömer (r.a.)’den, Müslim (261/875) de Ebû Hureyre (r.a.)’den *el-Câmiü’s-Sahîh*’lerinde rivayet etmişlerdir.⁶⁶²

Hadis muttefekun aleyh’tir.

212. Hadis

ما من امرئ ينصر مسلما في موضع ينهتك فيه عرضه وتستحل حرمة إلا نصره الله تعالى في موطن يحب فيه نصرته وما من امرئ خذل مسلما في موضع تنتهك فيه حرمة الاخذ له الله تعالى في موضع يحب فيه نصرته

“Kim ırzı çiğnenmek ve mahremiyeti lekelenmek üzere olan bir müslüman kardeşine yardım ederse, Allah da ona yardım eder. Her kim de mahremiyeti çiğnemenen bir müslümana yardım etmeyip yüzüstü bırakırsa, Allah Teala da onu yüzüstü bırakır.”⁶⁶³

⁶⁵⁹ - Bursevî, II, 301.

⁶⁶⁰ - Sa’lebî, *el-Keşf ve ’l-Beyân*, III, 400.

⁶⁶¹ - Bursevî, II, 301.

⁶⁶² - Buhari, Mezalim 3; Müslim, Birr, 58. Ayrıca bkz. Tirmizi, Kıraat, 10; İbn Mâce, Sunne, 17.

⁶⁶³ - Bursevî, II, 301.

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Ebû Dâvûd (275/889) *es-Sünen*'inde ve Ahmed b. Hanbel (241/855) *el-Müsned*'inde Câbir b. Abdullah ile Ebû Talha b. Sehl el-Ensârî (r.a.)'den rivayet etmişlerdir.⁶⁶⁴ Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği metin şöyledir:

“ مَا مِنْ أَمْرٍ يَخْذُلُ أَمْرًا مُسْلِمًا فِي مَوْضِعٍ نُنْتَهَكُ فِيهِ حُرْمَتَهُ وَيُنْقَصُ فِيهِ مِنْ عَرْضِهِ إِلَّا خَذَلَهُ اللَّهُ فِي مَوْطِنٍ يُحِبُّ فِيهِ نُصْرَتَهُ وَمَا مِنْ أَمْرٍ يَنْصُرُ مُسْلِمًا فِي مَوْضِعٍ يُنْقَصُ فِيهِ مِنْ عَرْضِهِ وَيُنْتَهَكُ فِيهِ مِنْ حُرْمَتِهِ إِلَّا نَصَرَهُ اللَّهُ فِي مَوْطِنٍ يُحِبُّ نُصْرَتَهُ ”

“Her kim bir müslümanı saygınlığının kaybolması, şerefının elden gitmesi söz konusu olan bir yerde yardımsız bırakırsa, Allah da onu kendisine yardım edilmesini çok arzu ettiği bir yerde yalnız bırakır. Kim de bir müslümana şerefının elden gitmesi ve saygınlığının yitirilmesi söz konusu olan bir yerde yardım ederse, Allah da ona kendisine yardım edilmesini çok arzu ettiği bir yerde yardım eder.”

Elbânî, hadise “hasen” hükmünü vermiştir.⁶⁶⁵

213. Hadis

ادرأوا الحدود ما استطعتم

“Gücünüz yettiğince hadleri kaldırmaya çalışın.”⁶⁶⁶

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisin Tirmizî (279/892)'nin Aişe (r.a.)'den rivayeti şu metinlemdir:

ادرأوا الحدودَ عن المسلمين ما استطعتم فإن كان له مخرج فخرجوا سبيلَهُ فإن الإمام أن يخطئ في العفو خير من أن يخطئ في العقوبة

“Müslümanlardan gücünüz yettiğince cezaları kaldırmaya çalışın. Bir çıkış yolu bulursanız önünü açiverin, cezadan kurtarın. Hüküm makamında olan otoritenin affetmekte yanılması cezada yanılmasından çok daha hayırlıdır.”⁶⁶⁷

Hâkim (405/1011) hadise “isnadı sahihtir.” demiştir.⁶⁶⁸

⁶⁶⁴ - Ebû Davud, Edeb, 36; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 31.

⁶⁶⁵ - Elbânî, *Sahihü't-Tergib ve't-Terhib*, II, 992.

⁶⁶⁶ - Bursevî, II, 301.

⁶⁶⁷ - Tirmizi, *Hûdûd*, 2.

214. Hadis

يا على احفظ التوحيد فانه رأس مالى والزم العمل فانه حرفتى وأقم الصلاة فانها قرّة عيني واذكر الحق فانه نصرة فؤادى واستعمل العلم فانه ميراثى

“Ey Ali! Tevhidi muhafaza et. Çünkü o benim sermayemdir. Güzel amel işlemeye devam et. Çünkü o benim mesleğimdir. Namazı kıl. Çünkü namaz gözümün nurudur. Hakkı zikret. Çünkü o gönlümün zaferidir. İlim elde et. Çünkü o benim mirasımdır.”⁶⁶⁹

Tahrîc ve Değerlendirme

Bu rivayet hadis kaynaklarında geçmemektedir. Ancak bazı tefsir eserlerinde yer almaktadır.⁶⁷⁰

215. Hadis

روت- عائشة رضی الله عنها ان امرأة كانت بمكة تدخل على نساء قريش تضحكهنّ فلما هاجرن ووسع الله تعالى دخلت المدينة قالت عائشة فدخلت على فقلت لها فلانة ما أقدمك قالت إلیکن قلت فأین نزلت قالت على فلانة امرأة كانت تضحك بالمدينة قالت عائشة ودخل رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم فقال (فلانة المضحكة عندهم) قالت عائشة قلت نعم فقال (فعلى من نزلت) قالت على فلانة المضحكة قال الحمد لله ان الأرواح جنود

Hiz. Aişe (r.a.)'nin rivayet ettiğine göre bir kadın Mekke'de Kureyşli kadınları güldürüyordu. O kadınlar hicret edince Allah Teala bir genişlik yaratmış o muzip kadın da Medine'ye gelmişti. Hiz. Aişe şöyle devam etti. “O, benim yanıma geldi. Ona “Ey falan kadın! Medine'ye niçin geldin?” dediğimde, “Sizin için geldim.” dedi. “Nereye indin?” diye sordum: “Falan kadının yanına.” diye cevap verdi. Bu kadın da Medine'de kadınları güldürüyordu. Rasulullah (s.a.v.) benim yanıma geldiğinde “Yanımdaki kadın falan muzip kadın mı?” diye sorunca “Evet” dedim. Rasulullah (s.a.v.): “Kimin yanına indin?” diye sordu. Kadın da “Falan muzip

⁶⁶⁸ - Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 426.

⁶⁶⁹ - Bursevî, II, 304.

⁶⁷⁰ - Örn. bkz. Razî, *Mefatihü'l-gayb*, II, 410.

kadının yanına.” diye cevap verdi. Bunun üzerine Rasulullah “Elhamdülillah, ruhlar bir araya toplanmış ordulardır.” buyurdu.⁶⁷¹

Tahrîc

Hadisi bu lafızlarla Beyhâkî (458/1066) *Şuabü'l-imân*'da İbn Mes'ud'dan mevkuf olarak rivayet etmiştir.⁶⁷²

Hadisin son cümlesini, Buhâri (256/870) Hz. Aişe (r.a.)'den ve Müslim (261/875) de Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet etmişlerdir.⁶⁷³ Hadisin Buhâri metni şöyledir:

الْأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ ، فَمَا تَعَارَفَ مِنْهَا انْتَفَى ، وَمَا تَنَافَرَ مِنْهَا اخْتَلَفَ

“Ruhlar (sınıf sınıf, zümre zümre) toplanmış cemaatlerdir. Bundan ötürü içlerinden birbirleriyle tanışanlar, sevişip anlaşmışlardır. Aralarında birbirleriyle birleşemeyen (yahut zıtlaşanlar) ise -dünyada- ihtilâfa düşmüşler, anlaşamamışlardır.”⁶⁷⁴

Hadis bu lafızla muttefekun aleyh'tir. Ancak Bursevî (1137/1725)'nin naklettiği lafızla zayıftır. Çünkü merfu hadis olarak sâbit değildir.

216. Hadis

الجهاد ماض منذ بعثني الله الى ان يقاتل آخر أمتي الدجال

“Cihad, Allah Teala beni peygamber olarak gönderdiği andan itibaren başlamış olup ümmetimin son nesli deccalle savaşınca kadar devam edecektir.”⁶⁷⁵

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Ebû Dâvûd (275/889) *es-Sünen*, Beyhâkî (458/1066) *es-Sünenü'l-Kübrâ* ve Deylemî (509/1115) *el-Firdevs*'de Enes (r.a.)'den rivayet etmişlerdir.⁶⁷⁶

Hadis Ebû Dâvûd *es-Sünen*'inde Enes (r.a.)'den şu metinle rivayet edilmiştir:

ثَلَاثٌ مِنْ أَصْلِ الْإِيمَانِ: الْكُفُّ عَمَّنْ، قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَلَا تُكْفَرُهُ بِذَنْبٍ، وَلَا تُخْرِجُهُ مِنَ الْإِسْلَامِ بِعَمَلٍ، وَالْجِهَادُ مَاضٍ مُنْذُ بَعَثَنِي اللَّهُ إِلَى أَنْ يُقَاتَلَ آخِرُ أُمَّتِي الدَّجَالِ لَا يُبْطِلُهُ جَوْرُ جَائِرٍ، وَلَا عَدْلُ عَادِلٍ، وَالْإِيمَانُ بِالْأَقْدَارِ

⁶⁷¹ - Bursevî, II, 304.

⁶⁷² - Beyhâkî, *Şuabü'l-imân*, I, 616.

⁶⁷³ - Buhari, *Ehadisü'l-Enbiya*, 2; Müslim, *Birr ve Sıla*, 159.

⁶⁷⁴ - Buhari, *Ehadisü'l-Enbiya*, 2.

⁶⁷⁵ - Bursevî, II, 306.

⁶⁷⁶ - Ebû Davud, *Cihad*, 33; Beyhâkî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, IX, 362; Deylemî, *el-Firdevs*, II, 86.

“Üç şey imanın esasındandır. (Birincisi) Lâ ilahe illallah diyen bir kimseye (el ve dil uzatmaktan) çekinmemiz, (işlemiş olduğu) bir günah yüzünden onu kâfir saymamamızdır. (Yani İslâm’a uymayan) bir fiilinden dolayı onu İslam dışı ilan etmememizdir. (ikincisi) Cihad, Allah’ın beni (Peygamber olarak) gönderdiği andan, ümmetimin en çok neslinin Deccal’le savaşacağı ana kadar devam edecektir. Adaletli (bir idareci)’nin adaleti onu ortadan kaldıramayacağı gibi zâlim (bir idarecinin zulmü de kaldıramaz. (Üçüncüsü ise) Kadere inanmaktır.”

Elbânî hadisin “Ravileri sika’dır. Ancak Yezid b. Ebû Nüşbe mechûldür.” diyerek hadisi “zayıf” kabul etmiştir.⁶⁷⁷

217. Hadis

كان صلى الله عليه وسلم يضرب مثلا للمؤمنين والمنافقين والكافرين كمثل ر هط ثلاثة دفعوا الى نهر فقطعه المؤمن ووقف الكافر ونزل فيه المنافق حتى إذا توسط عجز فناداه الكافر هلم الى لا تغرق وناداه المؤمن هلم الى لتخلص فما زال المنافق يتردد بينهما إذ اتى عليه ماء فغرقه فكان المنافق لم يزل فى شك حتى يأتيه الموت

“Rasûlallah (s.a.v.) mü’min, münafık ve kafirlerin durumu bir nehre atılan üç kimseye benzetirdi. Mü’min nehri geçer. Kafir olduğu yerde kalır. Münafık ise, nehri geçmeye teşebbüs eder, fakat ortasına geldiğinde muvaffak olamayacağını anlar. O vakit kafir ona: “Bana doğru gel de boğulmayasın.” diye seslenir. Mü’min de ona: “Benden tarafa gel de kurtul.” diye bağırır. Bunun üzerine münafık ne tarafa gideceğine bir türlü karar vermez. Tereddüt içinde oyalanırken boğulup gider. İşte münafık şüpheden ölene kadar kurtulmaz.”⁶⁷⁸

Tahrîc ve Değerlendirme

Bu rivayet hadis kaynaklarında geçmemektedir. Ancak Taberî (310/923) onu *Cami’ul-Beyan* isimli tefsir eserinde : “Bişr, Yezid, Said, Katade” isnadıyla mürsel olarak nakletmiştir.⁶⁷⁹ Bu durumda rivayet “zayıf” kalmaktadır.

218. Hadis

من ترك الصلاة متعمدا فقد كفر

“Namazı kasden terk eden, kafir olur.”⁶⁸⁰

⁶⁷⁷ - Elbânî, *Daifu Süneni Ebî Davûd*, II, 311.

⁶⁷⁸ - Bursevî, II, 306.

⁶⁷⁹ - Taberî, *Cami’ul-Beyan*, IX, 334. Ayrıca bkz. Süyûtî, *ed-Dürri’l-Mensûr*, II, 720.

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Taberânî (360/971) *el-Mu'cemü'l-Evsat*'ında: “Cafer, Muhammed b. Ebû Davud, Haşim b. Kasım, Ebû Cafer Razi, Rebi b. Enes, Enes b. Malik (r.a.)” isnadıyla merfu olarak :

“مَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ مُتَعَمِّدًا فَقَدْ كَفَرَ جَهَارًا”

“Namazı kasden terk eden, açıkça kafir olur.” lafzıyla nakletmiştir. Taberânî “Haşim b. Kasım, Ebû Cafer Razi'den bir şey rivayet etmemiştir. Muhammed b. Ebû Davud teferrüd etmiştir.” açıklamasında bulunmuştur.⁶⁸¹

Heysemî (807/1405) ise “Muhammed b. Ebû Davud dışında ricalinin hepsi sikadır. Muhammed b. Ebû Davud'un tercümesini (hal tercümesini) bulamadım. İbn Hıbban *Sikat*'ında Muhammed b. Ebû Davud el-Bağdadî'yi zikretmiştir. Ancak bu O'mudur değil midir bilmiyorum.” demiştir.⁶⁸²

Elbânî de, Taberânî ve Heysemî'nin görüşlerini aktararak hadise “zayıf” hükmünü vermiştir.⁶⁸³

219. Hadis

ثَلَاثٌ مَنْ كُنَ فِيهِ فَهُوَ مُنَافِقٌ وَإِنْ صَامَ وَصَلَّى وَزَعَمَ أَنَّهُ مُسْلِمٌ إِذَا حَدَّثَ كَذِبًا وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَإِذَا
اِئْتَمَنَ خَانَ

“Kendisinde şu üç sıfat bulunan kişi namaz kılsa, oruç tutsa ve kendisinin Müslüman olduğunu iddia etse de münafıktır: Konuştuğunda yalan söyler, verdiği sözde durmaz ve emanete hıyanet eder.”⁶⁸⁴

Tahrîc

Hadisi Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875)'in *el-Câmiü's-Sahih* 'lerinde Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet etmişlerdir.⁶⁸⁵ Hadisin Buhâri metni şöyledir:

⁶⁸⁰ - Bursevî, II, 309.

⁶⁸¹ - Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, III, 343.

⁶⁸² - Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, I, 295.

⁶⁸³ - Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi'd-Da'ife*, VI, 11.

⁶⁸⁴ - Bursevî, II, 309.

⁶⁸⁵ - Buhari, İman, 24, Şehâdât, 28, Vesâyâ, 8; Müslim, İman, 106,107, 108, 109. Ayrıca bkz. Tirmizi, İman, 14; Nesâî, İman ve Şerâihü, 20; Ebû Davud, Sünne, 15.

آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ ، وَإِذَا أُؤْتِمِنَ خَانَ

“Münafığın alâmeti üçtür: Söz söylerken yalan söyler; va'd ettiği vakit sözünde durmaz; kendisine bir şey emniyet edildiği zaman hıyanet eder.”⁶⁸⁶

Hadis muttefekun aleyh'tir.

220. Hadis

اذكروا الفاسق بما فيه كي يحذره الناس

“Fasığın kötülüklerini anlatın ki, insanlar ondan sakınsınlar.”⁶⁸⁷

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Taberânî (360/971) *el-Mu'cemü'l-Kebîr*'inde “Abdan b. Ahmed, Seleme b. Şebib, Carud b. Yezid, Behz b. Hakim, an ebihi, an ceddihî” isnadıyla merfu olarak şu metinle rivayet etmiştir:

أَتْرَعُونَ عَنْ ذِكْرِ الْفَاجِرِ؟، اذْكُرُوهُ بِمَا فِيهِ يَعْرِفُهُ النَّاسُ

“Facir kimseyi tanıtırken korkacak mısınız? Onu yaptıklarıyla anın ki, insanlar ondan sakınsınlar.”⁶⁸⁸

Hadisi ayrıca Beyhâkî (458/1066) *es-Sünenü'l-Kübrâ* ve *Şuabü'l-imân*'ında “Ebû Abdullah el-Hafız, Ebû Abdullah Muhammed b. Yakub, Ebû Tayyib Muhammed b. Abdullah, Ahmed b. Muhammed, Carud b. Yezid, Behz b. Hakim, an ebihi, an ceddihî” isnadıyla merfu olarak aynı metinle rivayet etmiştir. Beyhâkî hadisin ravilerinden Carud b. Yezid hakkında “leyse bi şey'in” diyerek, hadisin zayıf oluşuna dikkat çekmekle birlikte, rivayet fücürünü ilan eden facir hakkındadır.” açıklamasında bulunur.⁶⁸⁹

Ukaylî (322/934)'nin “Behz'in rivayetinin aslı yoktur.”⁶⁹⁰ dediği bu hadise, Ali el-Kârî (1014/1605), Derviş el-Hût (1276/1859) ve Elbânî de Ukaylî ve Beyhâkî'nin açıklamalarını aktararak “mevzû” hükmünü vermişlerdir.⁶⁹¹

⁶⁸⁶ - Buhari, İman, 24.

⁶⁸⁷ - Bursevî, II, 313.

⁶⁸⁸ - Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, IXX, 418.

⁶⁸⁹ - Beyhâkî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, X, 354; a.mlf, *Şuabü'l-imân*, XII, 164.

⁶⁹⁰ - Ukaylî, *ed-Duafai'l-kebir*, I, 202.

221. Hadis

البلاء موكل بالمنطق

“Bela konuşulana bağlıdır.”⁶⁹²

Tahrîc ve Değerlendirme

Hatîb el-Bağdadî (463/1071) *Târîhu Bağdad*'ında hadisi: “Ebû Kasım Ali b. Muhammed, Muhammed b. Abdullah b. İbrahim, Muhammed b. Ahmed b. Berd, Muhammed b. İsa b. Debbağ, Nasr b. Bab, Haccac, Ebû İshak, Asım b. Zamre, Abdullah b. Mus'ud (r.a.)” isnadıyla merfu olarak şu metinle nakletmiştir:

البلاء موكلٌ بالقول، فلو أن رجلاً عيّر رجلاً برضاع كلبية لرضعها

“Bela mantığa, yani konuşulan söze bağlıdır. Bir kimse bir adamı köpek sütü emdi diye ayıplarsa, o da onu emer.” Ancak hadisin ravilerinden Nasr b. Bab'ı “Kezzâb” olarak nitelendirmiştir.⁶⁹³

İbnü'l-Cevzi (597/1201), Saganî (650/1252), Derviş el-Hût (1276/1859) Elbânî gibi alimler eserlerinde hadisi “mevzû” olarak değerlendirmişlerdir.⁶⁹⁴

222. Hadis

يا معشر المهاجرين خمس خصال إذا ابتليتم بهن وأعوذ بالله أن تدركونه لم تظهر الفاحشة في قوم قط حتى يعلنوا بها إلا فشا فيهم الطاعون والأوجاع التي لم تكن مضت في أسلافهم الذين مضوا ولم ينقصوا الكيل والميزان إلا أخذوا بالسنين وشدة المثونة وجور السلطان عليهم ولم يمنعوا زكاة أموالهم إلا منعوا القطر من السماء ولولا البهائم لم يمطروا ولم ينقضوا عهد الله وعهد رسوله إلا سلب الله عليهم عدوا من غيرهم فأخذ بعض ما في أيديهم وما لم يحكم أئمتهم بكتاب الله ويتخيروا فيما أنزل الله إلا جعل الله بأسهم بينهم

İbn Ömer (r.a.)'nın şöyle dediği rivayet edilmiştir: “Rasulullah (s.a.v.) yanımıza gelip şöyle buyurdu:

“Ey Muhacirler topluluğu! Beş haslet vardır ki, size ulaşıp da onlarla imtihan olunmanızdan Allah'a sığınırım.

⁶⁹¹ - Derviş el-Hût, *Esna'l-metalib*, I, 49; Ali el-Kârî, *el-Mevdû'âtü'l-Kübrâ*, I, 489; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi'd-Da'ife*, II, 52.

⁶⁹² - Bursevî, II, 313.

⁶⁹³ - Hatîb, *Târîhu Bağdad*, XV, 376.

⁶⁹⁴ - İbnü'l-Cevzi, *Kitâbü'l-Mevdû'ât*, III, 83; Saganî, *Mevdû'âtü's-Sağani*, I, 62; Derviş el-Hût, a.g.e., I, 197; Elbânî, a.g.e., VII, 397.

1- Bir toplumda fuhuş çoğalır ve alenen işlenirse, orada vebâ, salgın hastalıklar ve musibetler önceden görülmemiş bir şekilde artar, çığ gibi büyür.

2- Ölçü ve tartıyı eksik tutarlarsa, onlar yıllarca süren bir yokluğa, rızık darlığına mâruz kalırlar ve idarecileri onlara haksızlık eder.

3- Eğer mallarının zekatını vermezlerse, orada kuraklık hüküm sürer. Hayvanlar olmasa yağmur bile yağmazdı.

4- Allah'a ve Rasûlü'ne verdikleri ahdi bozarlarsa, Allah onlara kendilerinden olmayan bir düşman musallat eder de, o düşman ellerindeki bir kısmını alır.

5- Liderleri Allah'ın kitabı ile hükmetmez ve başkalarını Allah'ın indirdiklerine tercih ederlerse, Allah onların cezalarını kendi içlerinde kılar.”⁶⁹⁵

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Beyhâkî (458/1066) *Şuabü'l-imân*'da : “Ebû Nasr b. Katade, Ebû Amr b. Matar, Cafer b. Muhammed b. Hasan, Muhammed b. Aiz, Heysem b. Humeyd, Ebû Muîd, Ata b. Ebû Rebah, İbn Ömer (r.a.)” isnadıyla merfu olarak rivayet etmiştir.⁶⁹⁶

Hâkim (405/1011) *el-Müstedrek*'de “İsnadı sahih” demiştir.⁶⁹⁷

Elbânî de hadise “sahih” hükmünü vermiştir.⁶⁹⁸

223. Hadis

أخي الخضر لو كان حيا لزارني

“Kardeşim Hızır eğer yaşasaydı, beni mutlaka ziyaret ederdi.”⁶⁹⁹

Tahrîc ve Değerlendirme

Bu rivayet temel hadis kaynaklarında geçmemektedir.

⁶⁹⁵ - Bursevî, II, 317.

⁶⁹⁶ - Beyhâkî, *Şuabü'l-imân*, V, 22.

⁶⁹⁷ - Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 582.

⁶⁹⁸ - Elbânî, *Sahihü't-Tergib ve't-Terhib*, I, 187.

⁶⁹⁹ - Bursevî, II, 319.

Ancak bu rivayet için; Sehâvî (902/1446), Fettenî (986/1578), Ali el-Kârî (1014/1605), Aclûnî (1162/1784) ve Dervîş el-Hût (1276/1859); İbn Hacer (852/1449)'in “Merfu olarak sabit değildir. Bir takım yalancılara sözüdür.” dediğini aktarmışlardır.⁷⁰⁰

Bu durumda rivayetin “mevzû” olduğu anlaşılmaktadır.

224. Hadis

أنا أبو الأرواح وأنا من نور الله والمؤمنون فيض نوري

“Ben, bütün ruhların babasıyım. Ben Allah'ın nûrundan yaratıldım. Mü'minler ise benim nurumdan feyiz alırlar.⁷⁰¹

Tahrîc ve Değerlendirme

Bu rivayet bu lafızla hadis kaynaklarında geçmemektedir.

أنا من الله والمؤمن مني

Ancak “Ben Allah'tan, müminler bendendir.” lafızıyla kaynaklarda yer alan “mevzû” rivayetle benzerlik göstermektedir.⁷⁰²

225. Hadis

أنا أولى الناس بعيسى لانه لم يكن بيني وبينه نبى ويوشك انه ينزل فيكم حكما عدلا فاذا رأيتموه فاعرفوه فانه رجل مربع الخلق الى الحمرة والبياض وكان رأسه يقطر وان لم يصبه بلل فيقتل الخنزير ويريق الخمر ويكسر الصليب ويذهب الصخرة ويقاقل الناس على الإسلام حتى يهلك الله فى زمانه الملل كلها غير ملة الإسلام وتكون السجدة واحدة لله رب العالمين ويهلك الله فى زمانه مسيح الضلالة الكذاب الدجال حتى لا يبقى أحد من اهل الكتاب وقت نزوله إلا يؤمن به وتقع الامنة فى زمانه حتى ترتع الإبل مع الأسود والبقر مع النمرور والغنم مع الذئاب وتلعب الصبيان بالحيات لا يؤذى بعضهم بعضا ثم يلبث فى الأرض أربعين سنة ثم يموت ويصلى عليه المسلمون ويدفنونه

“İnsanların İsa'ya en yakın olanı benim. Çünkü, benimle onun arasında başka bir nebi gelmemiştir. O yakında sizin aranızda adil bir hakim olarak iner. Onu gördüğünüz zaman tanıyın ki o, orta boylu ve kırmızıyı andırır beyaz tenlidir.

⁷⁰⁰ - Aclûnî, a.g.e., I, 488; Sehâvî, a.g.e., I, 363; Dervîş el-Hût, a.g.e., I, 151; Fettenî, a.g.e., I, 108; Ali el-Kârî, a.g.e., I, 207.

⁷⁰¹ - Bursevî, II, 319.

⁷⁰² - Aclûnî, a.g.e., I, 233; Sehâvî, a.g.e., I, 171; Dervîş el-Hût, a.g.e., I, 93.

İslanmamış olsa da başından su damlar. O domuzları öldürür, içkileri döker ve putları kırar. Kudüs'e gider ve kendi zamanında İslam dışındaki diğer dinlerin hepsi ortadan kalkıp yalnız alemlerin Rabbi olan Allah'a secde edilir olana kadar insanlarla İslam olmaları için çarpışır. Allah, onun zamanında yalancı Deccal'ı da helak eder. İsa (a.s.) yeryüzüne indiği zaman yaşayan bütün ehl-i kitap ona iman edecektir. Onun zamanında emniyet olacaktır. Öyle ki, onun zamanında develer aslanlarla, sığırlar kaplanlarla, koyunlar kurtlarla beraber otlayacak çocuklar yılanlarla oynayacaktır. Üstelik bunlardan hiçbiri diğerine zarar vermeyecektir. O, dünyada kırk yıl kalacak, sonra ölecek, müslümanlar onun namazını kılacak ve onu defnedeceklerdir.”⁷⁰³

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Ahmed b. Hanbel (241/855) *el-Müsned*'inde Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet etmiştir.⁷⁰⁴ Eserin tahkikini yapan Şuayb Arnavud hadisi “sahih” kabul etmiştir.

Elbânî de hadise “sahih” hükmünü vermiştir.⁷⁰⁵

226. Hadis

ان المسيح جاى فمن لقيه فليقرئه منى السلام

“Mesih, mutlaka gelecektir. Kim ona yetişirse benim selamımı söylesin.”⁷⁰⁶

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Hâkim (405/1011) *el-Müstedrek*'inde: “Muhammed b. Muzaffer, Abdullah b. Süleyman, Mahmud b. Musaffa, İsmail, Eyyüb, Ebû Kılîbe, Enes (r.a.)” isnadıyla merfu olarak şu lafızlarla rivayet etmiştir:

“مَنْ أَذْرَكَ مِنْكُمْ عَيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ فَلْيُقرئه مِنِّي السَّلَامَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِمَا وَسَلَامٌ”

“Sizden kim İsa b. Meryem (a.s.)'e yetişirse benim selamımı söylesin.”⁷⁰⁷

Elbânî hadise “sahih” hükmünü vermiştir.⁷⁰⁸

⁷⁰³ - Bursevî, II, 320.

⁷⁰⁴ - Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XV, 154.

⁷⁰⁵ - Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdisi's-Sahîha*, V, 214.

⁷⁰⁶ - Bursevî, II, 329.

⁷⁰⁷ - Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 587.

⁷⁰⁸ - Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdisi's-Sahîha*, V, 389.

227. Hadis

إن اولياء الله المصلون ومن يقيم الصلوات الخمس التي كتبهن الله عليه وبصوم رمضان ويحسب صومه ويؤتي الزكاة محتسبا طيبة بها نفسه ويجتنب الكبائر التي نهى الله عنها) فقال رجل من أصحابه يا رسول الله وكم الكبائر قال (تسع أعظمهن الإشراف بالله وقتل المؤمن بغير حق والفرار من الزحف وقذف المحصنة والسحر وأكل الربا وأكل مال اليتيم وعقوق الوالدين المسلمين واستحلال البيت العتيق الحرام قبلتكم أحياء وأمواتا لا يموت رجل لم يعمل هؤلاء الكبائر ويقم الصلاة ويؤتي الزكاة إلا رافق محمدا في بحبوبة جنة ابوابها مصاريع الذهب

Rasulullah (s.a.v.) veda haccında şöyle demiştir: “Allah’ın dostları namaz kılanlardır. Kim ki Allah’ın farz kıldığı beş vakit namazı kılar, ecrini yalnız Allah’tan umarak Ramazan orucunu tutar, sırf Allah rızası için gönül hoşluğu ile zekatını verir ve yasak kıldığı büyük günahlardan sakınırsa.”

Sahabeden bir zat : “Ya Rasulullah! Büyük günahlar kaç tanedir? dedi. Allah Rasülü şöyle cevap verdi:

“Büyük günahlar dokuz tanedir. Bunların en büyüğü Allah’a ortak koşmaktır. Diğerleri şunlardır: Bir mü’mini haksız yere öldürmek, cepheden kaçmak, iffetli bir kadına zina isnat etmek, sihir yapmak, faiz yemek, yetim malı yemek, Müslüman olan anne babaya karşı gelmek, ölülerinizin ve dirilerinizin yöneldiği kıbleniz olan Beyt-i Atik’e (Kabe) hürmet etmemektir. Kim bu sayılan dokuz günahdan irtikab etmez de namazını kılıp zekatını verdiği halde ölürse o, kapılarının pervazları altın olan cennetin ortasında Muhammed’in arkadaşı olur.”⁷⁰⁹

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Taberânî (360/971) *el-Mu’cemü’l-Kebîr*’inde “Ahmed b. Davud el-Mekkî, Ahmed b. Fazl el-Erzak, Harb b. Şeddad, Yahya b. Ebû Kesir, Abdül Hümejd b. Sinan, Ubeyd b. Umeyr el-Leysi, an ebihi” isnadıyla merfu olarak rivayet etmiştir.⁷¹⁰

⁷⁰⁹ - Bursevî, II, 321.

⁷¹⁰ - Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebîr*, XVII, 47.

Heysemî (807/1405) “Ravileri sikadır.” demiştir.⁷¹¹ Bu açıklama, hadisin “Sahih” olduğunu göstermektedir.

228. Hadis

عن أبي موسى الأشعري قال قال لي رسول الله لو رأيتني البارحة وأنا استمع لقراءتك لقد أعطيت
مزمارة من مزامير آل داود

Rasulullah (s.a.v.) bir gün Ebû Musa el-Eş'ari (r.a.)'a: “Dün gece beni bir görseydin. Senin Kur'an okuyuşunu dinliyordum. Sana Davud ailesinin nağmelerinden bir nağme verildi.” dedi.⁷¹²

Tahrîc

Hadis Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875)'in *el-Câmiü's-Sahîh* 'lerinde Ebû Seleme b. Abdirrahman (r.a.)'dan rivayet edilmiştir.⁷¹³ Hadisin Buhâri metni şöyledir:

يَا أَبَا مُوسَى لَقَدْ أُوتِيتَ مِزْمَارًا مِنْ مَزَامِيرِ آلِ دَاوُدَ

“Yâ Ebû Mûsâ! Muhakkak sana Dâvûd Peygamberin nağmelerinden bir nağme verilmiştir.”

Hadis muttefekun aleyh'tir.

229. Hadis

وعن أبي ذرّ رضي الله عنه قال قلت يا رسول الله كم كانت الأنبياء وكم كان المرسلون قال كانت
الأنبياء مائة ألف وأربعة وعشرين الفا وكان المرسلون ثلاثمائة وثلاثة عشر وفي رواية سئل عن عدد الأنبياء
فقال مائتا ألف وأربعة وعشرون ألفا

Ebû Zer (r.a.): Efendimize: “Ya Rasulullah nebilerin ve rasullerin sayısı kaçtır?” diye sordum. Şöyle buyurdu: “Nebilerin sayısı, yüz yirmi dört bindir. Rasullerin sayısı ise üç yüz on üç.” Diğer bir rivayette ise Rasulullah'a nebilerin sayısı sorulduğunda : “İki yüz yirmi dört bin.” buyurmuştur.⁷¹⁴

⁷¹¹ - Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, I, 48.

⁷¹² - Bursevî, II, 323.

⁷¹³ -Buhari, Fedailü'l-Kur'an, 31; Müslim, Müsafirûn, 235, 236. Ayrıca bkz. Tirmizi, Menakıb, 55; Nesâî, İftitah, 83; Darimi, Fedailu'l-Kur'an, 34.

⁷¹⁴ - Bursevî, II, 323.

Tahrîc ve Değerlendirme

Hadisi Ebû Nuaym (430/1038) *Hilyetü'l-Evliyâ*'da: “Muhammed b. Ahmed b. Hasan, Süleyman b. Ahmed, Ahmed b. Enes b. Malik, İbrahim b. Hişam, Ebihi, anceddihi, Ebû İdris el-Havalani, Ebû Zer (r.a.)” isnadıyla merfu olarak rivayet etmiştir. Ancak bu rivayet oldukça uzundur.⁷¹⁵

Heysemî (807/1405) hadisin ravilerinden “İbrahim b. Hişam” için Ebû Hatim'in “Kezzab” dediğini belirtmiştir.⁷¹⁶

Bu durumda durumda rivayet en azından “çok zayıf” kalmaktadır.

Diğer bir rivayet olarak verilen : “Rasulullah'a nebilerin sayısı sorulduğunda: iki yüz yirmi dört bin” kısmını kaynaklarda bulamadık.

230. Hadis

يخرج من النار من كان في قلبه مثقال ذرة من إيمان

“Kalbinde zerre kadar iman olan, cehennemden çıkar.”⁷¹⁷

Tahrîc

Hadisi Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875) *el-Câmiü's-Sahîh*'lerinde; Tirmizî (279/892) de *es-Sünen*'inde Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'den rivayet etmişlerdir.⁷¹⁸

Hadis muttefekun aleyh'tir.

231. Hadis

وسئل النبي عليه السلام عن العلم فقال (دليل العمل) قيل فما العقل قال عليه السلام (قائد الخير) قيل (فما الهوى قال (مركب المعاصي) قيل فما المال قال (رداء المتكبرين) قيل فما الدنيا قال سوق الآخرة

Peygamber (s.a.v)'e “İlim nedir?” diye soruldu. “Amelin delili (rehberi)'dir” buyurdu. “Akıl nedir?” diye soruldu. “Hayrın önderidir.” buyurdu. “Heva nedir?” diye soruldu. “Günahların bineğidir.” cevabını verdi. “Mal nedir?” diye soruldu.

⁷¹⁵ - Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 167.

⁷¹⁶ - Heysemî, *Mevaridu'z-zaman*, I, 53.

⁷¹⁷ - Bursevî, II, 326.

⁷¹⁸ - Buhâri, Rikâk, 51; Müslim, İman, 304; Tirmizî, Sıfatü Cehennem, 10.

“Mütekebbirlerin örtüsüdür.” buyurdu. “Dünya nedir?” diye soruldu. “Ahiretin kazanıldığı yerdir.” cevabını verdi.⁷¹⁹

Tahrîc ve Değerlendirme

Bu rivayeti hadis kaynaklarında bulamadık. Ancak Razî (606/1209)'nin *Mefî-tihü'l-gayb* isimli tefsir eserinde yer almaktadır.⁷²⁰

232. Hadis

ان مثلى ومثل ما بعثني الله به كمثل رجل اتى قوما فقال يا قوم انى رأيت الجيش بعيني وانى انا
النذير العريانفالنجا فاطاعه طائفة من قومه فادلجوا فانطلقوا على مهلمو كذبت طائفة منهم فاصبحوا مكانهم
فصبحهم الجيش فاهلكم واجتاحهم فذلكم مثل من اطاعني واتبع ما جئت به من الحق

“Benim ve Allah’ın beni size kendisiyle peygamber olarak gönderdiği şeyin benzeri şu kimse gibidir ki, o kimse kavme gelerek: “Ben şu gözlerimle düşmanı gördüm. Görüyorsunuz ben çıplak bir uyarıcıyım. Hemen kaçıp kurtulmaya bakın der.” Bazıları onun sözüne inanarak hemen hareket edip gece boyunca giderek kurtulurlar, bir kısmı da onu yalanlayıp yerlerinde kalırlar. Sabahleyin düşman ansızın onları basar ve hepsini öldürür. İşte bu, bana itaat ederek Hak’tan getirdiklerime tabi olanların misalidir.”⁷²¹

Tahrîc

Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875)'in *el-Câmiü's-Sahîh*'lerinde Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.)'den rivayet etmişlerdir.⁷²²

Hadis muttefekun aleyh'tir.

233. Hadis

لا تطرونى كما اطرت النصارى عيسى ابن مريم

“Beni övmekte, Hıristiyanların Meryem oğlu İsa’yı överken yaptıkları gibi aşırı gitmeyiniz.”⁷²³

⁷¹⁹ - Bursevî, II, 324.

⁷²⁰ - Razî, *Mefî-tihü'l-gayb*, II, 410.

⁷²¹ - Bursevî, II, 327.

⁷²² - Buhari, *İ'tisam* 2, Rikâk, 26; Müslim, *Fedail*, 16.

⁷²³ - Bursevî, II, 327.

Tahrîc

Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875)'in *el-Câmiü's-Sahih* 'lerinde İbn Abbas (r.a.)'den rivayet edilmiştir.⁷²⁴ Hadisin Buhâri metni şöyledir:

لَا تُطْرُونِي، كَمَا أَطْرَتِ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ، فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدُهُ، فَقُولُوا عَبْدُ اللَّهِ، وَرَسُولُهُ

“Sizler beni, Meryem oğlu İsa'nın bâtil üzere aşırı övülmesi gibi mübalağalı ve aşırı şekilde övmeyiniz. Sizler bana “Allah'ın kulu ve Rasûlü” deyiniz.”

Hadis muttefekun aleyh'tir.

234. Hadis

ان وفد نجران قالوا لرسول الله صلى الله عليه وسلم لم تعيب صاحبنا قال (ومن صاحبكم) قالوا عيسى قال (وأبي شيء أقول) قالوا تقول انه عبد الله قال (انه ليس بعار أن يكون عبدا لله) قالوا بلى بعار

Rivayet edildiğine göre Necran'dan gelen heyet, Rasulullah (s.a.v.)'e “Sahibimizi aşağılıyorsun.” dediler. O da: “Sahibiniz kimdir?” buyurdu. Onlar: “İsa” dediler. Rasulullah Efendimiz: “Ben onun hakkında ne diyorum ki?” buyurdu. Onlar: “O'nun Allah'ın kulu olduğunu söylüyorsun.” dediler. Bunun üzerine Allah Rasûlü (s.a.v.): “Allah'a kulu olmak, ayıp değildir.” buyurdu. Onlar ise “Evet, bu bir noksanlıktır.” dediler.⁷²⁵

Tahrîc ve Değerlendirme

Bu rivayet hadis kaynaklarında geçmemektedir.

Ancak Zemahşerî (538/1144)'nin *el-Keşşâf* adlı eseri gibi bazı tefsir kaynaklarında geçmektedir.⁷²⁶ *el-Keşşâf*'in tahrîcini yapan Zeylaî (762/1360) bu rivayeti Vahidî (468/1076)'nin *Esbabü'n-nüzul*'ünde rivayet ettiğini söylemiştir.⁷²⁷

235. Hadis

لا تستبقونى بالركوع والسجود فانى أراكم من خلفى كما أراكم من أمامى

“Namazda benden önce rüku ve secdeye varmayın. Ben sizi önümde iken nasıl görüyorsam, arkamdan da öyle görürüm.”⁷²⁸

⁷²⁴ - Buhari, Hûdûd, 31; Müslim, Hûdûd, 5.

⁷²⁵ - Bursevî, II, 331.

⁷²⁶ - Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I, 587.

⁷²⁷ - Zeylaî, *Tahrîcu Ehâdisi'l-Kaşşâf*, I, 369.

Tahrîc

Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875)'in *el-Câmiü's-Sahîh*'lerinde Enes b. Malik (r.a.)'den rivayet edilmiştir.⁷²⁹ Hadisin Buhâri metni şöyledir:

أَقِيمُوا الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ ، فَوَاللَّهِ إِنِّي لَأَرَاكُمْ مِنْ بَعْدِي - وَرَبُّمَا قَالَ مِنْ بَعْدِ ظَهْرِي - إِذَا رَكَعْتُمْ وَسَجَدْتُمْ

“Namazda rükû’u ve sucûdu doğru yapınız. Allah’a yemîn ederim ki, ben sizleri muhakkak arkamdan da (görürüm) -Belki de şöyle dedi- Sizler rükû’ ettiğiniz ve secde ettiğiniz zaman ben sizleri muhakkak arkamdan da görürüm.”

Hadis muttefekun aleyh’tir.

236. Hadis

اللهم لا تكني الى نفسى طرفة عين ولا أقل من ذلك

“Allah’ım beni göz açıp yumuncaya kadar veya bundan daha az bir süre de olsa nefsimi bırakma.”⁷³⁰

Tahrîc

Hadisi Buhâri (256/870) *el-Edebü'l-Müfred*'de ve Ebû Dâvûd (275/889) *es-Sünen*'de rivayet etmişlerdir.⁷³¹ Hadisin Buhâri'nin *el-Edebü'l-Müfred*'inde metni şöyledir:

عبد الرحمن بن أبي بكره أنه قال لأبيه : يا أبت اني أسمعتك تدعو كل غداة إلهم عافني في بدني اللهم عافني في سمعي اللهم عافني في بصري لا إله إلا أنت تعيدها ثلاثا حين تسمي وحين تصبح ثلاثا وتقول اللهم اني أعوذ بك من الكفر والفقر اللهم اني أعوذ بك من عذاب القبر لا إله إلا أنت تعيدها ثلاثا حين تسمي وحين تصبح ثلاثا فقال نعم يا بني سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول بهن وأنا أحب أن أستن بسنته قال وقال رسول الله صلى الله عليه وسلم دعوات المكروب اللهم رحمتك أرجو ولا تكني إلى نفسي طرفة عين وأصلح لي شأني كله لا إله إلا أنت

(Rivayet edildiğine göre) Abdurrahman, babası Ebû Bekre'ye demiştir ki: - Babacığım! Senden işitiyorum, her sabah şöyle dua ediyorsun: “Allah’ım, bedenime afiyet ver. Allah’ım, kulağıma afiyet ver. Allah’ım, gözüme afiyet ver; senden başka

⁷²⁸ - Bursevî, II, 333.

⁷²⁹ - Buhari, Ezan, 88; Müslim, Salat, 112. Ayrıca bkz. Darimi, Salat, 72; Ebû Davud, Salat, 74; Nesâî, Sehi, 102.

⁷³⁰ - Bursevî, II, 334.

⁷³¹ - Buhari, Edebü'l-Müfred, 244; Ebû Davud, Edeb, 110.

ilâh yoktur.” Bunu sabah ve akşam üçer defa tekrarlıyorsun. Yine şöyle diyorsun: “Allah’ım, küfürden ve fakirlikten sana sığınırım. Allah’ım, kabir azabından sana sığınırım; senden başka İlâh yoktur.” Bunu da akşam ve sabah vaktinde üçer defa tekrarlıyorsun. Ebû Bekre: “Evet, dedi.Yavrum! Resûlullah (s.a.v.)’ın bu sözleri söylediğini duydum. Ben de onun sünneti ile amel etmeği seviyorum. Ebû Bekre demiştir ki, Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Kedere düşenin duaları şu: Allah’ım, senin rahmetini istiyorum. Beni bir lâhza nefsimi terk etme ve benim bütün halimi düzelt, senden başka İlâh yoktur.”

Elbânî, hadise “hasen” hükmünü vermiştir.⁷³²

237. Hadis

إن الله لم يرض بملك مقرب ولا نبي مرسل حتى تولى قسمة التركات وأعطى كل ذي حق حقه ألا فلا وصية لوارث

“Allah terekenin taksimi için ne kendisine yakın kıldığı bir meleğe, ne de gönderdiği peygambere razı olmayıp, terekeler taksimini bizzat kendisi üstlenmiş ve her hak sahibine hakkını vermiştir. Dikkat edin varise vasiyet yoktur.”⁷³³

Tahrîc ve Değerlendirme

Bu rivayet bu lafızlarla kaynaklarda geçmemektedir. Ancak Tirmizî (279/892) de *es-Sünen*’inde Ebû Umme (r.a.)’den şöyle bir hadis rivayet etmiştir:

عَنْ أَبِي أُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ فِي خُطْبَتِهِ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ: «إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَدْ أَعْطَى لِكُلِّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ، فَلَا وَصِيَّةَ لَوَارِثٍ، الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ، وَاللِّعَاطِرُ الْحَجَرُ، وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ، وَمَنْ أَدْعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ أَوْ انْتَمَى إِلَى غَيْرِ مَوَالِيهِ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ النَّابِغَةِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، لَا تُنْفِقُ امْرَأَةٌ مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا إِلَّا بِإِذْنِ زَوْجِهَا» ، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا الطَّعَامُ؟ قَالَ: «ذَلِكَ أَفْضَلُ أَمْوَالِنَا» ثُمَّ قَالَ: الْعَارِيَةُ مُؤَدَّاءُ، وَالْمِنْحَةُ مَرْدُودَةٌ، وَالذَّيْنُ مَقْضِيٌّ، وَالزَّعِيمُ غَارِمٌ

Rasûlullah (s.a.v.)’den işittim veda haccındaki hutbesinde şöyle buyurdu: “Allah her hak sahibine hakkını vermiştir, dolayısıyla miras alana vasiyet yoktur. Çocuk yatağın sahibi olan erkek veya efendinindir. Zina edenin hakkı, mirastan mahrum edilmektir veya taşlanarak öldürülme. Ve onların hesabı (sevap, ceza,

⁷³² - Elbânî, *Sahihü't-Tergib ve't-Terhib*, II, 171.

⁷³³ - Bursevî, II, 335.

bağışlanma) Allah'a aittir. Her kim babasından başkasına intisab ederse yani başka birine babam budur derse veya bir köle sahibinin dışında başka birisinin efendisi olduğunu iddia ederse kıyamete kadar Allah'ın laneti yani rahmetinden uzak kalması onun üzerinedir. Kadın kocasının evinden uzak kalması onun üzerinedir. Kadın kocasının evinde ancak kocasının izniyle harcamada bulunabilir. Bu esnada Ey Allah'ın Rasûlü! Kadın kocasının evinden bir fakire yiyecek de mi veremez? denildi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), esasen mallarımızın en değerlisi odur buyurdu. Sonra şöyle devam etti: Ödünç alınan her şey ödenecektir. Ödünç olarak verilen hayvan, ağaç, ve arazide sahibine geri verilecektir. Her türlü borçta mutlaka ödenecektir. Kefil olan da borç ödenmezse o borcu ödeyecektir.”⁷³⁴

Ayrıca Buhâri (256/870)'nin *el-Câmiü's-Sahîh*'inde وَصِيَّةُ لُوَارِثٍ “Varise vasiyet yoktur.” isimli bâb başlığı olduğu gibi diğer muteber hadis kaynaklarında da sahih rivayetler vardır.⁷³⁵

Ancak rivayet Bursevî (1137/1725)'nin naklettiği lafızla hadis kaynaklarında geçmemektedir.

238. Hadis

لا يكون أحدكم مؤمنا حتى أكون إليه أحب من نفسه وماله وولده والناس أجمعين

“Sizden hiçbiriniz beni nefsinden, malından, evladından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş olmaz.”⁷³⁶

Tahrîc

Hadisi Buhâri (256/870) ve Müslim (261/875)'in *el-Câmiü's-Sahîh*'lerinde rivayet etmişlerdir. Buhâri, Ebû Hureyre ve Enes (r.a.)'den; Müslim ise Enes (r.a.)'den nakletmişlerdir.⁷³⁷

⁷³⁴ - Tirmizi, Vesaya, 5.

⁷³⁵ - Buhari, Vesaya, 6; İbn Mace, Vesaya, 6; Ebû Davud, Vesaya, 6; Nesâ'i, Vesâyâ, 5; Muvatta, Vasiyye, 3.

⁷³⁶ - Bursevî, II, 335.

⁷³⁷ - Buhari, İman, 8; Müslim, İman, 70. Ayrıca bkz. Nesâ'i, İman ve Şerâiuhû, 19; İbn Mace, Mukaddime, 9.

Hadis muttefekun aleyh'tir.

2.2. Hadislerin Genel Değerlendirilmesi

Bursevî *Rûhu'l-Beyân* tefsiri'nin Nisâ sûresinde tekrarsız olarak 238 tane hadis rivayet etmiştir.

Hadislerinin sıhhat durumu yaptığımız değerlendirmelere göre;

Makbûl hadisler; Muttefekun aleyh: 51, Sahih: 73 ve Hasen : 13 olmak üzere toplam 137 tanedir.

Merdûd hadisler ise; Zayıf: 27, Çok Zayıf: 9, Mevzû: 46, Bulunamayan: 19 olmak üzere toplam 101 tanedir.

Makbûl hadislerin oranı tüm hadislerin içinde yaklaşık olarak % 57'dir. Merdûd hadisler ise yine yaklaşık % 43'tür.

Burada bu tespitleri tabloyla ifade etmek yerinde olacaktır.

MAKBÛL HADİSLER:

SIHHAT DERECESESİ	ADEDİ	MAKBÛL HADİSLER İÇİNDE YÜZDESİ	TOPLAM HADİSLER İÇİNDE YÜZDESİ
MUTTEFEKUN ALEYH	51	% 37	% 21
SAHİH	73	% 53	% 30
HASEN	13	% 9	% 5
TOPLAM MAKBÛL HADİSLER	137		% 57
TOPLAM HADİSLER	238		

MERDUD HADİSLER:

SIHHAT DERECESESİ	ADEDİ	MERDUD HADİSLER İÇİNDE YÜZDESİ	TOPLAM HADİSLER İÇİNDE YÜZDESİ
ZAYIF	27	% 26	% 11
ÇOK ZAYIF	9	% 8	% 3
MEVZU	46	% 45	% 19
BULUNAMAYAN	19	% 18	% 8
TOPLAM MERDUD HADİSLER	101		% 43
TOPLAM HADİSLER	238		

Sahih hadislerin toplamı 124'dir. Bu da toplam hadis sayısının yaklaşık olarak %50'sini teşkil etmektedir. Sahih hadislerin tamamı muteber hadis kaynaklarında geçmektedir.

Zayıf hadislerin oranı %11'dur. Zayıf hadislerin konularının terğib ve terhible ilgili meselelerde bulunduğu görülmüştür. Bununla beraber bu zayıf hadislerin "amel edilebilir" nitelikte olup olmadıkları daha derin bir araştırma gerektirmektedir.

Teknolojik imkânları da kullanarak araştırdığımız halde bulamadığımız rivayetler yaklaşık olarak %8'lik bir kısmını teşkil etmektedir. Bu rivayetlerin de daha derin tahlillerle kaynağını tespit etmek mümkün olsa da "Bir hadisın muteber

hadis kitaplarında bulunmaması, mevzû hadisleri tanıma yollarından biri olarak kabul edildiği” görüşünü burada hatırlatmakta fayda vardır.

Zayıf hadisleri ve bulamadığımız rivayetleri çıkardığımız zaman geriye kalan 55 rivayetle yaklaşık olarak %23'lük bir orandır. Bu da demek oluyor ki rivayetlerin hemen hemen dörtte biri dinde delil kabul edilebilir nitelikte değildir. Bu rivayetlerin kaynak olarak daha çok, Bursevî'nin eseri kaleme alırken faydalandığı bazı tefsir ve ahlak eserlerinde geçtiği görülmektedir.

Hadislerin sıhhati konusunun icthadî olduğu bilinen bir gerçektir. Nitekim bir hadis bir alime göre sahih olurken; başka bir alime göre hasen, hatta zayıf olabilmektedir.

Hadislerimizi kaynaklarına göre değerlendirirsek, Sahihayn'ın her ikisinde de geçenlerin sayısı: 52, sadece birinde geçenlerin sayısı: 36, Sahihayn da geçmemekle birlikte Kütübi Tis'a da geçenlerin sayısı: 43, diğer kaynaklarda geçenlerin sayısı: 91'dir. Diğer kaynaklardan kastımız hadislerin değerlendirmelerini yaparken ayrıntılı olarak dipnotlarda isimlerini verdiğimiz eserlerdir.

Merdûd hadislerin konularını genel bir tasnifle sıralayacak olursak, yetim hakkı, karı-koca hakkı, namazın faziletleri, namazı terk, şeyhin konumu, takva, miras, tövbe, Hz. Peygamberin fazileti, kadın hakları, zühd, Allah'ın affı, şükür, nefis, riya, dünya sevgisi, sabır, salih amel, cömertlik, sultan ve zalimler, kul hakkı, sünnete uymak ve sünnet ihdas etmek, Hz. Ebû Bekir'in ve Ömer'in fazileti, Hızır, Hz. İsa, ahiret halleri, hesap, ceza, şeytan, adam öldürme ve tevhid inancı gibi Nisa Sûresinin ihtiva ettiği hemen hemen her konudur. Bu yüzden merdûd hadislerin bazı konularda ağırlıklı olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Dolayısıyla makbûl hadislerin konuları da benzer özelliklerdedir.

SONUÇ

İsmail Hakkı Bursevî 17. yüzyılın sonları ve 18. yüzyılın başlarında yaşamış bir ilim adamıdır. Bursevî' nin *Rûhu'l-Beyân* adlı tefsiri oldukça ünlü ve okuyucu kitlesi olan bir eserdir. Eser her bakımdan 18. yüzyıl Osmanlı müslüman Türk dünyasının kültür özelliklerini yansıtmaktadır. Bursevî bu eserinde beş bin civarında hadis nakletmiştir. Ancak Bursevî'nin tasavvufla irtibatından dolayı hadis değerlendirmeleri ve hadis yorumları diğer âlimlerden farklılık arz etmektedir.

Gerek eserlerindeki genel uslubu, gerek hakkında yapılan değerlendirmeler, gerekse *Rûhu'l-Beyân*'da Nisâ sûresinin tefsirini yaparken ortaya koyduğu açıklama şekilleri, Bursevî'nin ilim adamı kimliğini en iyi nitelendirecek ifadenin, onun “ sūfî geleneğe sınımsız bağlı bir ilim adamı olduğunu” göstermektedir.

Bursevî *Rûhu'l-Beyân* tefsirinin Nisâ sûresi bölümünde tekrarsız 238 rivayet nakledilmiştir. Yaptığımız incelemelerden vardığımız sonuçlara göre bu rivayetlerden 137 tanesi makbûl hadislerdir. Makbûl hadislerin oranı tüm hadislerin içinde yaklaşık olarak % 57'dir. 101 tanesi ise merdud nitelikli rivayetlerdir. Merdûd hadisler ise yine yaklaşık % 43'tür. Merdud hadislerin arasında mevzû ve bulunamayan rivayetler de mevcuttur. *Rûhu'l-Beyân* tefsirindeki merdud rivayetlerin oranı önceki dönemlerde yazılmış eserlere göre yüksektir. Bu durumun sebeplerini Bursevî'nin hadisçiliği ve de özellikle *Rûhu'l-Beyân*'daki hadis rivayeti üzerinden değerlendirmek doğru olur.

Öncelikli olarak Bursevî tasavvufi bir şahsiyettir ve eserlerini de sufi bir anlayışla kaleme almıştır. Bursevî *Rûhu'l-Beyân*'ı, vaazlarında tefsir ederken hazırlayıp kullandığı malzemelere dayanarak yazmıştır. Halkı irşad etme gayesiyle vaaz eden bir sufi'nin hadis nakletme usûlü elbette bir hadisçi gibi olmamıştır.

Rûhu'l-Beyân hazırlanırken Taberî (310/923), Kuşeyrî (465/1072), Zemahşerî (538/1143), Râzî (606/1209), İbn Arabî (638/1240), Beydavî (685/1286), Kurtubî (671/1272), Ebû's-Suûd Efendi (982/1574) ve şeyhi Osman Fazlı Efendi'nin muhtelif eserleri, pek çok tasavvufi kaynak ve tefsirden de istifade edilmiştir. Bursevî eserinde bir hadisi naklederken, hadisin sıhhatinden çok bu alimlerin ve diğer itimat ettiği alimlerin eserlerinde geçmesine önem vermiştir. Bu hadislerin bir

tenkide tabi tutulmadan nakledilmesi, *Rûhu'l-Beyân*'daki problemlî hadislerin miktarının çok olmasına sebep olmuştur.

Bursevî hadisleri ayetlerin tefsirinde kendi görüşlerini destekler nitelikte kullanmıştır. Nisâ sûresi 176 ayeti ihtiva etmektedir. Bursevî'nin bu bölümde kullandığı hadis sayısı ise ise mükerrerler hariç 238'dir. Bu rakam bize Bursevî'nin her ayet için en az bir hadis, bazen birkaç hadis naklettiğine işaret eder.

Bursevî *Rûhu'l-Beyân* tefsirinin Nisâ sûresi bölümünde hadisleri senedsiz olarak nakletmiştir. Nadir olarak merfu rivayetlerin sahabe ravisini zikretmiştir. Bursevî'nin kullandığı hadislerin isnadlarıyla pek ilgilenmemesi, isnad metodundan ziyade keşf yolunu tercih etmesidir. Keşf metodunun isnad sistemine alternatif görülmesi anlayışı genelde mutasavvıflar tarafından kabul edilse de, muhaddisler tarafından tenkid edilmiştir. Bildiğimiz gibi muhaddislere göre bir rivayet değerlendirilirken sened ve metin yönünden birlikte tahlil edilmelidir.

Bursevî *Rûhu'l-Beyân*'da nadir de olsa hadisin geçtiği kaynağa işaret etmiştir. Bu bazen bir hadis kaynağı iken, bazen de tefsirini yazarken yararlandığı ve daha önce bahsedilen eserler olmuştur.

Bursevî'nin hadisçiliği hakkında net bir değerlendirme yapmak, elbette ki bir eserinin sadece bir bölümündeki hadislerin değerlendirilmesiyle mümkün olmayacaktır. En azından *Rûhu'l-Beyân* tefsirinin tamamının hadislerinin tahrîc ve tenkidinin yapılması Bursevî ve *Rûhu'l-Beyân*'ı hakkında daha kapsamlı bir değerlendirme yapılmasına imkan verir. Bu değerlendirmeler ışığında, en azından mevzu rivayetleri dipnotlarda belirtilen baskılarının yapılması, okuyucuları Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hadis-i şeriflerini anlamada yardımcı olacaktır.

Bursevî'nin yararlandığı kaynakları tesbit edebilmek açısından, tasavvuf eserlerini özellikle şeyhi Osman Fazlı Efendi'nin kitaplarını zaman yetersizliği ve kaynaklara ulaşmadaki güçlük sebebiyle tarayamamak, tezimizin eksik kaldığı noktadır. İlerde yapılacak daha kapsamlı ilmi çalışmalarla bu eksiklikler giderilmesi temennimizdir.

Bu araştırmamız kültürümüzün önemli ilmi Őahsiyetlerinden Bursevi'yi ve kıymetli eseri *Rûhu'l-Beyân* tefsirinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayabilirse amacına ulaşmış olacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

- Abdurrezzâk**, Ebû Bekr b. Hemmâm es-San'â'nî (211/827), *el-Musannef*, I-XI, 1. bs. , thk. Habibürrahman el-A'zamî, el-Meclisü'l-ilmî, Beyrut, 1970.
- Aclûnî**, İsmâîl b. Muhammed el-Cerrâhî (1162/1784), *Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs amme'stehera mine'l-ehâdis alâ elsineti'n-nâs*, I-II, 3. bs. , Dâru Ihyâi'ttûrâsi'l-arabî, Beyrut, 1932.
- Ahmed b. Hanbel** (241/855), *el-Müsned*, I-VI, 2. bs. , Fihrist hazırlayan: Bedreddin Çetiner, Çağrı yay.-Dâru Sahnûn, İstanbul, 1992.
- _____ *Fedâil'üs-Sahabe*, thk. Vasiyyullah b. Muhammed Abbas, Mekke, Câmîatü Ümmi'l-Kurâ , 1983.
- Ali el-Müttakî**, Alâuddîn, b. Husâmuddîn el-Hindi el-Burhânpûrî (975/1570), *Kenzü'l-'ummâl fî süneni'l-akvâli ve'l-efâl*, I-XVIII, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1979.
- Ali el-Kârî** (1014/1605), *el-Mevzûâtel-Kübrâ*, thk. Muhammed Lütfî es-Sabbâğ, 1406.
- Avcı**, Seyit, *Süfîlerin Hadis Anlayışı-Bursevî Örneği*, Ensar Yay., Konya, 2004.
- Aydınlı**, Abdullah, *Hadis Istılahları Sözlüğü* , Timaş Yay, İstanbul, 1987.
- Beğavî**, Ebû Muhammed Huseyn b. Mes'ûd (516/1122), *el-Şerhu's-sünne*, I-IXVI, 1. bs., thk. Şuayb Ârnâud, Mektebetü'l-İslâmiye, Beyrut, 1983.
- _____ *Me'limü't-Tenzil*, thk. Hâlid Abdurrahman Ak, Beyrut, Dârü'l-Ma'rife, 1987/1407.
- Beyhakî**, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Ali (458/1066), *es-Sünenü'l-kübrâ*, I-XI, thk. Muhammed Abdulkâdir Atâ, Darü'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut 1994.
- _____ *Şuabü'l-imân*, I-VII, 1. bs. , thk. Muhammed es-Saîd b. Besyûnî Zağlûl, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1990.
- Beyzâvî**, Ebû Saîd Nasîrüddin Abdullah b. Ömer b. Muhammed (685/1286), *Envarü't-tenzil ve esrarü't-te'vil*, Şems Matbaası, İstanbul, 1884.
- Buhârî**, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâîl (256/870), *Sahîhu'l-Buhârî*, I-VIII, Matbaa-i Âmire, Fihrist ekleyen ve numaralandıran: Bedreddin Çetiner, Çağrı yay, 2. bs., İstanbul, 1992.
- _____ *Edebü'l-Müfred*, Thk: Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Dâru'l-Beşâiri'l-İslamiyye, 3. bs, Beyrut, 1409/1989.
- Bursevî, İsmâîl Hakki** (1137/1725), *Tefsiru Rûhi'l-Beyân fî tefsîri'l-Kur'ân*, I-X, Mektebetu Eser yay., İstanbul, 1969.
- _____ *Rûhu'l Beyân: Kur'ân Meali ve Tefsiri* , I- XVI (Redaksiyon : H. Kamil Yılmaz, Abdullah Sert, Mustafa Eriş; Tercüme: Ömer Çelik, Adem Ergül, Faruk Salman, Murad Sülün, Yusuf Akgün.) Erkam yay., İstanbul, 2005.

Bûsrî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Ebî Bekr b. Abdirrahman İsmail el-Kinânî, el-Kâhîrî (840/1436), *Zevâidü İbni Mâce ale'l-kütübi'l-hamse*, I, 1. bsk., thk. Muhammed Muhtâr Huseyn, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1993.

_____ *Misbahü'z-züccace fî zevaidi İbn Mâce*, Kemâl Yûsuf el-Hût, Dâru'l-Cinan, Beyrut, 1986.

_____ *İthâfü's-sâde bi zevâidi mesânîdi'l-aşera*, I-X, thk. Seyyid Hasen, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1996.

Çakan, İ. Lütfî, *Hadis Edebiyatı*, İFAV Yay., 2008, İstanbul.

Dârakutnî, Ali b. Ömer ed-Dârakutnî (385/995), *Sünenü Dârakutnî (el-Muğnî ale'd-Dârakutnî ile birlikte)*, I-IV, thk. Abdullâh Hâşim Yemânî el-Medenî, Darü'l-mehâsin, Kahire, trs.

_____ *ed-Duafa ve'l-metrûkin*, thk. Seyyid Subhi Bedri es-Samerraî, 2. bs., Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, trs.

Dârimî, Ebü Muhammed Abdullah b. Abdurrahman es-Semerkandî (255/868), *Sünenü Dârimî*, I-II, Çağrı yay., Dâru Sahnûn, İstanbul, 1992.

Dervîs el-Beyrûtî, Muhammed ed-Dervîs b. Muhammed el-Hût el-Beyrûtî es-Sâfî (1277,1860), *Esne'l-Metâlib, fî Ehâdisi Muhtelifi'l-Merâtib*, thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ, Beyrût, 1997.

Deylemî, Şîreveyh b. Şehredâr b. Şîreveyh el-Hemdânî (509/1115), *el-Firdevs bi mesûri'l-hitâb*, I-V + Fihrist, thk. Muhammed Saîd b. Besyûnî Zağlûl, Daru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1986.

Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as (275/889), *Sünenü Ebî Dâvûd*, I-V, 2. bs., Fihrist ekleyen ve numaralandıran: Bedreddin Çetiner, Çağrı yay., Dâru Sahnûn, İstanbul, 1992.

_____ *el-Merâsil maa'l-esânîd*, thk. Şuayb Arnâûd, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, h.1408.

Ebû Hanife, İmam-ı A'zam Numan b. Sabit (150/767), *Müsnedu İmam-ı A'zam Ebû Hanife*, thk. Muhammed Selim Köse, Emin Yayınları, İstanbul, 1993.

Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh el- İsbahânî (430/1038), *Hilyetü'l-evliyâ ve Tabakâtü'l-asfiyâ*, I-X, Mektebetü'l-hancî ve Matbaatu'sseâde, Mısır, 1933.

_____ *Tarihu İsbahan*, thk. Abdülgafur Abdülhak Hüseyin el-Beluşi, Beyrut, Müessesetü'r-Risâle, 1987.

Ebû Ya'la, Ahmed b. Ali b. El- Müsenna (307/ 919), *el-Müsned*, thk. Hüseyin Selim Esed, Daru'l- Me'mun li't-Turas, Dimeşk, 1984.

Elbânî, Muhammed Nâsiruddin, *Silsiletü'l-ehâdisi'd-daife vel-mevzûa ve Eseruhe'sseyyü fi'l-ümmeti*, I-XIV, 4. bsk, el-Mektebetü'l-İslâmî, Dimeşk, 1985.

_____ *Sahîhu el-câmiu's-sağîr ve ziyâdetuh*, I-II, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1986.

- _____ *Sahihu Süneni'n-Nesai bi-ihisari's-Sindi*, Riyad, Mektebü't-Terbiyyeti'l-Arabi li-Düveli'l-Halic, 1988.
- _____ *Sahihu Süneni't-Tirmizi bi-ihisari's-Sindi*, Mektebü't-Terbiyyeti'l-Arabi li-Düveli'l-Halic, Riyad, 1988.
- _____ *Sahih el-Edebü'l-Müfred li'l-imam el-Buhari*, Mektebetü'd-Delil, Riyad, 1997.
- _____ *Sahihü't-tergîb ve't-terhîb*, Mektebetü'l-Maârif, Riyad, 2000
- _____ *Sahihu ve Daifü İbn Mace*, Mektebetü't-Terbiyyeti'l-Arabi li-Düveli'l-Halic, Riyad, 1986.
- _____ *Sahihu Süneni Ebî Davud*, ihs. Muhammed Züheyr eş-Şaviş, Mektebü't-Terbiyyeti'l-Arabi, Riyad, 1989.
- Fettenî**, Muhammed Tâhir b. Ali el-Hindî (986, 1587), *Tezkiratu'l-Mevzûât*, Beyrut, trs.
- Görmez, Mehmet**, "Tahrîc", *DÎA*, XXXIX. Cilt, s. 419, 420.
- Hâkim**, Ebû Abdullâh en-Neysûbûrî (405/1011), *el-Müstedrek ale's-sahîhayn* (I-IV + Fihrist), Daru'l-ma'rife, Beyrut, trs.
- Hakîm et-Tirmizî**, Ebû Abdullah Muhammed (320/932), *Nevâdiru'l-Usûl fi Ma'rifeti Ehâdisi'r-Rasûl*, I-II, thk. Mustafa Abdulkâdir Ata, 1. Baskı, Beyrut, 1992.
- _____ *Hatmü'l-evliya*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1999.
- Harâitî**, Ebû Bekr Muhammed b. Ca'fer (327/939), *Mekârimu'l-Ahlâk*, I-II, thk. Suâd Süleymân İdrîs, 1. bs., Kahire, 1991.
- Hatîb el-Bağdâdî** (463/1071), Ebû Bekr Ahmed b. Ali, *Tarîhu Bağdâd ve medîneti'sselâm*, I-XIV, Daru'l-kütübi'l-arabi, Beyrut, trs.
- Hatîb et-Tebrizî**, Muhammed b. Abdullah (h. 741), *Miskâtu'l-Mesâbih*, I-III, thk. Muhammed Nâsiruddîn Elbânî, 1. bs., Dimeşk, 1961.
- Heysemî**, Nureddin Ali b. Ebû Bekr (807/1404), *Mecmau'z-zevâid ve menbeu'l-fevâid*, I- X , 2. bs. , Dâru'l-kütüb, Beyrut, 1967.
- _____ *Bugyetü'l-bahis an zevaidi Müsnedi'l-Haris*, thk. Hüseyin Ahmed Salih Bakiri, Mektebetü'l-Arabiyyeti's-Suudî, Medine, 1992.
- _____ *Mevâridü'z-Zam'ân ila Zevâid-i İbn Hibbân*, I-VIII, thk. ve thç. Hüseyin Selim Esed, Beyrut, 1992.
- Humeydî**, Ebû Bekir Abdullah b. ez-Zübeyr, (219/834), *el-Müsned*, I-II, thk. Habîbü'r-Rahmân el-A'zamî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Kahire, Trs.
- Irâkî**, Zeynuddîn Ebû'l-Fadl Abdurrahmân b. Huseyn el-İrâkî, (806/1403), *el-Müğni an hamli'l-esfâr fi'l-esfâr fi tahrîci mâ fi'l-İhyâ mine'l-ahbâr*, Dâru'lma'rife, Beyrut, trs.

- İbn Abdilber**, Ebû Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber Nemerî, (463/1071), *Câmiu beyâni'l-ilm ve fazlih ve ma yenbagi fî rivayetih ve hamlih*, thk. Abdurrahman Muhammed Osman , 2. bs. Medine , el-Mektebetü's-Selefiyye, 1968.
- İbn Adî**, Ebû Ahmed Abdullâh el-Curcânî (365/975), *el-Kâmil fi'duafâi'r-ricâl*, I-IVII, 3. bs. , thk. Yahyâ Muhtâr Ğazzâvî, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1988.
- İbn Âsâkir**, Ebû'l-Kâsım Ali (571/1176), *Târîhu Medineti Dimeşk*, thk. Muhibbuddin Ebû Said, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 2001.
- İbn Arrâk**, Ali b. Muhammed el-Kinânî (h. 963), *Tenzîhu's-Serîati'l-Merfû an-Ahbâri's-Şeniâti el-Mevdûa*, I-II, thk. Abdülvehhâb Abdülatîf ve Abdullah Muhammed es-Sıddîk, 1. bs., Beyrût, 1979.
- İbnu'l-Cevzî**, Abdurrahmân (597/1201), *Kitâbu'l-Mevzûât*, I-III, thk. Abdurrahmân Muhammed Osmân, 2. Baskı, 1983.
- İbn Ebî Hâtım**, Ebû Muhammed b. Abdurrahmân b. Ebî Hâtım er-Râzî (327/938), *'İlelü'l-hadîs*, I-II, Kahire, 1343.
- _____ *Kitâbü'l-cerh ve't-ta'dîl*, I-VI, Dâru İhyâi't-türâsi'l-arabî, Beyrut, 1952.
- İbn Ebî Şeybe**, Abdullâh b. Muhammed (235/849), *el-Musannef fi'l-ehâdîsi ve'l-âsâr*, I-VII, 1. bs. , thk. Kemâl Yusuf el-Hût, Mektebetü'r-rüşd, Riyad , 1988.
- İbn Hacer**, Şihâbüddin Ebû'l-Fadl Ahmed b. Ali el-Askalânî (852/1448), *Fethu'l-Bârî bi şerhi'l-Buhârî*, I-XVIII, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Dâru'lma'rife, Beyrut , 1959.
- _____ *ed-Dirâye fî müntahabi tahrîci ehâdîsi'l-Hidâye*, thk. Seyyid Abdullah Hâşim el-Yemenî, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, trs.
- _____ *Lisânü'l-mizân*, I-VII, Müessesetü'l-âlemî, Beyrut 1971.
- _____ *Tehzîbü't-tehzîb*, I-XIV, 1. bs. , Dâru'l-fikr, Beyrut, 1984.
- _____ *el-Metâlibü'l-âliye bi zevâidi'l-mesânîdi's-semâniyye*, I-IV, thk. Habîburrahmân el-Azamî, et-Türasü'l-islamî, Küveyt, 1973.
- _____ *Bûlûgü'l-meram min edilleti'l-ahkâm*, thk. Üsâme Selahaddin Müneymene, Beyrut , Dâru İhyai'l-Ulum, 1991.
- _____ *el-Îsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, I-VIII, thk. Alî Muhammed el-Becâvî, Kâhire, ts.
- _____ *el-İmta' bi'l-Erbaine'l-mütebayineti's-sema*, thk. Ebû Abdullah Muhammed Şafîi, Beyrut, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997.
- İbn Hibbân**, Muhammed b. Ahmed Ebû Hâtım et-Temîmî el-Büstî (354/965), *Sahîhu ibni Hibbân*, I-XVIII, 2. bs. , thk. Şuayb Arnâûd, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1993.
- _____ *Kitâbü'l-mecruhin mine'l-muhaddisin*, tahkik Hamdi b. Abdülmecid b. İsmail es-Selefî, Riyad, 2000.

İbn Kesîr, İmâdüddîn Ebû'l-Fidâ İsmâîl b. Ömer b. Kesîr (774/1373), *Tefsîru Kur'âni'l-azîm*, I-IV, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1981.

_____ *el-Bidâye ve'n-nihâye*, el-Matbaâ'ü's-Saadet, Mısır, 1932.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Abdurrahmân (273/886), *Sünenü İbn Mâce*, I-II, 2.bs., Fihrist ekleyen ve numaralandıran: Bedreddiîn Çetiner, Çağrı yay.-Dâru Sahnûn, İstanbul, 1992.

İbnü'l Mübârek, Ebû Abdillâh Abdullah b.el-Mübârek (181/797), *Kitâbü'z-zühd ve'r-rakâik*, thk. Habîburrahmân el-Azamî, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut trs.

Karaman, Hayrettin, *İslam'ın Işığında Günün Meseleleri*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Kavukçî, Muhammed b. Halîl et-Trablusî (1305/1888), *el-Lü'lüü- el-Mersû' fîmâ Lâ Asla Lehu ev Biaslihi Mevdu'*, thk. Fevâz Ahmed Zümerlî, 1. Baskı, Beyrût, 1415.

Kudâî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Selame b. Ca'fer (454/1062) *Müsnedü's-şihab*, thk. Hamdi Abdülmecid Selefî, 2.c., 2. bs., Beyrut, Müessesetü'r-Risâle, 1986.

Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî el-Kurtubi, (671/1273) ; *el-Câmi li- Ahkâmi'l- Kur'an*, Dâru Âlemi'l-Kütüb, Riyad, 2003.

Mukatil b. Süleyman, Ebü'l-Hasan Mukatil b. Süleyman b. Beşir Mukatil b. Süleyman, (150/767), *Tefsîru Mukatil b. Süleyman*, thk. Abdullah Mahmûd Şehhate, el-Hey'etü'l-Mısıriyyetü'l-Âmme li'l-Kitâb, Mısır, 1979.

Mâlik b. Enes (179/795), *el-Muvatta*, I-II (tek mücellid), 2. bs., thk. Muhammed Fuad Abdalbâkî, Çağrı yay., Dâru Sahnûn, İstanbul, 1992, (Mevsûatü's-sünne adıyla Kütüb-i Tis'a bir arada basılmıştır.)

Münâvî, Muhammed Abdurraûf (1032/1623), *Feyzu'l-kadîr şerhu'l-Câmi's-Sağîr*, IVI, 1. bs., Matbaatü Mustafâ Muhammed, Mısır, 1938.

Münzirî, Ebû Muhammed Zekiyyüddin Abdülazim b. Abdilkavî (656/1258), *et-Terğîb ve't-terhîb mine'l-hadîsi's-şerîf*, I-IV, 1.bs., thk. İbrahim Şemsüddîn, Daru'l-Kütübi'l-İlmîye, Beyrut, 1941.

Müslim, Ebû'l-Huseyn Müslim b. Haccac (261/875), *Sahîhu Müslim*, I-III, 2. bs., thk. Muhammed Fuad Abdalbâkî, Çağrı yay., Dâru Sahnûn, İstanbul, 1992.

Namlı, Ali, İsmâîl Hakkı Bursevî, *DİA*, XXIII. Cilt, İstanbul, 2001.

_____ *İsmâîl Hakkı Bursevî, Hayatı Eserleri Tarikat Anlayışı*, İnsan yay., İstanbul, 2001.

Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb (303/915), *Sünen*, I-VIII, 2. bs., Fihrist ekleyen ve numaralandıran: Bedreddin Çetiner, Çağrı yay., Dâru Sahnûn, İstanbul, 1992.

_____ *ed-Duafâ'ü ve'l-metrûkîn*, I, 1. bs., thk. Muhammed İbrahim Zâyid, Haleb h. 1369.

- Nesabûrî**, Nizameddin el-A'rec Hasan b. Muhammed Nizameddin en-Nisaburi, (850/1446), *Garaibü'l-Kur'ân ve regaibü'l-furkan*, thk. İbrâhim Atve İvaz, Kahire, 1962.
- Nevevî**, Ebû Zekeriyâ Muhyiddin Yahyâ b. Şeref b. Muri Nevevi (676/1277), *el-Erbaune'n-Neveviyye ve şerhuha*, Kahire, Dârü'l-Menar, trs.
- Razî**, Ebû Abdillâh Fahreddin Muhammed b. Ömer Fahreddin er-Razi (606/1209), *Tefsir-i kebir = Mefatihü'l-gayb*, (606/1209) ; ed. Ahmet Hikmet Ünalmiş; çev. Suad Yıldırım, Akçağ Yayınları, Ankara, 1989.
- Sa'lebî**, Ebû İshak Ahmed b. Muhammed b. İbrâhim Nisaburi Sa'lebi (427/1035), *el-Keşf ve'l-Beyân fî Tefsiri'l-Kur'an, Tefsirü's-Sa'lebi*, thk. Ebû Abdullâh Seyyid b. Kesrevi b. Hasan, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 2004.
- Sağânî**, Ebû'l-Fedâil el-Hasan b. Muhammed b. el-Hasan el-Kuresî (v.650), *Mezdûât es-Sağânî*, thk. Necm Abdurrahmân Halef, 2. Baskı, 1405.
- Semerkandî**, Ebü'l-Leys İmamülhüda Nasr b. Muhammed b. Ahmed Semerkandî, (373/983), *Bahru'l-ulûm*, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1993.
- Sehâvî**, Şemsüddîn Ebü'l-Hayr Muhammed b. Abdirrahmân (902/1446), *el-Mekâsîdü'l-hasene fî beyâni kesîrin mine'l- ehâdisi'l-müştehire ale'l-elsine*, I, thk. Abdullâh Muhammed Sıddîk, Dârü'l-edebi'l-arabî, Kahire, 1956.
- Suyûtî**, Celâlüddin Abdurrahmân b. Ebû Bekr b. Muhammed (911/1505), *Camîu's-Sağîr*, 1-2, el- Matbaatu'l- Meymeniyye, Kahire, 1321.
- _____ *ed-Dürer el-Müntesira fî el-Ehâdis el-Müstehira*, thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ, Dârü'l-İ'tisâm.
- _____ *el-Leâli el-Masnûa fî'l-Ehâdisi'l-Mevdûa*, I-II, 3. Baskı, Beyrut, 1981.
- _____ *Câmiü'l-Ehâdis*, tahkik Abdülhalim Mahmud, Ahmed Abbas Sakr, Ahmed Abdülmevcud, Matbaatu Hattab, trs.
- Şaranî**, Ebü'l-Mevahib Abdülvehhab b. Ahmed b. Ali Şa'rani Mısri Şa'rani, (973/1565), *et-Tabakatü'l-Kübra*, Matbaatü'l-Amireti'l-Osmaniye, Kahire, 1305.
- Taberî**, Ebû Cafer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid (310/923), *Câmiü'l-beyân fî tefsiri'l-Kur'ân*, Beyrut, Dârü'l-Fikr, 1984.
- Taberânî**, Ebü'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed (360/971), *el-Mu'cemu'l-kebir*, I-XXV, thk. ve thç. Hamdi Abdulmecid es-Selefi, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire, trs.
- _____ *el-Mu'cemu'l-evsat*, I-XI, 1.bs. , thk. Mahmûd et-Tahhân, Mektebetü'l-meârif, Riyâd , 1985.
- _____ *el-Mu'cemü's-sağîr*, I-II, Muhammed Şekûr, Beyrut, 1985.
- Tayâlisî**, Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd el-Cârûd (204/819), *el-Müsned*, Dârü'l-ma'rife, Beyrut, 1985.

- Tirmizî** , Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevra, (279/892), *Sünenü't-Tirmizî* , I-V, 2. bs. , Fihrist ekleyen ve numaralandıran: Bedreddin Çetiner, Çağrı yay., Dâru Sahnûn, İstanbul, 1992.
- Ukaylî**, Ebû Ca'fer Muhammed b. Amr b. Musa b. Hammâd el-Mekkî (322/933), *Kitâbü'd-duafâi'l-kebîr*, I-IV, 1. bs. , thk. Abdülmü'tî Emîn Kala'cî, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1984.
- Uysal**, Muhittin, *Tasavvuf Kültüründe Hadis*, Yediveren Yay., Konya, 2004.
 _____ *Bursevî'nin Hadisçiliği- Ferahu'r-Rûh Örneği*, Adal Ofset, Konya, 2007.
- Vahidî**, *Esbabu nüzulî'l-Kur'an*, Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Muhammed en-Nisaburi Vahidi (468/1076), Dâru'l-Meyman, Riyad , 2005.
- Zehebî**, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman (748/1347), *Mîzânü'l-i'tidâl fî nakdi'r-ricâl*, I-IV, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî, Dâru İhyâü'l-kütübi'l-arabiyye, 1963.
- Zemahşerî**, Ebû'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed ez-Zemahşerî, (538/1144), *el-Keşşâf an hakîki gavâmizi't-tenzil ve uyuni'l-ekavil fî vucûhi't-te'vil*, tahkik ve talik ve dirase Adil Ahmed Abdülmevcud, Mektebetü'l-Ubeykan, Riyad, 1998.
- Zeylaî**, Ebû Muhammed Cemaleddin Abdullah b. Yusuf b. Muhammed Zeylai, (762/1360) *Tahrîcü'l-ehâdisi'l-şerîk el-vâkıa fî tefsiri'l-keşşâf li'z-Zehebi*, Dâru İbn Huzeyme, Riyad, 1993.
- Şamil İslam Ansiklopedisi**, I-VIII, Editör: Ahmed Ağırakça, Duran Kömürcü, İstanbul, Şamil Yayınevi, 1990.

el-Mektebetu's-Şamile Programı, Sürüm 3.48, <http://shamela.ws/>.

<http://www.yazmakutup.gov.tr/inebey/giris.html> (06. 02. 2014)

<http://ktp.isam.org.tr/?url=ktpgenel/findrecords.php> (06. 02. 2014)

<http://ktp.isam.org.tr/?url=tezilh/findrecords.php>. (26.06.14)

<http://ktp.isam.org.tr/?url=tezilh/findrecords.php>. (26.06.14)

RİVAYETLERİN ALFEBETİK FİHRİSTİ

Sayfa No

- 115 أتدرون من المفلس قالوا المفلس فينا من لا درهم له ولا متاع قال ان المفلس من أمتي من يأتي.....
- 163 أخي الخضر لو كان حيا لزارني.
- 155 ادروا الحدود ما استطعتم.
- 145 إذا أذنب عبد ذنبا نكت في قلبه نكتة سوداء فان تاب ورجع منه صقل.
- 127 إذا مات ابن آدم انقطع عمله.
- 124 إذا مرض العبد قال الله تعالى اكتبوا لعبدى ما كان يعمل في الصحة الى ان يبرأ.
- 160 اذكروا الفاسق بما فيه كي يحذره الناس.
- 25 أذبيوا طعامكم بالصلاة والذكر.
- 52 أشد الناس عذابا يوم القيامة من أجهل اهله.
- 109 أفشوا السلام.
- 103 أكثروا ذكر هاذم اللذات.
- 137 ألا ادلك على صدقة خير لك من حمر النعم قال بلى يا رسول الله قال تصلح بين الناس إذا تقاسدوا.....
- 73 ألا انما الدين النصيحة قالها ثلاثا قالوا لمن يا رسول الله قال لله ولرسوله ولكتابه ولائمة المؤمنين.....
- 135 ألا من طلبني وجدني.
- 132 ان أبا بكر رضى الله عنه ابتلى بوجع السن سبع سنين فاعلمه جبريل رسول الله صلى الله عليه وسلم....
- 148 ان أبا بكر لم يفضل عليكم بصوم ولا صلاة ولكن بشيء كتب في قلبه.
- 52 ان اقرب الناس مجلسا الى الله يوم القيامة من طال حزنه وجوعه في الدنيا افترش الناس الفراش.....
- 139 ان الحق لينطق على لسان عمر وقال كادت فراسته ان تسبق الوحى.
- 147 ان الله اتخذني خليلا كما اتخذ ابراهيم خليلا ولو كنت متخذا خليلا غير ربي لاتخذت أبا بكر.....
- 78 ان الله تعالى يقول لملائكته حين دخل اهل الجنة الجنة أطمعوا أوليائي فيؤتى بألوان الاطعمة.....
- 60 ان الله طيب لا يقبل الا الطيب.
- 120 ان الله فرغ من الخلق والرزق والاجل.

- 171 ان الله لم يرض بملك مقرب ولا نبي مرسل حتى تولى قسمة التركات واعطى كل ذى حق حقه.....
- 144 ان الله وعد على الطاعة عشر حسنات وعلى المعصية الواحدة عقوبة واحدة فمن جوزى بالسيئة.....
- 152 ان الله يبسط يده بالليل ليتوب مسيء النهار ويبسط يده بالنهار ليتوب مسيء الليل حتى تطلع الشمس...
- 80 ان الله يتجلى لعباده فى صورة معتقدهم فيعرفه كل واحد من اهل الملل والمذاهب ثم يتحول عن
- 45 ان الله يقبل توبة عبده ما لم يغرر.
- 164 ان المسيح جاىء فمن لقيه فليقرئه منى السلام.
- 21 ان اليتيم اذا ضرب اهتز عرش الرحمن لبكائه فيقول الله يا ملائكتى من ابكى الذي غيبت اياه.....
- 157 ان امرأة كانت بمكة تدخل على نساء قريش تضحكن فلما هاجرن ووسع الله تعالى دخلت.....
- 27 ان اوس بن صامت الأنصاري رضى الله عنه خلف زوجته أم كحة وثلاث بنات فزوى ابنا.....
- 165 ان اولياء الله المصلون ومن يقيم الصلوات الخمس التي كتبهن الله عليه ويصوم رمضان.....
- 147 ان تعبد الله كأنك تراه فان لم تكن تراه فانه يراك.
- 44 ان جبريل عليه السلام أتاه عند موته فقال يا محمد لرب يقرنك السلام ويقول من تاب قبل موته.....
- 119 ان جبريل عليه السلام جاء الى النبي صلى الله عليه وسلم فقال يا محمد ان ربك يقرنك السلام.....
- 84 ان جلد الكافر أربعون ذراعا وضرسه مثل أحد وشفته العليا تضرب سرته وبين لحمه وجلده ديدان...
- 20 ان رجلا جاء الى النبي صلى الله عليه وسلم فقال عندي يتيم مم أضرب به قال مما تضرب ولدك.....
- 37 ان رجلا قال يا رسول الله ان أمي هرمت عندي فاطعمها بيدي وأسقيها بيدي واوضيها واحملها.....
- 18 ان رجلا من بنى غطفان كان معه مال كثير لابن أخ له يتيم فلما بلغ اليتيم طلب المال فمنعه.....
- 100 ان رسول الله صلى الله عليه وسلم بينما هو جالس فى المسجد والناس معه إذا قبل ثلاثة نفر.....
- 47 ان رسول الله صلى الله عليه وسلم دخل الحمام وتنور وخالد بن وليد دخل حمام حمص.
- 68 ان سعد بن الربيع أحد نقباء الأنصار رضى الله عنهم نشزت عليه امرأته حبيبة بنت زيد بن.....
- 101 ان عمر بن الخطاب رضى الله عنه استأذن يوما على النبي عليه السلام وعنده نساء من قريش.....
- 87 ان فى الجنة شجرة يسير الراكب فى ظلها مائة سنة ما يقطعها اقرأوا ان شئتم
- 153 ان فى النار واديا تتعوذ منه جهنم كل يوم اربعمائة مرة أعد للقراء المرائي.
- 30 ان لجهنم جبابا يعنى مواضع كساحل البحر فيها حيات كالبخاتى وعقارب كالبعال الدلم فاذا.....
- 138 ان للملك لمة وان للشيطان لمة فلمة الملك إبعاد بالخير ولمة الشيطان إبعاد بالشر.

- 168 ان مثلى ومثل ما بعثني الله به كمثل رجل اتى قوما فقال يا قوم انى رأيت الجيش بعيني وانى.....
- 82 ان من رفع رأسه قبل الامام او وضعه كيف لا يخاف من ان يصير رأسه رأس حمار.
- 67 ان من موجبات المغفرة إدخال السرور على قلب أخيك المسلم.
- 102 ان ناسا أتوا النبي صلى الله عليه وسلم بمكة قبل ان يهاجر الى المدينة وشكوا اليه ما يلقون.....
- 169 ان وفد نجران قالوا لرسول الله صلى الله عليه وسلم لم تعيب صاحبنا قال (ومن صاحبكم) قالوا.....
- 108 ان يهوديا حلب للنبي عليه السلام لقحة فقال عليه السلام (اللهم جملته) فبقى سواد شعره الى قريب..
- 163 انا ابو الأرواح وانا من نور الله والمؤمنون فيض نورى.
- 164 انا اولى الناس بعبسى لانه لم يكن بينى وبينه نبى ويوشك انه ينزل فيكم حكما عدلا فاذا رأيتموه...
- 84 انا سيد ولد آدم كيف عقبه بقوله ولا فخر.
- 37 انا لكم كالوالد لولده.
- 113 انا وارث من لا وارث له.
- 38 الأنبياء اخوة من علات أمهاتهم شتى ودينهم واحدا.
- 153 انصر أخاك ظالما او مظلوما قيل يا رسول الله كيف ينصره ظالما قال ان يرده عن ظلم.
- 33 انكم تدعون يوم القيام باسمائكم واسماء آبائكم فاحسنوا أسماءك.
- 138 إِمَّا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ.
- 108 انه عليه السلام أتاه ناس من اليهود فقالوا السام عليكم يا أبا القاسم فقال (عليكم) فقالت عائشة.....
- 123 انه لما رجع من غزوة تبوك ودنا من المدينة قال (ان فى المدينة لأقواما ما سرتم من مسير.....)
- 144 انه لما نزلت قال ابو بكر رضى الله عنه فمن ينجو مع هذا يا رسول الله فقال عليه السلام اما.....
- 77 انه يؤتى يوم القيامة بالعبد وينادى مناد على رؤوس الأولين والآخرين هذا فلان ابن فلان من....
- 88 اهل الجنة شباب جعد مرد ليس لهم شعر الا فى الرأس والحاجبين وأشفار العينين.....
- 117 أول ما يحاسب عليه العبد الصلاة وأول ما يقضى بين الناس فى الدماء.
- 70 أيما امرأة ماتت وزوجها عنها راض دخلت الجنة.
- 100 بادروا بالأعمال قبل ان تجيئ فتن كقطع الليل المظلم يصبح الرجل مؤمنا ويمسى كافرا او.....
- 42 البكر بالبكر جلد مائة وتغريب عام والثيب بالثيب جلد مائة ورجم بالحجارة.
- 162 البلاء موكل بالمنطق.

- 69 النَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ.
- 111 تغفر عن ظلمك وتصل من قطعك وتعطي من حرمك.
- 30 تقبلوا لى سنا أتقبل لكم الجنة إذا حدثتم فلا تكذبوا وإذا وعدتم فلا تخلفوا وإذا ائتمتم فلا تخونوا.....
- 98 تكفل الله لمن جاهد فى سبيله لا يخرجهُ إلا جهاد فى سبيله وتصديق كلمته ان يدخله الجنة.....
- 159 ثلاث من كن فيه فهو منافق وان صام وصلى وزعم انه مسلم من إذا حدث كذب وإذا وعد.....
- 24 ثلاثة من أمتي يكونون فى جهنم كعمر الدنيا سبع مرات. أولهمتمسمنون مهزولون. والثاني.....
- 70 جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنَّ امْرَأَتِي لَا تَمْتَعُ يَدَ لَامِسٍ . قَالَ “ غَرَّبَهَا.....
- 76 جاء رجل الى النبي عليه السلام فقال يا رسول الله انى أتصدق بالصدقة فالتمس بها وجه الله تعالى.....
- 33 جاء رجل الى النبي عليه السلام ليستشيرهُ فى الغزو فقال (ألك والدة) قال نعم قال عليه السلام.....
- 99 جاهدوا المشركين باموالكم وأنفسكم وألسنتكم.
- 22 جهاد المرأة حسن التبعل لزوجها.
- 158 الجهاد ماض منذ بعثني الله الى ان يقاتل آخر أمتي الدجال.
- 75 الجيران ثلاثة فجار له ثلاثة حقوق حق الجوار وحق القرابة وحق الإسلام وجار له حقان حق.....
- 62 حب الدنيا رأس كل خطيئة.
- 47 حبيب الى من دنياكم ثلاث النساء والطيب وقرّة عيني فى الصلاة.
- 56 الحرائر صلاح البيت والإماء هلاك البيت.
- 71 خذوا ثلثى دينكم عن هذه الحميراء.
- 141 خلق إبليس مزينا وليس اليه من الضلالة شىء.
- 117 خمس من الكبائر لا كفارة فيهن الإشراف بالله وعقوق الوالدين والفرار من الزحف وقتل النفس....
- 132 خمسة لا تطفأ نيرانهم ولا تموت ديدانهم ولا يخفف عنهم من عذابها. مشرك بالله. وعاق لوالديه.....
- 69 خير النساء امرأة ان نظرت إليها سرتك وان أمرتها اطاعتك وإذا غبت عنها حفظتك فى مالها....
- 50 خير نساءكم أحسنهن وجها وأرخصهن مهرا.
- 143 الدنيا ملعونة ملعون ما فيها الا ذكر الله تعالى وما والاه.
- 72 ذات البين ألا أخبركم بأفضل من درجة الصلاة والصيام والصدقة قالوا بلى قال إصلاح.....
- 29 رأيت ليلة اسرى بي قوما لهم مشافر كمشافر الإبل إحداهما قالصة على منخريه والاخرى.....

- 122 رجعنا من الجهاد الأصغر الى الجهاد الأكبر.
- 17 الرحم معلقة بالعرش تقول من وصلني وصله الله ومن قطعني قطعته الله.
- 112 الرضى بالكفر كفر.
- 127 سافروا تصحوا وتغنموا.
- 43 سألت رسول الله صلى الله عليه وسلم أي ذنب أعظم عند الله قال ان تجعل لله ندا وهو خلقك.....
- 19 ست موبات ليس لهن توبة. أكل مال اليتيم. وقذف المحصنة. والفرار من الزحف. والسحر.....
- 142 سحاق النساء زنى بينهن.
- 43 سعد غيور وانا أغير منه والله أغير منا ولهذا حرم الفواحش ما ظهر منها وما بطن.
- 86 السلطان ظل الله فى الأرض.
- 39 سئل من النبي صلى الله عليه وسلم من آلك يا رسول الله قال لاى كل مؤمن تقى.
- 84 شر الناس من قامت عليه القيامة وهو حى.
- 75 الشرك أخفى فى ابن آدم من دبيب النملة على الصخرة الصماء فى الليلة الظلماء.
- 36 الشيخ فى قومه كالنبي فى أمته.
- 46 صاحب اليمين أمين على صاحب الشمال فاذا عمل العبد حسنة يكتب له صاحب اليمين عشرة.....
- 129 صدقة تصدق الله بها عليكم.
- 60 الصلاة الى الصلاة والجمعة الى الجمعة ورمضان الى رمضان مكفرات لما بينهن من الصغائر.....
- 120 الضيف إذا نزل نزل برزقه وإذا ارتحل ارتحل بذنوب مضيئه.
- 40 العلماء ورثة الأنبياء وان الأنبياء لم يورثوا دينارا ولا درهما وانما ورثوا العلم فمن أخذ به.....
- 136 عمل ابن آدم كله عليه لا له الا ما كان من امر بمعروف او نهى عن منكر او ذكر الله.
- 130 غزا رسول الله صلى الله عليه وسلم محاربا ببني أ نمار فهزمهم الله تعالى فنزل النبي عليه.....
- 134 الغيبة ذكرك أخاك بما يكره فقيل أ رأيت ان كان فى أخى ما أقول قال (ان كان فيه ما تقول فقد.....
- 49 فَأَقْبُوا اللَّهَ فِي النَّسَاءِ، فَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانِ اللَّهِ، وَاسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللَّهِ..
- 85 فالناس نيام فاذا ماتوا انتبهوا .
- 34 فان النبي صلى الله عليه وسلم سمى المسمى بالعاصي مطيعا. وجاء رجل اسمه المضطجع.....
- 73 الفتنة نائمة لعن الله من يقظها.

- 53 فى رجل تزوج امرأة ثم طلقها قبل الدخول بها انه لا بأس بان يتزوج ابنتها ولا يحل له.....
- 111 قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ كَذَّبَنِي ابْنُ آدَمَ وَلَمْ يَكُنْ يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يُكَذِّبَنِي وَشَتَمَنِي ابْنُ آدَمَ وَلَمْ يَكُنْ يَنْبَغِي.....
- 142 قد لعن النبي عليه السلام النامصة والمتنمصة والواصلة والمستوصلة والواشمة والمستوشمة.....
- 145 قيل يا رسول الله أي الأعمال أفضل قال (العلم بالله) فقيل نسأل عن العمل وتجيب عن العلم.....
- 158 كان صلى الله عليه وسلم يضرب مثلا للمؤمنين والمنافقين والكافرين كمثل رهط ثلاثة رفعوا.....
- 118 كان عليه السلام بعث سرية الى قومه كان عليها غالب بن فضالة الليثي فلما.....
- 58 كان فيمن قبلكم جرح برجل ارايه فجزع منه فاخرج سكيناً فجزبها يده فمارقاً الدم حتى.....
- 23 كانت المرأة على عهد النبي عليه السلام تستقبل زوجها إذا دخل وتقول مرحبا بسيدى وسيداً أهل.....
- 59 كل المسلم على المسلم حرام دمه وعرضه وماله.
- 96 كل أمتي يدخلون الجنة الا من أبى قالوا ومن يأبى قال من أطاعني دخل الجنة ومن عصاني فقدأ أبى.
- 39 كل حسب ونسب ينقطع إلا حسبي ونسبى.
- 140 كل حسنة يعملها ابن آدم توزن يوم القيامة الا شهادة ان لا اله الا الله فانها لا توضع فى ميزانه.
- 28 كل معروف صدقة.
- 143 كل مولود يولد على فطرة الإسلام فابواه يهودانه وينصرانه ويمجسانه.
- 51 كلكم راع وكلكم مسئول عن رعيته.
- 92 كما تكونون يولى عليكم أحدكم.
- 71 كمل من الرجال كثير وما كمل من النساء الا آسية بنت مزاحم امرأة فرعون ومريم بنت.....
- 121 كنت الى جنب رسول الله صلى الله عليه وسلم فغشيته السكينة فوعدت فخذته على فخذى حتى.....
- 106 كنت وابو بكر كفرسى رهان سبقته فتبعنى ولو سبقنى لتبعت.
- 151 لا أحد اصبر على أذى سمعه من الله انه يشرك به ويجعل له الولد ثم هو يعافيههم ويرزقهم.
- 89 لا إيمان لمن لا أمانة له، ولا دين لمن لا عهد له.
- 170 لا تستبقونى بالركوع والسجود فانى أراكم من خلفى كما أراكم من أمامى.
- 169 لا تطرونى كما اطرت النصارى عيسى ابن مريم.
- 71 لا تؤذى امرأة زوجها فى الدنيا الا قالت زوجة من الحور العين لا تؤذيه قاتلك الله فانما هو.....
- 80 لا صلاة للعبد الأبق ولا للمرأة الناشزة.

- 90 لا طاعة لمخلوق في معصية الخالق.
- 55 لا مهر اقل من عشرة.
- 125 لا هجرة بعد الفتح.
- 59 لا يحل مال امرئ مسلم الا بطيبة نفس منه.
- 66 لا يخطب الرجل على خطبة أخيه ولا يسوم على سوم أخيه ولا تسأل المرأة طلاق أختها.....
- 98 لا يزال العبد يصدق ويتحرى الصدق حتى يكتب عند الله صديقا ولا يزال يكذب ويتحرى.....
- 128 لا يسعنى ارضى ولا سمانى وانما يسعنى قلب عبدى المؤمن.
- 100 لا يقعد قوم يذكرون الله الا حفتهم الملائكة وغشيتهم الرحمة ونزلت عليهم السكينة.....
- 96 لا يكون أحدكم مؤمنا حتى أكون اليه أحب من نفسه وماله وولده والناس أجمعين.
- 50 لا يؤمن أحدكم حتى يحب لأخيه ما يحب لنفسه من الخير.
- 93 لا يؤمن أحدكم حتى يكون هواه تابعا لما جئت به.
- 114 لزوال الدنيا أهون على الله من قتل امرئ مسلم.
- 84 لعبد الله ابن عمر حين جاهد نفسه بالليل بالقيام وبالنهيار بالصيام ان لنفسك عليك.
- 64 لن يزال الناس بخير ما تباينواى تفاوتوا فاذا تساوا هلكوا.
- 38 لن يلج ملكوت السموات والأرض من لم يولد مرتين.
- 105 الله خليفتى على أمتي.
- 170 اللهم لا تكنى الى نفسى طرفة عين ولا اقل من ذلك.
- 150 اللهم هذا قسمى فيما املك فلا تؤاخذنى فيما تملك ولا املك.
- 114 لو أن رجلا قتل بالمشرق وآخر رضى بالمغرب لاشترك فى دمه.
- 166 لو رأيتنى البارحة وانا استمع لقراءتك لقد أعطيت زممارا من مزامير آل داود.
- 31 لو صليتم حتى تكونوا كالحنايا وصمتم حتى تكونوا كالأوتار فما ينفعكم الا بالورع.
- 81 لو كان موسى حيا لما وسعه الا اتباعى.
- 136 لولاك لما خلقت الافلاك.
- 113 لى مع الله وقت لا يسعنى فيه ملك مقرب ولا نبي مرسل.
- 94 لياتى على الناس زمان تخلق سنتى فيه وتتجدد فيه البدعة فمن اتبع سنتى يومئذ صار غريبا.....

- 104 ما أحد يدخل الجنة الا برحمة الله قيل ولا أنت قال ولا انا الا ان يتغمدنى الله برحمته .
- 132 ما افترض الله على خلقه بعد التوحيد شياً أحب اليه من الصلاة ولو كان شىء أحب اليه من .
- 61 ما عبد اله ابغض على الله من الهوى .
- 154 ما من امرئ ينصر مسلماً فى موضع يهتك فيه عرضه وتستحل حرمة إلا نصره الله تعالى....
- 106 ما من صدقة أفضل من صدقة اللسان قيل وكيف ذلك قال الشفاعة يحقن بها الدم ويجر.....
- 133 ما من عبد يذنب ذنباً ثم يتوضأ ويصلى ركعتين ويستغفر الله الا غفر الله له وتلا هذه الآية.....
- 110 ما من عبد يمر بقبر رجل كان يعرفه فى الدنيا فيسلم عليه إلا عرفه ورد عليه السلام.
- 110 ما من مسلم يسلم على إلا رد الله علىّ روحى حتى أرد عليه السلام.
- 104 ما من مسلم يصيبه وصب ولا نصب حتى الشوكة يشاكها وحتى انقطاع شسع نعله الا بذنب...
مثل المؤمنين فى توادهم وتراحمهم وتعاطفهم مثل الجسد إذا اشتكى عضو تداعى له سائر الجسد.....
- 66 المرء مع من أحب .
- 97 مروهم بالصلاة لسبع.
- 25 المصلى يناجى ربه.
- 48 من أراد ان ينظر الى ميت يمشى على وجه الأرض فلينظر الى الصديق.
- 117 من استسلم لقضائى وصبر على بلائى وشكر لنعمائى كتبت له صديقاً وبعثته يوم القيامة مع.....
- 64 من أطاعني فقد أطاع الله ومن عصانى فقد عصى الله ومن يطع الأمير العادل فقد أطاعني ومن يعص...
من أعان على قتل مسلم بشرط كلمة جاء يوم القيامة مكتوب بين عينيه آيس من رحمة الله تعالى.
- 115 من الرياء شرك اليسير .
- 63 من بركة المرأة سرعة تزوجها وسرعة رحمها الى الولادة ويسر مهرها .
- 51 من ترك الصلاة متعمداً فقد كفر .
- 159 من ترك صلاة حتى مضى وقتها ثم قضى عذب فى النار حقبا .
- 131 من تعلم علماً لا يبتغى به وجه الله تعالى لا يتعلمه الا ليصيب به غرضاً من الدنيا لم يجد عرف .
- 82 من تقرب الى شبرا تقربت اليه ذراعاً .
- 57 من جهز غازياً فى سبيل الله فقد غزا ومن خلف غازياً فى سبيل الله بخير فقد غزا .
- 99 من دعا لآخيه المسلم بظهر الغيب استجيب له وقال له الملك ولك مثل ذلك .
- 107

- 90 من دل سلطانا على الجور كان مع هامان وكان هو والسلطان من أشد اهل النار عذابا.
- 154 من ستر على مسلم عيبا ستر الله عليه فى الدنيا والآخرة.
- 67 من سعى فى حاجة لأخيه المسلم لله وله فيها صلاح فكأنما خدم الله ألف سنة وييسر على.....
- 93 من ضيع سنتى اى جعلها ضائعة بعدم اتباعها (حرمت عليه شفاعتى) وقال صلى الله عليه.....
- 91 من عامل الناس فلم يظلمهم ومن حدثهم فلم يكذبهم ومن وعدهم فلم يخلفهم فهو من كملت.....
- 95 من عمل بما علم ورثه الله علم ما لم يعلم.
- 126 من فر بدينه من أرض الى أرض وإن كان شيرا من الأرض استوجبت له الجنة وكان رفيق.....
- 107 من قال السلام عليكم كتب له عشر حسنات ومن قال السلام عليكم ورحمة الله كتب له عشرون....
- 58 من قتل نفسه بشىء فى الدنيا عذب به يوم القيامة.
- 42 من قطع ميراثا فرضه الله قطع الله ميراثه من الجنة.
- 153 من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليقم شهادته على من كانت ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر.....
- 26 من كانت عنده مظلمة لأخيه او شىء فليتحلله منه اليوم من قبل ان لا يكون دينار ولا درهم ان.....
- 151 من كانت له امرأتان فمال الى إحداهما جاء يوم القيامة واحد شقيه مائل.
- 86 من كانت همته الآخرة جمع الله شمله وجعل غناه فى قلبه وأتته الدنيا وهى راعمة ومن كانت.....
- 112 من مات فقد قامت قيامته.
- 83 من مات ولم يشرك بالله شىأ دخل الجنة.
- 125 من مات ولم يغزو لم يحدث به نفسه فقد مات ميتة جاهلية.
- 44 موتوا قبل ان تموتوا.
- 49 المؤمن للمؤمن كالبينات يشد بعضه بعضا.
- 125 نعمتان مغبون فيهما كثير من الناس الصحة والفراغ.
- 124 نية المؤمن خير من عمله.
- 125 وأعوذ بك من علم لا ينفع.
- 74 والذي نفسى بيده لا يودى حق الجار الا من رحم الله وقليل ما هم أتدرون ما حق الجار ان.....
- 95 وعظنا رسول اللهم عظة وجلت منها القلوب وذرفت منها العيون فقلنا يا رسول الله كأنها.....
- 140 يا آدم فيقول لبيك وسعديك والخير فى يديك فيقول اخرج بعث النار قال وما بعث النارقال.....

- 156 يا على احفظ التوحيد فانه رأس مالى والزم العمل فانه حرفتى وأقم الصلاة فانها قرّة عينى.....
- 56 يا كريم العفو فقال جبريل أتدري ما معنى كريم العفو هو ان يعفو عن السيئات برحمته.....
- 162 يا معشر المهاجرين خمس خصال إذا ابتليتم بهن وأعوذ بالله ان تدركوهن لم تظهر الفاحشة فى.....
- 53 يَحْرُمُ مِنَ الرِّضَاعَةِ مَا يَحْرُمُ مِنَ الْوِلَادَةِ.
- 168 يخرج من النار من كان في قلبه مثقال ذرة من إيمان.
- 89 يدعى نوح يوم القيامة فيقول لبيك وسعديك فيقول هل بلغت فيقول نعم فيقال لأمته هل بلغكم فتقول.....
- 36 يعق عنه فى اليوم السابع ويسمى ويماط عنه الأذى فاذا بلغ ست سنين ادب وإذا بلغ سبع سنين.....
- 89 ينادى مناد يوم القيامة ابن الظلمة وابن أعوان الظلمة فيجمعون كلهم حتى من برى لهم.....
- 56 يؤتى بأشكر اهل الأرض فيجزيه الله تعالى جزاء الشاكرين ويؤتى باصبر اهل الأرض فيقال.....
- 132 يؤمر بنفر من الناس يوم القيامة الى الجنة حتى إذا دنوا منها واستنشقوا رائحتها ونظروا.....

ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında Konya- Merkez’de doğdum. İlk ve orta öğrenimimi Konya’da tamamladım. 2007 yılında Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldum. 2009 yılından beri Diyanet İşleri Başkanlığında Kuran Kursu Öğreticisi olarak görev yapmaktayım.